

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24 листопада 2023 року**

**м. Одеса
2023**

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ, КРИМІНОЛОГІЧНІ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ЗЛОЧИННОСТІ**

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

24 листопада 2023 року

Одеса
ОДУВС
2023

УДК 343.2/.7: 343.9+343.85(477)
К 82

Оргкомітет конференції:

Голова:

Швець Д.В., ректор державного університету, доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України

Заступники голови:

Корнієнко М.В., проректор державного університету, доктор юридичних наук, професор

Конопельський В.Я., завідувач кафедри кримінального права та кримінології, доктор юридичних наук, професор

Члени оргкомітету:

Будяченко О.М., доцент кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук, доцент

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук;

Кулик Л.М., доцент кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук, доцент

Меркулова В.О., професор кафедри кримінального права та кримінології, доктор юридичних наук, професор

Резніченко Г.С., доцент кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук, доцент

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

К82

Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24 лист. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. 231 с.

УДК 343.2/.7: 343.9+343.85(477)
К 82

© ОДУВС, 2023

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції!

Дозвольте привітати всіх учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, організованою кафедрою кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ. Обрання, на перший погляд, у якості предмету аналізу сталих комплексних проблем кримінально-правового (проблеми кваліфікації окремих кримінальних правопорушень та їх розмежування), кримінологічного (особливості динаміки та характеру злочинності в сучасний період), кримінально-виконавчого (стан пенітенціарної системи) характеру, - тим не менш, мають свій особливий зміст та значення, обумовлені специфікою воєнного часу.

Відкрита військова агресія рф проти України обумовила необхідність пошуку відповідей на значну кількість питань кримінологічного, кримінально-правового та кримінально-виконавчого характеру. Ці проблеми накладаються на подовження процесу реформування органів кримінальної юстиції, правоохоронних органів (правоохоронної діяльності), започаткованого з 2008 року. На сьогодні він набуває нових ознак та властивостей, обумовлених необхідністю інтенсивного реформування вітчизняного законодавства (кримінального, кримінально-виконавчого, зокрема) у відповідності до кращих правових зразків європейського співтовариства.

Актуальності набуває не лише пошук відповідей, але й розробка нових підходів щодо оцінки сучасного стану вирішення кримінально-правових конфліктів та напрацювання новітнього інструментарію удосконалення правового регулювання та правозастосування щонайменше у двох напрямках.

По-перше, у сфері, пов'язаної із визначенням кількісних та якісних характерних показників злочинності в останні два роки. Маємо враховувати певні особливості її динаміки та специфічність характеру вчинених суспільно небезпечних діянь з початку збройної агресії, які виявляються у тому, що на тлі певного зниження кількості кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я особи, проти власності тощо, - спостерігається зростання кількості діянь, пов'язаних із незаконним обігом зброї, наркотичних засобів. Посилилася актуальність протидії диверсійно-розвідувальним та терористичним групам, шахрайським діям злочинців, які використовують для вчинення злочинів високі інформаційні технології.

Окрему найнебезпечнішу групу діянь становлять факти вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил рф, їх пособниками (порушення законів та звичаїв війни; посягання на територіальну цілісність України, колабораційна діяльність, державна зрада, терористичний акт тощо).

По-друге, щодо чіткого та повного визначення ознак діянь, криміналізованих за часів дії воєнного стану; кваліфікації та розмежування діянь, вчинених в умовах військової агресії тощо. Відповідно, зміни в характері діянь впливають на зміст кримінально-правових проблем, відтворюються в особливостях вирішення кримінально-правових конфліктів в умовах воєнного стану. Значно посилюється актуальність визначення розмежувальних ознак між діями, які охоплюються поняттями військових та воєнних злочинів. Логічним є те, що на порядок денний постають питання чіткості визначення ознак загальних та спеціальних складів кримінальних правопорушень, об'єктом яких є основи національної безпеки держави, безпека людства та міжнародний правопорядок.

В першу чергу, це стосується змісту новел кримінального законодавства в частині визначення змісту диспозиції та санкції нових кримінально-правових норм щодо фінансування дій спрямованих на порушення територіальної цілісності України, колабораційної діяльності та її різновидів, пособництва державі – агресору, несанкціонованого поширення інформації щодо переміщення та розміщення Збройних Сил України тощо.

Усе вище зазначене має позначитися на змісті та сутності наукової дискусії, яка відбудеться на конференції. Хочу висловити своє сподівання, що під час конференції належна увага буде приділятися цим аспектам, що сприятиме вирішенню визначених проблем.

Дмитро ШВЕЦЬ,
*ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України*

**«ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ СУМЛІННОГО
ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ
КРИМІНАЛІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР.
№ 9501 ВІД 17.07.2023)»**

Акімов М.О.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ*

Від початку збройної агресії проти нашої держави вже прийняті та набули чинності двадцять два закони про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу (далі – КК) України [3]. Природно, що в період дії правового режиму воєнного стану законодавче регулювання кримінально-правових заборон перебуває в фокусі постійної уваги. Але при формулюванні відповідних ініціатив не можна забувати про те, що законодавство України про кримінальну відповідальність ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. КК України), у тому числі на принципі сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Законопроект реєстр. № 9501 від 17.07.2023 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині врегулювання відповідальності за протиправні діяння, які можуть визначатися як насильство за ознакою статі у зв'язку з ратифікацією Стамбульської конвенції» [4], далі – законопроект 9501, як стверджується у пояснювальній записці, спрямований на встановлення юрисдикції України над правопорушеннями, які можуть визначатися як насильство за ознакою статі відповідно до положень Стамбульської конвенції, там, де раніше така юрисдикція не здійснювалась, для забезпечення належного рівня захисту постраждалих осіб від насильства за ознакою статі.

Утім, при докладному аналізі законопроекту 9501 виявляється його невідповідність як чинним положенням КК України, так і згаданому вище принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Про що йдеться? Суб'єкт права на законодавчу ініціативу, обґрунтовуючи потребу криміналізації каліцтва жіночих статевих органів, посилається на приписи ст. 38 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [1], далі – Стамбульська конвенція, при цьому вказуючи, що чинна ст. 121 КК України передбачає відповідальність за каліцтво статевих органів, проте не виокремлює спеціального потерпілого (особу жіночої статі), як цього вимагає Стамбульська конвенція.

Однак розробник законопроекту 9501 чомусь залишає поза увагою той факт, що чинна редакція ст. 121 КК України, криміналізуючи каліцтво статевих органів безвідносно до статі потерпілої особи, є навіть більш

прогресивною, ніж згадане положення Стамбульської конвенції, адже вона захищає не тільки жінок, а й чоловіків, відповідаючи у цій частині не тільки цьому міжнародно-правовому акту, а й ст. 24 Конституції України [2] в частині рівноправності громадян та їх рівності перед законом.

Аргумент же суб'єкта права на законодавчу ініціативу про те, що жоден вирок за ст. 121 КК України не містить посилення на каліцтво статевих органів як самостійну ознаку умисного тяжкого тілесного ушкодження, радше свідчить про відсутність соціально-правової обумовленості криміналізації саме такого прояву заподіяння умисної тяжкої шкоди здоров'ю особи.

Далі, різні частини ст. 121-1 КК України (в редакції законопроекту 9501) суперечать одна одній: ч. 2 містить кваліфікуючу ознаку «якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки», а ч. 3 – особливо кваліфікуючу ознаку «якщо ці дії спричинили смерть особи». Незрозуміло, що саме слід розуміти під тяжкими наслідками з огляду на те, що передбачене частиною першою діяння («видалення, інфібуляція (повторна інфібуляція) або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора особи»), спричиняючи втрату будь-якого органу або його функцій, вже являє собою тяжку шкоду здоров'ю. За таких умов застосування кваліфікуючої ознаки за ч. 2 уявляється вельми сумнівним.

На додачу до цього суб'єкт права на законодавчу ініціативу у ст. 134 КК України (в редакції законопроекту 9501) пропонує замість «добровільної згоди» як характеристики примушування до аборту (ч. 2) та стерилізації (ч. 4) «попередню та інформовану згоду», знову ж таки посиляючись на ст. 39 Стамбульської конвенції. Проте добровільність як ознака характеризує лише вільне волевиявлення конкретної особи, тоді як попередній характер та поінформованість стосуються часу та ступеня обізнаності такої особи щодо певної медичної процедури, і перше не є аналогом чи заміном другого. Навпаки, про добровільність слід вести мову саме на підставі попередньої (завчасної) обізнаності та повноти поінформованості особи.

Що ж до ініціативу з доповнення чч. 2 та 4 ст. 134 КК України (в редакції законопроекту 9501) посиленням на те, що згода на аборт чи стерилізацію може бути надана (альтернативно) як особою, так і її законними представниками чи опікуном, то вона взагалі не відповідає ст. 39 Стамбульської конвенції, оскільки в ній йдеться лише про особисту згоду, та може призвести до ситуації, в якій згода – всупереч бажанню особи – буде надана її законними представниками чи опікуном. Незрозуміло також, чому «законні представники» вжито в множині (при тому, що «опікун» названий в однині) і скільки саме законних представників (щонайменше два чи всі) повинні надати відповідну згоду.

Наостанок у ст. 154 КК України (в редакції законопроекту 9501) пропонується замінити словосполучення «здійснення акту сексуального характеру з іншою особою» на словосполучення «небажаної дії сексуального характеру з іншою особою, що створила для неї залякувальне, вороже, принизливе або образливе середовище». При цьому суб'єкт права на

законодавчу ініціативу посиляється на ст. 40 Стамбульської конвенції, що вимагає криміналізувати сексуальне домагання, тобто будь-яку форму небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища.

Однак суб'єкт права на законодавчу ініціативу не бере до уваги те, що створення певного середовища для потерпілої особи визначається лише як одним із шляхів («...зокрема...»), а не обов'язковий спосіб сексуального домагання. Реалізація запропонованої ініціативи не тільки звужить можливості кримінально-правової кваліфікації вчиненого, але і призведе до обмеження кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Більше того, заміна поняття «акт сексуального характеру» на поняття «небажана дія сексуального характеру» може взагалі призвести до уникнення винною особою відповідальності за вчинене, оскільки, якщо потерпіла особа жодної активної поведінки не здійснювала, небажана бездіяльність сексуального характеру не буде кримінально караною.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : прийнята 11.05.2011, ратифікована Україною Законом від 20.06.2022 № 2319-IX, набула чинності для України 01.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 24.10.2023).

2. Конституція України : прийнята 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.10.2023).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині врегулювання відповідальності за протиправні діяння, які можуть визначатися як насильство за ознакою статі у зв'язку з ратифікацією Стамбульської конвенції : законопроект реєстр. № 9501 від 17.07.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42296> (дата звернення: 24.10.2023).

«ДО ПИТАННЯ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ У ФОРМІ ВДЯЧНОСТІ»

Анісімов Д.О.,

*доктор філософії в галузі права,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро*

14 липня 2020 року із прийняттям Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» в Україні легалізовано гральний бізнес. Даним законом зокрема регулюється організація та проведення азартних ігор в мережі Інтернет.

Таким чином ставки на спорт легалізовано, але ст. 369-3 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди.

Кримінальне правопорушення передбачене у ч. 1 ст. 369-3 КК України в першій формі вчиняється виключно шляхом активних дій, а саме: шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову. У другій формі, протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, передбачений у ч. 1 ст. 369-3 КК України, вчиняється шляхом пасивних дій, і полягає в одержанні неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Кримінальне правопорушення передбачене ч. 3 ст. 369-3 КК України вчиняється виключно шляхом активних дій, і є закінченим тільки у разі настання суспільно небезпечних наслідків, які визначені як обов'язкова ознака ч. 3 ст. 369-3 КК України, і полягають у порушенні заборони розміщення ставок на спорт [1, с. 315].

Проте виникає питання, чи може подяка, у будь-якому виразі, хоча б і в грошовому еквіваленті, як вираз вдячності за зроблену дію та/або бездіяльність спортсмена та/або інших суб'єктів, вже після досягнення бажаного результату офіційних спортивних змагань вважатися підкупом?

Однак, на думку О. Семенюка та Ф. Неміч, таку поведінку суб'єкта можна кваліфікувати як активні дії особи, яка підкупує, адже остання бажає настання вигідних для себе наслідків шляхом надання предметів стимулювання, тобто неправомірної вигоди [2, с. 215]. Із зазначеним науковим поглядом ми погодитись не можемо, і вважаємо, що у такому випадку надто складно зрозуміти природу подяки, аби не було неправомірно засуджених.

При цьому кримінальна відповідальність за пропозицію надання неправомірної вигоди, обіцянку надання неправомірної вигоди, прийняття пропозиції неправомірної вигоди, прийняття обіцянки неправомірної вигоди,

посередництво у підкупі не передбачена [2, с. 215], що в свою чергу обмежує коло боротьби з корупційними проявами у сфері спорту.

Разом із тим, можливі ситуації, коли у вчиненій особою дії чи бездіяльності воля особи не виявляється, а тому психофізична єдність діяння відсутня. Отже, тут відсутнє і саме діяння (дія чи бездіяльність) як ознака об'єктивної сторони злочину. До таких обставин належать непереборна сила, непереборний фізичний примус (наси́льство), психічний примус, що відповідає вимогам крайньої необхідності [3, с. 121].

Натомість підкреслимо також і ту обставину, приблизно на одному рівні за поширеністю з невеликим коливанням питомої ваги структурно розмістилися такі способи впливу на спортсменів, як підбурювання (10%), вступ у змову (8%) та примушування (7%). І якщо перші два – виражають безпосередньо некомерційну, некорисливу, але самоактуалізаційну, консолідуючо-групову мотивацію спортсменів, які добровільно, усвідомлено та за власною обирають протиправні механізми досягнення визначених спортивних результатів на змаганнях, то третій спосіб, примушування, виражає його насильницьку природу. Із дослідження В.В. Сокурєнко, гравцям погрожують: а) розірванням контракту в односторонньому порядку за дискредитаційними підставами (70%); б) припинення ігрової практики, переміщення в резервні склади, у запас (20%); в) розголошення відомостей про попередню його протиправну діяльність у сфері спорту (10%) [4, с. 17]. Можемо побачити із приведеного вище соціологічного дослідження поряд із підкупом, з меншим еквівалентом використовуються такі способи, як примушування, підбурювання та вступ у змову.

Отже, можемо з впевненістю наголосити, що наразі подяка, як вираз вдячності за зроблену дію та/або бездіяльність спортсмена та інших суб'єктів, після досягнення бажаного результату не може вважатися підкупом. Що в свою чергу виключає кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Список використаних джерел:

1. Анісімов Д.О. Об'єктивна сторона складу протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 312–317.
2. Семенюк О., Неміч Ф. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 214–217.
3. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Харків : Право, 2010. 456 с.
4. Сокурєнко В.В. Кримінологічний аналіз стану протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. Харків. 2019. С. 114–120.

«ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ОРГАНАМИ ПРОБАЦІЇ»

*Асєєв Р.О.,
психолог Приморського
районного відділу філії Державної установи
«Центр пробації» в Одеській області
м.Одеса*

Насильство в сім'ї є серйозною проблемою, яка порушує також і права, безпеку жінок, дітей та інших уразливих груп населення. Безпосередньо негативні наслідки домашнього насильства впливають на фізичне, психологічне, емоційне та соціальне благополуччя жертв та в той же час опосередковано, створюють серйозні виклики для суспільства в цілому.

Останні роки свідчать про зростання уваги до проблеми домашнього насильства в Україні. Уряд, громадські організації та активісти працюють над удосконаленням законодавства, створенням механізмів підтримки для жертв та попередженням насильства. Нові ініціативи та програми спрямовані на підвищення свідомості громадськості, підтримку жертв та забезпечення їх безпеки.

Національне законодавство, що спрямоване на протидію домашнього насильства розробляється відповідно до міжнародних документів, проте мають свої істотні відмінності як у визначенні домашнього насильства, так і у специфіці реагування на такі випадки.

Так, Україна ратифікувала 20 червня 2022 року так звану Стамбульську конвенцію, ухваливши Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», котра, як зазначають експерти, забезпечує більш надійний правовий захист жертв домашнього насильства [1]. Законодавство передбачає заходи захисту для жертв домашнього насильства, включаючи можливість отримання захисту, тимчасового проживання у безпечному місці, конфіденційність інформації, доступ до безкоштовної юридичної та психологічної допомоги. Крім реактивних заходів, важлива роль відводиться превентивним заходам, таким як освіта та підвищення свідомості щодо домашнього насильства. Інформаційні кампанії, тренінги та освітні програми спрямовані на попередження насильства та підтримку здорових взаємин у сім'ї.

Ще двадцять років тому було мало реальних знань щодо насильства між партнерами, концептуальні пояснення ще не були продумані, а соціальні працівники не були достатньо підготовлені до того, щоб працювати з цією проблемою. Домашнє насильство, в той час, належало до сфери приватного життя і вважалося проблемою сім'ї та особистою справою.

Зараз, коли в незалежній демократичній Україні відбувається розуміння громадськістю важливості дотримання людських прав і свобод, насильство в сім'ї стає соціально усвідомленою проблемою. Бо це не

особиста справа кривдника, а проблема, що потребує загальної уваги й конкретної державної політики для її зменшення. Насильство в сім'ї є серйозним порушенням прав людини, які держава має відстоювати і захищати. Серед них – право на життя і фізичну недоторканність; право не бути об'єктом знущань чи жорстокого, нелюдського або принизливого поводження; право на свободу від дискримінації за ознакою статі; право на здоровий та безпечний розвиток та інше. Україна ратифікувала цілу низку міжнародних угод, узявши тим самим на себе зобов'язання щодо захисту людей від насильства, в тому числі сімейного.

Питання домашнього насильства є дуже актуальним, перш за все сім'я є головним у суспільстві і має бути під особливим захистом держави. Насильство і жорстокість у сім'ї не тільки порушує в ній злагоду, а й виступає однією з передумов злочинності в суспільстві в цілому.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що домашнє насильство – дії, характерні для фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються між родичами або подружжям чи між іншими людьми, які спільно проживають, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою [3].

Домашнє насильство є грубим порушенням прав людини, яке ґрунтується на нерівності та гендерній дискримінації між чоловіками та жінками.

Домашнє насильство має свої особливості: Це не одноразова дія. Це процес, що складається з циклів насильства, які тримаються на продовженні стосунків потерпілої і кривдника. Якщо один раз насильство в сім'ї з'явилося, то воно обов'язково повториться. Домашнє насильство завжди відбувається протягом тривалого проміжку часу і має тенденцію до зростання. Це насильство між особами, як правило, залежними одне від одного. Найчастіше домашнє насильство замовчується і приховується обома сторонами від оточення. З погляду винуватця воно є ефективним, швидким і найменш витратним засобом досягнення визначеної мети. Інші, ненасильницькі, методи потребують великих зусиль. Людина не відмовиться від того, що дає ефект. Якщо насильника не навчити іншому ефективному способу спілкування з близькими людьми, він буде продовжувати чинити над ними насильство.

Домашнє насильство – це більше, ніж окремі акти фізичного насильства. Щоб контроль існував, кривдник(-ця) вдаватиметься до низки обдуманих (що не означає розумних) процесів, ухвалюючи поведінкові рішення, щоб максимізувати контроль над постраждалою особою. Зловмисники не ізолюють, не обмежують економічні можливості та не залучаються до безперервного емоційного насильства через алкогольне сп'яніння, злість чи ментальні хвороби. Ці дії не є результатом суперечки між інтимними партнерами. Натомість це цілеспрямовані дії, що впливають із засвоєних когнітивно-поведінкових моделей жорстокого поводження з боку кривдників щодо своїх партнерів чи інших членів сім'ї.

Уповноважені органи з питань пробації відносять до переліку суб'єктів, які здійснюють заходи по запобіганню й протидії домашньому насильству, визначені у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

До суб'єктів надання правоохоронних і правозахисних послуг належать: уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; уповноважені органи з питань пробації; прокуратура; суди.

Пробаційна програма «Подолання домашнього насильства» розроблена для подолання та профілактики однієї з поширених соціальних проблем – домашнього насильства, а саме – роботи з кривдниками. Метою нової пробаційної програми є досягнення позитивних змін у поведінці особи, засудженої за вчинення протиправних дій стосовно інших людей, зміни та набуття нових соціально прийнятих навичок для життя в суспільстві.

Особливістю пробаційної програми «Подолання домашнього насильства», яка складається з 13 занять та має на меті досягнення позитивних змін у поведінці суб'єктів пробації через розвиток у них ненасильницьких поведінкових моделей, є формування установок рівності та партнерства, в тому числі й ознайомлення з юридичною складовою вчинення домашнього насильства.

Важливим заходом щодо запобігання насильства є програми соціального розвитку, спрямовані на зменшення асоціальних та агресивних форм поведінки та передбачають цілий ряд методів, одним із яких є проходження пробаційних програм.

Відповідно до Закону України «Про пробацію» передбачено такий інструмент роботи із засудженими як пробаційні програми, які призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть в подальшому впливати на поведінку правопорушника).

На підставі частини 2 статті 76 Кримінального кодексу України, на особу звільнену від відбування покарання з випробуванням судом може бути покладений обов'язок виконання заходів, передбачених пробаційною програмою.

Наказом Міністерства юстиції України від 27 червня 2023 року № 2362/5 затверджено пробаційні програми: «Подолання домашнього насильства» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.

Метою даних програм є досягнення позитивних змін у поведінці через розвиток ненасильницьких поведінкових моделей, контролю та превалювання над партнером чи іншими членами сім'ї, а також шляхом формування навичок саморегуляції психоемоційних станів, управління

гнівом й агресивною поведінкою, формування установок рівності та партнерства.

Пробаційна програма «Подолання домашнього насильства» для проходження повнолітніми та неповнолітніми суб'єктами пробації. Програма призначена для роботи з повнолітніми та неповнолітніми суб'єктами пробації - жінками та чоловіками: звільненими від відбування покарання з випробуванням (далі - учасники програми); на яких судом покладено обов'язок виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; у яких за результатами оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення виявлено фактори ризику, що обумовлюють застосування пробаційної програми «Подолання домашнього насильства», та які, відповідно, схильні до поведінки домінування, контролю й прояву агресивних дій без належного розуміння можливих негативних наслідків; а також мають низький рівень розвитку навичок саморегуляції.

Мета програми досягти позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації через розвиток у нього ненасильницьких поведінкових моделей, подолання дисфункційних установок влади, контролю та превалювання над партнером чи іншими членами сім'ї, а також шляхом формування навичок саморегуляції психоемоційних станів, управління гнівом та агресивною поведінкою, формування установок рівності й партнерства.

Домашнє насильство неможливо зупинити, для цього потрібні ефективні та злагоджені дії. Подальші новації мають бути спрямовані на формування у громадян нетерпимого ставлення до домашнього насильства, зміцнення готовності протистояти таким негативним проявам, усунення байдужості до них.

Нова пробаційна програми сприятиме збільшенню рівня безпеки суспільства в цілому та буде новим інструментом пробації для зменшення рівня домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 07.12.2017 р. № 2671-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 15.11.2023 р.)
2. Бедь В. В. Юридична психологія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. В. Бедь. Львів: Новий світ, 2009. 380с.
3. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
4. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.Ю., Довгаль І.І. Київ, 2011. 192 с.
5. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад. Метод. посіб./за заг. ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 64 с.

«ЗЛОВЖИВАННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА КОМУНІКАЦІЙНИМИ МЕРЕЖАМИ ДЛЯ СПРИЯННЯ ПІДРИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИПЕРЕДЖЕННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ»

Базелюк Ю.С.,
*курсантка 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
Чекмарьова І. М.,
*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність даної теми є важливою у сучасному світі, особливо з урахуванням технологічного розвитку та поширення цифрових засобів комунікації. Дана тема має особливе значення для України, оскільки останні роки свідчать про зростання загроз підривної діяльності, яка використовує технології та комунікаційні мережі для досягнення своїх цілей. Швидкий розвиток технологій створює нові можливості для підривної діяльності, такої як дезінформація, кібератаки, маніпулювання громадською думкою тощо. Це може призвести до соціальних розладів, політичної нестабільності та нової загрози національній безпеці.

Проблематика теми включає в себе комплекс проблем, пов'язаних з використанням сучасних технологій та комунікаційних мереж для здійснення підривної діяльності та загроз національній безпеці. До таких аспектів можна віднести дезінформацію та маніпуляцію інформацією, розповсюдження неправдивої та недостовірної інформації через соціальні мережі та медіа, до масового перекручення фактів, сприяючи поділам у суспільстві та недовірі до влади. При кібератака та хакерській діяльності кіберзлочинці використовують технології для здійснення атак на комп'ютерні системи, інфраструктуру та навіть виборчі процеси що може призвести до порушення функціонування важливих систем та витоку конфіденційної інформації. Загалом, зловживання технологіями та комунікаційними мережами для підривної діяльності створює серйозні виклики для суспільства та держави, які потребують комплексного підходу для вирішення [1].

Зловживання технологіями та комунікаційними мережами для сприяння підривної діяльності – це актуальна проблема сучасного світу, яка відкриває перед нами новий рівень загроз для національної безпеки, стабільності суспільства та демократичних інститутів. Супроводжуючи технологічний розвиток та зростання популярності соціальних мереж, ця проблема набуває неабиякої актуальності та глибшого розуміння. Сучасні технології та комунікаційні мережі суттєво змінили спосіб, яким ми сприймаємо і обмінюємося інформацією. З одного боку, це призвело до демократизації

доступу до знань, покращення спілкування та сприяння глобальному об'єднанню, з іншого боку, ця динаміка створює можливості для негативного використання, коли технології стають інструментами для підриву та дестабілізації. Зловживання технологіями може набувати різних форм:

- дезінформація та фейкові новини: ця форма зловживання полягає в намаганні спровокувати паніку, створити негативний настрій чи вплинути на громадську думку шляхом розповсюдження неправдивої або перекрученої інформації. Зазначене може спричинити суспільні розбіжності та недовіру до влади.

- соціальна маніпуляція: зловживання технологіями може включати створення фейкових акаунтів або ботів, які впливають на громадську думку, коментують публікації та створюють ілюзію підтримки певних ідей чи думок.

- кібершпигунство: злочинці можуть використовувати технології для незаконного доступу до конфіденційної інформації, яка може бути використана для шантажу, державної зради або зловживання [2].

- кібератаки та хакерська діяльність: кіберзлочинці можуть вплинути на функціонування комп'ютерних систем, викрасти конфіденційну інформацію або навіть вимагати викуп, вразивши критичні інфраструктурні об'єкти.

- вплив на політичні процеси: використання соціальних мереж та медіа для маніпулювання голосуванням, сприяння певним політичним силам або втручання у внутрішні справи країни.

Починаючи від дезінформації та фейкових новин, які розповсюджуються швидше за правду, до кібератак на важливі інфраструктурні об'єкти - всі ці фактори можуть призвести до порушення громадського спокою, збурення суспільного ладу та навіть загрозити національній безпеці.

Стаття 111 Кримінального кодексу України відіграє важливу роль у правовому реагуванні та визначає відповідальність за злочини, спрямовані на зміну конституційного ладу, порушення територіальної цілісності та дії, спрямовані на підрив державної безпеки. Важливо, щоб законодавча база враховувала технологічний розвиток та включала ефективні механізми виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють підривну діяльність через технології та комунікаційні мережі.

З технологічним розвитком виникають нові можливості для тих, хто має негативні наміри щодо стабільності та безпеки держави. Такі особи можуть використовувати інтернет, соціальні мережі, криптовалюти та інші цифрові інструменти для підривної діяльності, яка може спрямовуватися на поширення антидержавної агітації, маніпуляцію громадською думкою або вплив на політичні процеси.

Законодавчі акти повинні відображати реальні виклики, з якими суспільство зіштовхується. Вимоги до відповідальності за підривну діяльність через технології мають бути чіткими та актуальними. Зміна способів здійснення підривної діяльності вимагає від законодавців постійного оновлення та адаптації законодавчої бази до сучасних реалій. Для ефективного протидії підривній діяльності через технології та комунікаційні мережі необхідно розробити та впровадити механізми виявлення, моніторингу та реагування на можливі загрози. Це може включати співпрацю з технологічними компаніями для розробки алгоритмів виявлення фейкової

інформації, а також підвищення кібербезпеки для запобігання кібератакам та витоку конфіденційної інформації [3].

Отже, зловживання технологіями для підривної діяльності стає зростаючою загрозою для національної безпеки та стабільності держави. Важливо, щоб законодавча база відображала сучасні реалії та мала ефективні механізми виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які використовують технології для підривної діяльності. Тільки таким чином можна забезпечити національну безпеку та стійкість суспільства у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Рубашенко М. Надання допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ст. 111 КК): *delegeferenda* / М. Рубашенко. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (21 трав. 2021 р.) : у 2 т. Київ, 2021. Т. 2. С. 124–125.
2. Кончук Н. С. Суб'єкт складу злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада». *Наше право*. 2015. № 1. С. 176–180.
3. Кримінальна відповідальність за державну зраду в історії вітчизняного кримінального законодавства. *Часопис Академії адвокатури*. 2015. № 1 (26). Т. 8. С. 27–33.

«ГЛОРИФІКАЦІЯ АГРЕСОРА ЯК ПРОЯВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ: ДО КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ»

Батургарєєва В.С.,

*д.ю.н., професор, головний науковий співробітник
Державної наукової установи «Інститут інформації,
безпеки і права» Національної академії правових наук України,
директор Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
м. Харків*

Події, пов'язані із повномасштабним вторгненням РФ в Україну, викликали необхідність кримінологів замислитися над проблемою гібридної війни, частиною якої є інформаційні ворожі впливи у вигляді пропагандистських наративів так званого «руського миру», що мають своїм продовження їх ретрансляцію вже на українській території з боку наших же співвітчизників. Приватним (окремим) випадком поширення пропагандистської ідеології є доволі широка палітра глорифікації українськими громадянами подій збройного вторгнення РФ в Україну та учасників цього вторгнення.

Щоб якомога краще охарактеризувати нове для української дійсності явище глорифікації, потрібно кілька слів сказати про характер злочинності воєнного періоду. У структурі злочинності в Україні визначальним сьогодні є такий тренд – від початку війни колосального зростання зазнали принаймні три групи злочинів: 1) кримінальні правопорушення проти миру, безпеки

людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України); 2) злочини проти основ національної безпеки (розділ I Особливої частини КК України) та 3) кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) (розділ XIX Особливої частини КК України). При цьому необхідно відмітити, що якщо у 2021 р. у структурі злочинності перелічені правопорушення посідали двадцяту, дев'ятнадцяту та чотирнадцяту позиції відповідно, то станом натеper ці злочини перемістилися на другу, шосту та сьому сходинку відповідно. Водночас цікаво дізнатися, за рахунок яких злочинів відбулося колосальне збільшення правопорушень, передбачених розділом XX Особливої частини КК? Структура злочинів цього розділу законодавства про кримінальну відповідальність має такий вигляд; у структурі злочинів цього розділу лівова частка (97,34 %) припадає на порушення законів та звичаїв війни, у тому числі поєднані з умисними вбивствами (ст. 438 КК); другим за поширеністю є злочин, пов'язаний із виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії РФ проти України та глорифікацією її учасників (ст. 436² КК). Питома вага цього правопорушення складає 2,18 %.

Норма, якою у ст. 436² КК встановлено заборону глорифікації агресор, з'явилася у законодавстві про кримінальну відповідальність на початку березня 2022 р. У термінологічному обігу з'явився новий, раніше невідомий національному кримінальному праву термін «глорифікація», що походить від лат. слова «*glorificatio*» та у перекладі означає прославлення, розхвалення, звеличення; захоплена похвала; спів дифірамбів, славослів'я [1].

Іншими словами, йдеться про героїзацію загарбників з боку громадян України. Зазначеним терміном позначається особливе ставлення глорифікаторів до трагічних за своїм характером соціально-політичних і воєнних подій в Україні, коли відповідні події вихваляються, їм надається неабиякого змісту й значення. Такі особи нібито всотують наративи ворожої пропаганди, що, у свою чергу, може призвести до розколу єдності українського суспільства. При цьому подібна героїзація володіє настільки потужним негативним потенціалом у створенні відповідного інформаційного фону, на тлі якого відбуваються ці події, що викликало, з одного боку, необхідність криміналізувати дії, пов'язані із піднесенням будь-яких учасників, причетних до існування трагічної ситуації у нашій державі, а з другого боку, необхідність закріпити в юридичному обігу термін «глорифікація» як такий, що точно передає специфіку кримінально караних дій [2, с. 34]. Ще раз підкреслимо, що ідеї «руського миру», котрі поширюються пропагандою агресора і глорифікаторами, виявляються тим злом, яке ставить під сумнів можливість швидкого поновлення матриці єдності й соборності України.

За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 1 листопада 2023 р. зареєстровано 1 354 факти вчинення злочинів, передбачених ст. 436² КК України (далі – глорифікація). За 10 місяців 2023 р. зафіксовано ще 1 233 випадки. Станом на 1 жовтня 2023 р. судами розглянуто 728 кримінальних проваджень. За результатами узагальнення цих проваджень нам вдалося

визначити місце і роль інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вчинення зазначеного правопорушення.

Обробка великого масиву емпіричної інформації (статистична інформація Офісу Генерального прокурора, СБУ, узагальнення за результатами вивчення обвинувальних вироків суду) дозволяє констатувати, що глорифікація українськими громадянами подій збройного вторгнення рф в Україну є наслідком поширення відповідної пропагандистської ідеології, що базується та наративах комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. За даними слідчих органів СБУ та вирокami судів лєвова частка глорифікаторів припадає на середнє і старше покоління, тобто на тих, хто народилися і якусь частину свідомого життя перебували у форматі СРСР. За віком найчисельнішою серед глорифікаторів є група осіб передпенсійного і пенсійного віку (66,1%). Майже 30% винних у глорифікації агресора припадає на жінок, що принаймні утричі більше за число осіб жіночої статі у структурі всієї злочинності. Близько 70% осіб працездатного віку не працюють і не навчаються. Серед працюючих переважають працівники підприємств, установ, організацій різних форм власності, службовці, вчителі, лікарі, журналісти, служителі культу, фермери, депутати органів місцевого самоврядування та ін. Серед глорифікаторів зустрічається чимало й осіб без визначеного місця проживання.

Хоча для кримінально-правової кваліфікації дій винного, що виправдовує, визнає правомірною, заперечує збройну агресію рф проти України або героїзує її учасників, не мають значення мотиви, з яких правопорушник вчиняє ці дії, проте з огляду на потребу з'ясувати канали зараження небезпечною пропагандою та опрацювати заходи щодо нейтралізації останніх із метою подальшого недопущення укріплення й ретрансляції цих ідей саме мотивація стає ключовим моментом для розуміння проблеми глорифікації у цілому. Таким чином, основним мотивом є ідеологічний мотив. Цей мотив включає широку гаму «відтінків» несприйняття (аж до ненависті) всього українського (наприклад, ненависть до України та її історії, очікування змін на краще, хибно зрозумілі наміри ворога, бажання помститися у такий спосіб українській владі в цілому, окремим представникам політикуму, всім і кожному за якісь негаразди у власному житті тощо). Водночас помітним у мотиваційному комплексі є й схилення перед минулим та туга за радянськими часами.

Недивлячись на те, що переважна кількість глорифікаторів – особи передпенсійного і пенсійного віку (66,1%), однак під час вчинення відповідних правопорушень пальма першості у поширенні наративів «руського миру» та звеличенні російського агресора як такого належить саме можливостям інформаційно-комунікаційних технологій, які у даному разі з позитивних важелів цифрової трансформації соціуму перетворюються на зло. Адже ці технології стають своєрідними судинами, по яких розносяться шкідливі ідеї й наративи російської пропаганди. За результатами проаналізованих вироків у 83,1% випадків місцем вчинення злочину є Інтернет-простір. При цьому особливо популярними є: 1) соціально орієнтована мережа «Однокласники» (рос.) – 61,7%; 2) Телеграм-канал – 7,0%; 3) «ВКонтакте» (рос.) – 6,3% та 4) Фейсбук – 4,6%. Принагідно слід зауважити, що перенесення ідеологічних баталій до Інтернет-простору є одним із проявів гібридної війни, яку чимало років рф не без успіху

здійснювала щодо України. Таким чином, зв'язок глорифікаторів один з одними, а так само можливе поширенням ідей серед необмеженого кола осіб відбувається насамперед за допомогою Інтернет-інструментів соціального контактування.

На думку експертів, найскладнішою у плані нейтралізації ідей «руського миру» групою є підлітки і молодь самопроголошених республік (ЛНР/ДНР) та Автономної Республіки Крим. Справа в тому, що їх дорослішання й становлення відбувалося в обстановці впровадження нарочитої антитези українській ідеї щодо необхідності збереження єдності та унітарних засад Української держави. Звісно ж, чимало роботи із нейтралізації наслідків російської пропаганди чекає й на деокупованих українських територіях, які піддалися вельми інтенсивному, хоча й не такому тривалому за часом, як на вищезазначених територіях, ідеологічному впливу.

Наприкінці зазначимо, що ґрунтовне з'ясування сутності феномену глорифікації агресора необхідно насамперед для своєчасної розробки заходів, аби у подальшому не допустити панування наративів російської пропаганди на українській землі.

Список використаних джерел:

1. Глорификация. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/.
2. Батиргарєєва В.С. Запобігання явищу глорифікації: вхідна інформація. Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Хмельницький, 16 березня 2023 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2023. С.34-38.

«ЗАХОПЛЕННЯ СУДЕН: ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ»

Беляк О.О.,

магістерка 1 курсу

Навчально-наукового морського гуманітарного інституту

Одеського національного морського університету

м. Одеса

Науковий керівник:

Орловська Н.А.,

д.ю.н., професор, професор кафедри

публічно-правових дисциплін

Одеського національного морського університету

м. Одеса

Захоплення суден є одним із найбільш небезпечних діянь у сфері морського судноплавства. При цьому, на відміну від інших проявів, це захоплення може бути вчинене не лише кримінальними структурами, а й представниками ворожих держав. Саме з останніми проявами стикалася Україна, коли військовослужбовці РФ ще до початку повномасштабного вторгнення захоплювали українські плавзасоби (наприклад, кейс Керченської

протоки). На першому етапі агресії росіяни, нехтуючи всіма нормами міжнародного права, захопили кілька цивільних українських суден, як тих, які знаходилися в портах, так і тих, що були у плаванні. Зокрема, йдеться про танкер «Афіна» та суховантаж «Принцеса Ніколь», які на момент захоплення прямували з територіальних водах Румунії.

Підстави криміналізації захоплення суден як посягання на безпеку судноплавства та безпечну експлуатацію водного транспорту визначаються у низці спеціалізованих міжнародно-правових документів, відповідність національного законодавства яким дозволяє уніфікувати запобігання таким злочинам [1; 2; 3]. Крім того, важливим аспектом є розмежування захоплення суден із суміжними кримінальними правопорушеннями такими як піратство, терористичні акти на морі, тим більше, що, як правило, всі зазначені діяння вчиняються організованими структурами. Стосовно протиправних дій військових держави-агресора виникає питання про розмежування захоплення суден із воєнними злочинами.

Відповідно до міжнародно-правових стандартів захоплення суден - це незаконна акція, коли група осіб або збройних формувань (у тому числі, державних) встановлює контроль над судном проти волі власника чи екіпажу. З цієї точки зору, захоплення може розглядатися як самостійний вид злочину, а також і як об'єктивна ознака піратства. Наприклад, Конвенція ООН з морського права містить положення, які стосуються захоплення суден піратами.

Захоплення суден, як правило, відбувається шляхом насильницького проникнення на борт судна, застосування сили або приземлення військових сил. Після захоплення судна зазвичай забороняється доступ на його борт або він жорстко контролюється правопорушниками. Важливим аспектом є цілеспрямованість тих, хто вчинив захоплення судна: залежно від обставин воно може бути використане для подальшої реалізації, використання в злочинній діяльності, транспортування злочинців тощо, наприклад, захоплення судна екіпажем для подальшого його використання у піратстві. Виходячи з цього, можна робити висновок про розмежування захоплення та інших злочинів.

Таким чином, захоплення суден є серйозною проблемою, оскільки загрожує не лише майну та безпеці екіпажу, а й світовій торгівлі та безпеці глобальних морських шляхів. Законодавче регулювання запобігання захопленню суден здійснюється на двох рівнях - міжнародному та національному. При цьому підстави криміналізації захоплення суден є міжнародно-правовими, без чого неможливо уніфікувати законодавства різних держав, об'єднаних для протидії цьому виду злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства від 10 березня 1988 р.; Ратифікована Україною 17 грудня 1993 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text (дата звернення: 11.11.2023)
2. Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі

від 10 березня 1988 р.; Ратифікований Україною 17 грудня 1993 р. /
Законодавство України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_093#Text (дата звернення: 11.11.2023)

3. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. /
Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>
(дата звернення: 11.11.2023)

«ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕДБАЛОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ»

Біла В.М.,
*курсантка 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Чекмарьова І. М.,
*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Захист держави, забезпечення її безпеки, незалежності та територіальної цілісності завжди є фундаментальними аспектами для збереження державності. Майбутнє Європи нероздільно пов'язане з майбутнім України, як вперше було висловлено Ланселотом Лоутоном у британському парламенті ще в 1935 році. Україна вибрала шлях цивілізаційного розвитку в сприянні демократії, пройшовши складний шлях, аналогічний тому, який подолали інші європейські країни у минулому. У наш час Україна, добровільно відмовившись від ядерної зброї, стала стороною, яка бере на себе обов'язок захищати всю Європу.

Сучасні реалії вимагають від України зосередити всі зусилля на ефективному забезпеченні своєї безпеки. Проте однією з проблем, що стоїть на шляху, є негативні тенденції в злочинності, пов'язані з різноманітними діями, що порушують встановлений порядок виконання військової служби.

Порушення встановленого порядку виконання військової служби є значущим елементом загального злочинного виробу в Україні. Напевно, що навряд чи можна було б знайти втіху в передбаченнях щодо військової злочинності. Якщо не приймати необхідних заходів для суттєвого впливу на військову злочинність і не стабілізувати ситуацію, то це може призвести до

непередбачуваних наслідків, що в кінцевому підсумку загрожуватиме національній безпеці України.

Військова злочинність - це сукупність дій, які передбачені кримінальним законом і які є суспільно небезпечними, вчинені особами, які служать у Збройних Силах, інших військових формуваннях, а також громадянами, які знаходяться у запасі або проходять військові навчання, а також персоналом військових частин, з'єднань та установ, що вчинено в процесі виконання службових обов'язків або в місцях дислокації цих частин, з'єднань та установ, в конкретний період часу та у певному місці. Цей вид злочинності виділяється в структурі загальної злочинності за суб'єктним критерієм, іншими словами, це акумуляція правопорушень, які скоюються особами, що перебувають під впливом військового законодавства [1,с.328].

Однією з труднощів, яка виникає є класифікації правопорушень за статтею 425 Кримінального кодексу України, а саме визначення осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення. У примітках до цієї статті надається визначення військових службовців, які включають в себе військових начальників та інших військовослужбовців, які обіймають постійні або тимчасові посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним наказом уповноваженого командування.

Проте тут виникає неузгодженість з цією нормою, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово або за спеціальним наказом виконують обов'язки представників влади чи місцевого самоврядування, обіймають постійні чи тимчасові посади в державних органах, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях, що мають обов'язки організаційного чи адміністративно-господарського характеру, або виконують такі обов'язки за спеціальним наказом відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування, центральних органів влади із спеціальним статусом, відповідних організацій чи підприємств, судів або на підставі закону.

При розгляді цих норм можна виявити певну невідповідність. Як зазначив М.І. Карпенко, «ці норми розрізняються, зокрема, у тому, що в п.1 примітки до ст. 364 Кримінального кодексу України вказується, що службовим особам надаються повноваження представників влади, що відсутнє в п.1 примітки до ст.425 Кримінального кодексу України» [2, с.254-257].

У контексті статті 364 Кримінального кодексу України, службовими особами військової сфери можуть бути військовослужбовці Національної гвардії України під час забезпечення громадського порядку, військовослужбовці Державної прикордонної служби України під час виконання своїх обов'язків, військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань під час дотримання статутних правил вартової (вахтової) служби або патрулювання, військовослужбовці Військової служби правопорядку в Збройних силах України, командири гарнізонів, військові комісари та інші.

Однак, незалежно від цього, законодавець визначає службових осіб військової сфери за декількома ознаками. Серед них наявність службових повноважень і можливість вживати примусові заходи стосовно осіб, які не виконують встановлені вимоги або заборони.

Конкретний перелік службових осіб військової сфери можна визначити шляхом аналізу чинного законодавства, яке регулює питання службової діяльності військовослужбовців. З системного аналізу зазначених нормативно-правових актів видно, що військовослужбовці визнаються представниками влади лише під час виконання своїх службових обов'язків, тобто в період несення служби.

Згідно з частиною 4 статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військовослужбовці визнаються особами, які виконують обов'язки військової служби в таких ситуаціях:

1. на території військової частини або в інших місцях роботи (занять) протягом робочого (навчального) часу, включаючи перерви, встановлені розпорядком (розкладом занять);
2. під час переміщення на службу або зі служби, під час службових поїздок, а також під час повернення до місця служби;
3. поза територією військової частини, якщо перебування там відповідає обов'язкам військовослужбовця або якщо вони були направлені туди за наказом відповідного командира (начальника);
4. під час виконання державних обов'язків, включаючи випадки, коли ці обов'язки не мають відношення до військової служби;
5. під час виконання обов'язків з рятування людських життів, охорони державної власності, підтримання військової дисципліни та забезпечення правопорядку [3].

Проблеми у неузгодженості норм в законодавстві створюють можливість для свавільного їх інтерпретації, правових конфліктів у судовій практиці, формування неоднозначного рішення судів та порушення прав осіб, які підлягають кримінальній відповідальності.

Отже, одним із правильних кроків для подолання цих проблем полягає в удосконаленні нормативно-правового регулювання кримінальної відповідальності за недбале ставлення до військової служби шляхом внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України.

У цьому контексті залучення науковців до цього процесу є ключем до визначення ефективних заходів, які можуть істотно вплинути на правозастосовчу практику, що в кінцевому підсумку допоможе зменшити військовий злочин та стабілізувати ситуацію в Україні.

Список використаних джерел:

1. Харитонов С.О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
2. Злочинність військова. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В.В. Чернея, Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ ; 2017. С. 254–257.

3. Недбале ставлення до військової служби: один кейс – різне тлумачення. Чому практика відрізняється від норми права. 08.10.2021. 258 URL: <https://www.legalalliance>.

«ВІДМЕЖУВАННЯ СТ. 162 КК УКРАЇНИ ВІД ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ»

Бобчинський П.М.,
аспірант
кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса

Науковий керівник:
Конопельський В.Я.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса

Право на недоторканність житла належить до основних прав людини, проголошених у міжнародних правових актах як універсального, і регіонального характеру. Відповідно до статті 12 Загальної декларації прав людини «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [3]. Недоторканність житла проголошується так само ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [7]. У ст. 30. Конституції України регламентується, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [4].

Ефективна реалізація прав людини безпосередньо залежить від ступеня їх гарантованості. До гарантій недоторканності житла належить, зокрема кримінально-правовий захист даного права. Так, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) у ст. 162 КК України передбачає відповідальність за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння

особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян [5].

Порушення недоторканності житла виступає кваліфікуючою ознакою деяких кримінальних правопорушень (ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ч. 3 ст. 187 КК України), незаконне заволодіння транспортним засобом, вчинене з проникненням у приміщення або інше сховище (ч. 2 ст. 289 КК України), напад на житлові приміщення осіб, які мають міжнародний захист (ст. 444 КК України). Враховуючи підвищену суспільну небезпечність порушення права людини на недоторканність житла або іншого приміщення, законодавець також передбачив, що не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло або інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає (ч. 5 ст. 36 КК України). Отже, актуальним є питання відмежування ст. 162 КК України, від інших суспільно небезпечних діянь передбачених Особливою частиною КК України, які мають схожі ознаки.

Аналіз наукових публікацій, в яких досліджувалась питання кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла, вказує на те, що і в цій сфері немає єдності поглядів, нерідкими є різночитання у питаннях кваліфікації при конкуренції кримінально-правових норм. Отже, особливого інтересу передбачає аналіз відповідної конкуренції із кримінально-правовими нормами, передбаченими ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ч. 3 ст. 187, ч. 2 ст. 289, ст. 365, КК України тощо. Так, при кваліфікації крадіжки, грабежу та розбою, вчиненого з проникненням у житло, інше приміщення або сховище (ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 186, ч. 3 ст. 187 КК) відбувається конкуренція зі ст. 162 КК як ціле та частина. В усіх випадках, коли буде встановлено корисливий мотив при порушенні недоторканності житла або іншого володіння особи, виникає питання стосовно того, за якою статтею слід кваліфікувати дії особи. Всі вчені одностайні у тому, що за наявності такого виду конкуренції повинна застосовуватися стаття Особливої частини КК, яка найбільш повно охоплює всі ознаки вчиненого посягання (тобто, стаття, яка передбачає ціле діяння) [6, с. 189; 8, с. 430]. Отже, у випадку вчинення крадіжки, грабежу або розбою, поєднаного з проникненням у житло, інше приміщення або сховище, діяння винного потрібно кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 185 або ч. 3 ст. 186, або ч. 3 ст. 187 КК.

При кваліфікації порушення недоторканності житла, вчиненого службовою особою (ч. 2 ст. 162 КК). Кваліфікуючою ознакою порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи є вчинення відповідних діянь службовою особою. Відтак у процесі кваліфікації виникатиме питання про подолання конкуренції ч. 2 ст. 162 КК та перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК). При такій конкуренції ст. 365 КК України доцільно визнавати загальною, а ч. 2 ст. 162 КК - спеціальною нормою [1, с. 241].

Аналіз диспозицій ч. 2 ст. 162 КК та ст. 365 КК демонструє, що у статті, яка вміщує загальну норму (ст. 365 КК), обов'язковою ознакою складу

кримінального правопорушення названі суспільно небезпечні наслідки - заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, які можуть, зокрема, полягати і в порушенні охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина [10, с. 283-284]. У той же час у статті, яка вміщує спеціальну норму (ч. 2 ст. 162 КК), суспільно небезпечні наслідки не передбачені.

У зв'язку з цим виникає закономірне питання про те, чи потрібно при кваліфікації враховувати підвищену суспільну небезпеку посягання, що передбачена у загальній нормі? Як зазначав В.О. Навроцький, цю проблему загострює незбалансованість санкцій загальної та спеціальної норм, оскільки «спеціальна норма по суті містить привілейований вид злочину» [8 с. 473, 14]. Жмур Ю. М. відмічає, що серйозною вадою конструкції цієї норми є те, що у ній відсутнє посилення на використання службовою особою влади або свого службового становища. Норма ч. 2 ст. 162 ККУ обмежується лише вказівкою «Ті самі дії, вчинені службовою особою...». Така ситуація формально дає можливість кваліфікувати за ч. 2 ст. 162 КК України дії будь-якої службової особи, навіть якщо вони не пов'язані з її професійною діяльністю. Вирішення питання про відмежування розглядуваної норми Розділу XVII КК України, необхідно здійснювати за правилами подолання конкуренції загальної та спеціальної норми. За своїм змістом положення ч. 2 ст. 162 ККУ є спеціальним видом зловживання та перевищення службовою особою своїх повноважень, оскільки з усіх можливих дій, які утворюють зловживання чи перевищення, криміналізуються лише ті, що порушують недоторканність житла чи іншого володіння. З огляду на це перевага повинна віддаватися саме цій нормі [2, с. 185-191].

При кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених під час (або після) порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи. Досить часто суб'єкт кримінального правопорушення під час (або після) порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи вчинює інші суспільно небезпечні діяння. Практичні працівники найчастіше стикаються з труднощами щодо кваліфікації діянь винного, який порушив недоторканність житла і при цьому застосував насильство або з хуліганських, або з особистих мотивів. Виникає питання про те, чи охоплюються відповідні дії винного ч. 2 ст. 162 КК, чи їх потрібно кваліфікувати за сукупністю, наприклад, зі ст. 296 КК. Серед вчених, існує така думка, ч. 2 ст. 162 КК та ст. 296 КК конкурують як ціле та частина. Ми не згодні із цим твердженням адже, як зазначалося у теорії кримінального права, про цей вид конкуренції «мова йде лише за наявності так званих складених злочинів (складів злочинів) як законодавчо врахованої сукупності відповідних простих складів злочинів» [6, с. 137].

На думку І.І. Присяжнюка, частиною обох складів кримінальних правопорушень є насильство (у ст. 162 КК ця ознака використовується як кваліфікуюча, а у ст. 296 КК належить до конститутивних ознак хуліганства і охоплюється поняттям особливої зухвалості). А отже, у випадку вчинення винним порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи, що

поєднувалося з грубим порушенням громадського порядку, діяння винного потрібно кваліфікувати за сукупністю ст. 162 КК та ст. 296 КК [9, с. 495-502].

Отже, зробивши аналіз співвідношення ст. 162 КК України із іншими кримінальними правопорушеннями передбаченими Особливою частиною Кримінального кодексу України, які містять схожі ознаки, з'ясовано, що однією із проблем, яка може впливати на кваліфікацію при конкуренції є неправильне встановлення співвідношення ст. 162 КК України з іншими статтями Особливої частини КК. України.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П.П., Стрижевська А.А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика : навчальний посібник. Київ. Юрисконсульт, 2006. 342 с.

2. Жмур Ю.М. Розмежування «Порушення недоторканності житла» від складів злочинів зі схожим складом, що складають конкуренцію норм. *Економіка і право. Серія 18*. 2015 р. С. 185-191.

3. Загальної декларації прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 14.11.2023).

4. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 13.11.2023)

5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

6. Марін О. К. *Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: Монографія* / О. К. Марін. К.: Атіка, 2003. 140 с.

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. Док. ООН: А/RES/2200 А (XXI) [Електронний ресурс]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 14.11.2023)

8. Навроцький В. О. *Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник*. К.: Юрінком Інтер, 2006. 704 с

9. Присяжнюк І.І. Про окремі проблеми кваліфікації злочинів за ст. 162 КК України «порушення недоторканності житла або іншого володіння особи». *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 495-502.

10. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України № 15 від 26 грудня 2003 року. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах*. С. 283-284.

«ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК НОВИЙ ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ»

Боровська О.О.,
*начальник філії Державної установи
«Центр пробації» в Одеській області
м. Одеса*

Гуманістичні тенденції кримінально-виконавчої політики нашої держави у сфері запобігання рецидивним злочинам в Україні, результатом яких стало створення національного інституту пробації, повинні знайти своє логічне продовження у вдосконаленні практичної діяльності уповноважених органів з питань пробації.

Кожна розвинута держава світу зацікавлена, в першу чергу, в ефективній протидії та попередженні злочинності, а не в застосуванні покарання до винних після вчинення кримінальних правопорушень. На теперішньому етапі розвитку органів кримінальної юстиції одним із найважливіших напрямів є забезпечення виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі та альтернативних видів покарань, з метою убезпечення суспільства та захисту прав і свобод людини від кримінально-протиправних посягань.

Дослідження становлення інституту пробації в Україні, дають можливість виокремити періодизацію процесу її становлення. Так, I етап охоплює період починаючи з 2001 до 2010 рр., протягом якого відбувались законодавчі зміни, щодо можливості індивідуалізації системи кримінальних покарань та забезпечення виправлення правопорушників без ізоляції від суспільства, що послужило початком становлення інституту пробації.

В межах II етапу – період з 2010 до 2015 рр – спостерігається оптимізація та наближення кримінально-виконавчого законодавства України до європейських стандартів. III етап розпочався з 2015 р. та продовжує тривати й сьогодні – період нормативно-правових змін та подальшого вдосконалення законодавства в сфері кримінально-виконавчої політики. Початком даного періоду є прийняття Закону України «Про пробацію» та низки інших нормативно-правових актів.

Із прийняттям Верховною Радою України Закону «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року започатковано діяльність служби пробації в Україні. Створення інституту пробації стало можливим завдяки вивченню міжнародного досвіду та підтримці іноземних держав, організацій та інституцій, а також впровадженню в практичну площину вітчизняних наукових розробок. У рамках реформи органів пробації в Україні здійснено ряд заходів, а саме: створено систему пробації; розроблено п'ять пробаційних програм, спрямованих на зміну протиправних та асоціальних моделей поведінки суб'єктів пробації; впроваджено новий інститут кримінального процесу – досудова доповідь; налагоджено алгоритм ефективної взаємодії установ виконання покарань та органів пробації при підготовці засудженого

до звільнення; створено комунікаційні платформи для поширення в суспільстві інформації про роль та переваги пробації.

Сучасна тенденція в Україні й світі до зменшення застосування покарання у виді позбавлення волі слугує підґрунтям до запровадження апробаційного нагляду як виду кримінального покарання та внесення інших змін до кримінального та кримінально-виконавчого законодавства.

У березні 2024 року в Україні з'явиться новий вид кримінального покарання – пробаційний нагляд, який передбачає комплексний вплив на правопорушника без його ізоляції від суспільства. Як зазначає заступниця Міністра юстиції України О.В. Висоцька: «впровадження покарання у вигляді пробаційного нагляду сприятиме гуманізації пенітенціарної системи та розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства. Також воно дасть змогу виконати рекомендації ЄСПЛ про необхідність оптимізації пенітенціарної системи і зменшення кількості засуджених».

Пробаційний нагляд, як вид покарання, не передбачає ізоляцію від суспільства, натомість, особа, яка перебуває у конфлікті із законом від одного до п'яти років (неповнолітні особи – на строк від одного до двох років) перебуватиме під наглядом уповноваженого органу з питань пробації, виконуючи певні зобов'язання, які для неї визначить суд. Якщо засуджена особа не буде виконувати визначені обов'язки – з нею проведуть індивідуальну профілактичну бесіду та винесуть письмове попередження, у випадку продовження невиконання покладених зобов'язань уповноважений орган пробації звернеться до суду для вирішення питання про призначення більш суворого виду кримінального покарання щодо правопорушника.

Щодо засудженого, який ухиляється від відбування покарання у виді пробаційного нагляду, уповноважений орган з питань пробації надсилатиме матеріали до органів Національної поліції для вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності за ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі.

Пробаційний нагляд виступатиме основним видом покарання, яке полягатиме в обмеженні прав і свобод засудженого, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства з покладанням таких обов'язків: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації.

Крім того, суд для виконання мети цього виду покарання залежно від обставин справи та особи засудженого пробаційного нагляду додатково зможе покласти на нього обов'язки, що полягатимуть у використанні електронного засобу контролю і нагляду та проживанні за вказаною у рішенні суду адресою; дотриманні встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеженнях щодо спілкування, пересування та проведення дозвілля; необхідності працевлаштуватися або звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду чи роботу; виконанні пробаційної програми; проходженні курсу лікування

від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

Важливо зауважити, що пробаційний нагляд може бути призначений лише за кримінальні проступки або злочини невеликої тяжкості, зокрема: умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (ст. 124 КК України); умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України); побої та мордування (ст. 126 КК України); домашнє насильство (ст. 126-1 КК України); погрози вбивством (ч. 1 ст. 129 КК України); зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ч. 1 ст. 130 КК України); зараження венеричною хворобою (ч. 1 ст. 133 КК України); ненадання допомоги хворому медичним працівником (ч. 1 ст. 139 КК України); насильницьке донорство (ч. 1 ст. 144 КК України); експлуатація дітей (ч. 1 ст. 150 КК України); примушування до вступу в статевий зв'язок (ч. 1, 2 ст. 154 КК України); порушення порядку фінансування політичної партії і передвиборної агітації (ч. 1-3 ст. 159 КК України); ухилення від сплати аліментів (ч. 1-2 ст. 164 КК України); розголошення таємниці усиновлення (ч. 1 ст. 168 КК України); перешкоджання професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України); грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України); не виплату зарплати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ч. 1 ст. 175 КК України); порушення недоторканності приватного життя, права на отримання освіти та на безоплатну медичну допомогу (ст. 182 КК України, ч. 1 ст. 183 КК України, ст. 184 КК України відповідно); крадіжку (ч. 1 та ч. 2 ст. 185 КК України); грабіж (ч. 1 ст. 186 КК України); хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК України); шахрайство (ч. 1 ст. 190 КК України) тощо.

На користь запровадження пробаційного нагляду як нового виду кримінального покарання, підтримаємо твердження О.І. Богатирьової, про те що «застосування судом кримінальної відповідальності до винної особи носить швидше каральний, ніж виховний характер, і це рідко сприяє виправленню і ресоціалізації засудженого. При цьому надана державою довіра у вигляді заміни кримінальної відповідальності її альтернативним видом має загальновизнане позитивне значення, а пробація, у першу чергу, спрямована на те, щоб «виправити» злочинця, знову зробити його законослухняним» [1, с. 186].

О.Б. Янчук висловлює думку, що «нагляд – це по суті контроль за дотриманням обов'язків, визначених законом і покладених судом на суб'єктів пробації, який поєднується із реалізацією певних заходів, визначених в індивідуальному плані.

А наглядова пробація розпочинається одразу після застосування судом покарання, альтернативного позбавленню волі, і містить у собі здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених» [2, с. 193].

Про ефективність діяльності уповноважених органів з питань пробації свідчать і статистичні дані та цифрові показники рівня рецидиву

кримінальних правопорушень серед суб'єктів пробації. Так, станом на 1 жовтня 2023 року на обліку уповноважених органів з питань пробації України перебуває 66 340 осіб, з них: 996 (1,1%) особам – повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; 410 (0,5%) особам – скасовано звільнення від відбування покарання з випробуванням; 368 (2,5%) осіб – засуджено за ухилення від відбування покарання. Наведені дані дають можливість стверджувати про доцільність запровадження пробаційного нагляду як нового виду кримінального покарання.

З нашої точки зору сутність пробації полягає у випробуванні певних категорій осіб, які перебувають у конфлікті із законом, спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм різної допомоги реабілітаційного характеру, мета якої полягає у ефективному виправленні засуджених та зведення до мінімуму, наскільки це можливо, кримінального рецидиву з їхнього боку, проте важливо пам'ятати, що пробаційний нагляд не є універсальним засобом покарання. Іноді цього може бути недостатньо для запобігання скоєнню нових кримінальних правопорушень, а також для ефективного впливу на поведінку правопорушника.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2001. № 25-26. ст.131
2. Закон України «Про пробацію». *Відомості Верховної Ради* (ВВР). 2015. № 13. ст.93
3. Богатирьова О. І., Олефір Л. І. Пробація або звільнення від відбування покарання з випробуванням як форма кримінальної відповідальності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвипуск, ч. 1. С. 185–188.
4. Янчук О. Б. Сучасний стан та перспективи реалізації наглядової та пенітенціарної пробації. *Інститут пробації в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку*, 2019. С.189 – 195.

«ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»

Будяченко О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

В Кримінальний кодекс України (далі – КК України) ще при його прийнятті була закладена норма, яка передбачає відповідальність за державну зраду, а саме ст. 111 КК України. Втім, кримінальні провадження по цій статті з'явилися тільки після початку російської агресії у 2014 році і їх

розслідування виявилось дуже не простою справою з огляду на редакцію диспозиції цієї статті. Більш серйозно постало питання про застосування ст. 111 КК України після прийняття 3 березня 2022 року Закону України № 2108-ІХ, яким доповнено КК України ст. 111-1, якою встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

Ключовим проблемним аспектом кваліфікації діянь по ст. 111 КК України та ст. 111-1 КК України стало їх співвідношення, адже як неодноразово наголошувалось фахівцями, колабораційна діяльність по суті є формою державної зради [1, 2]. Такий стан законодавства став наслідком того, що подібні дії осіб кваліфікувались по різному. Наприклад, дії одних осіб, які погодились працювати у державних органах окупованих території кваліфікувались як державна зрада по ст. 111 КК України, такі самі дії інших осіб – як державна зрада по ст. 111 КК України і колабораційна діяльність по ст. 111-1 КК України [3, 4].

Зважаючи на те, що санкції цих статей передбачають різне покарання та з огляду на загальнотеоретичні принципи застосування до особи відповідальності, такі випадки не можуть мати місце. Втім, коли одне і теж діяння, передбачено різними статтями КК України і схоже за родовою ознакою, можна стверджувати про конкуренцію норм права. Втім, чинне законодавство України не визначає чітких критеріїв дії щодо кваліфікації діянь у випадку конкуренції норм права. Вважаємо, що більш вдалим вирішенням цього питання є недопущення існування такої конкуренції.

Погоджуємося із О. Кравчук та М. Бондаренко, які відзначають, що формулювання в диспозиції ст. 111 КК об'єктивної сторони злочину викладено настільки загально, що всі склади злочину, що охоплюються ст. 111-1 КК, вчинені громадянами України, можуть, на перший погляд, виглядати як окремі випадки державної зради [2].

Спроба розмежувати окреслені склади злочинів неодноразово здійснювалась фахівцями у науковій літературі. Так, на думку К.Ю. Гончаренко, основна контекстуальна відмінність злочинів, що передбачені статтями 111 та 111-1 КК України полягає в тому, що колабораціоністські дії вчиняються винною особою уже в умовах окупації чи агресії [5, с. 142]. Намагаючись виокремити особливості кримінально-правової кваліфікації державної зради та колабораційної діяльності суддя Верховного суду Н. Антонюк відзначає про те, що «лише у ч. 6 ст. 111-1 КК України законодавець вказав негативну ознаку – «за відсутності ознак державної зради». Така вказівка практично не допомогла в розмежуванні означеного складу злочину із державною зрадою. Щоправда, вона дала підстави зробити беззастережний висновок про те, що ідеальної сукупності державної зради із колабораціонізмом у формі, що визначена ч. 6 ст. 111-1 КК України, не існує» [6, с. 63]. Втім, чітких критеріїв розмежування цих злочинів, автор не надає.

Вважаємо, що на даний час проблемним аспектом формулювання складів окреслених злочинів є відсутність правової визначеності таких правових категорій як «перехід на бік ворога», «підбивна діяльність проти України, «ворог», які містяться у диспозиції ст. 111 КК України. Адже саме

наявність такої кількості оціночних та широких понять у диспозиції ст. 111 КК України є наслідком виникнення складнощів у кваліфікації діянь.

І. Берднік вважає, що для кваліфікації діяння особи як державна зрада потрібно встановити сам факт переходу на бік ворога або надання допомоги, що вказує на спрямованість заподіяння шкоди, а для кваліфікації по ст. 111-1 КК України має бути конкретний прояв діяльності, що виходять за межі названих форм державної зради [7]. Втім, на наш погляд таке уточнення не є слушним, адже виникає питання про визначення меж форм державної зради і їх співвідношення із конкретними проявами колабораційної діяльності.

Спроба розкрити змістовне навантаження поняття «перехід на бік ворога» здійснена О.О. Сухачевим, який вважає, що перехід на бік ворога треба тлумачити широко і як фізичний перехід, перехід на територію ворожої держави, так і інтелектуальний перехід, тобто надання допомоги такій державі або її представникам на території України [8; с. 48]. Таке тлумачення є дискусійним із огляду на включення до його змісту так званого інтелектуального переходу.

Злочини проти основ національної безпеки є дуже чутливою категорією кримінальних справ, яка має розслідуватися бездоганно. Уточнення диспозиції ст. 111 КК України здатне забезпечити належне розмежування складів злочинів проти національної безпеки і мінімізує репутаційні втрати нашої держави у випадку розгляду відповідних справ Європейським судом з прав людини та сприяє справедливості і реалізації принципу верховенства права.

Перспективним напрямом подальших досліджень є уточнення таких правових категорій як «перехід на бік ворога», «підбивна діяльність проти України, «ворог», що містяться у диспозиції ст. 111 КК України.

Список використаних джерел:

1. Зайцев О.В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради (за матеріалами судової практики 2014-2022 років). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 78. С. 175-179.
2. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової ст. 111-1 Кримінального кодексу України. URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>. (дата звернення: 15.10.2023).
3. Призначеному окупантами начальнику народної поліції м. Бердянськ повідомлено про підозру. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/priznachenomu-okupantami-nacalniku-narodnoyi-policiyi-m-berdyansk-povidomleno-pro-pidozru>(дата звернення: 15.10.2023).
4. Держзрада та колабораційна діяльність - двом експомічникам суддів на Луганщині повідомлено про підозру. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/derzzrada-ta-kolaboraciina-diyalnist-dvom-ekspomicnikam-suddiv-na-luganshhini-povidomleno-pro-pidozru>(дата звернення: 15.10.2023).
5. Гончаренко К.Ю. Державна зрада чи колабораційна діяльність? Проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. № 36. 2022. С. 137-142.

6. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово національної школи судів України*. 2021. № 4. Ст. 56-67.

7. Берднік І. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки та злочинів, пов'язаних із війною. URL:<https://ptcu.gp.gov.ua/uk/czentr-znan/intervyu-z-treneramy/kvalifikacziya-kryminalnyh-pravoporushen-proty-osnov-naczionalnoyi-bezpeky-ta-zlochyniv-povyazanyh-iz-vijnoyu/> (дата звернення: 15.10.2023).

8. Сухачев О.О. Кваліфікаційна ознака злочину прокурором під час досудового розслідування державної зради. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 45-53.

«МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, ЯКИЙ САМОВІЛЬНО ЗАЛИШАЄ ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ»

Висоцький С.О.,

*аспірант докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник

Шкута О.О.,

*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Надання характеристики морально-психологічних ознак особистості військовослужбовця, який самовільно залишає військову частину або місце служби в умовах воєнного стану в Україні нам вважається неможливим без аналізу її кримінологічно-значущих особливостей, важливим елементом яких є виявлення внутрішніх, суб'єктивних причин, що спонукали його до вчинення досліджуваного кримінального правопорушення, основою яких виступає мотиваційна сфера поведінки особи, що його вчиняє.

Основою внутрішньої складової мотивації являються психофізіологічні особливості особистості військовослужбовця, який самовільно залишає військову частину або місце служби.

Як показало наше дослідження певні життєві умови виявляють ті чи інші психологічні особливості поведінки військовослужбовця, який самовільно залишає військову частину або місце служби, що за звичайних умов, а у нашому

випадку до проходження військової служби, були не реалізовані, і отримали свій прояв лише тоді, коли поведінка такої особи набула рис девіантності.

У процесі проходження військової служби мотиви військовослужбовців, під впливом різних факторів та певних умов (вплив командування, взаємовідносини з іншими військовослужбовцями, особисті дії та вчинки) змінюються. Дослідження мотивів самовільного залишення військової частини або місця служби дозволило нам виділити кілька їх груп.

З 24.02.2022 року основну групу склали мотиви викликані в процесі бойової обстановки або воєнного стану (боягузтво чи отримана психологічна травма після участі у бойових діях).

Загальну групу складають мотиви кримінального характеру, що є результатом кримінально-протиправної поведінки та психологічних установок особистості, яка викликає активний пошук ситуацій спрямованих на вчинення самовільного залишення військової частини або місця служби (вживання алкоголю чи наркотиків, що призводить до вчинення правопорушень; спроба уникнути покарання в результаті вчинення іншого кримінального правопорушення).

Характерною особливістю самовільного залишення військової частини або місця служби є його вчинення у перші місяці проходження служби, що пов'язано з психофізіологічною перебудовою всього способу життя та діяльності військовослужбовця.

До інших факторів, морально-психологічного характеру слід віднести: специфічні умови служби, статутний розпорядок дня, вимоги військової дисципліни, значні фізичні та психічні навантаження, освоєння нового кола обов'язків, необхідність отримання спеціальних військових знань та навичок, зміна характеру та режиму харчування, побутові незручності тощо.

Процес адаптації до військової служби здійснює значне навантаження на організм людини, у зв'язку з чим лише невелика частина військовослужбовців досить швидко та легко звикає до військового способу життя.

У осіб, які самовільно залишає військову частину або місце служби, за словами майже всіх опитаних нами респондентів, процес адаптації протікав повільно і дуже складно, а у деяких не завершився взагалі, що пояснюється й тим, що за морально-психологічними особливостями сприйняття дійсності та властивим типом темпераменту особистості військовослужбовця, який самовільно залишає військову частину або місце служби у своїй переважній більшості випадків являються меланхоліками, для яких є характерним найменша підготовленість до проходження військової служби, короткочасність або майже відсутність рішучості та сміливості у подоланні певних психологічних перешкод. Військовослужбовці цієї категорії зазвичай спокійні і неспішні люди, основним мотивом кримінально-протиправної поведінки яких стала байдужість зі сторони сержантського і старшинського складу до їхніх проблем.

Окрему категорію чинників, що впливають на схильність військовослужбовців до вчинення самовільного залишення військової частини або місця служби складають невротичні прояви (почуття

дратівливості та розчарування у житті, байдужості до всього навколишнього, страхітливості, порушення пам'яті при хвилюванні, поганий сон та сновидіння, періоди підйомів і спадів самопочуття, нетерплячість тощо), які, як правило, не були виявлені у них до проходження військової служби.

За даними медичних і кримінологічних досліджень, у своїй більшості психічні аномалії не визначають схильність особи до протиправної поведінки, і лише є основою для морально-психологічної деформації особистості, але прискорюючи процес деградації особи позначаються на формуванні у неї специфічної злочинної мотивації. Проте на індивідуальному рівні імпульсивність та конфліктність поведінки особи, пов'язані із певними захворюваннями, можуть мати і вирішальне значення при вчиненні самовільного залишення військової частини або місця служби, а особливо в результаті екстремальних ситуацій (бойові дії, поранення, стрес отриманий в результаті контузій тощо).

На підставі викладеного можемо зробити висновок, що морально-психологічні ознаки являються основою внутрішньої складової мотивації яку складають психофізіологічні особливості особи військовослужбовця, який самовільно залишає військову частину або місце служби та ситуативні мотиви, переважну більшість яких складають: небажання проходити військову службу; боягузтво та легкодухість; нестатутні відносини в колективі військовослужбовців; байдуже ставлення до проблем військовослужбовців командирів, офіцерського та сержантсько-старшинського складу; недоліки у виховній роботі; незадовільні матеріально-побутові умови військової служби; брак дозвілля та відпочинку військовослужбовців; певні життєві, особисті або сімейні обставини.

«ПРОГНОЗУВАННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС»

Воронцов А.В.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Дробишевська В.В.,

*студентка 3 курсу, відділення підготовки студентів
денної форми навчання «Правоохоронна діяльність»
інституту права та безпеки,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Україна на даний момент переживає скрутні часи, що пов'язані з веденням воєнного стану. Воєнний стан відповідно до Закону України «Про

правовий режим воєнного стану» визначається, як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Криміногенна ситуація є важливим аспектом суспільного життя, і вона надто суттєво впливає на стан безпеки та благополуччя нації. Після завершення широкомасштабної збройної агресії РФ та воєнного стану, як у випадку України післявоєнний період може бути особливо вразливим і напруженим. Підвищення рівня злочинності, збільшення кількості випадків насильства та порушення правопорядку можуть стати серйозними викликами для влади, суспільства та громадян, зокрема, на оцінку впливу воєнних конфліктів на стан злочинності та розвиток правопорушень у регіонах країни.

Кримінологічний аналіз та прогнозування злочинності – це складний процес, що передбачає вивчення злочинної активності та розгляд різних факторів, які на неї впливають, з метою передбачення та розуміння криміногенної ситуації в певному регіоні та держави загалом.

Воєнний стан і конфлікт можуть суттєво вплинути на криміногенну ситуацію в Україні. Після закінчення воєнного стану можна очікувати деякі основні кримінальні правопорушення, які будуть актуальними, насамперед корисливі та корисливо-насильницькі. Ось кілька з них та їхні можливі причини виникнення:

1. Збройні конфлікти та дезорганізація. Після війни може зберігатися високий рівень дезорганізації в суспільстві, особливо в районах, які були найбільше постраждалими внаслідок конфлікту. Це може призвести до збільшення злочинності, такої як пограбування, вуличні конфлікти та інші форми насильства.

2. Посттравматичний стрес. Учасники війни та мирне населення можуть страждати від посттравматичного стресу, що може призвести до психологічних проблем і агресивної поведінки. Це може сприяти збільшенню кримінальної активності.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) - відстрочена за часом психопатологічна комплексна реакція на психотравматичні події, що сформувалися в цілісний синдром.

Основні симптоми ПТСР включають:

Повторні спогади та кошмари: людина може переживати неприємні спогади про травматичну подію, які нав'язливо повторюються. Це можуть бути як явні спогади, так і навіть візуальні візії чи кошмари.

Уникання: чоловік може намагатися уникнути нагадувань про травматичну подію, уникаючи місць, людей чи ситуацій, що з нею пов'язані. Вони також можуть відчувати емоційну відстороненість від інших та втрату інтересу до звичної діяльності.

Гіперзбудженість: людина може переживати підвищену збудливість, яка виявляється у постійній пильності, подразливості, проблемах зі сном, концентрації та здатності розслабитися. Вони можуть реагувати перебільшено на навколишні подразники та швидко спалахувати емоційно.

Негативні зміни в настрої та мисленні: людина може відчувати поганий настрій, втрату інтересу до раніше приємних промов, негативні думки про себе чи світ, відчуття провини, нездатність пам'ятати події чи концентруватися.

Крім цього деякі автори виділяють так звані вторинні ознаки ПТСР. До них відносять: алкогольну, медикаментозну або наркотичну залежність. Схильність до суїцидальних думок і спроб; депресію; захворювання серцево-судинної системи; болі різної етіології, сексуальні дисфункції, девіантну поведінку та інше [2, с.6].

3. Збройні групи та злочинні угруповання: умови воєнного конфлікту можуть створити сприятливі умови для діяльності збройних груп і злочинних угруповань. Вони можуть залишитися активними після закінчення війни і займатися різними видами злочинів, включаючи наркотичну торгівлю, рекет, викрадення і торгівлю людьми.

4. Корупція: корупція може залишитися серйозною проблемою в Україні після війни. Незадовільні умови для військових та цивільних службовців, а також недостатній контроль над ресурсами можуть створювати умови для розповсюдження корупційних практик.

5. Економічні труднощі: після війни може бути складно відновити економіку та інфраструктуру. Зростання безробіття та економічна нестабільність можуть сприяти злочинності, включаючи крадіжки, грабежі, розбої, шахрайство та інші види злочинності.

6. Політична нестабільність: політичні конфлікти та нестабільність можуть стимулювати дестабілізацію суспільства і призвести до масових протестів і громадянських конфліктів.

Крім того на особливу увагу заслуговує питання домашнього насильства, адже родина є першим середовищем до якого повертається військовий.

Особливості вчинення домашнього насильства військовими полягають у: збільшені наявності стрільбищ та зброї; військові, які повертаються додому після воєнного конфлікту, можуть мати доступ до зброї та навичок використання її. Це неминуче може призвести до підвищення ризику фізичного насильства вдома.

Розділення сімей: військова служба може викликати розділення сімей на тривалий період. Це соціальний стрес, який може призвести до конфліктів і погіршення сімейних відносин.

Культура насильства. Деякі військові конфлікти можуть сприяти формуванню культури насильства, де сила вважається нормою або засобом вирішення конфліктів. Ця культура може переноситися в дім.

Підліткова злочинність, як наслідок домашнього насильства. Відсутність ролі моделі: діти, які свідкують домашнього насильства між батьками, можуть бачити це як нормальну форму взаємодії в сім'ї і наслідувати це у своєму майбутньому житті. Вони можуть стати агресивними відповідно до партнерів або інших.

Психологічні наслідки. Діти, які є свідками домашнього насильства, можуть мати психологічні наслідки, такі як депресія, тривожність та низька самооцінка, що може вплинути на їхню поведінку.

Злочинність через травми. Діти, які стають жертвами домашнього насильства, можуть відчувати травматичний стрес, який може викликати агресивну поведінку та вчинення кримінальних правопорушень.

Втрата віри у правосуддя. Діти, які бачать, що домашнє насильство в їхній сім'ї не покаране, можуть втратити віру у правосуддя та звертатися до злочинності як до способу вирішення конфліктів.

Для попередження підліткової злочинності, що виникає як наслідок домашнього насильства, важливо забезпечувати підтримку та захист для дітей, які опинилися в цій ситуації, та надавати їм доступ до професійної психологічної допомоги. Також важливо працювати над усуненням джерела насильства в сім'ї та забезпечувати допомогу жертвам.

Для запобігання цим проблемам та протидія злочинності після закінчення війни важливо розвивати систему правосуддя, підтримувати психологічну реабілітацію ветеранів, вдосконалювати правоохоронні органи та реалізовувати програми соціальної та економічної реабілітації. Також важливо підтримувати міжнародну співпрацю та спільні зусилля з іншими країнами для обміну досвідом та ресурсами у сфері правопорядку та запобігання злочинності.

Однією з ключових стратегій має бути покращення підготовки правоохоронців та спеціалістів у сфері кримінальної юстиції, а також розробка ефективних програм профілактики кримінальних правопорушень, особливо серед молоді.

Звертаючись до причин та умов зростання злочинності після війни, важливо враховувати комплексний підхід та враховувати різноманітні фактори, такі як економічні, соціальні, психологічні та політичні. Важливо вести ретельний аналіз та дослідження, щоб визначити найважливіші причини і вжити ефективні заходи для їх усунення.

Для успішного післявоєнного відновлення та зменшення рівня злочинності важливо, щоб уряд, місцеві органи влади, громадські організації та інші зацікавлені сторони співпрацювали разом та враховували всі аспекти розвитку суспільства. Також, для стабілізації криміногенної ситуації в післявоєнний період, на думку експертів (яку підтримуємо), державі необхідно вжити насамперед низку заходів, зокрема: поліпшити роботу правоохоронних органів, заручитися підтримкою суспільства та внести низку змін в саму систему.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 21.10.2023).
2. Блінов О. А. Прояви посттравматичних стресових розладів. URL:<https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/20650/1/Блінов%20О.А.%20Прояви%20посттравматичних%20стресових%20розладів.pdf> (дата звернення 21.10.2023).

ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ УЧАСНИКІВ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Головкін Б.М.,

*д.ю.н., професор, головний науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
м. Харків*

Сучасним трендом глобальної та регіональної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є створення зручної, доступної і безпечної транспортної системи, орієнтованої на задоволення потреб людей в мобільності та захист їхнього життя і здоров'я під час пересування дорогами. Щороку в світі 1,3 млн. людей гине у ДТП, близько 50 млн. зазнають серйозних травм. Найвищі показники смертності і травматизму фіксуються в країнах, що розвиваються, причому здебільшого серед незаможних верст населення. У структурі потерпілих більшу половину становлять пішоходи, велосипедисти, мотоциклісти, діти, особи похилого віку, люди з обмеженими можливостями. У зв'язку з цим, серед пріоритетів глобальної політики безпеки дорожнього руху є захист вразливих учасників дорожнього руху, а також всеосяжна підтримка усіх постраждалих від ДТП та членів їхніх сімей [1].

Для зниження показників смертності і травматизму на дорогах упродовж найближчого десятиліття щонайменше на 50 % у Глобальному плані ООН щодо реалізації Десятиліття дій із забезпечення безпеки дорожнього руху на 2021-2030 роки рекомендовано упроваджувати підхід безпечної транспортної системи, що передбачає взаємодію людей, транспортних засобів і дорожньої інфраструктури на інноваційних принципах, застосування яких підвищить рівень безпеки учасників дорожнього руху. Для розбудови транспортної системи, що задовольняє потреби людей в мобільності і безпеці, пропонується здійснювати поїздки з використанням мультимодального транспорту, постійно удосконалювати конструкцію транспортних засобів і дорожньої інфраструктури, корегувати та контролювати ризиковану поведінку користувачів доріг, розділяти рух транспортного потоку, пішоходів і велосипедистів, управляти швидкістю з метою створення

безпечного дорожнього середовища [2, с. 8-10]. Проектування та функціонування системи автомобільного транспорту пропонується здійснювати таким чином, щоб передбачати та враховувати людські помилки і основні прояви неправомірної поведінки, які призводять до ДТП і тяжких наслідків (керування автомобілем у стані алкогольного сп'яніння, втома, відволікання уваги, невикористання ременів безпеки, дитячих утримуючих пристроїв і шоломів) [2, с. 12-13].

У контексті сказаного, урядам держав-членів ООН рекомендовано розбудовувати безпечну і зручну велосипедну та пішохідну інфраструктури, популяризувати використання громадського транспорту замість приватного, переходити на електричний низько швидкісний транспорт, приділяти більше уваги навчанню дітей і молоді правилам обережності на дорогах, забезпечити швидке реагування на аварійні ситуації, якісне надання до госпітальної допомоги, а також догляд після аварій та реабілітацію потерпілих від ДТП.

Політика безпеки дорожнього руху ЄС на 2021-2030 роки загалом втілює принципи і підходи глобальної політики безпеки дорожнього руху, розробленої ВООЗ і схваленої ООН. На рівні ЄС у сфері безпеки дорожнього руху найближчим десятиліттям також упроваджуватиметься підхід безпечної транспортної системи, спрямований на запобігання загибелі і серйозному травмуванню людей в ДТП, розбудову інклюзивної системи надання транспортних послуг, а також створення більш поблажливої для учасників дорожнього руху дорожньо-транспортної інфраструктури, що мінімізує ризики аварійності та пом'якшує їх наслідки [3, с. 11-14].

Турбота про осіб, які потенційно можуть стати жертвами аварій полягає у врахуванні інтересів вразливих учасників дорожнього руху при реалізації всіх інструментів безпечної системи (безпечна дорожня інфраструктура, безпечні транспортні засоби, безпечне користування автомобільними дорогами, усунення наслідків аварій та догляд за постраждалими внаслідок ДТП). Захист вразливих учасників дорожнього руху планується здійснювати шляхом мінімізації ризиків, пов'язаних з поведінкою водіїв транспортних засобів, а також через створення безпечного міського простору, розділення штучними бар'єрами руху транспортну, пішоходів і велосипедистів, механічне обмеження швидкості руху у містах та ін. [3, с. 19-21].

Як видається, серйозним недоліком глобальної та регіональної політики забезпечення безпеки дорожнього руху залишається нерозробленість віктимологічного напрямку запобігання ДТП та зменшення кількості загиблих і травмованих людей. Зараз об'єктом превентивного впливу виступають інфраструктурні, середовищні і поведінкові фактори ризику. Щоправда останні стосуються ризикованої поведінки правопорушників, винуватих у скоєнні ДТП і заподіянні шкоди життю або здоров'ю потерпілих. Неналежна поведінка потерпілих, що підвищує їх вразливість перед ДТП в конкретних дорожніх ситуаціях, фактично залишається поза межами існуючої системи заходів забезпечення безпеки дорожнього руху [4, с. 52-55].

На рівні документів стратегічного планування важко знайти спеціальні заходи зниження індивідуальної чи колективної віктимності учасників

дорожнього руху, а також заходи профілактики віктимної поведінки потенційних жертв ДТП. Аналогічна тенденція прослідковується і в Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року. За європейською традицією, указаний документ орієнтований на пріоритетне забезпечення безпеки вразливих учасників дорожнього руху (дітей, осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення). Показово також, що захист цих учасників від ДТП та їх наслідків планується забезпечити заходами реконструкції дорожнього середовища, створення безпечних умов дорожнього руху, при цьому навіть не згадується на необхідності зменшення проявів віктимної поведінки різних категорій учасників дорожнього руху, що сприяє зростанню рівня аварійності, травматизму і смертності. В рамках реалізації муніципальних програм розвитку сталої міської мобільності коштом територіальних громад передбачається створення безбар'єрного, зручного і безпечного міського простору, що включає обмеження швидкості руху транспортних засобів, облаштування тротуарів, встановлення пішохідних огорожень, освітлення доріг і вулиць, встановлення острівців безпеки, облаштування регульованих пішохідних переходів, велосипедних доріжок та ін. Однак без зменшення рівня віктимності і профілактики віктимної поведінки вразливих учасників дорожнього руху убезпечити їх від серйозного травмування і смертності навряд чи вдасться.

Список використаних джерел:

1. Improving global road safety : resolution *Resolution adopted by the General Assembly* on. 31 August 2020. URL:https://www.un.org/pga/76/wp-content/uploads/sites/101/2021/11/A_RES_74_299_E.pdf
2. Global Plan for the Decade of Action for Road Safety 2021-2030. URL:<https://www.who.int/publications/m/item/global-plan-for-the-decade-of-action-for-road-safety-2021-2030>
3. European Commission, Directorate-General for Mobility and Transport, *Next steps towards 'Vision Zero' – EU road safety policy framework 2021-2030*, Publications Office, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2832/391271>
4. Головкін Б.М. Оцінка дорожньо-транспортної аварійності та тяжкості її наслідків в Україні. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 52-75. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/252879/252059>
5. Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року. Розпорядження КМУ від 21.10.2020 № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#Text>

«АНАЛІЗ ОБ'ЄКТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ТВАРИНАМИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

Гриценко М.О.,

*студентка 4-го курсу, відділення підготовки
студентів денної форми навчання «Право»*

інституту права та безпеки,

*Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Воронцов А.В.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

кримінального права та кримінології,

*Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Одним із актуальних питань розвитку кримінально-правової науки в Україні є аналіз проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти моральності, зокрема за жорстоке поводження з тваринами. Центальною нормою, що передбачає кримінальну відповідальність за такі суспільно небезпечні дії, є стаття 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами». Так, за частиною першою: жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини, нацьковування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, а також пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

У частині другій закріплено ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього чи неповнолітнього. У частині третій цієї статті встановлюється дії, вчинені з особливою жорстокістю або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчинені активним способом, або насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті. У частині четвертій визначенні дії, вчинені з метою створення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіо- продукції, або збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіо- продукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами [5].

Як бачимо, законодавцем встановлено достатньо великий перелік ознак за якими кваліфікується відповідне кримінальне правопорушення та встановлюється кримінальна відповідальність.

Проте цікавим є порівняльний аналіз правових норм, що стосуються кримінальної відповідальності за жорстоке поводження із тваринами, зокрема визначення певних закономірностей щодо родового та

безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, за кримінальними кодексами таких країн, як Республіка Казахстан, Грузія, Чеська Республіка, Республіка Польща, Французька Республіка, Королівства Іспанія та України [1; 2; 7; 4; 6; 3; 5].

За ст. 299 КК України закріплена законодавцем у розділі XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності», де безпосереднім об'єктом є громадська моральність. Під час порівняльного правового аналізу кримінально-правових норм, що беруть під охорону поводження із тваринами у зарубіжних країнах, нами були виявлені відмінності, щодо встановлення як родового, так і безпосереднього об'єкта. Так, у досліджуваних кримінальних кодексах жоден законодавець не визначає родовим об'єктом жорстокого поводження з тваринами – громадську моральність. Стаття 316 КК Республіки Казахстан, розміщена у Главі 11. «Кримінальні правопорушення проти здоров'я населення і моральності» [1, с. 405]. Стаття 359 КК Грузії, розміщена у Главі XXXII. «Злочини проти здоров'я населення і суспільної моральності» [2, с. 159]. Стаття 302 КК Чеської Республіки, розміщена у Главі VIII. «Кримінальні правопорушення проти навколишнього середовища» [7, с. 193]. Стаття 181 КК Республіки Польща, розміщена у Главі XXII. «Злочини проти навколишнього середовища» [4, с. 72]. Стаття 337 КК Королівства Іспанія, розміщена у Главі IV. «Про злочини у сфері захисту флори, фауни і домашніх тварин» [3, с. 165]. Статті 521-1, 521-2 КК Французької Республіки, розміщена у Главі єдиній. «Про катування та жорстоке поводження із твариною» [6, с. 272-273].

Маємо виявити наступні закономірності щодо родового та безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, жорстоке поводження із тваринами: жодна країна із досліджуваних не визначає громадський порядок та моральність, як родовий об'єкт. Деякі країни у кримінальних кодексах зазначають у сукупності із іншими об'єктами суспільну моральність, як об'єкт кримінального правопорушення, а саме КК Республіки Казахстан та КК Грузії. Серед країн, які ми досліджували охорона жорстокого поводження із тваринами забезпечується, таким родовим об'єктом як навколишнє середовище (КК Чеської Республіки, КК Республіки Польща, КК Королівства Іспанія). Маємо визначити і ті країни, в яких законодавець встановив окрему главу в якій визначено виключно охорону за катування та жорстоке поводження із твариною.

Отже, слід зазначити, що охорона жорстокого поводження із тваринами у різних країнах варіюється залежно від соціального устрою і юридичних традицій суспільства, а тому і визначення об'єктів кримінального правопорушення має різницю, хоча у тому чи іншому вигляді вони присутні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – Т. В. Руденко. К. : ОВК, 2016. 490 с.

2. Кримінальний кодекс Грузії / Переклад на українську мову – Т. В. Руденко; під заг. ред. О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2021. 254 с.
3. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Лішевської. К. : ОВК, 2017. 284 с.
4. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч. К. : ОВК, 2016. 138 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 28.10.2023).
6. Кримінальний кодекс Французької Республіки / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – К. І. Мазуренко. К. : ОВК, 2017. 348 с.
7. Кримінальний кодекс Чеської Республіки / Переклад на українську мову – О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2020. 264 с.

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

***Громацький С. А.,**
курсант 2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
***Резніченко Г.С.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

\

З 2014 року в Україні триває збройна агресія російської федерації, яка з 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабну війну. Україна стикалася з незалежними від неї ситуаціями: війнами, збройними конфліктами, загрозами конституційному ладу, пандеміями та епідеміями, стихійними лихами, техногенними аваріями та катастрофами. Із-за таких умов почали вирішуватися питання до внесення змін до Законів України та Кримінального Кодексу України (ККУ) для забезпечення державних і суспільних інтересів та створення гарантій прав і законних інтересів за умов воєнного стану, починаючи з 24 лютого 2022 року [1.с.43-45].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози

нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7].

Верховна Рада України продовжує розглядати законопроекти різного спрямування, які пропонують зміни до кримінального кодексу, ЗУ «Про Національну поліцію» та інші законодавства України.

Одним із нововведень, що передбачені Законом України № 2201-IX від 14.04.2022 є можливість проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи без залучення понятих, у випадках, коли їх залучення об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я.

При цьому обов'язковим є фіксування таких процесуальних дій доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

У чинному законодавстві участь понятих у проведенні слідчих (розшукових) дій є однією із важливих гарантій їх законності, а також норми понятими є незаінтересовані особи, які можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчо-розшукової дії.

Аналогічні зміни 8 березня 2022 року передбачені в Кримінальному кодексі України за грабіж, розбій, вимагання, атакжрозтратийзаволодіннямайномшляхомзловживанняслужбовимстанови щем (корупційний злочин), які вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Всі ці злочини кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК України) як особливо кваліфіковані [6].

Трансформації, в частині збільшення строку покарання за правопорушення скоєні під час воєнного стану, зазнали ст. 111, ст. 113, ч. 4 ст. 185, ч. 4 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 191, ст. 432 [6]. Але, на сьогоднішній час, у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України, найбільшої уваги потребує розгляд кримінальних правопорушень, що відповідають за основи національної безпеки. В цьому контексті єсть два найпоширеніші склади кримінальних правопорушень: державну зраду і колабораційну діяльність. Згідно зі статтею 111 Кримінального Кодексу України - державна зрада це діяння, що було вчинене умисно громадянином України на шкоду суверенітетові, недоторканності та територіальній цілісності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України; в період збройного конфлікту перехід на бік ворога, шпигунство, надання іноземній державі, організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Якщо «Державна

зрада» є так би мовити сталим складом кримінального правопорушення, то «Колабораційна діяльність» якраз є актуальна під час військового часу [5].

Сама ст.111 Кримінального Кодексу України містить в собі дії до співпраці з державою-агресором, які характеризуються з багатьма об'єктивними сторонами і набувають різних форм:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України;
- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти;
- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язані або не пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у незаконних органах влади;
- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах збройних чи воєнних формувань [4 с.10.].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Відомості верховної ради України (ВВР). 2001. № 25-26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.11.2022)

2. Енциклопедія сучасної України: поняття «Колабораціонізм». URL:<https://esu.com.ua/searcharticles.phpid4446> (дата звернення: 10.11.2022)

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за побутове, адміністративне, економічне, військове, політичне, військово-політичне та інше співробітництво з державою-агресором - колабораціонізм): проект Закону України № 5135 від 23 лют. 2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI04438>(дата звернення: 10.11.2022)

4. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз статті 111-1 Кримінального кодексу України. ГО «Вектор прав людини». Київ: 2022. 10 с.

5. Веб-портал Державного бюро розслідувань. «З початку російської агресії ДБР розслідує 881 провадження щодо зрадників та колаборантів». URL:<https://dbr.gov.ua/news/z-pochatku-rosijskoi-agresii-dbr-rozslidue-881provadzheniya-shhodo-zradnikiv-ta-kolaborantiv-infografika>(дата звернення: 10.11.2022).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 10.09.2022 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 29.09.2022 р. № 389-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.09.2022).

8. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ Закон України від 03.03.2022 р. №2112-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text> (дата звернення: 29.09.2022)

9.Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 297.

«ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ»

Данильченко Ю.Б.,

*д.ю.н., доцент, старший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
м. Харків*

Орлов Ю.В.,

*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків*

Російсько-українська війна продемонструвала, що система протидії злочинності в екстраординарних умовах зберігає свою інертність. Намагання її подолати нерідко призводить до функціонального дисбалансу, брагу стратегічних начал в системі управління антикримінальними практиками.

Подолання функціональної інертності залежить, на нашу думку, від двох основних чинників: а) стану спеціального правового регулювання; б) виконавської дисципліни, законності в діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності; в) кадрового складу останніх.

У відповідності до цього необхідно організувати наукову та правотворчу роботу у напрямі вироблення правових форм, повноважень, методів діяльності правоохоронних органів щодо їх взаємодії з недержавними політичними акторами, презентованими на рівні органів місцевого самоврядування, а також місцевих осередків політичних партій, громадських організацій. На другому етапі має відбутися розгортання навчання новим напрямам, формам діяльності, її правовим основам; розроблення методик профілактичної роботи із залученням можливостей недержавних акторів тощо. Третій етап пов'язаний з правозастосовною діяльністю правоохоронних органів, її моніторингом, корегуванням.

Принагідно зауважимо, що первинні елементи такого правового регулювання вже закладено в низці нормативно-правових актів. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію» керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого

самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення [1].

Згідно з ч. 1 ст. 89 цього Закону поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань [1]. Відтак, впроваджується партнерська модель взаємодії поліції з населенням, що в цілому слід визнати позитивним з точки зору наявності значного кримінально-превентивного потенціалу. Але його розкриття – справа майбутнього, яка залежить в тому числі й від подальшого удосконалення правових основ цієї діяльності.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад [1]. В той же час зміст, форма, рівні організації заходів щодо виявлення причин та умов правопорушень не розкриваються. Також відсутня інформація про суб'єктів, які мають здійснювати дослідницьку, інформаційно-аналітичну роботу кримінологічного (в тому числі й політико-кримінологічного) спрямування, яким чином отримані дані можуть реалізуватися.

Вирішення та правове врегулювання цих питань необхідно здійснювати в межах та у руслі загальної концепції протидії злочинності. У зв'язку з цим звертає на себе увагу положення п. 1 ч. 1 ст. 16 зазначеного вище Закону, в якій йдеться про те, що Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією [1]. Однак про формування політики у сфері протидії злочинності нічого вказується, не дивлячись на те, що поліція є органом, покликаним серед іншого й протидіяти злочинності, що прямо вказується у ст.ст. 1, 2 вказаного Закону.

Водночас, згідно п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію» керівник поліції вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, *протидії злочинності (курсив наш)*, надання поліцейських послуг [1]. З цієї норми випливає два питання: 1) якщо пропозиції щодо формування державної політики у сфері протидії злочинності керівником поліції вносяться Міністру внутрішніх справ, то чому в повноваженнях останнього відсутні положення щодо розгляду, врахування, затвердження цих пропозицій; 2) на чому мають ґрунтуватися такі пропозиції, якщо інформаційно-аналітична, науково-дослідна робота щодо їх формування нормативно не визначена. І якщо перше

питання цілком «безболісно» може бути зняте через внесення відповідного доповнення до п. 1 ч. 1 ст. 16 вказаного Закону, то друге – передбачає первинного опрацювання на концептуальному рівні.

Вважаємо за доцільне приділити окремий розділ в Законі України «Про Національну поліцію», присвячений протидії злочинності. Національна поліція, за аналогією з повноваженнями і завданнями Національного агентства з питань запобігання корупції, має забезпечувати формування та реалізацію політики у власній сфері управлінського впливу, зокрема, – протидії злочинності: а) шляхом розроблення проекту Стратегії протидії злочинності (засад кримінологічної політики держави) та спрямованих на її виконання державних програм. Затвердження цієї Стратегії доцільно (також за аналогією з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» та затвердженням Антикорупційної стратегії) віднести до сфери повноважень ВРУ, а державні програми на виконання Стратегії протидії злочинності мають вже розроблятися на рівні центрального органу управління поліцією її територіальних підрозділів; б) моніторингу, контролю за виконанням державних програм протидії злочинності на галузевому, місцевому рівні. Невід’ємною складовою Стратегії та програм має стати розширення взаємодії з недержавними політичними акторами [2, с. 512].

Емпірична база для формування рекомендацій та проекту Стратегії протидії злочинності цілком може акумулюватися, починаючи з найнижчих рівнів діяльності поліції, що також необхідно передбачити у Законі України «Про Національну поліцію» та відомчих нормативно-правових актах. Результати інформаційно-узагальнюючої роботи різних органів та підрозділів мають централізовано збиратися та опрацьовуватися згідно наукових методик та на підставі кримінологічної теорії детермінації злочинності. В подальшому опрацьована та науково інтерпретована кримінологічна інформація повинна закладатися в процес прийняття управлінських рішень на плановій основі. Доречним також видається залучення до цього процесу науково-дослідних установ МВС, Національної академії правових наук України, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, громадських організацій з науково-кримінологічним профілем діяльності (перш за все – Кримінологічну асоціацію України).

Особливо значущою ця робота, щодо приведення правових засад стратування кримінологічної діяльності Національної поліції, видається в тому числі й в контексті розробки та подальшої реалізації вітчизняної концепції і проекту і програми перехідного правосуддя. Протидія злочинності у період повоєнної відбудови прогностично характеризується численними неординарними криміногенними ризиками, пов’язаними як з реінтеграцією деокупованих територій, так і з забезпеченням справедливості, притягненням до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень в контексті збройного конфлікту, активізації детермінаційного комплексу злочинів на ґрунті ненависті, фронтирності українського суспільства, моделі національного примирення, встановлення

історичної правди, відшкодування збитків, заподіяних жертвами війни тощо. Цілком зрозуміло, що діяльність Національної поліції в таких умовах не може відбуватися у форматі стандартизованих підходів. Вони мають бути скореговані та вмонтовані у стратегію протидії злочинності в умовах війни та повоєнного переходу. Розробка такої стратегії вимагає окремої уваги, що є орієнтиром для кримінологічних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 08.11.2023).
2. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.

«ШАХРАЙСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Денисюк О.В.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу 1 групи
відділення підготовки студентів денної
форми навчання інституту права та безпеки

Науковий керівник:
Кулик Л.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

В Україні шахрайство визнається одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень, що негативно впливає на економічну стабільність та соціальну довіру. Кримінальні правопорушення цього виду вчинюються шляхом обману та зловживання довірою як способами заволодіння майном чи правами на майно інших осіб. Однак умови воєнного стану вносять свої особливі аспекти в динаміку шахрайства, врахування яких є критично важливим для справедливого та ефективного правосуддя.

Під час воєнного стану високий рівень тривоги та занепокоєння серед населення є суттєвим фактором, який сприяє вчиненню шахрайства. Стресовий стан громадян може послабити їхнє критичне мислення та підвищити сприйнятливість до різноманітних шахрайських схем, що робить це правопорушення особливо актуальним в умовах воєнного конфлікту.

Додатковою складністю є зниження рівня контролю за фінансовими операціями під час воєнного стану, що створює сприятливий ґрунт для вчинення шахрайства. Із зростанням хаосу та нестабільності у суспільстві

ускладнюється виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи шахрайство.

Поява нових ознак шахрайства, які пов'язані з особливостями воєнного часу, також підкреслює актуальність проблеми. Кібершахрайство, фінансові махінації та інші види обману можуть набувати нових форм та викликів в умовах воєнного стану, ставлячи під загрозу як економічну безпеку, так і психологічний стан населення.

У зв'язку з цим, актуальність посилення відповідальності за шахрайство в умовах воєнного стану надзвичайно висока. Заходи, спрямовані на попередження та протидію цьому кримінальному правопорушенню, не тільки забезпечать правовий порядок в країні, але й допоможуть зберегти довіру громадян до влади та правосуддя в умовах важливого соціального та політичного напруження. Впровадження більш суворого кримінального покарання для шахраїв під час воєнного стану є ключовим кроком у напрямку стабілізації та захисту прав людей у непередбачуваних умовах воєнного конфлікту.

В умовах воєнного стану, коли громадяни та військовослужбовці потребують не лише захисту від зовнішньої агресії, але й соціальної підтримки, зростає ймовірність вчинення різноманітних кримінальних правопорушень, зокрема шахрайства. Спроби обдурити та виграти на чужій нещасливій долі стають особливою загрозою в умовах великого загального стресу та нестабільності [1, с.175].

Однією з найпоширеніших схем є збір коштів для військових, який стає привабливим для шахраїв через загальну мобілізацію суспільства та готовність допомогти армії. Однак, як описано вище, ця добра справа може стати предметом маніпуляцій та шахрайства, де використання патріотичних почуттів може призвести до недобросовісного використання зібраних коштів.

Також важливо враховувати, що в умовах воєнного стану з'являються нові, більш витончені форми шахрайства, які використовують психологічний тиск та емоційну нестабільність населення. Використання ситуації війни може стати ідеальним прикриттям для шахраїв, які, під приводом благочестя та патріотизму, можуть реалізовувати свої корисні схеми, задовольняючи власні інтереси та заволодіваючи чужими коштами та майном.

У зв'язку з цим, необхідно розглядати особливості кримінальної відповідальності за шахрайство в умовах воєнного стану як питання національної безпеки та захисту громадян. Запровадження ефективних заходів для протидії таким схемам є важливим елементом у підтримці правопорядку та забезпеченні безпеки в умовах воєнного конфлікту. Кримінальна відповідальність повинна бути не лише реакцією на вчинене кримінальне правопорушення, але й засобом його передбачення та запобігання в умовах, де загрози стають більш складними та багатогранними.

13 липня 2023 року було прийнято важливий закон, який вніс суттєві зміни до Кримінального кодексу України. Згідно з цим законом, стаття 190 КК України, була доповнена новим кваліфікованим складом – шахрайством, вчиненим в умовах воєнного чи надзвичайного стану [2]. Відтепер закон

встановлює покарання у виді штрафу від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Такий крок спрямований на посилення відповідальності за шахрайство в умовах кризових ситуацій, коли суспільство стає особливо вразливим та потребує захисту від протиправних дій.

Ця нова норма є реакцією на актуальні виклики, які виникають в умовах воєнного чи надзвичайного стану, коли шахраї можуть використовувати хаос та нестабільність для своєї особистої вигоди, завдаючи значної шкоди громадянам та державі.

Вказані зміни також слугують ефективним інструментом для запобігання шахрайству в умовах кризового стану, роблячи його кваліфікованим кримінальним правопорушенням і передбачаючи серйозні наслідки для порушників. Заходи, прийняті законом, сприятимуть збереженню громадської довіри, правопорядку та захисту прав громадян в непередбачуваних умовах воєнного стану.

З моменту введення в Україні правового режиму воєнного стану стало актуальним питання захисту від різноманітних шахрайських схем у сфері фінансових послуг. Серед таких схем важливе місце займає викрадення грошових коштів з банківських рахунків, яке може відбуватися через отримання власником рахунку маніпулятивної інформації, яка потім використовується для вчинення злочинних дій.

З урахуванням цих реалій, 25 жовтня 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект №10190 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за електронно-комунікаційне шахрайство» [3].

Відповідно до цього законопроекту пропонується доповнити Кримінальний кодекс України новою статтею 190-1, яка регулюватиме питання «Електронно-комунікаційного шахрайства». Зазначено, що такий вид шахрайства включає в себе незаконне збирання, зберігання, обробку та використання персональних даних, включаючи банківську таємницю, з метою заволодіння чужим майном або отримання прав на майно шляхом обману чи зловживання довірою, використовуючи електронні комунікації та/або технічні засоби електронних комунікацій. За цей вид кримінального правопорушення передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років та позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Законопроект також передбачає створення нових статей 255-4 та 255-5 Кримінального кодексу України, які регламентуватимуть відповідальність за створення та участь у електронно-комунікаційних шахрайських організаціях.

Таким чином, ідея криміналізації електронно-комунікаційного шахрайства є кроком у напрямку забезпечення безпеки особистої інформації та фінансових активів громадян. Враховуючи, що сучасні технології надають нові можливості для злочинців, законодавчі зміни мають на меті підвищити рівень захисту населення. Нові статті 255-4 та 255-5 про створення та участь

у електронно-комунікаційних шахрайських організаціях повинні доповнити правовий інструментарій запобігання злочинності у цій сфері. Загалом, прийняття зазначеного законопроекту розглядаємо як важливий захід для адаптації законодавства до сучасних викликів та забезпечення високого рівня кібербезпеки в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Список використаних джерел:

1. Брисковська О. М., Гелемей, М. О. Особливості вчинення шахрайства в мережі інтернет в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. №3. С.174-180.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.

3. За е-шахрайство пропонують встановити кримінальну відповідальність. URL: <https://news.dtki.ua/law/liability/86815-za-e-saxraistvo-proponuiut-vstanoviti-kriminalnu-vidpovidalnist>

«ОБ’ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ»

Денисюк Я.О.,
курсант 401 навчального взводу, рядовий поліції
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Науковий керівник:
Дарій С.В.,
викладач кафедри професійних та
спеціальних дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що торгівля людьми, або так зване сучасне рабство, що набуває великих масштабів у сучасному світі, зумовило широке коло наукових досліджень у цій сфері. Найбільш дискусійними виявляються питання щодо об’єкту цього злочину та його місця в системі об’єктів кримінально-правової охорони, адже це питання має важливе, як теоретичне так і практичне значення. Воно сприяє з’ясуванню соціальної суті даного злочину, характеру і ступеня його суспільної небезпеки.

Давно відомо, що суспільні відносини можна уявити як цілісну динамічну систему, яка є продуктом і результатом взаємодії людей, в основі цієї взаємодії стоять спільні інтереси. Слід зазначити, що не всі суспільні відносини можуть виступати як об’єкт злочину, а лише ті з них, «на які посягає злочин, спричиняючи їм певну шкоду, і які поставлені під охорону кримінального закону» [1, с. 75].

Я.Г. Лизогуб зазначає, що з огляду на високу змістовну диференційованість, а часом і полярність дій, що становить собою кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 149 КК, чітко визначити основний безпосередній об'єкт майже неможливо [2, с. 115].

Щодо визначення безпосереднього об'єкта даного злочину у науковців немає однастайності. Так, Ю.С. Нагачевська основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми визначає свободу людини [3, с. 244]; Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та деякі інші вчені виділяють саме фізичну свободу у якості об'єкта [4, с. 278]; а М.І. Мельник та М.І. Хавронюк зазначають об'єктом - свободу, честь і гідність, а також волю [5, с. 353]. З точки зору К.В. Авдєєвої, торгівля людьми посягає на соціально значущі інтереси і відносини у сфері захисту особистої, політичної та професійної свободи людини; крім того, кримінально-правовій охороні підлягають свобода праці, творчості, думки [6, с. 113].

Оскільки більшість дослідників погоджується, що свобода людини є безпосереднім об'єктом торгівлі людьми, доцільним уявляється розкриття саме цього поняття. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність. Європейський суд з прав людини зазначив, що під правом на свободу в контексті ст. 5 Конвенції слід розуміти фізичну свободу особи, при цьому право на свободу і особисту недоторканність розглядається як єдине сполучення слів і має на увазі захист «від будь-якого свавільного процесуального чи матеріального зазіхання на особисту свободу» з боку державних органів [7]. Що ж до поняття «особиста недоторканність», то під ним розуміється «гарантія від арешту і попереднього ув'язнення» [8].

Незважаючи на тезу А. М. Орлеана про те, що свобода та особиста недоторканність не завжди є предметом посягання при торгівлі людьми (мовляв, з проаналізованих ним справ у багатьох випадках потерпілі від злочину знали, що їх чекає за кордоном, знали, що їх свобода там буде обмежена, але свідомо йшли на це, бо не мали ніякої можливості або бажання заробляти гроші в Україні [9, с. 111], ми можемо зрозуміти, що право на свободу та особисту недоторканність буде порушене у будь-якому випадку, навіть при добровільній згоді людини, щодо якої вчиняється даний злочин. І.С. Назаров зазначає, що думка А. М. Орлеана видається недостатньоаргументованою, адже він ототожнює поняття волі людини з поняттям «свободи» (причому саме з фізичною свободою), що є не зовсім вірним.

У словосполученні «свобода волі» слово «свобода» виступає вже як філософський термін. У цьому розумінні слово «свобода» не є синонімом слова «воля». Словосполучення «свобода волі» підкреслює незамінність одного слова іншим. За словом «воля» закріплене основне значення: «Воля – це одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки» [10, с. 111].

Чинне законодавство не містить визначення понять гідності та честі, оскільки вони є морально-етичними категоріями і одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. На

основі різних точок зору щодо поняття гідності людини, вдалий висновок дає Ю.Г. Падафет, зазначаючи, що феномен гідності людини пов'язується в основному з цінністю людини та оцінкою її значення і місця в суспільстві та державі. Сприйняття себе та оточуючих на основі певного еталону перетворюється на оціночні судження морального чи правового характеру, що створює підстави для зворотного позитивного або негативного впливу на поведінку людини. Ці вимоги стають нормами поведінки лише у випадку, коли вони ґрунтуються на внутрішньому переконанні людини у їхній корисності не тільки для неї, але й для інших людей [11, с. 34].

Точку зору про те, що основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є громадська моральність, послідовно відстоює А.М. Орлеан. Обґрунтовуючи свою позицію, науковець зазначає, що громадська моральність базується на системі норм та правил поведінки, ідей, звичаїв, традицій, уявлень про добро і зло, справедливість та несправедливість, честь та гідність, що домінують у відповідному суспільстві. На думку А.М. Орлеана, у деяких випадках дуже важко визначити соціальне благо, що охороняється правом від протиправних посягань. Наприклад, життя чи здоров'я тварини не охороняється правом, однак жорстоке поводження з тваринами в кримінальному законі визнається злочином. У таких випадках під охороною права перебуває моральність як духовний фактор суспільства.

На переконання дослідника, існування явища торгівлі людьми здатне суттєво спотворити мораль, що призведе до деформації психології людей, тобто до формування безпосередньої причини вчинення торгівлі людьми, що, своєю чергою, сприятиме поширенню таких злочинів. Зважаючи на окреслені доводи, науковець висловив пропозицію перемістити статтю про відповідальність за розглядуване діяння у розділ XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності» Особливої частини КК України [9].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми слід визнавати свободу та гідність особи в об'єктивному її значенні (людську гідність). Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами розглядуваного злочину можуть бути життя, здоров'я, честь та гідність людини у суб'єктивному її розумінні, статева свобода та статева недоторканість особи, її трудові права, порядок перетинання державного кордону України тощо. Загалом же дане питання потребує подальших досліджень, удосконалення теоретичної аргументації та практичної діяльності в цій галузі, тому що, як ми вже зрозуміли воно дуже неоднозначне та зачіпає чимало непорушних прав людини, які гарантуються їй ще при народженні, що ускладнює визначення об'єкту даного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. М.І. Бажанов, Ю.В. Баулин, В.І. Борисов. Кримінальне право України. Загальна частина. Харків: Право. 1998. 279 с.

2. Кримінальне право (Особлива частина): підручник за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Київ: ВД «Дакор», 2013. 780 с.
3. Нагачевська Ю.С. Кримінально-правова характеристика торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. Вип. 4. С. 241–253.
4. Андрусів Г. В., Андрушко П. П., Лихова С. Я. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 896 с.
5. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрид. думка, 2009. 1236 с.
6. Авдеева Е.В. Механизм уголовно-правового регулирования свободы личности: дисс. канд. юрид. наук: 12.00.08. Иркутск, 2013. С. 113.
7. 1986 Бозано против Франции. Библиотека документов по правам человека. URL: <http://hrlib.kz/wp-content/uploads/2016/07/1986-Бозано-противФранции>.
8. Справа «Х проти Сполученого Королівства». Ліга. Закон: прав. портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0812.html
9. Орлеан А. М. Об'єкт незаконної торгівлі людьми та місце цього злочину в структурі Особливої частини Кримінального кодексу України. Вісник Університету внутрішніх справ. 2001. Спецвип. С. 110–114.
10. Назарова І. С. Свобода – воля. Культура мови на щодень: інформаційно-довідкова система. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine8-20.pd>
11. Падафет Ю. Г. Гідність людини як ключова державно управлінська цінність. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 2. С. 29–35.

«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Дідик В.В.,
*здобувачка вищої освіти 3 курсу 1 групи
відділення підготовки студентів денної
форми навчання інституту права та безпеки
м. Одеса*

Кулик Л.М.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Проблема колабораціонізму сьогодні набула особливого значення в Україні, враховуючи тривалу окупацію частини суверенних територій держави, що відбувається з початку протистояння російській агресії. Із

запровадженням воєнного стану виникла необхідність введення до Кримінального кодексу України нової статті 111-1, яка передбачає відповідальність за колабораційну діяльність. У сучасній редакції ця стаття містить 8 частин та Примітку з 4 пунктами [1]. Це вказує на спробу законодавця здійснити таким чином доволі глибоку диференціацію кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Відповідні кримінально-протиправні діяння потребують детального розслідування та доказової бази, щоб правильно встановити вину особи, яка здійснює колабораційну діяльність. Безумовно, все вищезазначене впливає на з'ясування особливостей складу колабораційної діяльності як одного із багатоскладових наративів в умовах воєнного періоду в Україні.

Для кримінально-правового аналізу, в першу чергу, потрібно визначити поняття колабораціонізму, адже, зацікавленість юристів такою кримінальною новелою, в першу чергу, викликана тим, що більшість дослідників визначає колабораціонізм як провину та зраду, а інші – як вимушений крок та умову виживання населення на окупованій території. Зокрема, вчений І. Дерейко визначає колабораційну діяльність як добровільну співпрацю окремих груп та прошарків населення окупованих територій з окупантами [2, с. 528]. На думку Я. Грицака, колабораціонізм є співпрацею населення завойованих держав з окупаційним режимом. Він виокремлює наступні його види: ідеологічний, вимушений та добровільний [3, с. 360].

В свою чергу, В. Горобець зауважив, що не кожен акт такої взаємодії повинен тягти негативні правові наслідки або навіть викликати осуд, з боку населення. Фахівець в галузі кримінального права зазначає, що вимушене співробітництво з ворогом, спрямоване на стратегію виживання на побутовому рівні, потрібно протиставляти умисній дії, яка спрямована в інтересах окупанта на шкоду своєму народові та державі. Тому, з огляду на те, що колабораційна діяльність може бути вимушена, а саме в нормі статті 111-1 КК України повинна бути вказівка на умисність дій або ж виокремити в ч. 9 ст. 111-1 КК України особливий вид звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з вимушеністю [4, с. 56 - 74].

На нашу думку, колабораціонізм – це складне соціально-психологічне явище добровільної вмотивованої співпраці з окупантом у політичній, соціальній, культурній, військовій та економічних сферах життя, що підриває основи забезпечення національної безпеки України.

Аналіз наукових праць у відповідній сфері надав можливість виокремити певні ознаки, які притаманні колабораційній діяльності: а) така діяльність має місце лише під час окупації; б) кримінально протиправна дія може бути як добровільною, так і вимушеною.

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111-1 КК України є забезпечення національної безпеки. Під нею слід розуміти стан захищеності суверенітету та територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Слід зауважити, що ч. 8 ст. 111-1 КК України є

наявний додатковий безпосередній об'єкт, а саме життя та здоров'я особи та право власності.

Об'єктивна сторона характеризується різними діяннями, зважаючи, що для кожної з восьми частин статті, передбачений окремий склад кримінального правопорушення. Зазначимо, що деякі діяння, є доволі частими в судовій практиці:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України;
- публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора(ч. 1 ст. 111-1 КК України);
- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора (ч. 6 ст. 111-1 КК України) [5].

Суб'єктом кримінального правопорушення можуть бути не тільки громадяни України, а інші особи, іноземці чи особи без громадянства, які проживають на території України і під час воєнного стану співпрацюють з агресором та заподіюють шкоду державі чи державності.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим та непрямым умислом. У ряді складів кримінального правопорушення, що передбачено ч.2, 5 і 7 ст. 111-1 КК України, важливе місце займає добровільність. А у частині складів правопорушень для правильної кримінально-правової кваліфікації дій має значення мета: за ч. 3 – мета пропаганди; за ч. 6 – мета організації та проведення заходів та(або) саме активної участі в них задля підтримки держави-агресора або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України[6].

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, можна стверджувати, що колабораційна діяльність стає новим викликом для науковців, влади та суспільства. Влада має забезпечити прозорість та публічність системи покарань за колабораційну діяльність. Науковці мають у подальшому здійснювати теоретичне та емпіричне дослідження цієї специфічної кримінально-правової норми. А суспільство повинно вирішити дві проблеми. Сутність першої полягає в індивідуальній відповідальності винних у колабораційній діяльності за скоєнні правопорушення, а друга – проблема майбутнього співіснування з колаборантами в державі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 111-1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
2. Дерейко І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т. 4. НАН України Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2007. 528 с.

3. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ. 1996. 360 с.

4. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання. *Військово історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип. 3 (21). Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 56-74 с.

5. Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. 13.04.2022. URL: <https://yur-gazeta.com/> (дата звернення: 13.10.2023)

6. Примаченко О. Колабораціонізм існує у кожній війні і боротьба з ним є обов'язковою складовою перемоги – голова Касаційного кримінального суду. URL: <https://racurs.ua/ua/3032-bud-yakyy-biznes-pid-okupaciiu-pidpadaie-pid-vyznachennya-kolaboraciyi-z-vorogom-zakon.html> (дата звернення: 13.10.2023).

«ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ»

*Долгов А.Г.,
аспірант,
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

*Науковий керівник:
Шкута О.О.,
д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

В основі будь-яких суспільно-правових явищ лежать певні принципи, які відображають політичну і соціально-економічну природу державного устрою, закономірності розвитку суспільства, визначають політику держави в усіх сферах громадського життя, зокрема у сфері боротьби зі злочинністю.

Кримінально-виконавче право ґрунтується на засадах концентрованого відображення практики виконання покарань. Принципи кримінально-виконавчого права синтезують, узагальнюють уявлення, знання і поняття про сутність процесу виконання – відбування покарання. Вони об'єктивно зумовлені практикою виконання покарання й розроблені з урахуванням досягнень науки кримінально-виконавчого права. Принципи кримінально-виконавчого права, відображаючи сутність виконання покарань, є орієнтиром

для учасників даних відносин, завдяки яким забезпечується процес виправлення і ресоціалізації засуджених. Водночас ці принципи містять ідеальні уявлення про реальну мету покарання, про результат цілеспрямованих зусиль органів і установ виконання покарань.

Принцип законності, являє собою конституційне положення, закріплене уряді статей Конституції України (ст.ст. 6, 8, 24 та ін.). Законність розглядається багатоаспектно: «принципи державного керівництва суспільством», «принцип поведінки всіх учасників суспільних відносин», «принцип здійснення владних державних функцій».

Як зазначає А.Х. Степанюк, суб'єкти виконання і відбування покарання, учасники виконавчої діяльності зобов'язані підкорятися вимогам кримінально-виконавчого законодавства. Поряд із цим законність, як принцип діяльності органів та установ виконання покарань, припускає також точне і суворе дотримання суб'єктами й учасниками діяльності з виконання покарань Конституції України, інших законів, прийнятих на її основі, а крім того – і відомчих нормативних актів, що регулюють порядок виконання й умови відбування покарання. Отже, у принципі законності зосереджена цілісність кримінально-виконавчого законодавства і вимога його суворого і неухильного втілення в дійсність у діяльності органів та установ виконання покарань. Законність виконання покарання передбачає виконання і дотримання адміністрацією органів та установ виконання покарань норм КК України, а також матеріальних і процесуальних норм кримінально-виконавчого законодавства [1, с. 333].

Принцип законності стосовно виконання кримінальних покарань і здійснення виправного впливу та виражається в неухильному дотриманні та точному виконанні законів і виданих відповідно до них інших нормативних актів як органами, установами і посадовими особами, виконуючими покарання, так і самими засудженими, а також іншими установами, громадськими організаціями, чия діяльність пов'язана з реалізацією норм кримінально-виконавчого законодавства. Проте з проблем суті і змісту законності в їх діяльності висловлені різні точки зору. Діяльність органів і установ, виконуючих покарання, а рівно і процес відбування покарання засудженими регулюються нормами кримінально-виконавчого законодавства. Але це завжди відповідає процесам соціального регулювання. Змістом принципу законності є соціально зумовлений порядок діяльності установ і органів, виконуючих покарання.

Закон приймається для того, щоб регулювати певні дії учасників суспільних відносин. Коли хто-небудь з учасників суспільних відносин виконує дії (бездіяльність), законність як конституційний соціально-правовий інститут покликаний забезпечувати охорону інтересів суспільства. В умовах діяльності органів та установ виконання покарань режим законності – це стан (рівень) відповідності діяльності органів, які виконують покарання, вимогам законів і прийнятих на їх основі нормативних актів, стан (рівень) правомірності дій і поведінки посадових осіб цих органів, а також засуджених, які відбувають покарання [2, с. 59].

Таким чином, режим законності – це стан відповідності суспільних відносин, що виникають у процесі виконання покарань, законам і підзаконним актам. Це означає, що всі елементи змісту кримінально-виконавчого законодавства повинні регулюватися тільки КВК України.

Ми переконались, що на практиці досить часто трапляються випадки, коли закон вступає в суперечність з доцільністю. Аналіз показує, що причиною такої суперечності є: по-перше, відставання закону від реального життя, по-друге, недосконалість закону, який не відповідає реаліям життя, по-третє, невідповідність закону соціальним умовам.

Список використаних джерел:

1. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження) : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / А. Х. Степанюк; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2002. 393 с.
2. Виправлення та ресоціалізація засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шкута Олег Олегович ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д., 2011. 237 с.

«ВИКОРИСТАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ У КОНТЕКСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ»

Дробишевська В.В.,
студентка 3 курсу 1 групи, відділення підготовки
студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки (Правоохоронна діяльність)
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

Науковий керівник:
Будяченко О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

Перші вітчизняні праці, у яких можна відшукати дефініцію «пенітенціарна система» сягають початку 1990-х років. Декількома роками пізніше учений-практик О.Б. Пташинський, вивів авторську дефініцію досліджуваного інституту, вказавши, що пенітенціарна система-це

сукупність взаємопов'язаних державних установ та органів виконання покарань, створених із метою виправлення й перевиховання засуджених, які здійснюють єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань згідно із чинним законодавством.

На думку Є.М. Балуєва, мову можна вести про пенітенціарну систему у вузькому й широкому розумінні. Так, пенітенціарна система у вузькому розумінні – це система установ і органів, які виконують кримінальні покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства. Пенітенціарна система в широкому розумінні є сукупністю взаємопов'язаних і взаємообумовлених державно-правових засобів, методів і гарантій, спрямованих на досягнення цілей кримінального покарання в установах, пов'язаних з ізоляцією від суспільства [1, с.1-2]

Отже, поняття «пенітенціарна система» має багато визначень і може бути розглянуте як сукупність суб'єктів, організаційних та правових структур, а також громадських і соціальних інститутів, які беруть участь у виконанні кримінальних покарань, реабілітації та ресоціалізації осіб, визнаних винними у вчиненні злочинів. Це поняття може бути визначене як в науковому контексті, так і в загальноповсякденному мовленні.

Щодо питання смертної кари та її відношення до пенітенціарної системи, то це визначається законодавством кожної конкретної країни. Існують країни, де смертна кара виконується в рамках пенітенціарної системи. В інших країнах, смертна кара виконується окремо від інших видів покарань і часто виконується в спеціалізованих установах.

Наведемо приклади країн де смертна кара застосовується та знайшла своє відображення у нормативно-правових актах.

У Сполучених Штатах Америки деякі штати залишають смертну кару в своєму законодавстві, і вона виконується в рамках пенітенціарної системи. Приклади таких штатів включають Техас, Флориду та інші. Законодавство і процедури виконання смертної кари відрізняються в кожному штаті.

Наприклад, у штаті Техас згідно ст. 19.03 КК смертний вирок ухвалюється за наступні злочини: вбивство співробітника правоохоронного органу або пожежника; вбивство під час захоплення заручників, пограбування, статевого насильства за обтяжливих обставин, підпалу або з помсти; вбивство за винагороду; вбивство при спробі втечі з в'язниці; вбивство дитини молодше 6 років [2].

На федеральному рівні в США також існують закони та нормативно-правові акти, які стосуються смертної кари. Одним із прикладів може бути Antiterrorism and Effective Death Penalty Act (AEDPA) та Effective Death Penalty Act of 1996 (EDPA), які мають відношення до апеляційних процедур у справах смертної кари.

Смертна кара в Японії виконується в рамках пенітенціарної системи. Японське законодавство регулює процедури виконання смертної кари.

Кримінальний кодекс Японії визначає основні види покарань: смертна кара, довічне або строкове ув'язнення, тюремне ув'язнення і штраф у розмірі 20 ієн або більше (стаття 9) [3, с.6].

Китай використовує смертну кару і виконує її в рамках пенітенціарної системи, існують нормативно-правові акти, які регулюють цей процес.

Кримінальний кодекс Китаю містить статті, що безпосередньо стосуються смертної кари. Стаття 33 КК передбачає види основних покарань серед яких зазначена і смертна кара. Стаття 48, ця стаття регулює смертну кару для тяжких злочинів, таких як вбивство, зрада, тероризм і інші. Вона визначає підстави для застосування смертної кари. Стаття 49, ця стаття стосується смертної кари з умовним відстроченням, яка може бути застосована у виняткових випадках. Стаття 50 встановлює, що вирок смертної кари має бути виконаний швидко, але не надто швидко, і з можливістю реабілітації [4].

Отже, смертна кара продовжує діяти, як вид покарання в деяких країнах, але аби перейти до питання використання смертної кари в Україні варто оцінити ефективність такого покарання, а також проблеми, які воно породжує.

Смертна кара на перший погляд може здаватися більш економічно вигідною, оскільки здається, що вона призводить до зменшення бюджетних витрат на утримання ув'язнених, оскільки особа, засуджена до смертної кари, вже не потребує довгострокового утримання в ув'язненні. Однак ця позиція не враховує всі аспекти та витрати, пов'язані з смертною карою. Нижче розглянуті ключові аспекти, які потрібно враховувати:

Смертна кара може не мати переваг в економічному плані щодо зменшення бюджету на утримання ув'язнених. Навіть можна сказати, що вона може призводити до додаткових витрат для системи правосуддя та ув'язнених самих за собою. Ось кілька аргументів, які підтримують дану позицію:

Судовий процес у справах, пов'язаних із смертною карою, може бути надзвичайно довгим та затратним. Він включає в себе розгляд апеляційних судів, можливість подання скарг на рішення, а також витрати на адвокатів та інших фахівців. У деяких випадках це може вартувати більше, ніж утримання засудженого у в'язниці протягом тривалого строку.

Система смертної кари вимагає спеціалізованих установ і персоналу для виконання вироків. Витрати на зберігання та обслуговування «смертних рядів» можуть бути високими, оскільки вони потребують окремих приміщень і великої кількості персоналу.

Існує завжди ризик помилкового засудження. Якщо засуджений до смертної кари пізніше виявляється невинуватим, відшкодування та компенсація можуть забрати значну частину бюджетних ресурсів.

У багатьох країнах, де існує смертна кара, може існувати мораторій на її виконання або обмеження, що призводять до високих витрат на утримання осіб, засуджених до смертної кари, поки ця кара не буде виконана або анульована.

Питання смертної кари може викликати моральні та етичні обговорення, що може призвести до подальших витрат на реформу системи судочинства та правосуддя.

У контексті цих аргументів Україні не варто, запроваджувати смертну кару. Наша країна вже обрала свій власний шлях – шлях до гуманізації покарання. Крім того вище ми визначились, що смертна кара, як вид

покарання не відповідає своїй ефективності у вирішенні проблем злочинності, а також не відповідає одній з головних своїх переваг, таких як економія витрат. Замість цього, варто спрямовувати ресурси на інші методи правопорядку та реабілітації засуджених, які можуть бути більш результативними в подоланні злочинності та зменшенні бюджетних витрат.

Список використаних джерел:

1. Шкута О.О. Теоретико-правовий аналіз поняття «Пенітенціарна система». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, м. Херсон, 2017 р. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc30/part_2/16.pdf
2. Мороз В.М., Неледва Н.В. Смертна кара в Сполучених Штатах Америки. *Закарпатські правові читання* : мат. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (29-30 квітня 2010 року, м. Ужгород). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22964/1/СМЕРТНА%20КАРА%20В%20СПОЛУЧЕНИХ%20ШТАТАХ%20АМЕРИКИ.pdf>
3. Страхов М., Солодовнік І.З історії прийняття Кримінального кодексу Японії 1907 року. *Вісник університету внутрішніх справ*. Харків, 1999р., с.6 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4523/1/Straxov_69.pdf
4. Кримінальний кодекс Китайської Народної, 5-а сесія Всекитайських зборів народних представників шостого скликання 14 березня 1997 року. URL: <https://chinahelp.me/criminal/ugolovnyj-kodeks-kitajskoj-narodnoj-respubliki>

«БАНДИТИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Жолоб Ю.О.,

*здобувачка вищої освіти 3 курсу 1 групи
відділення підготовки студентів денної
форми навчання інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Кулик Л.М.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Воєнний стан завжди створює специфічні умови для розвитку суспільства, переплітаючи елементи нестабільності та загрози безпеці. Ситуації, пов'язані з воєнним станом, не лише викликають зміни у

політичному ландшафті, але й мають глибокий вплив на соціальні, економічні та правові аспекти життя суспільства. В контексті чого особливу увагу привертає бандитизм – прояв злочинності, який може активно процвітати в умовах воєнного стану. Цей феномен не тільки ставить під сумнів стійкість правопорядку, але й породжує важливі питання щодо безпеки громадян та стабільності в країні.

Актуальність вивчення взаємозв'язку між бандитизмом і воєнним станом на сьогодні надзвичайно висока, оскільки світ стикається з численними конфліктами та геополітичними напруженнями. Воєнні конфлікти в різних частинах світу, чи то через внутрішні протиріччя, чи зовнішні загрози, мають великий вплив на стан суспільства та безпеки громадян. Тому виникає необхідність дослідження та розуміння причин, механізмів та наслідків зростання бандитизму в умовах воєнного стану. Детальне осмислення цих аспектів може сприяти розробці ефективних стратегій запобігання та контролю над злочинністю в найбільш напружені періоди суспільного життя.

Револьюційні зміни в соціально-економічній сфері, що відбулися в Україні на початку 90-х років, призвели до трансформації не тільки у способі функціонування суспільства та розвитку ринкових відносин, але й спричинили значущі негативні наслідки, визначені як зворотний бік демократизації. В умовах соціальної нестабільності та зубожіння значної частини населення, при одночасному концентруванні значних капіталів в окремих осіб в Україні, виник спалах загально кримінальної насильницької злочинності, включаючи бандитизм. Ці явища розгорталися на тлі ослаблення діяльності правоохоронних органів через їх низьке матеріальне забезпечення, масові кампанії дискредитації працівників правоохоронних органів у засобах масової інформації, а також внаслідок державно-політичних конфліктів у вищих ешелонах управління країною [1].

До прийняття в 2001 році чинного Кримінального кодексу України, бандитизм розглядався як злочин проти держави, але після введення в дію чинного кодексу зазначені протиправні дії були включені до складу злочину «бандитизм» (стаття 257), який увійшов у розділ IX Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Згідно зі статтею 257 Кримінального кодексу України, бандитизм визначається як організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападу [2].

Термін «банда» визначається як організована стійка озброєна група з двох чи більше осіб, що попередньо об'єдналися для здійснення нападів на громадян або організації. Банда може формуватися з метою вчинення одного конкретного кримінального правопорушення, але це передбачає докладну підготовку нападу. Від інших організованих груп банда відрізняється наявністю озброєння та протиправною метою. Озброєність визначається як наявність зброї хоча б у одного з членів банди, інформованість про це інших членів. Напад означає дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства над потерпілим або створення реальної загрози його негайного застосування, і, як правило, планується.

Як слушно зазначають Н.В. Марущак та І.В. Назаренко, бандитизм – це серйозне кримінальне правопорушення, яке вирізняється великою суспільною небезпечністю. Його характер визначається кількома ключовими факторами. По-перше, дії озброєних банд належать до найнебезпечніших проявів організованої злочинності, оскільки вони можуть ставити під загрозу життя та здоров'я людей – найвищі цінності у суспільстві. По-друге, діяльність банд є постійною, створюючи загрозу для життя, здоров'я та власності окремих осіб, а також порушуючи громадську безпеку та спричиняючи загальній неспокійності [3, с. 77].

Сучасні умови в Україні та криміногенна обстановка в державі підтверджують, що хоча кількість зареєстрованих випадків бандитизму не показує різкого зростання, ситуація в цій сфері все ще залишається серйозною. Це свідчить про необхідність визнання мети загальної превенції та посилення покарань за бандитизм як пріоритету у вирішенні проблеми. Суворі санкції, такі як тривале позбавлення волі, не тільки сприяють досягненню спеціальної мети запобігання, але також мають загально превентивний вплив на інших, стримуючи їх від скоєння подібних кримінальних правопорушень [4, с. 238]. Таким чином, попередження бандитизму вимагає системних заходів та ефективної кримінальної політики з метою не лише покарання винних, але й запобігання подібним злочинам у майбутньому.

Бандитизм в умовах воєнного стану є особливо тяжким злочином, який становить загрозу для безпеки суспільства та держави. У таких умовах суб'єкти цього кримінального правопорушення можуть використовувати воєнний стан для посилення своєї злочинної діяльності, а також для скоєння інших кримінальних правопорушень, таких як тероризм, контрабанда, розбій.

Умови воєнного стану створюють додаткові можливості для вчинення таких категорій кримінальних правопорушень, оскільки:

- знижується ефективність діяльності правоохоронних органів, що ускладнює виявлення та припинення протиправної (бандитської) діяльності;
- зростає рівень соціальної нестабільності та напруженості, що створює сприятливі умови для формування бандитських груп;
- зменшується контроль за обігом зброї та боєприпасів, що робить доступнішою для бандитів зброю та інші засоби насильства.

У зв'язку з цим, попередження бандитизму в умовах воєнного стану є одним із пріоритетних завдань для правоохоронних органів. Для цього необхідно: посилити контроль за обігом зброї та боєприпасів; заходи щодо виявлення та припинення бандитської діяльності; покращити співпрацю правоохоронних органів з громадськістю та іншими органами державної влади.

На підставі аналізу санкції статті 257 Кримінального кодексу України щодо бандитизму можна зробити наступні висновки.

Вважаємо, що мінімальна межа основного покарання за бандитизм у розмірі п'яти років позбавлення волі є недостатньою для досягнення цілей загальної превенції. Це пояснюється тим, що така мінімальна межа покарання є нижчою від мінімальної межі покарань, встановлених за окремі види злочинів, що охоплюються злочинною діяльністю банди. Так, вчинення

розбою в умовах воєнного або надзвичайного стану карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна.

Обов'язкове додаткове покарання у виді конфіскації майна за вчинення бандитизму суперечить положенням Загальної частини КК, оскільки бандитизм не обов'язково є корисливим кримінальним правопорушенням.

Для усунення зазначених недоліків санкції статті 257 КК пропонується внести такі зміни: підвищення мінімальної межі основного покарання за бандитизм до восьми років позбавлення волі; доповнення санкції статті 257 КК вказівкою на те, що конфіскація майна має застосовуватися лише у випадках вчинення бандитизму з корисливих мотивів. Такі зміни будуть сприяти досягненню цілей покарання за бандитизм, а також уніфікують санкцію статті 257 КК з положеннями Загальної частини КК.

Список використаних джерел:

1. Єпринцев П. С. Генезис становлення та розвитку кримінальної відповідальності за бандитизм. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С.150-155.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131
3. Марущак Н. В., Назаренко І. В. Особливості призначення покарання за бандитизм. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 3 (50). С. 75-79.
4. Докучаєва В. Бандитизм як злочинне діяння, що характеризується особливою суспільною небезпечністю. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №5. С. 237-239.

«РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОВ'ЯЗАНЕ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ»

Задорожня І.І.,
курсант 4 курсу ННППФППП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро

Павлова Н.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро

Насильницьке зникнення людей є злочином, який став пов'язаний зі сферою збройних конфліктів або війн, а також у ситуаціях, пов'язаними з нерегульованими територіями, де переважає відсутність правової системи і

порушення прав людини. Важливо зазначити, що даний злочин є порушенням міжнародного права, зокрема «Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від примусового зникнення», прийнятої ООН у 2006 році [1].

З початком повномасштабного вторгнення в Україну країни-агресора, збільшилась кількість звернень людей до правоохоронних органів із заявами про зникнення їх родичів, друзів та знайомих. За даними МВС України, за два місяці війни до правоохоронних органів надійшло понад сім тисяч заяв про зниклих безвісти. Знайдено половину з них, і частина їх, на жаль, – це люди, котрі загинули. Найстрашніше те, що з кожним днем війни таких заяв стає все більше. І найбільшою проблемою є відсутність певного механізму розслідування, який допоможе якнайшвидше відшукати людей.

Розслідування безвісно зниклих осіб – це процес, що має на меті з'ясування обставин зникнення людини та знаходження її місця перебування.

Це серйозна проблема, яка потребує спеціального підходу та співпраці між правоохоронними органами, службами з розшуку та громадськістю. Дане розслідування під час війни часто є складним завданням, оскільки воєнні конфлікти призводять до хаосу, порушення певних прав людини, руйнування інфраструктури та масової дезорганізації суспільства. Ці всі фактори впливають на організацію та ефективне виконання завдань працівниками правоохоронних органів. Зникнення людей під час війни може мати різні причини: внаслідок обстрілів, під час евакуації, захоплення територій.

Під час розслідування, органи досудового розслідування та інші правоохоронці, які залучаються до пошукових операцій, повинні бути ретельно підготовленими, оснащеними відповідним технічним обладнанням, знаряддям, а найголовніше обізнаними методичними рекомендаціями з розслідування. Останнє питання допоможе вирішити вивчення криміналістичної характеристики розслідування насильницького зникнення людей. Вона має суттєве «значення для вирішення широкого кола вузлових питань теорії та практики розкриття злочинів», оскільки від неї залежить доказування події [3].

Одними із основних складових кримінальної характеристики даного злочину потрібно розглянути детальніше:

- обстановка вчинення (час, місце та обставини зникнення людини, потрібно аналізувати і документувати всі відомості про зникнення, такі як місце останньої зустрічі зі свідками, місця, де була помічена особа востаннє, транспортні засоби, якими вона користувалася і так далі);

- слідова картина (у деяких випадках злочинці залишають сліди насильства або індикатори, які вказують на те, що зникнення сталося проти волі людини, потрібно ретельно обстежити місце злочину, зібрати всі можливі докази і зафіксувати їх);

- особу злочинця (якщо брати до уваги, що головними злочинцями є військові країни-терориста, які мають дуже агресивну, неконтрольовану, злісну поведінку; недотримання головних законів та людяності відносно найголовніших прав людини, вчинення найжорстокіших та найкровавіших

дій над людиною - чітко вказують на злочинні наміри, злочинну характеристику цих осіб).

Розслідування повинно проводитися з дотриманням принципів справедливості, незалежності та прозорості. Воно має включати в себе збір доказів, опитування свідків, проведення експертних досліджень та аналіз отриманих даних. Основні дії під час розслідування насильницького зникнення людей в умовах воєнного стану включають:

1. Збір і аналіз інформації: це включає в себе збір даних про зниклу людину, в тому числі її особисту історію та контекст конфлікту. Детальний аналіз цих даних може допомогти виявити можливі мотиви та пов'язати їх із зникненням.

2. Опитування свідків: дана дія може допомогти встановити обставини зникнення та отримати інформацію про можливих підозрюваних (дізнатися їх кількість, чи мали зброю, як довго знаходилися у цій місцевості)

3. Проведення експертиз: це може допомогти встановити ідентифікацію вже знайдених тіл та отримати додаткові докази щодо зниклих осіб. Також сліди шкірного покриву під нігтями, подряпини, сліди боротьби на тілі загиблих на місці події, можуть свідчити про можливість вчинення насильницьких дій над цими особами і можуть вказати на можливі насильницькі зникнення інших людей.

4. Співпраця з міжнародними організаціями, яка може забезпечити надійність та об'єктивність розслідування.

У процесі розслідування необхідно взяти до уваги всі можливі фактори, які можуть вказувати на те, що зникнення було результатом воєнних дій чи все ж таки іншого насильства. Також важливо забезпечити безпеку та конфіденційність свідків, які допомагають, зокрема захистивши їх від переслідувань та запобігаючи втручанню.

Отже, розслідування насильницького зникнення людей в умовах воєнного стану є складним процесом, але важливим для притягнення винних осіб до відповідальності та захисту прав потерпілих. Такі розслідування допомагають встановити правду про злочинну діяльність країни-агресора та перешкодити безкарності її діянь.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від примусового зникнення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l54#Text .

2. Є. М. Войтович, Д. М. Тичина, А. О. Антошук, монографія: «Основи методики розслідування насильницького зникнення людини». Київ, 2022 рік. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21728/3/0_%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4_%D0%92%D0%9E%D0%99%D0%A2_%D0%A2%D0%98%D0%A7_%D0%90%D0%9D%D0%A2_%28%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A%29.pdf .

3. Є. М. Войтович, Ф. М. Сокиран дисертація: «Методика розслідування насильницького зникнення людини». Київ 2021 рік. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/18686/1/Dis_Voytovich.pdf .

«ЗАПОБІГАННЯ ОКРЕМИМ ФОРМАМ РОЗКРАДАНЬ ЧУЖОГО МАЙНА, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ»

*Іващенко В.О.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ*

В структурі злочинності частка кримінальних правопорушень проти власності, зокрема різних форм розкрадань, завжди була значною. Особливе занепокоєння викликає вчинення згаданих кримінальних правопорушень в умовах дії правового режиму воєнного стану. Адже суспільна небезпечність таких діянь істотно підвищується. Так, деякі громадяни змушені були залишити свої домівки, рятуючись від російської агресії. Нерідко цим користуються правопорушники з метою безперешкодного заволодіння чужим майном, проникаючи до житла, офісів, закладів торгівлі чи інших приміщень.

Як засвідчила практика, факти розкрадань з початку повномасштабного вторгнення агресора на територію України стали звичним явищем. Причому такі кримінальні правопорушення вчиняють як окупанти, так і громадяни України. Зауважимо, що іноземці також в Україні підлягають кримінальній відповідальності.

Через нові реалії виникла потреба ввести зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК) [1] з метою його приведення до умов дії режиму воєнного стану та забезпечення притягнення до відповідальності за правопорушення, що вчиняються в сучасних умовах.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 р. [2] для таких кримінальних правопорушень як крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем передбачено нову особливу кваліфікуючу ознаку – вчинення їх в умовах воєнного або надзвичайного стану. Зазначена обставина вплинула на покарання та, як наслідок, на ступінь тяжкості цих правопорушень. На даний час – це тяжкі або особливо тяжкі злочини.

Так, крадіжка (ч. 4 ст. 185 КК) карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років; грабіж (ч. 4 ст. 186 КК) – на строк від 7 до 10 років; розбій (ч. 4 ст. 187 КК) – на строк від 8 до 15 років із конфіскацією майна; вимагання (ч. 4 ст. 189 КК) – на строк від 7 до 12 років із конфіскацією майна; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ч. 4 ст. 191 КК) – на строк від 5 до 8 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

У подальшому Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» від 13.07.2023 р. [3] передбачена відповідальність за шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст.190 КК). Карається злочин (в цій частині шахрайство є нетяжким злочином) штрафом від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

При цьому важливо не лише притягувати до кримінальної відповідальності за вчинення розкрадань, а й запобігати цим кримінальним правопорушенням. Тому ми не випадково зупинились детально на санкціях статей Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за ці злочини, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Варто доводити до населення, в тому числі через медіа, вид і розмір покарань за згадані кримінальні правопорушення проти власності. Можливо декого суворі санкції стримають від вчинення таких діянь.

Крім того, вкрай актуальною сьогодні є віктимологічна профілактика кримінальних правопорушень проти власності. У деяких випадках при вчиненні кримінального правопорушення не останню роль відіграє саме потерпіла особа, поведінка якої може бути, наприклад, легковажною, протиправною чи аморальною.

Тому необхідно інформувати населення щодо нових способів вчинення правопорушень, специфіки забезпечення охорони та зберігання власного майна, особливостей поведінки у різних криміногенних ситуаціях тощо. При цьому правоохоронні органи мають тісно взаємодіяти з громадськістю та медіа. Соціальна реклама повинна охоплювати якомога більшу аудиторію, причому різні вікові групи.

Неабияке значення у запобіганні кримінальним правопорушенням проти власності має ефективність роботи самих правоохоронних органів. При цьому потрібно покращувати їх інформаційно-аналітичне забезпечення, технічне оснащення. В умовах, коли агресор знищує і пошкоджує об'єкти критичної інфраструктури, електроенергетики, населені пункти залишаються тривалий час без освітлення, необхідно збільшувати кількість нарядів поліції, що здійснюють патрулювання у вечірній та нічний час.

Для ефективного вирішення проблеми запобігання формам розкрадань в умовах воєнного стану необхідно втілювати в практику положення теорії запобігання злочинності, що базуються на загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних заходах, які в сукупності можуть дати позитивний результат. Адже науковці та практичні працівники пропонують конкретні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, що інколи залишаються поза увагою і лише в наукових роботах.

Безумовно, важливе значення у стримуванні кримінальної активності має покращення економічної ситуації в державі, забезпечення політичної стабільності, вирішення соціальних проблем, відновлення інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки. З урахуванням ситуації, що склалась в

Україні на кінець 2023 року, для влади подолання вказаних проблем має стати амбівальним завданням.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що головне для України на даний час подолати ворога і перемогти. Проблема запобігання різним формам розкрадань, що вчиняються в умовах воєнного стану, може бути вирішена завдяки взаємодії різних суб'єктів, практичного втілення загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон від 03 берез.2022 № 2117-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень: Закон від 13 лип.2023 № 3233-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#n14>.

«НЕЗАКОННИЙ ПОСІВ АБО ВИРОЩУВАННЯ НАРКОТИКОВІСНИХ РОСЛИН В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА»

Калюжний О.М.,
аспірант 1 курсу
докторантури та аспірантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Однією з актуальних проблем у сучасному суспільстві є незаконний посів та вирощування наркотиковісних рослин в Україні. Ця проблема становить загрозу не лише політичній, соціальній, правоохоронній та економічній стабільності держави, але й призводить до зростання рівня наркотизації населення, вчинення корисливих кримінально протиправних діянь, пов'язаних зі здобуттям коштів задля придбання наркотиків, а також деградації й вимирання суспільства. З кожним роком таке специфічне кримінальне правопорушення зростає як в Україні, так і в усьому світі у цілому, а його форми і методи реалізації стають все більш непередбачуваними. Наркозлочинці часто використовують приховані місця для вирощування таких рослин, що ускладнює їхнє виявлення. Вирощена наркотична сировина пізніше попадає у незаконний обіг наркотиків. Це викликає не лише проблеми у сфері охорони здоров'я, а й підриває соціальну стабільність, вимагаючи ефективніших заходів щодо запобігання і

протидії наркозлочинності. У світлі постійних викликів, пов'язаних із зловживанням наркотиків, особливого значення набуває виявлення оптимальних шляхів подолання цієї нагальної для українського суспільства проблеми.

Свого часу ця проблематика стала об'єктом дослідження низки вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: А.В. Андрушко, А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, В.С. Батиргарєєва, А. Б. Блага, А.А. Габіані, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, І.М. Даньшин, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, О.В. Мазуренко Е.В. Расюк, С.П. Рашевський, В.М. Смітєнко, Є.В. Фесенко, В. І. Шакун, І.М. Чекмарьова та багато інших. Поміж із цим, кримінологічні проблеми запобігання незаконному посіву та вирощуванню наркотиковмісних рослин в Україні з огляду на сучасну геополітичну ситуацію в державі, специфіку воєнного стану залишаються не вирішеними.

Протягом останніх років в Україні спостерігається стійка тенденція до подальшого загострення проблеми, пов'язаної із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів рослинного походження, що створює безпосередню загрозу генофонду нації, забезпеченню правопорядку та національної безпеки країни. За статистичною інформацією Офісу Генерального прокурора й оцінкою фахівців одну з домінуючих позицій у структурі злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин займає посів чи вирощування наркотиковмісних речовин. Так, у 2018 році було вчинено 1555 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 310 КК України, у 2019 році – 1610 (+ 4 %), у 2020 році – 1822 (+ 13 %), у 2021 році – 1419 (-8 %), у 2022 році – 1716 (+10 %), а станом на січень-серпень 2023 року – 1092 кримінально протиправних діяння у цій сфері [1]. Очевидні стійкі тенденції до подальшого зростання кримінальних правопорушень щодо незаконного посіву та вирощування наркотиковмісних рослин, що слугують детермінуючим фактором для погіршення як наркотичної, так і криміногенної ситуації у державі в цілому.

Зловживання наркотичними засобами рослинного походження залишається гострою проблемою в багатьох частинах світу, хоча масштаби проблеми доволі сильно різняться залежно від культури, доступу та законодавства. За даними Інституту метрики і статистики Вашингтонського університету, Україна посідала третє місце в світі за ризиком смертності через вживання наркотиків [2].

У 2022 році орієнтована кількість нелегальних споживачів наркотиків у всьому світі становила близько 298 мільйонів. Крім того, серед них близько 40 мільйонів можна вважати «проблемними споживачами наркотиків» або класифікувати як такі, що мають розлад вживання наркотиків [3]. В Україні ця проблема загострюється через наявність власної сировинної бази наркотиків рослинного походження.

Найбільш часто використовуваним незаконним наркотиком у світі є канабіс. За оцінками експертів, у 2022 році близько 220 мільйонів людей у

всьому світі вживали канабіс хоча б один раз за останній рік. Найбільше споживачів канабісу було виявлено у Північній та Південній Америці. Це й не дивно, оскільки Канада та багато штатів США нині дозволяють продаж і вживання канабісу з рекреаційною метою. Ринок рекреаційного канабісу в обох країнах значний. У Сполучених Штатах Америки продаж канабісу для розваг досяг 16 мільярдів доларів в 2022 році і, як очікується, зросте приблизно до 37 мільярдів доларів до 2026 року. Передбачалося, що у 2020 році у Сполучених Штатах буде близько 3,5 мільйона дорослих споживачів канабісу, причому очікується, що до 2025 року це число збільшиться трохи більше шести мільйонів [3]. Надмірне вирощування канабісу може створювати загрозу суспільній безпеці через можливе зловживання та розповсюдження наркотиків у громаді.

Надто інтенсивне культивування канабісу в Україні є серйозною проблемою, яка має потенційно негативний вплив на різні сфери суспільства. Це може включати в себе кримінальні аспекти, економічні втрати, загрозу публічному здоров'ю та інші проблеми. Яскравим прикладом зазначеного є вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 24 лютого 2020 року (справа №235/6023/18, провадження №1-кп/235/140/20). Відповідно до обвинувального акту особа В. обвинувачується у тому, що приблизно у квітні 2018 року, перебуваючи на території домоволодіння за місцем свого проживання, виявив на своєму городі дикорослі рослини роду коноплі, після чого достовірно знаючи, що рослини містять наркотичні речовини, ніяких дій щодо їх знищення не вжив, та маючи прямий намір, незаконно, без відповідного дозволу, став вирощувати рослини роду коноплі з метою їх доведення до стадії дозрівання шляхом їх культивації, а саме: часткового просапував овочі, хрін, виноград, квіти, фруктові дерева, серед яких росли рослини коноплі. 15 червня 2018 р. о 13 годині 15 хвилин, під час проведення обшуку згідно ухвали Красноармійського міськрайонного суду Донецької області, на території домоволодіння, в якому мешкає особа В., було виявлено та вилучено 587 вирощуваних рослин роду коноплі «Cannabis», що містять психоактивну речовину тетрагідроканабінол та відносяться до рослин, що містять наркотичні засоби та психотропні речовини, які особа В. незаконно вирощував для власних потреб, без мети збуту [4]. Національні органи та правоохоронні агентства мають приділяти особливу увагу контролю та запобіганню цьому явищу через вдосконалення стратегій боротьби з незаконним обігом наркотиків та вжиття ефективних заходів з обмеження їх надмірного вирощування.

Багаторічна світова практика переконливо свідчить, що для держави набагато вигідніше займатися запобіганням, ніж долати суттєві негативні наслідки вживання наркотиків, психотропних засобів та прекурсорів, виділяючи значні кошти та концентруючи зусилля на боротьбі з їх незаконним обігом. Тобто, існує необхідність у створенні в суспільстві єдиної комплексної системи профілактики, яка здійснюватиметься на різних рівнях із залученням не лише суб'єктів реалізації державної політики протидії та запобігання наркоманії, а й різних інституцій, усіх верств населення.

У цих умовах існує нагальна необхідність щодо вдосконалення системи запобігання незаконному посіву чи вирощуванню наркотиковмісних речовин в Україні. Для оптимізації цього процесу можна вжити низку заходів, а саме: 1) посилення правового регулювання: вдосконалення законодавства та визначення жорстких санкцій для осіб, які вирощують канабіс незаконно; 2) збільшення використання технологій: використання сучасних технологій, таких як супутникове спостереження та дрони, для виявлення незаконних рослинних культур; 3) посилення правоохоронних заходів: забезпечення високого рівня професіоналізму правоохоронних органів, включаючи тренування з виявлення та розслідування незаконних посівів; 4) інформаційні кампанії: проведення освітніх та інформаційних кампаній для громадськості щодо негативних наслідків незаконного вирощування наркосировини; 5) міжнародне співробітництво: укладення міжнародних угод та співпраця з іншими країнами для обміну інформацією та спільних заходів щодо протидії незаконному вирощуванню наркотичної сировини; 6) стимулювання легальних альтернатив: розвиток та підтримка легальних альтернатив для вирощування снотворного маку та конопель, таких як промислові культури або для медичних цілей. Ці комплексні заходи можуть сприяти покращенню ефективності боротьби з незаконним вирощуванням наркотиковмісних рослин та зменшенню його негативного впливу на суспільство.

Таким чином, у сучасних умовах незаконний посів та вирощування наркотиковмісних рослин в Україні є загрозливою проблемою, яка підсилилась в умовах воєнного стану. Усе це вказує на прагнення кримінального світу погіршити загальний стан публічного порядку в Україні. Врахування сучасного стану і тенденцій цього явища у процесі запобігання незаконному посіву та вирощуванню наркотиковмісних речовин в Україні дасть змогу істотно підвищити результативність та вивести на якісно новий рівень цей вид юридичної практики.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 – січень-грудень 2023 р. / Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 15.11.2023).

2. Реабілітаційні центри: лікування чи катування? URL: https://zn.ua/ukr/social_secutity/reabilitatsijni-tsentri-likuvannja-chi-katuvannja.html#:~:text=3a%20даними%20Інституту%20метрики%20і,непраце здатності%20через%20розлади%20внаслідок%20вживання (дата звернення: 15.11.2023).

3. Global drug use – Statistics & Facts. URL: <https://www.statista.com/topics/7786/global-drug-use/> (дата звернення: 16.11.2023).

4. Вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 24 лютого 2020 року (справа №235/6023/18, провадження №1-кп/235/140/20) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:

<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87810010> (дата звернення: 17.11.2023).

5. Женунтій В.І., Бабенко А.М. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти, запобігання: монографія. Донецьк: Вид. «Вебер» (Донецька філія), 2009. 222 с.

6. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16–26.

7. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис* № 1. 2021 С. 14-22.

8. Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №1. 2023. С.436-440. URL:<http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/77.pdf>

«ПРАЦІВНИК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ПОТЕРПІЛИЙ У СТ. 342 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ»

Качковський В.Б.,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

Науковий керівник:
Матюшенко О.І.,
кандидат наук з державного управління,
завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

Відповідно до положень ст. 342 Кримінального кодексу України (далі – КК), потерпілим у даному кримінальному правопорушенні є представник влади, працівник правоохоронного органу, державний виконавець, приватний виконавець, член громадського формування з охорони

громадського порядку і державного кордону або військовослужбовець, уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [1]. У публікації мова йтиме про працівника правоохоронного органу як одного з видів потерпілих у означеній нормі.

Згідно зі змістом ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р., правоохоронними органами є: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2]. Враховуючи появу нових правоохоронних та правозастосовних органів (до прикладу – Державне бюро розслідувань, Національне агентство з питань запобігання корупції), їх працівники у зв'язку та / або під час виконання професійних обов'язків можуть бути потенційними потерпілими від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК.

Разом з тим, положеннями ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. (втратив чинність 08.07.2018 р.), правоохоронними органами було визнано державні органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [3]. Така позиція законодавця була цілком прийнятною з огляду на динаміку мінливості системи центральних органів виконавчої влади в Україні, що охоплювала систематичні реформування та реорганізацію правоохоронних органів. Отже, правильною є думка щодо недоцільності визначення вичерпного переліку правоохоронних органів [4, с. 50].

Значним недоліком Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» було не включення до категорії «правоохоронні органи» сукупності органів державної влади та військових формувань, утворених відповідно до Конституції та законів України, діяльність яких безпосередньо спрямовувалася на виконання завдань захисту інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Така позиція законодавця не відповідала завданням кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності.

Особливою ознакою відповідних осіб як працівників правоохоронних органів є те, що вони беруть безпосередню участь у: а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) провадженні і розслідуванні кримінальних проваджень та справ про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні публічного порядку і безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового розслідування; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через

державний і митний кордони України; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Особи, які уклали трудовий договір із правоохоронними відомствами і при цьому не є атестованими службовими особами цих органів, а становлять технічний чи допоміжний персонал, не визнаються потерпілими від діяння, передбаченого ст. 342 КК. Так само не виступають потерпілими особи, які здійснюють захист лісів і є працівниками недержавних організацій, які, хоч і наділені функціями охорони і захисту лісів на території України, але не названі у переліку правоохоронних органів, закріплених у законі.

З огляду на викладене, доцільною і вчасною виглядає пропозиція щодо визначення змісту загального поняття правоохоронного органу як органу державної влади, наділеного сукупністю специфічних ознак, притаманних виключно правоохоронній або правозастосовній діяльності, пов'язаній із захистом встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної систем, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України. Крім того, працівником правоохоронного органу слід вважати особу, що перебуває на службі в правоохоронному органі, у зв'язку з чим залежно від обсягу наданих їй прав і покладених на неї обов'язків постійно або тимчасово виконує відповідні правоохоронні або правозастосовні функції [4, с. 50].

Досить часто суперечності та труднощі у правозастосовній практиці викликає питання стосовно колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. В контексті норми, передбаченої ст. 342 КК, ця проблематика втрачає актуальність, адже обов'язковою ознакою її об'єктивної сторони є час – час виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків.

Отже, в теорії та в практиці немає єдиного тлумачення поняття «правоохоронний орган» та «працівник правоохоронного органу».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2021 р. : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
3. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text>
4. Беленок В.І. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.

«ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ»

Коваль І.І.,

*курсант 410 взводу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Право на життя закріплене на міжнародному та регіональному рівнях, воно є природним та невід'ємним правом людини. У ст. 27 Конституції України встановлено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, а обов'язком держави є захист життя кожної людини незалежно від її віку, статі, раси, майнового стану тощо [1]. Женевська декларація прав дитини наголосила, що діти, внаслідок їхньої фізичної та розумової незрілості, потребують спеціальної охорони й піклування, зокрема відповідного правового захисту як до, так і після народження [2]. З метою реалізації цього положення та захисту життя дитини від протиправних посягань в ст. 117 КК передбачено кримінальну відповідальність за умисне позбавлення життя матір'ю своєї новонародженої дитини. З одного боку, очевидно високою є ступінь суспільної небезпечності цього кримінального правопорушення, оскільки воно посягає на таку соціальну цінність як життя дитини, але з другого – воно з огляду на санкцію визнається нетяжким кримінальним правопорушенням. Це обумовлює проблеми застосування ст. 117 КК та потребу їх вирішення.

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини є одним з найбільш небезпечних злочинних діянь, спрямованих на позбавлення життя людини. Проблема вбивства новонароджених матерями актуальна у всьому світі. Ця проблема далеко не нова для суспільства її снує протягом тривалого часу. Дані про кількість вчинених кримінальних правопорушень з цим складом не відображають реальної картини того, що відбувається, тому що такі кримінальні правопорушення мають високий ступінь латентності.

Питанням кримінальної відповідальності за умисні вбивства присвячували свої праці багато вчених, наприклад: Ю. Баулін, В. Глушков, В. Грищук, М. Коржанський, В. Навроцький, В. Сташис. Серед дослідників саме складу кримінального правопорушення «Умисне вбивство матір'ю своєї

новонародженої дитини» можна виокремити таких дослідників, як С. Бородін, Л. Остапенко, Є. Товмазова.

Незважаючи на тривале існування в кримінальному законі аналізованого привілейованого складу умисного вбивства, розуміння змісту його ознак та окремих випадків кваліфікації досі залишається дискусійним. Це стосується окремих ознак його об'єктивної (зокрема, часу вчинення кримінального правопорушення) та суб'єктивної сторони (психофізіологічного стану жінки та моменту виникнення умислу).

Аналіз досліджень такого елементу складу, як об'єкт кримінального правопорушення, показує однаковість у визначенні двох обов'язкових його ознак у контексті умисного вбивства матір'ю новонародженої дитини. Першою є охоронюваний безпосередній об'єкт – життя новонародженої дитини. Поняття «новонароджена дитина» і визначення терміна новонародженості не лише викликають суперечки серед науковців, але і у судово-медичній практиці немає єдиного критерію визначення тривалості періоду новонародженості. Так, у педіатрії «новонародженим» визнається немовля з моменту констатації живонародженості і до 28 днів життя; в акушерстві початковий момент новонародженості конкретизується першим подихом і перерізанням пуповини, а тривалість періоду новонародженості дорівнює 1 тижню; в судовій медицині період новонародженості обмежений 1 добою.

Оскільки потерпілою є новонароджена дитина, то вирішення питання про початок життя людини, з якого починається її кримінально-правова охорона, є особливо важливим. Узагальнюючи медичні критерії, визначення періоду живонародженості, новонародженою слід вважати дитину з моменту народження і до 28 днів життя.

Охоронюваний об'єкт умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини тісно взаємопов'язаний із другою ознакою – потерпілим від цього кримінального правопорушення. Він характеризується сукупністю ознак:

1) це живонароджена дитина (якщо ж дитина народилася живою, а матір вважала її мертвою, чи навпаки, питання про кваліфікацію вирішується за правилами кваліфікації фактичної помилки);

2) ця дитина має особливий зв'язок з суб'єктом кримінального правопорушення.

Особливий зв'язок дитини та суб'єкта обумовлений тим, що останнім виступає біологічна мати. Суб'єктом розглядуваного злочину є біологічна мати новонародженої дитини, яка є осудною на момент вчинення кримінального правопорушення та досягла 14-річного віку. Враховуючи, що законодавець наголошує на спеціальному суб'єктові кримінального правопорушення, передбаченому ст. 117 КК, виникає необхідність у визначенні обсягу поняття «матір дитини». Так, відповідно до Сімейного кодексу матір'ю дитини визнається як жінка, яка визнана такою в силу факту народження дитини, так і жінка, яка стала такою за законом [3]. Проте не завжди біологічна мати це ще й та, яка виношує цю дитину, оскільки існує і явище сурогатного материнства. Нормами чинного законодавства України не

визначено поняття сурогатного материнства, воно існує лише в суспільних відносинах, пов'язаних із сучасними репродуктивними технологіями.

Об'єктивна сторона аналізованого злочину характеризується діянням (позбавлення життя потерпілого), настанням суспільно небезпечного наслідку у вигляді смерті, а також причинним зв'язком між діянням та наслідком. Діяння в складі цього кримінального правопорушення характеризує поведінку суб'єкта, тобто матері, і може виявлятися у двох формах: дія та бездіяльність. Дія означає, що мати може вчиняти вбивство в безпосередньому фізичному впливі на організм новонародженої дитини або ж зумовлювати такий вплив через будь-які чинники зовнішнього середовища. Бездіяльність же навпаки, не потребує жодних зусиль з боку суб'єкта, вона виявляється в тому, що винна особа не вчиняє дій, які б відвернули настання смерті потерпілого, хоча в конкретній ситуації вона могла й повинна була такі дії вчинити [4, С. 285].

Убивство матір'ю своєї новонародженої дитини є кримінальним правопорушенням з матеріальним складом, тобто кримінальне правопорушення є закінченим лише з моменту настання суспільно небезпечного наслідку

Аналізуючи об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення, необхідно звернути увагу на визначення проміжку часу, протягом якого вчиняється діяння, передбачене ст.117 КК. У диспозиції цієї статті як час визначається вчинення вбивства під час пологів або відразу після пологів [5]. Згадуване поняття позбавлене правової визначеності, але разом з тим є принциповим, оскільки якщо цей час минув, то дії матері відповідно не вважатимуться привілейованим вбивством (ст. 117 КК), а натомість будуть оцінені як кваліфікований вид – умисне вбивство малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК).

Найбільш суперечливим є визначення поняття «відразу після пологів», адже аналіз судової практики свідчить, що вбивство новонародженої дитини вчиняється саме після пологів. Воно потребує більшої визначеності, так як зазначене має неоднозначне тлумачення як серед науковців, так і на практиці.

Суб'єктивна сторона аналізованого кримінального правопорушення характеризується умисною формою вини, а саме прямим чи непрямим умислом. Тобто жінка-мати під час вчинення вбивства розуміє суспільно небезпечний характер своїх дій та передбачає настання суспільно небезпечних наслідків – смерті дитини, бажає або свідомо допускає їх настання. Проте в самій статті не зазначається наявності цього особливого психофізіологічного стану жінки як обов'язкової ознаки даного кримінального правопорушення, що, у свою чергу, породжує деякі проблеми при кваліфікації. У кримінально-правовій літературі домінуючою є думка про те, що пом'якшуючою обставиною у випадку вчинення матір'ю вбивства своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після них, повинен визнаватися саме психопатичний стан, який призвів до психічного розладу, що не виключає осудності особи, але значно послаблює можливість усвідомлювати такі дії та керувати ними [6, С. 93].

Підсумовуючи, слід наголосити, що у першу чергу необхідно точно визначити часові межі вчинення діяння, тобто встановити, що саме слід розуміти під вчиненням вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини «під час та після пологів». Також у диспозиції ст.117 КК необхідно закріпити таку обов'язкову ознаку кримінального правопорушення, як обумовлений пологами стан, та надати законодавче визначення цього поняття. Доцільно також звернути увагу на розмежування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини за часом виникнення умислу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Tet>
2. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. URL: <https://www.humanium.org/en/geneva-declaration>
3. Сімейний кодекс України:Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року за ред. М.І. Мельника,М.І. Хавроюка. Київ: Каннон, 2013. 1104 с.
5. Кримінальний кодекс України:Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : монографія за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків: Ніка Нова, 2012. 215 с.

**ОРГАНІЗАЦІЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО
ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ
АНАЛОГІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН**

Козак В.Я.,
аспірант 1 курсу
докторантури та аспірантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Багатовікова історія соціальної протидії наркоманії переконує в тому, що це явище наскільки руйнівне, настільки і непереборне. Незалежно від політичної формації, економічного розвитку та культурних особливостей, жодне сучасне суспільство не змогло остаточно звільнитися від негативних наслідків незаконного обігу наркотиків.

Наркоманія - суспільно небезпечне явище та особливо небезпечна хвороба, яка є однією із причин поширення злочинності, в тому числі в організованих її формах на території України. Кризові явища в різних сферах суспільного життя, погіршення соціально-економічного рівня, підвищення рівня безробіття та зменшення рівню доходу серед населення, загострення окремих політичних та демографічних аспектів, а особливо стан військового протистояння у своїй сукупності сприяли збільшенню кримінальних практик, серед іншого й у сфері незаконного обігу наркотичних речовин. Примітно, що за таких обставин на території нашої країни активно почалися розвиватися незаконні механізми заробітку, схеми та способи, в тому числі і пов'язанні з наркотиками та психотропами.

Науковий спір на предмет того, яка з антинаркотичних стратегій є більш правильною, навряд чи може бути вирішеним на сучасному етапі розвитку. Крім того, видається сумнівним, що може існувати якась універсальна та єдино вірна стратегія, однаково ефективна для будь-якого суспільства без урахування його індивідуальних особливостей. Водночас подібний дискурс сам по собі змушує по-новому поглянути на окремі традиційні положення вітчизняного кримінального законодавства, замислитися над їхньою соціальною обумовленістю, призначенням та якістю чинних конструкцій правових заборон.

Загальновизнано, що ефективна протидія наркотизації населення можлива лише у разі успішної боротьби з так званими фоновими явищами, що виражаються у пропаганді субкультури наркозалежних, популяризації «ейфорійного» стану та застосування наркотичних речовин як стимуляторів роботи мозку і «генерації» ідей тощо. У вирішенні цього завдання особливе місце займає кримінально-правова норма про відповідальність за організацію або утримання притонів або систематичне надання приміщень для споживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Чинний КК України містить статтю 317, згідно якої кримінально караною є організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також надання приміщення з цією метою, за вчинення чого передбачена покарання у вигляді позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Таке місце у літературі ще називають притоном.

У науковій літературі пропонується, що «під притоном, в кримінально-правовому значенні, слід розуміти обстановку вчинення умисних кримінальних правопорушень протиправного (наркопритон) характеру, що представляє собою певне приміщення, яке систематично (неодноразово) використовується з кримінально протиправною або аморальною (*авт.* - якщо мова йде про місце розпусти) метою на засадах конспірації власниками або іншими особами, що користуються ним на законних підставах, в результаті чого здійснюється посягання на громадський порядок, суспільну моральність або здоров'я населення» [1, с. 155].

Варто відмітити, що для того, щоб місце вважалось притоном у кримінально-правовому значенні воно має використовуватися із вказаною

кримінально-протиправною метою систематично. Разове використання приміщення з передбаченою законом кримінально протиправною метою не створює підстав для відповідальності за притонуотримання.

Частіше за все у якості наркопритону використовуються квартири в багатоповерхових будинках. Квартиру чи інше житлове приміщення можна визнавати притоном лише в тому випадку, якщо це приміщення придбало інше функціональне призначення: коли у житлі або в його частині практично створено та (або) функціонує підпільна лабораторія з виробництва психоактивних речовин, коли в силу регулярного відвідування житлового приміщення сторонніми особами, які хворіють на наркоманію або токсикоманію, воно перетворилося на притулок.

Слушно зауважує О.В. Козаченко з приводу того, що «діяльність притонуотримувача заподіює шкоду громадському порядку, суспільній моральності або здоров'ю населення» [2, с. 356-360]. А також те, що «зазвичай притони функціонують на засадах конспірації, коли їх протиправний або аморальний характер прикривається ознаками легальної діяльності або буденного життя» [1].

Відтак, притон є місцем таємних збіговиськ наркоманів чи токсикоманів і (чи) осіб, які виготовляють (переробляють) психоактивні речовини. Зрозуміло, найбільш ефективно забезпечити приховане функціонування притону, особливо призначеного для виготовлення або переробки психоактивних речовин, можна в рамках закритого простору, обмеженого стінами відповідного приміщення, що має джерело водопостачання, витяжної вентиляції та інші комунікації. Разом з тим очевидно, що поява такого місця має під собою фундаментальну основу, з якою не можна не рахуватися і яка навряд чи може бути усунена заходами кримінально-правового впливу. Вживання наркотиків переважно має колективний груповий характер. Як і будь-яка інша соціальна група, наркозалежні намагаються взаємодіяти у вирішенні значимих для них завдань, серед яких: пошук та придбання наркотиків, необхідних медичних матеріалів, забезпечення особистої безпеки, зниження ризику притягнення до кримінальної відповідальності тощо.

За 2013 рік було виявлено та зареєстровано 1268 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 317 КК України; за 2014 рік – 1263; за 2015 рік – 1044; за 2016 рік – 460; за 2017 рік – 590; за 2018 рік – 511; за 2019 рік – 509; за 2020 рік – 426; за 2021 рік – 357; за 2022 рік – 234 та за період з січня по жовтень 2023 року включно – 421 випадок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України [3].

Серед іншого, привертає увагу вартість вилучених «матеріалів», які мають місце у разі викриття діяльності наркопритонів. Так, наприклад, зазначається, що за 2022 рік «викрито дві злочинні групи з ознаками організованості, які «спеціалізувалися» на виготовленні та збуті Альфа РVP та метадону. Також поліцейські заблокували 5 інтернет-магазинів із збуту наркотиків та ліквідовано наркопритони. За цінами «чорного» ринку вартість вилученого становить близько 120 млн. грн» [4, с. 56].

Таким чином, як вбачається в результаті аналізу офіційної статистики кримінально каране діяння, передбачене ст. 317 КК України є досить поширеним на теренах України. Особливість даного діяння полягає також в тому, що завдає шкоди значному колу суспільних відносин. Небезпека наркопритонів добре відома, оскільки забезпечуючи сприятливі умови для споживання наркотиків, вони закономірно збільшують кількість наркозалежних у районі свого місцезнаходження, є розсадниками інфекційних захворювань, зручними місцями для наркозбуту та осередками маргінального контингенту. Негативні наслідки виникають також і для осіб, які проживають поряд з наркопритоном через постійні порушення громадського порядку, антисанітарію та інші супутні негативні явища існування місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Це пояснює актуальність наукового дослідження зазначеної проблематики з метою розробки системи заходів ефективного запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Список використаної літератури:

1. Козаченко О., Уманська О. Притонуотримання: проблеми кримінально-правової протидії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17559/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%2C%20%D0%A3%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Козаченко О.В. Деякі питання реформування кримінального законодавства щодо злочинів проти здоров'я населення. Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. 2003. С.356-360.
3. Офіс Генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
4. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2022 рік. Київ, 2022. 78 с. URL: <https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/zvit-shhodo-narkotychnoyi-ta-alkogolnoyi-sytuacziyi-v-ukrayini-2022.pdf>
5. Бабенко А. М. Територіально-просторовий аналіз злочинності у населених пунктах Одеської області. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/11_Babenko.pdf
6. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та

шляхи їх вирішення». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16–26.

7. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис* № 1. 2021 С. 14-22.

«СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ»

Колб О.Г.,

*д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінальної юстиції
Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0003-1792-4739>*

Дучимінська Л. М.,

*начальник управління контролюю-перевірочної роботи Головного
управління Пенсійного фонду України у Волинській області
<https://orcid.org/0000-0002-2907-9408>*

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 8 Конституції України, в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права. При цьому найвищу юридичну силу має саме цей законодавчий акт. У свою чергу, закони та інші нормативно-правові акти, включаючи й ті, що регулюють правові відносини у сфері діяльності органів пенсійного та іншого соціального забезпечення населення України, мають прийматись на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ч. 1 ст. 8 Основного закону України). Більш того, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади, до яких, зокрема, відносяться й органи Пенсійного фонду України, та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Натомість, як свідчить практика, деякі посадові та службові особи зазначеного органу державної виконавчої влади, необґрунтовано та незаконно вимагають від громадян до переліку визначених у законодавчих актах України з питань пенсійного забезпечення додавати ті, які або не вказані у такому списку документів, або їх неможливо будь-яким чином отримати від держав, що розірвали дипломатичні відносини та відповідні міжнародні угоди нашої держави в означеній галузі діяльності (наприклад, з Російською Федерацією (РФ), Республікою Білорусь, т. ін.). Як наслідок, користуючись конституційним правом на оскарження дій чи бездіяльності органів державної влади та їх посадових та службових осіб (ст. ст. 8, 55, 56 Основного закону України), заявники, які звертались до відповідних територіальних органів Пенсійного фонду України, оскаржують, як вони вважають, протиправну поведінку

зазначених суб'єктів суспільної діяльності у судах, у тому числі у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ), який нерідко такі клопотання задовольняє, зобов'язуючи при цьому за рахунок держави відшкодувати завдану громадянам матеріальну і моральну шкоду [1]. При цьому, результати аналізу змісту різноманітних звернень громадян до органів Пенсійного фонду України та в суд показують, що значна їх частина пов'язана з вимогами, які пред'являють посадові і службові особи зазначеного державного органу до громадян при оформленні для них пенсій або їх соціальних пільг, дотацій тощо [2].

Як видається, значна частина таких вимог, з огляду змісту принципів верховенства права та законності, є протиправною, позаяк ті документи, які зобов'язують заявників додавати до свого письмового звернення, не передбачені жодним законодавчим актом України, що регулює сферу пенсійного та соціального забезпечення, документи [3]. Більш того, навіть у відомчих та інших нормативно-правових актах, у яких закріплено Перелік документів, обов'язкових для реалізації відповідного права особами, що звертаються до територіальних органів Пенсійного фонду України, не визначено повноваження для посадових і службових осіб даного державного органу вимагати від заявників ті письмові матеріали, які у цьому Переліку відсутні.

Якщо оцінити такі дії з огляду вимог ст. 41 Кримінального кодексу (КК) України за аналогією, згідно змісту якої наказ або розпорядження є законним, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов'язані з порушенням прав та свобод людини і громадянина, то висновок з цього приводу є очевидним – зазначена практика в діяльності деяких органів Пенсійного фонду України має бути припинена та врегульована на відповідному нормативно-правовому рівні.

Додатковим аргументом у цьому контексті виступають положення ст. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень», відповідно до змісту якого будь-яке вчинення дій посадовою або службовою особою, які не входять до її компетенції, є протиправним діянням та є підставою для притягнення цих суб'єктів до передбаченого законом виду юридичної відповідальності [4, с. 255].

Таку ж позицію з означених питань займає й Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Зокрема, у рішенні ЄСПЛ від 08.07.2021 у справі «Сілі проти України» (заява № 42903/14) з цього приводу зазначено, що якщо Договірна держава (у даному випадку – Україна) має чинне законодавство, яке передбачає виплату в якості права на отримання соціальної допомоги (за заявою Сілі – призначення йому пенсії) – незалежно від того, обумовлено це попередньою сплатою внесків чи ні, – таке законодавство має вважатися таким, що передбачає майнове право, що підпадає під дію ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав і основоположних свобод щодо осіб, які відповідають її вимогам (п. 58 рішення даного Суду) [5], тобто ЄСПЛ звернув

увагу на той факт, що органи державної влади мають діяти тільки відповідно до національного законодавства.

Отже, ватро констатувати, що в наявності актуальна прикладна проблема, яка має бути вирішена також і на доктринальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пічкур проти України» від 07.11.2013 № 10441/06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Порядок з 01.01.2023 врахування стажу і заробітної плати при призначенні пенсії в Україні за період роботи в російській федерації. URL: <https://satanivska-gromada.gov.ua/news/1675085761/>

3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 376.

4. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 № 15. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 254-258.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сілі проти України» від -8.07.2021 № 42903/14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Коломієць С.С.,
студентка 1 курсу магістратури
відділення підготовки студентів
заочної форми навчання інституту
права та безпеки (Правоохоронна діяльність)
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Будяченко О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

Воєнний стан – це політичний, соціально-економічний та правовий режим, встановлений в країні під час ведення війни або вразливості країни від зовнішньої загрози агресією іншої держави. У воєнний стан

проголошується індивідуальна частина країни або ціла держава, залежно від обставин. Воєнний стан може передбачати обмеження прав і свобод громадян, підкорення цивільних структур військовим командуванням, мобілізацію, запровадження цензури та інші заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та обороноздатності країни. Встановлення воєнного стану надає державі додаткові повноваження та можливості для реагування на загрози та воєнні конфлікти.

Воєнний стан є особливим періодом, коли змінюються основні правила життя та порядку. Запобігання злочинності в умовах воєнного стану має свої особливості, оскільки ситуація є вкрай напруженою та небезпечною. Якщо казати про особливості запобігання злочинності в умовах воєнного стану, то тут йде мова про зміцнення прав охорони громадського порядку:

- воєнний стан вимагає посилення заходів з охорони громадського порядку, включаючи зміцнення прав під час затримання осіб, обшуку та контролю за переміщенням осіб та транспортних засобів;

- мобілізація поліцейських та військових сил: використання повсякденної поліції та військових сил для забезпечення безпеки та запобігання злочинності;

- контроль за розповсюдженням зброї: заборона зберігання та не впровадження зброї громадянами, крім випадків, коли це необхідно для забезпечення безпеки;

- введення виняткових правил: Уряд може ввести виняткові правила та обмеження для забезпечення законності та запобігання злочинності в цей період. Наприклад, обмеження свободи слова, зборів та релігійних обрядів з метою збереження порядку та безпеки;

- регулювання економічних відносин: Уряд вводить додаткові правила та контроль над економічними відносинами, зокрема в області виробництва, збуту та розподілу товарів, що можуть викликати збройний конфлікт;

- зміцнення контролю за комунікаціями: Уряд може зміцнити контроль за засобами масової інформації та Інтернетом, щоб запобігти розповсюдженню неправдивої та провокаційної інформації та пропаганди воєнної та злочинної діяльності;

- організація взаємодії місцевих та правоохоронних органів: воєнний стан вимагає близької взаємодії між місцевими органами влади та правоохоронними органами для ефективного запобігання та припинення злочинної діяльності.

Воєнний стан не допускає будь-яку форму безпеки, і в основному роль у запобіганні злочинності покладається на державу, воєнні та правоохоронні органи.

Під час дії воєнного стану, військові та правоохоронні органи мають право на вжиття певних дій, які підвищують рівень безпеки та контролю в країні. Основні дії, які здійснюються в цей період, включають такі:

1. Мобілізація. Воєнна адміністрація має право на мобілізацію військових резервів та призову на строкову службу. Це дозволяє збільшити чисельність військових для захисту країни.

2. Встановлення контролю. Воєнний стан допускає встановлення більш суворого контролю в державі. Військові та правоохоронні органи можуть здійснювати обшуки, затримання та перевірки в цілях виявлення можливих загроз безпеці країни.

3. Обмеження прав та свобод громадян. Під час воєнного стану можуть бути введені обмеження щодо особистих прав та свобод громадян. Наприклад, можуть бути обмежені право на зібрання, свобода слова та інші громадські свободи.

4. Встановлення аварійного стану та економічних заходів. Воєнний стан дозволяє владі вводити аварійний стан та економічні заходи, які спрямовані на забезпечення української армії та національної безпеки.

5. Здійснення оперативно-розшукових дій. Воєнний стан дозволяє здійснювати оперативні та розшукові дії з метою забезпечення безпеки країни. Це включає виконання спеціальних операцій та контррозвідувальних заходів.

Отже, під час дії воєнного стану, дії військових та правоохоронних органів обмежуються рамками закону, зберігаючи такі принципи, як правова держава та захист прав людини. Влада має зобов'язання забезпечити справедливість та законність своїх дій під час вибуху воєнного стану.

Особливості запобігання злочинності під час дії воєнного стану можуть відрізнятися від звичайних обставин, оскільки воєнний стан вважається винятковим станом, коли країна знаходиться під загрозою зовнішньої або внутрішньої агресії.

Перш за все, воєнний стан призводить до збільшення кількості військових та поліцейських на вулицях, щоб забезпечити безпеку громадян та запобігти злочинності. Збільшена кількість силовиків здатна швидше виявляти та реагувати на злочини, а також контролювати певні райони або об'єкти, що може відлякувати злочинців.

Крім цього, воєнний стан може призвести до введення спеціальних заходів безпеки, таких як встановлення комендантської години або обмеження руху громадян. Ці заходи спрямовані на зменшення можливостей для злочинів та забезпечення безпеки громадян. Крім того, можуть бути введені додаткові перевірки та контроль людей та транспорту з метою виявлення та запобігання злочинам.

Також важливо забезпечити психологічну підтримку населенню під час воєнного стану, оскільки цей період може бути важким та стресовим. Повсякденне життя змінюється, люди переживають страх та невпевненість щодо майбутнього. Тому важливо забезпечити психологічну та емоційну підтримку та допомогу для тих, хто потребує.

Загалом, запобігання злочинній діяльності під час воєнного стану вимагає покладання особливого наголосу на безпеку громадян, залучення додаткових силових структур та спеціальних заходів, а також забезпечення психологічної підтримки поселенців.

«ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ ЗАКРИТОГО ТИПУ»

Конопельський В.Я.,
*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Явтушенко А.М.,
*аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Відповідно до чинного законодавства України, об'єктами адміністративного нагляду є тільки особи, які засуджені за злочини у сфері обігу наркотичних та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також порушники встановленого порядку відбування покарання у виді позбавлення волі. Зокрема, щорічно суди застосовують зазначений державний примус до більше як 6 тис. раніше засуджених, які були звільнені з кримінально-виконавчих установ (КВУ) закритого типу [1, с. 24].

Поряд з цим, як показує практика процесу виконання-відбування покарань, особливу небезпеку та вплив на забезпечення правопорядку у місцях позбавлення волі мають так звані злочинні авторитети [2, с. 54-55], які до об'єктів адміністративного нагляду не відносяться, що суперечить не тільки сучасним законодавчим підходам, спрямованим на протидію цим особам, але й соціальній природі даної категорії засуджених, які є джерелом реальних посягань на встановлений у законі порядок виконання-відбування покарань. Так, тільки у 2016 році, як це витікає із офіційних статистичних даних Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України, злочинні авторитети «паралізували» роботу більше 10% усіх установ виконання покарань (УВП), шляхом узурпації реальної влади та управління у них [1, с. 12].

Аналогічні випадки мали місце з перших часів незалежності України [3, с. 2] та набули загрозливих тенденцій у сьогоденній діяльності органів та установ виконання покарань.

Як встановлено у ході даного дослідження, однією з детермінант, яка сприяє протиправній діяльності злочинних авторитетів у сфері виконання покарань, є відсутність системного підходу та відповідного принципу нормотворчості щодо регулювання суспільних відносин, суб'єктами яких є ці особи. Мова, зокрема, ведеться про те, що у чинному Кримінальному кодексі (КК) України передбачена кримінальна відповідальність за організацію, співучасть та інші форми протиправної поведінки представників злочинної спільноти (ст. ст. 255-255³).

Виходячи з цього, цілком логічним кроком у запобіганні та протидії негативному впливу злочинних авторитетів на процес виконання-відбування покарань було б включення цих осіб до переліку об'єктів адміністративного нагляду та встановлення його за рішенням суду за формальними ознаками, тобто за належністю та отримання вказаною категорією засуджених офіційно не визнаного статусу «злочинця в законі» тощо.

Такий підхід ґрунтується також на сучасних доктринальних та інших наукових підходах з означеної проблематики [4], а також на тих прикладних завданнях, які визначені як пріоритетні у сучасних державних програмах реформування кримінально-виконавчої системи України.

Таким чином, у наявності складна, актуальна та така, що має теоретичне і практичне значення проблема, яка має бути вирішена й на науковому рівні в якості окремо взятого предмета дослідження.

Список використаних джерел:

1. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.
2. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., 2018. 340 с.
3. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України у 1991 році: *Інформаційний бюлетень*. Київ: ГУВП МВС України, 1992. 28 с.
4. Годлевська-Коновалова А. В. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: автореф.дис...канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. 20 с.

«КРИМІНОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ У МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ»

Конопельський В.Я.,

*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та кримінології*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Дмитрієнко Ю.С.,

*аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Як показує практика та встановлено в ході спеціальних наукових досліджень, однією з детермінант, що сприяє вчиненню кримінальних

правопорушень у сфері виконання покарань України, є неналежне використання кримінологічної інформації у змісті запобіжної діяльності установ виконання покарань (УВП) [1, с. 159-181].

І, це при тому, що у кримінально-виконавчому законодавстві передбачені відповідні правові засоби отримання, обробки та використання зазначеного виду відомостей у запобіганні кримінальним правопорушенням.

Мова, у першу чергу, ведеться про ст. ст. 95-98 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК), у яких у змісті індивідуальних програм соціально-виховної роботи певне місце займає й кримінологічна інформація про особу.

Якщо ж до цієї проблематики підійти з огляду існуючих у науці методологій використання вказаних відомостей в ході організації та реалізації заходів, пов'язаних з кримінологічною профілактикою [2, с. 6-54], то слід зазначити, що на практиці ні законодавчий, ні доктринальний підходи не знайшли належного розуміння та оцінки у суб'єктів правозастосовної практики, що детермінує, у свою чергу, пенітенціарну злочинність та знижує у зв'язку з цим рівень і ефективність реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК).

Як встановлено в ході даного дослідження, серед корелянт, які входять у детермінаційний комплекс причин і умов злочинності у сфері виконання покарань [3, с. 55-64], звертають на себе увагу декілька обставин, які впливають на рівень правової культури та у цілому кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та УВП, а саме:

1. У зв'язку з прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу (КПК) учасники сторони обвинувачення (слідчий та прокурор) у кримінальному провадженні не зобов'язані встановлювати причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а тому існуюча з цього приводу кримінологічна інформація залишається не витребуваною.

2. Всі сучасні реформи у сфері виконання покарань, що здійснюються на підставі відповідних державних програм, зокрема протягом 2017-2023 років, не містять заходів щодо підвищення рівня використання кримінологічної інформації у процесі виконання-відбування покарань.

3. Ліквідація останнім часом у вищих навчальних закладах юридичного профілю кафедр кримінології, а також переведення даної навчальної дисципліни у ранг вибіркової, а не обов'язкової, призводить до зниження правової свідомості та культури у майбутніх правознавців, а в подальшому впливає не тільки на зміст законодавчої, але й правозастосовної практики, виступаючи таким чином корелянтою (у виді неналежного використання кримінологічної інформації), що сприяє злочинності у сфері виконання покарань.

Отже, у наявності актуальна, теоретична та прикладна проблема, яка має стати предметом спеціальних наукових розробок.

Список використаних джерел:

1. Богатирьов А. І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 432 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.

3. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Сучасна політика у сфері виконання покарань України: зміст та особливості. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. №1 (11). С. 55-64

«ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Копотун І.М.,

*д.ю.н., професор, Заслужений юрист України,
Головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
Донецького державного університету
внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-2947-8599>
igor.kopotun@gmail.com*

У процесі проведення оборонного огляду виконуються такі чотири основні процедури: оцінка середовища безпеки, планування сил, планування ресурсів та оцінка ризиків [1].

Основним детермінантом проведення оборонного огляду є процедура опису майбутнього безпекового середовища, за якої визначаються перспективи розвитку військово-політичної обстановки, перелік викликів та загроз у сфері оборони та формуються на їх основі сценаріїв розвитку небезпек, проти яких будуть застосовані Збройні Сили України.

Історичний досвід свідчить про необхідність застосування різних методів та процедур для прогнозування розвитку військово-політичної обстановки в окремій країні, регіоні та світі загалом, зокрема прогнозувати її розвиток, визначення ризиків, викликів та загроз національній безпеці України у сферах відповідальності розвідки.

Аналітичні методи розвідки розробляються з урахуванням методів наукових досліджень у різних сферах діяльності. З цією метою особливо вони використовуються в політичному аналізі, мають практичне значення для розвідувально-інформаційної діяльності та можуть бути підтверджені емпіричними дослідженнями. Ефективність методів військово-політичного та геополітичного аналізу оцінити набагато важче [2; 3].

Прогнозування військово-політичної обстановки є одним із етапів Методики оцінки військово-політичної обстановки, розробленої науково-дослідним інститутом Міністерства оборони України:

1. Оцінка військово-політичної обстановки у окремій країні.
2. Оцінка військово-політичної обстановки у регіоні.

3. Оцінка військово-політичної обстановки у світі.
4. Визначення ризиків, загроз національній безпеці України.
5. Прогнозування розвитку військово-політичної обстановки.
6. Формування висновків та результатів оцінки військово-політичної обстановки.

При прогнозуванні розвитку військово-політичної обстановки автори «Методика оцінки ВПО» пропонують використовувати аналіз конкуруючих гіпотез [4; 5]. Прогнозування військово-політичної обстановки проводиться на основі обробки групи інформації, отриманої на попередніх етапах на підставі висновків з можливого розвитку подій, як зазначає Джон Морган, чим більше ми спираємося на оцінки та пропозиції, тим більша ймовірність, що аналітик у своїх висновках зробить помилку [6].

Прогнози повинні робити група аналітиків, вони виявлять і запобігають помилкам, які може зробити один аналітик.

Особливості України полягають у тому, що наразі систему національних інтересів у правовому просторі не визначено.

Політики, що приходять до влади, формулюють національні інтереси, виходячи зі свого їх розуміння. Наприклад, згідно із Законом України «Про НБ України» [7] «національні інтереси — це життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян». У цьому Законі наведено базові національні інтереси.

Я ж вважаю, що національні інтереси — це суспільно сприйняті, найважливіші матеріальні та духовні потреби людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує прогресивний розвиток.

Під життєво важливими інтересами розумітимемо визначальні потреби, без задоволення яких неможливе існування людини, суспільства та держави.

На етапі розвитку України можна назвати такі національні інтереси:

1. захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;
2. внутрішня стабільність, що характеризується стійкістю державних інституцій та збалансованістю інтересів усіх соціальних груп населення;
3. ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки;
4. пріоритетність загальнолюдських демократичних принципів у розвитку держави, національна згода та національна свідомість народу;
5. економічне зростання, задоволення матеріальних потреб населення, здатність до ефективного господарського розвитку;
6. розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу на користь України;
7. розвиток духовності, моральних підвалин, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;

8. формування національної стратегії, що включає національні цілі, національну ідею, національні потреби та національні цінності;

9. формування позитивного міжнародного іміджу України;

10. становлення України як правової держави;

11. забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання та захисту інших мов національних меншин;

12. гарантування конституційних права і свобод людини і громадянина;

13. подолання корупції, ефективна протидія злочинності, забезпечення безпеки громадян.

14. В лютому 2020 року на засіданні Ради національної безпеки та оборони України оприлюднено проект Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», що розробляється відповідно до статті 26 Закону «Про національну безпеку України» [7].

Наведений перелік загроз національній безпеці за такими сферами їх дії, як зовнішньополітична, державна безпека; військова безпека та безпека державного кордону України; внутрішньополітична; економічна; науково-технологічна; соціально-гуманітарна; цивільного захисту; екологічна; інформаційна.

Оцінювати та прогнозувати тенденції впливу загроз реалізації національних інтересів доцільніше методом сценарного аналізу за допомогою генерування можливих сценаріїв виникнення та розвитку кризових ситуацій, які можуть становити загрозу реалізації національних інтересів. Кожен із таких сценаріїв ґрунтується на низці загроз.

Для забезпечення реалізації національних інтересів України та усунення або нейтралізації загроз безпеці держави, зокрема військової, необхідно передбачити наявність у складових сектору безпеки та оборони України необхідних можливостей. При цьому, як показує досвід, зважаючи на комплексність цих загроз, запобігти їх впливу можливо лише спільними зусиллями Державного управління безпеки України та трансформація поглядів в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації щодо організації та проведення оборонного огляду, затверджені Наказом Міністра оборони України.

2. Корнілов В. План зовнішнього управління Україною. URL: <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>.

3. Бартош А. Гібридні війни в стратегії США і НАТО. URL: <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1nato.html>.

4. Богданович В. Ю., Свида І. Ю., Скуліш О. Д. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки України: моногр.: у 7 т. Т. 1: Теоретичні засади, методи та технології забезпечення національної безпеки України. Київ: Наук.-вид. відділ НА РБ України, 2012. 548 с.

5. Арзуманян Р. Кромка Хаоса. Сложное мышление и сеть: парадигма

нелинейности и средабезопасности XXI века. Москва: Изд. Дом «Регнум», 2012. 600 с.

6. Understand ingandintelligencesupporttojoint operations : Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), August 2011.URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attach>

7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-Vin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

«КРИМІНОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА З УРАХУВАННЯМ ОБСТАВИН ЗУМОВЛЕНИХ ПОВНОМАСШТАБНИМ ВОЄННИМ ВТОРГНЕННЯМ»

Корінь Д.К.,
*курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів НП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро*

Науковий керівник:
Чорна А.Г.,
*старша викладачка кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро*

Домашнє насильство як суспільний деструктив, який відповідним чином негативно впливає на належне функціонування та стан такого соціального інституту як сім'я. Характерний вплив явища домашнього насильства не є внутрішнім конфліктом в рамках родинної «біосфери», а й має наслідок у вигляді створення умов вчиненню інших протиправних діянь, які охоплюються складом норм особливої частини Кримінального кодексу України (далі – ККУ), що й зумовлює суспільну небезпеку існування явища домашнього насильства в цілому, а тому й тематика нашого дослідження присвячена кримінологічній характеристиці осіб, що вчиняють домашнє насильство.

В контексті нашого дослідження варто звернутись до визначеного законодавцем поняття, що викладено у п.3 ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашнього насильства», відповідно до якого домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають

(проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1];

Повномасштабна війна, що розпочалась на теренах нашої держави з 24 лютого 2022 року зумовила появу нових викликів правоохоронній системі нашої держави та кримінальній юстиції загалом. У зв'язку із потребою захисту територіальної цілісності та суверенітету нашої держави значна частина чоловічого населення вступила в ряди сил оборони, логічним наслідком чого мало стати зменшення кількості фактів вчинення домашнього насильства, у зв'язку з відсутністю одного з членів сім'ї, перш за все чоловіка (як основного суб'єкта вчинення домашнього насильства), у постійному житті родини, наслідком чого є відсутність можливості виникнення конфліктів на побутовому рівні, які в подальшому трансформуються, набуваючи характеру протиправності та підпадаючи під склад адміністративного делікту, який набуваючи системності утворює склад кримінального правопорушення передбаченого статтею 126-1 ККУ.

Запобігання насильству в сім'ї досягається системою заходів щодо надання соціальної, психологічної, юридичної та іншої допомоги; соціальну реабілітацію членів сім'ї; надання допомоги у вирішенні конфліктних ситуацій у сім'ї, здійснення соціального контролю за поведінкою членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї; надання притулку членам сім'ї, що постраждали від насильства [2, с.415].

Участь у бойових діях, перебування в зоні їх проведення, несення служби в лавах сил Оборони в цілому – це фактори формування як стійких, так й тимчасових психічних розладів, які в свою чергу стають каталізаторами виникнення конфліктних ситуацій, в першу чергу між особою, яка має зазначені розлади (переважно чоловіки, які стали учасниками бойових дій) та найбільш незахищеної категорії його оточення – власної родини. Зазначена умова, що сприяє вчиненню домашнього насильства сформувалась внаслідок безпосередньої участі в активних бойових діях, отримання травматичного «досвіду», що в свою чергу зумовлено повномасштабним воєнним вторгненням російської федерації.

Окремої уваги потребує дослідження питання запобігання та встановлення причин вчинення домашнього насильства щодо дітей. Варто зауважити, що домашнє насильство, яке вчиняється стосовно дитини не має безпосередній характер, адже відповідно до п.2 ч.1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі - постраждала дитина), - особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства[1].

Виявлення причин вчинення насильства по відношенню до дітей в сім'ї є не правовою а соціально-психологічною категорією, тому не можливо законодавчо закріпити фактори, які зумовлюють вчинення такого насильства [3, с.18]. Для подолання проблеми домашнього насилля необхідна, зокрема,

зміна сформованих стереотипів суспільної свідомості щодо поняття родини й розподілу в ній соціальних ролей [3, с.19].

Отже, проаналізувавши актуальні для нашої держави причини та умови виникнення домашнього насильства, варто зауважити на існуючій та стрімко набираючій обертів проблематиці, яка зумовлює вчинення домашнього насильства – психічний травматизм військовослужбовців, які повернулись з бойових дій, що в свою чергу відповідним чином впливає на стан їх агресії, наслідком чого стає вчинення протиправних дій щодо членів своєї сім'ї, яка відповідно до діючого законодавства підпадає як під адміністративну, так й в подальшому кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 04.11.2023).

2. Чорна А., Чорнобай І., Чернявська Т. Запобігання домашньому насильству. The 15 th International scientific and practical conference «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» : Матеріали міжнар. наук. конф., 14 серп. 2022 р.

3. Причини та наслідки вчинення насильства по відношенню до дітей : метод. рек. / В.Г. Савенко , С.В. Корогод , А.Г. Чорна , Н.В. Толошна , В.В. Шаблистий. Дніпро: ДДУВС , 2023. 94 с.

«ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ШАХРАЙСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ»

Кришевич О.В.,

*к.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ*

Із початком війни було введено воєнний стан, а згодом прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс України (КК), посиливши кримінальну відповідальність за ряд кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Верховна Рада ухвалила у другому читанні та в цілому законопроект № 8235 про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень) який передбачає ув'язнення на строк до 5 років за шахрайство, вчинене в умовах воєнного стану, яке завдало значної шкоди потерпілому. Ухваленим законом доповнено статтю 190 Кримінального кодексу (шахрайство) новою частиною такого змісту: Шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому, - карається штрафом від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Крім того, законопроектом № 7212 від 25.03.2022 окреслено обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК: «вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану чи особливого періоду, інших надзвичайних подій» [5].

Таким чином, в п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України закріплено, що вчинення злочину з використанням умов воєнного стану є *обставиною, яка обтяжує покарання*. Це означає, що винна особа з метою полегшення вчинення кримінального правопорушення використовує найбільш несприятливий для суспільства час, тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство, що свідчить про підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану.

На сьогодні ми говоримо, в першу чергу, про передбачену пунктом 11 частини 1 статті 67 КК обставину – вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій обставини ж, які обтяжують покарання, перелічені в статті 67 КК і вони є вичерпними, і суд не може визначити в якості обтяжуючих ніякі додаткові обставини. Водночас, з урахуванням конкретних обставин справи, за законом суд управі, навівши мотиви, не визнати обтяжуючою певну передбачену законом обставину. При застосуванні норм КК при наявності обтяжуючих обставин слід звернути увагу на таке правило, якщо злочин учинено з обставиною, яка передбачена у конкретній статті КК в якості кваліфікованого складу, то злочин кваліфікується за таким кваліфікованим складом (наприклад, не за першою частиною статті КК, а за другою, третьою). Якщо ж така обставина не передбачена в якості кваліфікованого складу, але є обтяжуючою згідно зі статтею 67 КК, злочин кваліфікується за загальним складом (за першою або єдиною частиною конкретної статті КК).

Однак, якщо суд визнає особу винною, він ураховує ці обтяжуючі обставини як такі, що обтяжують покарання, а за особливо кваліфіковані злочини відповідними частинами статей КК передбачено значно більші покарання. Призначаючи покарання за кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади злочинів, суд ураховує всі інші пом'якшуючі або обтяжуючі обставини, крім тих, які є ознаками такого складу.

Наприклад, якщо шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, за цією ознакою вже кваліфікована за ч. 3 ст. 190 КК, то вчинення злочину в умовах воєнного стану – вдруге не враховується як обтяжуюча обставина, бо воно вже враховано при кваліфікації, оскільки це правило передбачено ч. 4 ст. 67 КК. За особливо кваліфіковані злочини відповідними частинами статей КК передбачено значно більші покарання.

Призначаючи покарання за кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади злочинів, суд ураховує всі інші пом'якшуючі або обтяжуючі обставини, крім тих, які є ознаками такого складу. Саме тому покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану, суд буде призначати з урахуванням цієї обтяжувальної обставини, тобто вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої КК України. Щодо всіх інших злочинів, по

яких подібних кваліфікованих складів (вчинення в умовах воєнного стану) в КК спеціально не передбачено, – то в разі їх учинення, вони кваліфікуються як звичайно – за відповідною статтею або частиною. Однак, як уже зазначалося, якщо суд визнає особу винною за вчинення такого злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану – це враховується при призначенні покарання. Покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного та надзвичайного стану: буде призначатися судом з урахуванням цієї обтяжувальної обставини; вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої КК України. Чому це є обтяжуючою обставиною, оскільки підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану. Під час воєнного стану держава та цивільне населення і без цього піддається військовій агресії, а використання цих умов для скоєння кримінального правопорушення створить ще більшу загрозу та нанесе істотну шкоду правам людини і громадянина/громадянки, громадській безпеці тощо; винна особа використовує для вчинення кримінального правопорушення тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство. Так, під час запровадження воєнного стану вводяться вагомі та обґрунтовані обмеження, які впливають на реалізацію своїх прав цивільним населенням. Використовуючи воєнний стан винні особи починають зловживати цим та сприяють ще більшій дестабілізації обстановки в міст [2].

Розглянемо понятійний апарат розуміння *в умовах воєнного або надзвичайного стану*. У законодавстві України існує два тлумачення терміну «воєнний стан». Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. *воєнний стан* – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [8]. Схожа дефініція міститься в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р., однак у ній серед суб'єктів, яким надаються відповідні повноваження, відсутні військові адміністрації, а також такі складові мети, для досягнення якої надаються ці повноваження, як відсіч, збройної агресії та усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Таким чином, Закон України «Про оборону» повністю повторює дане визначення. Якщо ж звернутися за дефініцією до Конституції України, то можна побачити, що конституцієтворець окрім поняття «воєнного стану» виділяє ще й поняття «стан війни», що створює проблему в їх диференціації. У статті 5 Закону

України «Про правовий режим воєнного стану» [8] встановлюється порядок його введення, який починається з розгляду пропозиції щодо введення воєнного стану Радою національної безпеки і оборони України, потім - закріплюється Указом Президента, затверджується Верховною радою та обов'язково підлягає оголошенню через усі доступні засоби масової інформації. До того ж, оголошення воєнного стану супроводжується негайним скликанням усіх народних депутатів до Верховної Ради для здійснення ними своїх повноважень. З огляду на те, що воєнний стан вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, найбільш близькими до цього стану є збройний конфлікт та бойова обстановка. Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. *збройний конфлікт* – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) [6].

Розглядаючи воєнний стан як кваліфікуючу ознаку злочину, доцільно привернути увагу наступним аспектам: 1. Воєнний стан як ознака злочинного діяння повинен бути чітко зазначеним у тексті кримінального закону. Здебільшого такі ознаки зазначаються у диспозиціях статей. Тільки у випадку нормативного закріплення дана умова впливає на кваліфікацію; 2. Воєнний стан як кваліфікуюча ознака має імперативний характер. У разі встановлення відповідним органом факту того, що злочин було вчинено саме за умов правового режиму воєнного стану, застосування норми, що встановлює санкцію за дане злочинне діяння є обов'язковим; 3. Здійснення злочину за умов воєнного стану значно впливає на суспільну небезпечність злочину і у більшості випадків, це тягне за собою більш суворе покарання [3].

Буквальне тлумачення цієї кваліфікуючої ознаки свідчить про те, що для її встановлення вимагається лише наявність умов воєнного стану, а не їх використання під час вчинення кримінального правопорушення. По-друге, більше посилення кримінальної відповідальності має місце у разі поширення цієї ознаки на всі випадки вчинення злочинів під час воєнного стану, незалежно від місця їх вчинення, оскільки до такої відповідальності з посиланням на відповідну кваліфікуючу ознаку можна притягнути й осіб, які вчинили злочини поза територією, на якій введено воєнний стан (у випадку введення його в окремих місцевостях України). Відмінність збройного конфлікту та воєнного стану з правової точки зору полягає також у тому, що збройний конфлікт фактично може мати місце ще до оголошення воєнного стану [1].

Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, бо при

спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Відтак, термін «воєнний стан», з одного боку, та терміни «бойова обстановка» і «збройний конфлікт» – з іншого, мають спільні риси, оскільки воєнний стан може вводиться за наявності збройного конфлікту чи бойової обстановки. Водночас вони мають і самостійне кримінально-правове значення, тому що не завжди за наявності бойової обстановки чи збройного конфлікту вводиться воєнний стан. Наявність бойової обстановки може підтверджувати факт збройного конфлікту, а збройний конфлікт чи бойова обстановка можуть бути передумовами введення воєнного стану [10].

Відповідно до статті 190 Кримінального кодексу України шахрайством є заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Серед особливостей шахрайства є те, що воно може бути вчинено як стосовно майна, так і стосовно права на таке майно. Шахрайство завжди повинно містити в собі прямий умисел на заподіяння саме шахрайства, а також мати корисливі мотиви вчинення. Під обманом розуміється повідомлення неправдивих відомостей або приховування, умовчання певних обставин, повідомлення про які було обов'язковим у даних ситуаціях [4]. *Обман* (повідомлення потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних обставин) або зловживання довірою (недобросовісне використання довіри з боку потерпілого) при шахрайстві застосовуються винною особою з метою викликати у потерпілого впевненість про вигідність і обов'язковість передачі йому майна чи права на нього. *Зловживання довірою* полягає у тому, що злочинець для заволодіння майном потерпілого використовує близькі, довірчі стосунки з ним. Довіра може породжуватись службовими, родинними стосунками, особливою довірливістю потерпілого. Обов'язковою ознакою шахрайства є *добровільна передача* потерпілим майна чи права на нього.

Нові шахрайства воєнного часу мають спільні риси: у своїх діях шахраї вміло маніпулюють почуттями своїх жертв, у текстових повідомленнях може зустрічатися багато русизмів, неправильно вжиті форми слів та інші помилки роблять акцент на емоціях провини, жалю та страху, також намагаються скористатися скрутним становищем своїх потенційних жертв. У той час, коли більшість українців намагаються вижити в умовах воєнного стану в країні та допомогти по можливості Захисникам, шахраї вже підлаштувалися під реалії війни та вигадують все нові шляхи для обману громадян і в умовах воєнного стану онлайн-шахрайства нікуди не зникли, а набули інших форм

та масштабів. Шахраї розраховують на неуважних і технічно неосвічених людей, як правило старшого покоління.

Наведемо приклади шахрайських схем:

Збір коштів для військових. Протягом останнього року українці з усього світу намагаються допомогти нашим Захисникам хто чим може: купують спорядження, продукти та інші речі. Збір коштів для військових одна з найпопулярніших схем серед шахраїв, де вони під виглядом волонтерів збирають гроші на амуніцію, лікування чи інші необхідні для військових речі. Проте, такі всевдоволонтери привласнюють усі донати собі або ніби то пропонують товар для військових і просять скинути передоплату, але після переказу коштів продавці замовлення не виконують і разом з так званим товаром хутко зникають з радарів. Також продаж цигарок, які вони пропонують купити за вигідною ціною блоку тютюнових виробів, проте після передоплати покупець втрачає і гроші, і такий собі примарний товар. Ще одна зі схем збирають кошти певній людині, яка нібито потім їх передасть захисникам, але як і в попередніх ситуаціях, кошти також залишаються у шахраїв. Роблять фейкові оголошення зі збору грошей на лікування дітей, які нібито постраждали від військової агресії. Є випадки, коли шахраї знаходять фото потерпілих людей в Інтернеті і збирають гроші на допомогу «постраждалим». Для того, щоб уникнути шахрайства слід довіряти лише перевіреним благодійним організаціям або державним спеціальним рахункам, перевіряти правильність назв сайтів, на які переходять громадяни та де потрібно внести свої персональні дані. Створюють фішингові (шахрайські) сайти, які схожі на сайти справжніх благодійних фондів, де нібито можна переказати кошти на підтримку ЗСУ.

Створюють фішингові (шахрайські) сайти, які схожі на сайти справжніх благодійних фондів, де нібито можна переказати кошти на підтримку Збройних сил України. Через фішингові сайти шахраї викрадають гроші, паролі, секретні карткові реквізити та персональні дані. Сайти візуально схожі на сайти справжніх благодійних фондів, але відрізняються адресою сайту. Перевіряйте правильність назви сайтів, на які переходите та де вводите свої персональні дані. Адреси справжнього та шахрайського сайту можуть бути схожі за винятком одного чи кількох символів. Якщо ви отримали посилання на сайт благодійного фонду в месенджері, SMS чи на e-mail або побачили відповідне посилання в публікації в соціальних мережах не від офіційного джерела, не переходьте за посиланням. Краще введіть у пошуковій системі назву необхідного сайту і лише тоді переходьте на вебресурс. Допомагайте армії та українцям, постраждалим від російської агресії, але використовуйте надійні джерела, оскільки НБУ відкрив спеціальні рахунки для збору коштів. Роблячи пожертви іншим доброчинним організаціям, перевірте їхню надійність і справжність сайту. У мережі помічено сайти-клони відомих організацій, зокрема «Повернись живим».

Фейкові оголошення про продаж військової амуніції. Шахраї розміщують в Інтернеті оголошення щодо продажу бронежилетів та інших товарів для військових, а отримавши передплату шахраї зникають, також серед

продавців можуть бути шахраї, які продають браковані бронежилети, що не захищають бійців від куль. Для придбання товарів для наших військових користуйтеся послугами перевірених продавців та пошукайте надійні відгуки серед друзів і знайомих, у соціальних мережах.

Ваші рідні безвісти зникли або потрапили у полон. Розміщуючи інформацію про пошук рідних слід обачно вказувати інформацію, адже цими даними можуть скористатися шахраї, оскільки у подальшому шахраї зв'язуються з авторами публікації та повідомляють про те, що мають інформацію про місцезнаходження зниклого, але вимагають винагороду за таку послугу. Також зловмисники можуть телефонувати батькам або іншим родичам зниклих та називаючи ім'я та прізвище зниклого родича та повідомляють, що нібито він перебуває у полоні, але для того, щоб його визволити потрібно сплатити гроші. У таких випадках слід не панікувати, не піддаватися емоціям та самостійно зв'язатися з родичем, або ж зателефонувати до Об'єднаного центру з пошуку та звільнення полонених або звернутися до найближчої військової адміністрації чи правоохоронців.

Повідомлення про евакуаційний рейс за умови передплати. Дбаючи про безпеку своїх рідних і близьких, люди готові віддати останнє, щоб уберегти їх і саме на цьому почутті грають шахраї, розміщуючи такі оголошення. Шахраї розміщують оголошення в Інтернеті про перевезення громадян із зони бойових дій до більш безпечного місця. Під виглядом евакуаційних перевезень громадян шахраї просять передплату на картку, однак взятих на себе зобов'язань не виконують і просто зникають. Купуйте квитки на потяги чи автобуси лише на офіційних онлайн-ресурсах.

У разі перевезень приватними авто незнайомими особами наполягайте на передплаті готівкою в момент відправлення, не перераховуйте їм кошти авансом. Проте, за свої послуги вони вимагають оплату наперед, а отримавши гроші зв'язок більше на не виходять. У таких випадках необхідно перевіряти інформацію про евакуаційні рейси, гуманітарні коридори тільки на офіційних ресурсах та якщо можливо, обирати післяплату евакуаційних перевезень. Але необхідно звернути увагу, що евакуаційні рейси з небезпечних районів організовує держава і вони безкоштовні; крім того, багато небайдужих людей власним транспортом вивозять тих, хто цього потребує, перед цим вони гуртуються в тематичних спільнотах у соціальних мережах і передоплати не беруть. Якщо ж все ж доведеться щось сплатити за послугу, наприклад, відшкодувати пальне, то тільки по факту, коли людину вивезуть.

Фейкова фінансова допомога (Фейкові SMS-розсилки про грошову допомогу в межах є Підтримки). У перші дні повномасштабного вторгнення російської армії в Україну президент Володимир Зеленський оголосив про старт програми фінансової підтримки. В її межах громадяни із зони бойових дій могли подати заявку на отримання 6500 грн., хоча заявки приймалися до 31 березня через застосунок «Дія», а гроші виплачувалися на спеціальні картки «єПідтримка» (шахраї розсилають SMS-повідомлення про грошову допомогу із текстом «*Vam parahovano Groshova dopomoga PB24 6500.*

Zarahuvatu...», і далі йде посилання), однак це не завадило шахраям створити безліч фішингових сайтів, які виманюють карткові дані. Аферисти створили на сайті, замаскованому під Урядовий портал, сторінку «Державні послуги онлайн» та підрубрику з виплати українцям грошей від ООН.

Для підтвердження такого нібито «переказу» необхідно сплатити державне мито у визначеному розмірі. Необхідно звернути увагу, що інформацію про програми підтримки від держави завжди публікують офіційні джерела, також відповідні сповіщення з'являються в «Дії». Не відкривайте жодні посилання в месенджерах, соціальних мережах, SMS. Особливо це стосується скорочених посилань, наприклад, «bit.ly», адже ви не можете знати, що за ними приховано та куди вони ведуть. Завжди перевіряйте інформацію з SMS. П'ять хвилин, які ви витратите, зателефонувавши в банк, можуть зберегти ваші гроші та нерви. Не вводьте на сторонніх сайтах дані своєї картки. Навіть якщо ви маєте отримати гроші від держави, така заявка оформлюється через застосунок «Дія», усе підтягується автоматично. Якщо хочете фінансово допомогти постраждалим, то ви завжди можете скористатися офіційними каналами, яких на сьогодні вдосталь. Якщо ж ви плануєте переказати кошти конкретному постраждалому, або волонтеру, який представляє його інтереси, то робіть це тільки в тому разі, якщо довіряєте людині. У разі особистого з нею знайомства, питання довіри, відпадає само собою. Якщо ж людина не знайома, але допомогти бажаєте, тоді проведіть невеличке дослідження: пошукайте назву медичного закладу де проходить лікування постраждалих, або ім'я волонтера в онлайн просторі; запитайте знайомих, чи не знають вони цю людину, яку характеристики можуть їй дати; пошукайте людину, яка звернулася за допомогою в соцмережах і почитайте інформацію на її сторінці, почитайте коментарі, зверніть увагу на попередні дописи про збір коштів – чи публікувалися по них звіти, адже свідомі громадяни і відповідальні волонтери зазвичай їх публікують; якщо відбувається збір коштів від певної організації, зв'яжіться з нею з уточненням, чи дійсно ця людина уповноважена збирати кошти.

Фейкові оголошення про оренду житла. Шахраї публікують фейкові оголошення про готовність здати переселенцям в оренду квартири у безпечних регіонах і просять внести передплату на картку, а після отримання коштів відключають відповідний номер. Не переказуйте оплату житла наперед, а розраховуйтеся за квартиру лише після того, як прибудете на місце і переконаєтесь, що вона наявна і готова до заселення. За можливості спробуйте укласти письмову угоду з орендодавцем. За скрутних обставин намагайтеся перевірити таких «надавачів послуг» кількома способами. Якщо у місті, де ви плануєте винаймати житло, у вас є знайомі, попросіть їх особисто перевірити житло та за можливості познайомитися із орендодавцями. Крім того, спробуйте «забронювати» квартиру з обіцянкою переказати кошти найближчим часом, а потім зателефонувати з цим же проханням з різних номерів. Якщо вам навіть не згадають в розмові, що в них вже є «бронь», велика ймовірність, що це шахраї.

Злам сторінки в соціальних мережах. Шахраї зламують сторінки в соціальних мережах, наприклад, в Facebook. Аферисти роблять публікацію на сторінці її власника та від його імені просять фінансової допомоги на купівлю амуніції у зв'язку з відбуттям на фронт. Перш ніж надсилати гроші запитайте друга про те, що можете знати тільки він і ви. Таке питання одразу викриє шахрая. Щоб не зламали вашу сторінку, створюйте складні та унікальні паролі для кожного облікового запису та встановлюйте багатофакторну автентифікацію, де це можливо. Регулярно змінюйте паролі до облікових записів і сайтів.

Список використаних джерел:

1. Вартилицька І. А., Шармар О. М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану та особливого періоду. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1 (15). С. 191–206. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.233611>
2. Вознюк А. А. Воєнний або надзвичайний стан як обставина, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання: актуальні питання вдосконалення кримінального законодавства. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 43–54.
3. Кравчук О., Михайленко Д. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. *Юридична практика*. 12.03.2022. URL: <https://pravo.ua/voiennyi-stand-iak-obstavyna-iaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/>
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея [2-ге вид., переробл. і доповн.]. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини в умовах воєнного або надзвичайного стану : проєкт Закону України від 25.03.2022 р. № 7212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
7. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
10. Хавронюк М. І. Помилки у законах воєнного часу щодо змін Кримінального кодексу України. 2022. URL: <https://uplan.org.ua/pomylyky-u-zakonakh-voiennoho-chasu-shchodo-zmin-kryminalnoho-kodeksu-ukrainy/>

«ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ НЕПОВНОЛІТНІХ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТУ»

Крохмаль Н.В.,
*здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та кримінології
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
Собко Г.М.,
*д.ю.н., професор, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

На теперішній час у суспільстві виникла необхідність створення окремої норми, що регламентує відповідальність за статеві злочини, вчинені з використанням мережі Інтернет. Злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх становлять особливу небезпеку, у зв'язку з чим відповідні кримінальні провадження завжди перебувають на особливому контролі керівництва слідчих підрозділів. Останнім часом кількість таких злочинів значно зросла. У цьому контексті є досить застарілими норми КК України, прийнятого у 2001 році, коли інтернет-спілкування ще було не так розповсюджене, не було смартфонів, які на теперішній час замінили стаціонарні комп'ютери. Соціальні мережі, засоби відео зв'язку, інші додатки для спілкування збільшують можливості скоєння зазначених злочинів.

Перехід навчання на онлайн-платформи сприяє дедалі більш тривалому перебуванню дітей у мережі Інтернет та соціальних мережах. При цьому ані батьки, ані діти часом не замислюються про безпеки, на які вони можуть наразитися будь-якої хвилини. Так, за даними міжнародного дослідницького проекту ESPAD, у 2019 році лише 6,7% опитаних підлітків в Україні не користувались соціальними мережами. Майже 45% підлітків проводять у соціальних мережах до 3 годин на день, а ще приблизно 50% – 4 та більше годин на добу [1].

Валерія Іонан – заступниця міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції України в інтерв'ю виданню «Українська правда» від 4 лютого 2020 року зауважила, що у жовтні 2019 року за ініціативою Уповноваженого Президента України з прав дитини і за підтримки Міжнародного союзу електрозв'язку наша держава провела перше всеукраїнське онлайн-опитування дітей і батьків про їхній досвід користування Інтернетом.

Відповідей було понад 12000. Згідно з опитуванням, кожна третя дитина погоджувалася на зустріч із незнайомцем. 70% дітей переконані, що знають Інтернет краще і більше, ніж батьки, а 67% бачили те, що їх засмучувало – зображення або повідомлення [2].

Законодавець відносить злочини проти статевої свободи і статевої недоторканності до категорії тяжких та особливо тяжких, що обумовлено високою небезпекою даних посягань. Особливе місце у аналізі кримінальних правопорушень даної категорії представляють правопорушення, спрямовані на статеву недоторканність неповнолітніх. При цьому незважаючи на широке поширення останніх, у науці є досить велика кількість спорів щодо кваліфікації злочинних дій зазначеної категорії. Для початку слід розглянути склад злочину, передбачений ст. 156 КК України, - розбещення неповнолітніх [3].

Розпусні дії зазвичай діляться на контактні, тобто здійснювані шляхом фізичного впливу, і безконтактні (інтелектуальні).

Під розбещенням неповнолітніх закон про кримінальну відповідальність розуміє вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Розпусні дії - це різні способи задоволення винним статевої потреби чи пристрасті в присутності неповнолітнього (особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку) чи збудження статевого інстинкту без вчинення статевого акту. Таким чином, ст. 156 КК України відображає вирішення на законодавчому рівні проблеми педофілії, статевого відхилення, яке проявляється у прагненні вчинювати дії сексуального характеру з дітьми.

Під фізичними розпусними діями слід розуміти оголення статевих органів винної і потерпілої осіб, непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження, навчання статевим збоченням, імітацію статевого акту, схиляння або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою, вчинення статевих зносин, акту онанізму у присутності потерпілої особи тощо. Інтелектуальними розпусними діями є, зокрема, ознайомлення потерпілої особи із порнографічними зображеннями, відеофільмами, цинічні розмови з нею на сексуальні теми при цьому не має значення спосіб спілкування чи це спілкування віч навіч, чи через мережу Інтернет.

Аналізуючи об'єктивну сторону складу правопорушення, передбаченого ст. 156 КК України, слід сказати, що її утворюють виключно дії без застосування насилля. Склад є формальним, відповідно, для кваліфікації дій має значення саме вчинення винною особою дій, а не настання будь-яких суспільно небезпечних наслідків. Вік потерпілого є ключовим фактором, відповідно до якого диференціюється відповідальність правопорушника за ст. 156 КК України. Відповідно до ч. 1 відповідальність настає за посягання на потерпілого віком від 14 до 16 років, а ч. 2 – щодо малолітньої особи. При цьому для кваліфікації дій за вказаною статтею не має значення те, чи досягла особа віку статевої зрілості чи ні. Кримінальна відповідальність за вказаною статтею можлива лише за умови наявності прямого умислу. Тобто, наприклад, особа свідомо вступає у переписку з малолітньою особою за

допомогою соціальної мережі та спілкується з нею на інтимні теми, просить описати її статеві органи та схиляє до маніпуляції з ними. Але при цьому не береться до уваги, що потерпілий міг спочатку перебувати у відповідних групах (спільнотах), де у відкритій формі відбувається демонстрація картинок, відео та тексту, безпосередньо пов'язаних із сексуальною темою. Навіть відходячи від соціальних мереж, необхідно приймати до уваги легку доступність зазначеної інформації за наявності лише доступу до Інтернету. Таким чином, можлива ситуація, при якій на момент скоєння винним злочинних дій у вигляді, наприклад, ведення листування сексуального характеру з особою, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, останній раніше вже отримував відповідну інформацію з інших джерел та дії винної особи не завдають додаткової шкоди його психічного розвитку.

Дослідники, які вивчали питання насильства щодо дітей в Україні в рамках проекту Ради Європи, вказують, що до неконтактних форм сексуального насильства (розбещення) щодо дитини можуть належати: демонстрація статевих органів; примус до спостереження за статевим контактом кривдника з іншими; залучення до перегляду фото/відео, що мають сексуалізований характер; підглядання; пропозиції сексуального характеру; використання сексуалізованої лексики (непристойних слів, які характеризують статеві органи чи контакти) [4, с. 64].

Лансаротська конвенція визначає, що розбещення дітей стосується ситуацій, коли дитина, яка не досягла віку сексуальної зрілості, спостерігає за будь-якою діяльністю сексуального характеру. Це не означає, що дитина повинна брати участь у сексуальній діяльності. Сам факт того, що дитина стала свідком таких дій, повинен каратися в межах кримінального правопорушення. У п. 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 року № 5 вказано, що розпусні дії, відповідальність за які передбачено у ст. 156 КК України, повинні мати сексуальний характер і можуть бути у виді фізичних дій або інтелектуального розбещення. Такі дії спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, статевого інстинкту [5].

Підсумовуючи, слід зробити висновок про те, що кваліфікації злочинів проти полові недоторканості неповнолітніх, що містяться в чинному кримінальному законодавстві, потребують деяких змін. Зокрема, законодавство не приймає до уваги розвиток інтернет-спілкування та його використання як способу скоєння кримінального правопорушення інтелектуальним способом. Наслідком цього є суперечливість покарань за різні злочинні дії (розпусні дії) в результаті відбувається порушення принципу справедливості, передбаченого КК України. Особлива суспільна небезпека вказаної категорії злочинів вимагає більш ретельного підходу до розмежування составів злочинів між собою, диференціації покарання залежно від дій винного. У зв'язку з викладеним слід розуміти, що реформування законодавства, такі як введення у кримінальному кодексі

спеціальної статті, що передбачає відповідальність за злочини проти статевої недоконаності, вчинені щодо неповнолітніх, а також запровадження додаткової кваліфікуючої ознаки у вигляді вчинення розпусних дій щодо осіб, які не досягли дванадцятирічного віку, допоможуть більше ефективно використовувати норми кримінального закону, диференційовано підходити до призначення покарання винному та забезпечити захист статевої недоторканності неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Безпека дітей в Інтернеті. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
2. Інтерв'ю заступниці міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції Валерії Іонан від 4 лютого 2020 року виданню «Українська правда».
3. Кримінальний кодекс України (ред. від 29.10.2021), К.: Паливода А.В., 2021., 312 с.
4. Насильство щодо дітей в Україні. Всеукраїнське опитування громадської думки / за ред. С. Павлиш, Т. Журавель, К.: ФОП Клименко, 2015, 146 с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 року № 5.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України. *Верховна Рада України*, К., Парламентське видавництво, Касинюк В.И., Корчева З.Г., 2003, 287 с.

«СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї : СУБ'ЄКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ»

Кудрик К.В.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу 1 групи
відділення підготовки студентів денної
форми навчання інституту права та безпеки
м. Одеса

Науковий керівник:
Кулик Л.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса

Сексуальне насильство в сім'ї є однією з найбільш серйозних соціальних проблем, що впливає на життя тисяч людей по всьому світу. Ця трагедія, яка

часто залишає глибокий слід в душах жертв і впливає на їхнє психічне та фізичне здоров'я, вимагає серйозного аналізу та втручання. Розуміння суті цього явища, його наслідків для жертв та суспільства загалом, а також визначення суб'єктів, які можуть здійснювати запобігання та протидію, є важливим завданням для вивчення і попередження таких проявів.

Статистичні дані Генеральної прокуратури України про правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи за січень-жовтень 2023 року становлять – 864 випадків. Приблизно 30% – це сексуальне насильство в сім'ї [1].

Сексуальне насильство – це форма домашнього насильства, тобто істотне порушення прав людини – права на життя та фізичну, та психологічну недоторканість.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), приблизно одна з трьох жінок та один з шести чоловіків можуть стикатися з насильницькими діями сексуального характеру протягом свого життя. Однак, ці статистичні дані є неповними, оскільки більшість випадків прикрого сексуального досвіду залишаються невідомими та нереєстрованими.

Українське суспільство часто утримується від відкритого обговорення таких питань, і це призводить до «замовчування» та таємного осуду тих, хто стає жертвами сексуального насильства. Важливо враховувати, що більшість потерпілих називає алкогольне сп'яніння основною причиною сексуального насильства, і це не дивно, оскільки проблема алкоголізму серйозно впливає на українське суспільство.

Сексуальне насильство – злочин, який полягає у вчиненні будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи [2].

Сексуальне насильство в сім'ї визначається, як форма домашнього насильства, яка охоплює різноманітні дії сексуального характеру, вчинені без згоди дорослої особи, або відносно дитини, незалежно від її згоди, або в присутності дитини. Це також включає в себе примушування до акту сексуального характеру з третьою особою та інші порушення, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканність особи, включаючи дітей, навіть якщо це відбувається у їхній присутності.

Основними проявами сексуального насильства є: принизливі дотики до інтимних частин тіла, примус спостерігати за статевими зносинами інших людей, експлібіціонізм, примусова демонстрація дитині порнографії та інші. Вищевказані дії суперечать Основному закону України, адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і право людини на захист від усіх форм насильства гарантується Конституцією України [3].

Саме тому, з метою захисту осіб від сексуального насильства існують інформаційні матеріали, які містять інформацію про організації, що надають допомогу потенційним жертвам сексуального насильства, а також про владні органи і установи, які мають повноваження боротися з цим проблемним явищем.

Однак, як наголошує М. І. Фіалка, відсутність конкретизації суб'єкта попередження насильства в сім'ї, не доведеність до логічного завершення кримінальної реформи, призводить до відсутності чіткого розуміння того, хто є суб'єктом попереджувальної діяльності в даній сфері [4, с. 104].

Сьогодні протидія сексуальному насильству в сім'ї здійснюється такими органами:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує та реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї;
- уповноважені підрозділи органів Національної поліції;
- органи опіки та піклування;
- спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства [5, с. 409].

Щодо ролі Національної поліції в протидії сексуальному насильству в сім'ї можна сказати, що вони відіграють ключову роль у системі суб'єктів, які здійснюють заходи для запобігання цьому явищу. Використовуючи різні методи та засоби, вони проводять профілактичну роботу на всіх рівнях. Наприклад, вони виявляють і усувають фактори, що сприяють сексуальному насильству в сім'ї, видають запобіжні приписи кривдникам, реєструють їх для профілактичного контролю та направляють до спеціалізованих установ за потреби.

Особливу увагу слід звернути на органи опіки та піклування, оскільки діти найчастіше стають жертвами сексуального насильства. Це негативне явище серйозно впливає на їхню поведінку, навчання та загалом на їхнє здоров'я. Тому зазначені органи надають допомогу в відновленні порушених прав та захисті законних інтересів дітей, які потрапили в цю небезпечну ситуацію. Наприклад, якщо кривдник проживає разом з дитиною та є близькою людиною для неї, він має безперешкодний доступ до дитини. У таких випадках дитина може зазнавати сексуального насильства протягом багатьох років. Той факт, що дитина зазнає сексуального насильства з боку близької людини, впливає на те, що вона не розповідає про насильство, яке зазнає. Тому саме органи опіки можуть бути першим суб'єктом, який розпізнає сексуальне насильство в сім'ї та надасть першочергову допомогу.

Завершуючи розгляд зазначеної проблеми, слід відзначити, що на сьогоднішній день сім'я визнана як основа суспільства і перебуває під особливим захистом держави, вирішення проблеми сексуального насильства в сім'ї вимагає інтегрованого, підходу та спільних зусиль з боку усіх сторін. Серед суб'єктів, які мають важливу роль у цьому процесі, можна виділити правоохоронні органи, соціальні служби, педагогічний корпус та громадські організації. Реалізація ефективних програм профілактики, підтримки жертв та освіти суспільства про негативні наслідки сексуального насильства є ключовими напрямками діяльності в цій сфері. Тільки шляхом спільної роботи та взаємодії всіх суб'єктів можна досягти зменшення випадків сексуального насильства в сім'ї і створити безпечні умови для всіх громадян, незалежно від їхнього віку, статі чи соціального статусу.

Список використаних джерел:

1. Загальні відомості Генеральної прокуратури України про правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи за січень-жовтень 2023 року. Генеральна прокуратура України: офіц. сайт. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Кримінальний кодекс України, від 05.10.2023 офіц. сайт. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> - Text
3. Конституція України, від 01.01.2020 офіц. сайт. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> - Text
4. Фіалка М. І. До проблеми законодавчого визначення спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї. *Стратегічні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 28 січ. 2012 р.). Львів: Центр правничих ініціатив, 2012. С. 104-105.
5. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 524 с.

«ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОДОРОЛОГІЇ ЯК ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИКИ»

Кузяк Дарія,
*курсант 401 навчального взводу,
рядовий поліції Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
Шкута О.О.,
*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність проблеми дослідження обумовлена тим, що нині відбувається зростання рівня злочинності, і перед співробітниками правоохоронних органів стоїть завдання правильно і успішно розкрити і розслідувати злочини. У своїй роботі вони використовують як традиційні методи збирання доказів у справі, так і нетрадиційні. Одним із них якраз таки і є одорологічний метод. Але через недостатню кількість практики та відносну новизну цього методу криміналістики виникають певні проблеми під час його використання. Дану проблему досліджували у своїх працях такі

науковці та вчені, як: А.І. Вінберг, М.В. Салтевський, В.І. Шиканов, В.І. Старовойтов, А.А. Кириченко, В.Д. Басай, Ю.І. Літвін та ін.

Під час розслідування, а також виявлення злочинних діянь дуже важливо концентрувати увагу на слідах, які були залишені на місці злочину, і які неможливо будь-яким чином замаскувати або ж зовсім їх знищити. Саме такий розділ у криміналістиці як одорологія займається дослідженням запахових слідів.

Перед розглядом основних проблем, які виникають під час застосування даного методу, вважаю доцільним розтлумачити саме поняття «одорології». Серед вчених досі немає єдиного значення цього поняття, однією з основних причин цьому є те, що криміналістична одорологія є відносно молодого галуззю криміналістики і ще не сформувала необхідну для точного тлумачення нормативну базу. Обумовлено це тим, що раніше цією діяльністю здебільшого займалися судові медики, хіміки, фізики та біологи. Проте до початку 60-х років питаннями, пов'язаними з одорологічними проблемами, стали займатися такі вчені-криміналісти як: А.І. Вінберг, М.В. Салтевський, В.І. Шиканов та інші.

Зрозуміло, визначення одорології у кожного автора відрізняється за формою і змістом. Так, наприклад, М.В. Салтевський спочатку аналізував одорологію з точки зору її завдань, мети і розумів під одорологією «один із напрямів у криміналістиці, сутність якого полягає у вилученні, збереженні, а також застосуванні запахової інформації, з метою розкриття злочинів» [1, с. 27]. Через певний проміжок часу, М.В. Салтевський надав інше визначення поняттю «одорологія»: «розділ науки криміналістики, що вивчає механізм утворення, способи та засоби виявлення, складання, дослідження та застосування запахових слідів з метою отримання інформації для розкриття та розслідування злочинів» [2, с. 52].

Вважаю, що саме це визначення найточніше відображає сутність одорології та способи і засоби роботи, які застосовуються під час збирання слідів. Однак, думаю що називати одорологію розділом криміналістики не зовсім правильно, тому що одорологічні сліди є предметом криміналістичного вивчення людини в розділі криміналістики, який називається «криміналістична техніка» [3, с. 35]. Відповідно, доцільніше говорити про одорологію як про вчення (галузь) криміналістики, а не як про розділ науки криміналістики.

Значущою проблемою під час провадження одорологічного дослідження виступає некомпетентність осіб, які забезпечують збір запахового сліду. Найчастіше на місці події працює криміналіст або кінолог, який не володіє спеціальними знаннями для забезпечення збору і пакування слідів, а також не має у своєму розпорядженні спеціального обладнання. В результаті чого відбувається така ситуація, за якої в один пакет можуть бути поміщені кілька носіїв запаху, після чого відбувається вивітрювання і змішування природних запахів, що надалі не просто ускладнює роботу експертів, а також знищує саму слідову інформацію.

Крім того, ще однією значущою проблемою є відсутність спеціалізованих приміщень, у яких забезпечувалося б правильне зберігання отриманих слідів. Низка цих факторів має прямий вплив на правильність і достовірність отриманих результатів.

Третя, одна з найважливіших проблем – це розбіжність у думці, чи можна результати одорологічної експертизи використовувати як доказ. Одні вчені кажуть, що дані відомості є достовірними, правдивими і можуть використовуватися як докази у кримінальній справі, а інші, навпаки, вважають, що ці відомості є сумнівними і не зовсім достовірними, оскільки це дослідження «проводять собаки» і, зрозуміло, можуть бути допущені певні помилки.

Ще однією прогалиною в цьому напрямі можна вважати відсутність розроблених міжнародних стандартів підготовки собак для проведення подібних досліджень. Кожна держава накопичує свій досвід і слідує своїм переконанням і рекомендаціям щодо зберігання і дослідження запахових слідів. На мій погляд, було б доцільним розробити єдині правила та концепції, завдяки яким можна буде одноманітно навчати службових собак, а також навчати судових експертів роботі із запаховими слідами [4].

Таким чином, можна зробити такий висновок: одорологічний метод має велике значення в розслідуванні, розкритті злочинів. Отже, для кращого розкриття кримінальних справ, необхідно покращувати та удосконалювати методики виявлення, вилучення запахових слідів. Передбачається, що з розвитком техніки і науки застосування одорології буде використовуватися ширше й успішніше.

Список використаних джерел:

1. Салтевський, М.В. Криміналістична одорологія / М.В. Салтевський. Київ, 1976. 47 с
2. Салтевский, М.В. Использование запаховых следов для раскрытия и расследования преступлений / М.В. Салтевский. Киев, 1982. 52 с.
3. Кириченко А.А., Басай В.Д., Літвін Ю.І. Криміналістика. Повний комплект навчально-методичного забезпечення частин «Теоретика» і «Техніка»: Навч.-метод. посібник. Хмельницький: АПВ України, 2001. 142 с
4. Старовойтов, В. И. Ошибки в судебной экспертизе следов пахнущих веществ пота и крови человека / В. И. Старовойтов. *Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы*. сб. науч. ст. 2013.

«ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ШАХРАЙСТВА З НЕРУХОМИМ МАЙНОМ У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ»

Кушнарьова О.Б.,
*ад'юнкта кафедри кримінального права
та кримінології, підполковник поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
Конопельський В.Я.,
*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

У ст. 25 Загальної декларації прав людини передбачено, що кожен має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримання здоров'я та добробуту його самого та його сім'ї [1]. Це повною мірою стосується і невід'ємного права кожної людини на житло, яке закріплено в ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права [2]. Необхідність поваги до житла людини констатована і в ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод [3].

На основі положень міжнародно-правових актів у ст. 47 Конституції України закріплено право кожного на житло, яке відноситься до конституційних прав людини і полягає в забезпеченні державою стабільного, постійного користування житловим приміщенням особами, що займають його на законних підставах, внаданні житла з державного, муніципального та інших житлових фондів малозабезпеченим та іншим зазначеним у Законі громадянам, які потребують житла, у сприянні громадянам у поліпшенні своїх житлових умов, у гарантованості недоторканності житла, виключення випадків довільного позбавлення громадян житла) [4]. Разом про те положення Конституції України призводить до скорочення випадків довільного, зокрема злочинного, позбавлення громадян житла. Оцінка таких фактів не може бути однозначною. Мова може йти не тільки про цивільно-правові ділікти, адміністративні правопорушення, а й про правопорушення у зазначеній сфері.

Особливе місце в механізмі застосування норм про відповідальність за правопорушення, скоєні в житловій сфері, займає така діяльність, як кваліфікація. Кваліфікація правопорушення - один із видів правозастосування діяльності, якою постійно займаються співробітники правоохоронних органів. Одні вчені вважають, що з кваліфікація правопорушення

ідентифікується зі складом правопорушення. Інші вважають, що в цьому випадку ми співвідносимо склад суспільно небезпечного діяння та склад правопорушення, описаного у відповідній нормі кримінального закону. Треті пишуть про відповідність правопорушення та кримінально-правової норми. Важливо пам'ятати що правильність кримінально-правової оцінки впливає не тільки на долю конкретної людини. Але й на подальшу роботу судів під час винесення судового рішення, яке має здійснюватися на принципах законності, гуманізму та справедливості.

Вивчення кримінальних справ про заволодіння шляхом обману чужого нерухомого майна в житловій сфері свідчить про наявність двох основних причин кваліфікаційних недоробок - законодавчої та правозастосовчої. Законодавча проблема полягає в пробельності норми про шахрайство, її неточності, що призводить до розмивання кордонів між правопорушеннями та провинами, між суміжними складами правопорушень, «умертвляє» кримінально-правові норми, які через пробельність не застосовуються до реально поширених правопорушень.

Правозастосовна помилка полягає в неправильному обранні норми кримінального закону для ідентифікації абсолютно шахрайства з його складом, що обумовлено, у свою чергу, як неточністю змісту ст. 190 КК, так і слабкою професійною підготовкою практиків. Результати вивчення опублікованої практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях про шахрайство з нерухомим майном у житловій сфері свідчать, що в багатьох випадках вироки судів першої інстанції скасовуються або змінюються не через недоведеність звинувачення (хоча трапляються й такі), а через неправильну кваліфікацію дій винних. Проблеми у правильній кваліфікації представляють дії з незаконному заволодінню житловим нерухомим майном без відома законного власника. Наведемо приклад. Громадянин Квітко М., скориставшись тимчасовою відсутністю власника квартири Петренко В. у якого винаймав кімнату, підробив доручення право її продажу і реалізував це право. Згодом Квітко М. був визнаний винним у скоєнні шахрайства, і громадянин, який купив у нього квартиру потерпілим.

Незважаючи на те, що власнику квартири завдано збитків не менше, ніж сумлінному набувачу житлового приміщення, факт неправомірного заволодіння квартирою власника окремої кримінально-правової оцінки не отримав, оскільки Квітко М. заволодів квартирою без його відома. Тобто, не вдаючись до обману та (або) зловживання довірою по відношенню до нього. Однак, сам факт підробки довіреності на право її продажу з метою заволодіння квартирою можна оцінювати як приготування до шахрайства по відношенню до Петренко В. Такий варіант можливий, оскільки йдеться про приготування до тяжкого злочину.

Однак припинення злочинної діяльності Квітко М. на стадії приготування (тобто до моменту продажу квартири третій особі) ускладнює притягнення його до кримінальної відповідальності за приготування до шахрайства через наявність об'єктивних та суб'єктивних факторів. По-перше, при доведеності наміру скоєння шахрайства на стадії приготування відсутня

постать потерпілого (тобто, відсутній об'єкт злочину), оскільки Квітко М. у цей час не міг передбачити, хто звернеться на подане їм оголошення про продаж квартири. По-друге, встановлення наміру на розкрадання нерухомого майна шляхом обману представляється проблематичним навіть у разі доведеності факту підробки довіреності, якщо Квітко М. скористається ст. 63 Конституції України. У правозастосовній практиці існує проблема з кваліфікацією насильницького відкритого заволодіння тією самою квартирою. Зустрічаються погляди, що це розбій чи грабіж. Однак це не розбій і не грабіж в основі яких лежить відкрите заволодіння, отже, вилучення майна. Тобто, переміщення їх у просторі в останній момент скоєння злочину (нерухомість не можна відкрито забрати із собою). Якби Квітко М., звертаючи квартиру у власність інших осіб, повідомив їх про існування справжнього власника, то внаслідок неврегульованості в законі такої ситуації його діяння не було б злочинним, крім факту підробки довіреності. Видається доцільним запровадити в КК норму, що передбачає відповідальність за неправомірне заволодіння чужим нерухомим майном (або правом на нерухоме майно), у тому числі в житловій сфері.

Правильний вибір кримінально-правової норми, яка підлягає застосуванню при конкуренції норм має своєю передумовою використання розроблених наукою кримінального права правил кваліфікації залежно від виду конкуренції. Сутність конкуренції кримінально-правових норм полягає в тому, що правові норми діють паралельно, тобто не суперечать одна одній, не виключають одна одну. [5, с.140]

Список використаних джерел:

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.11.2023).
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 21.11.2023).
3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.11.2023).
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2023).
5. Сингаєвська М.І. Земельні відносини в Україні як об'єкт кримінальноправової охорони. Дисерт. Спеціальність 12.00.08 Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2021. 229 стр.

«ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ»

Литвиненко О.Ю.,
аспірант

*Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

Науковий керівник:
Шкута О.О.,

*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

З метою наукового обґрунтування авторського визначення поняття «правовий статус засуджених» ми вдалися до аналізу позицій вітчизнаних учених.

Зокрема, метр української кримінально-виконавчої науки професор В. М. Трубников визначив, що згідно із текстом закону правове становище засудженого – це «сукупність суб'єктивних обов'язків, що на нього покладаються, і прав, які він має під час відбування покарання» [1, с. 82]. Шануючи позицію поіменованого вченого, зауважимо, що з цього визначення випущено такий елемент правового статусу засуджених, як законні інтереси.

І. Г. Богатирьов у власному дослідженні довів, що правовий статус засуджених – це «закріплене нормами різних галузей права і виражене через сукупність прав, законних інтересів і обов'язків становище засуджених під час відбування того чи іншого виду кримінального покарання» [2, с. 113].

Більше того, розкриваючи поняття правового статусу засуджених, поіменований учений наголошує на тому, що низка прав засуджених, що належать до числа так званих суб'єктивних, розглядаються одночасно в якості правообмеження, що є виявленням кари, тобто змісту кримінального покарання (право на побачення, отримання посилок і передач, витрату грошей тощо), хоча, зрозуміло, карати через надання суб'єктивних прав не можна. Тому недостатня теоретична розробка проблем правового статусу засуджених, на думку І. Г. Богатирьова, а ми з нею погоджуємося, є однією з причин того, що в чинному законодавстві та відомчих нормативних актах деякі обов'язки і права засуджених формулюються нечітко; права засуджених визначаються так, що їх реалізація інколи ставиться в залежність від розсуду адміністрації [2, с. 108].

О. В. Лисодєд запропонував власне визначення правового статусу засуджених – це «засновані на загальному статусі громадян України і

закріплені в нормативно-правових актах різних галузей права сукупність їх прав, законних інтересів та обов'язків, що залежить від призначеного виду кримінального покарання та їх поведінки в період його відбування» [3, с. 27].

Т. А. Денисова зазначила, що правовий статус засуджених – це «сукупність юридично закріплених конституційних, громадянських та інших прав, свобод, законних інтересів та обов'язків, якими володіє засуджений в період відбування покарання» [4, с. 75].

О. І. Кіслов так сформулював поняття «правовий статус засуджених» – це «система прав, свобод та обов'язків громадянина, закріплених у Конституції України й інших законодавчих і підзаконних актах, з обмеженнями, які визначено законом і встановлено вироком суду» [5, с. 247]. Так само, як і визначення, сформульоване В. М. Трубниковим, наведена О. І. Кісловим дефініція не містить вказівку на такий елемент правового статусу засуджених, як законні інтереси.

Проаналізувавши вищенаведені поняття нами сформульовано авторське визначення кримінально-виконавчих засад правового статусу засуджених в місцях несвободи –це система упорядкованих кримінально-виконавчим законодавством прав, обов'язків засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк в місцях несвободи ДКВС України, і яка розглядається через призму реформування пенітенціарної системи України та міжнародних стандартів утримання ув'язнених та засуджених.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавче право України: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / В.М. Трубников, В.М. Харченко, О.В. Лисодід, Л.П. Оника, А.Х. Степанюк; За ред. В.М. Трубникова. Харків: Право, 2001.

2. Богатирьов І.Г., Лісіцков О.В. Кримінально-виконавче право України: Підруч. Модульний-рейтинговий курс для студентів, курсантів вищ. Юрид. навч. закл. III- IV рівнів акредитації. 2-ге вид. К. : ВД «Дакор», 2014. 376с.

3. Кримінально-виконавче право України: підручник: Б.М. Головкін, А.Х. Степанюк, О.В. Лисодід та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2019. 2888 с.

4. Бадира В.А., Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Мінаєв М.М., Хашев В.Г. Кримінально-виконавче право: Навчальний посібник. : Істина, 2008. 400 с.

5. Кримінально-виконавче право України: підручник: ТОМ 1 (у 2-х т.) / [Музика А.А., Конопельський В.Я, Письменний Є.О. та ін]. Київ : Нац. Акад. внутр. Справ, ФОП Кандиба Т.П. 2018. 364с.

«БЛИЗЬКІ РОДИЧІ ЯК ПОТЕРПІЛИ У СТ. 399 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ»

Любченко Т.С.,
здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

Науковий керівник:
Мостепанюк Л.О.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

В тексті Кримінального кодексу України (далі – КК) визначення потерпілих немає, хоча сам термін вживається в КК досить часто. Відповідно до ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілим від кримінального правопорушення може бути будь-яка особа за умови, що її благам, правам чи інтересам, які охороняються нормами КК, кримінальним правопорушенням заподіяна шкода або створена загроза заподіяння такої [2, с. 73]. Потерпілий є факультативною ознакою об'єкта кримінального правопорушення, що характеризує людину, з приводу якої вчиняється кримінальне правопорушення, чи якій діянням завдається істотна шкода або створюється загроза її заподіяння [3, с. 116].

Положеннями ст. 399 КК чітко визначено коло потерпілих від даного діяння: захисник чи представник особи або їх близькі родичі [4].

Характеризуючи близьких родичів як потерпілих від умисного знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, не можна залишити поза увагою той факт, що це поняття вжито в множині. В літературі висловлюється позиція щодо недосконалості спеціальних норм, що містяться в КК: до прикладу, в ч. 1 ст. 345 КК мова йде про термін «близькі родичі» в множині, а у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України йдеться про «близького родича особи, яка виконує службовий або громадський обов'язок» в однині. Це є законодавчим недоліком ст. 345 КК і, як ми виявили, ст. 399 КК [5, с. 1055]. Застосування системного тлумачення положень КК дає підстави стверджувати, що умисне знищення або пошкодження майна

щодо принаймні одного близького родича захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, повинна тягнути відповідальність за відповідною частиною ст. 399 КК [5, с. 1055].

Перелік осіб, яких законодавець визнає близькими родичами захисника чи представника особи, наведено в ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»: батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло та майно яких перешкоджає виконанню працівниками правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав [6]. Водночас положеннями п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК законодавець визначив коло близьких родичів і членів сім'ї, до якого належать: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [1].

Як бачимо, за своїм змістом категорія близьких родичів, наведена в КПК, є значно ширшою від аналогічної категорії, на яку законодавець вказав у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Попри те, що КПК врегульовує суспільні відносини, які виникають між учасниками кримінального процесу, у зв'язку з чим прийняття за основу та використання термінологічних тлумачень, наведених у КПК, під час кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, видається недоречним, ми повинні враховувати позитивні надбання національного кримінального процесуального законодавства.

У зв'язку з цим неодноразово виникають дискусії щодо недоліків сучасної законодавчої термінології у сфері кримінального права, якими є, в тому числі, наявність у КК інших схожих термінів, наприклад, «особа, з якою винний перебуває (перебувала) у сімейних або близьких відносинах» (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК). Для з'ясування змісту цього терміну пропонується застосувати визначення близьких осіб у ст. 1 Закону 54 України «Про запобігання корупції» через його практичну досконалість [7, с. 69-70]. З огляду на це, у ряді диспозицій статей КК, що стосуються кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності, а також у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» термін «близькі родичі» варто замінити терміном «близька особа» [8, с. 287]. Тому доцільною виглядає пропозиція щодо необхідності зміни до чинного законодавства України в частині заміни поняття «близькі родичі» поняттям «близькі особи» з відповідним поділом їх на три категорії потерпілих: 1) близькі родичі; 2) особи, які перебувають у спорідненні; 3) особи, які перебувають у незареєстрованих шлюбних відносинах, заручені, друзі [9, с. 8].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: монографія / за ред. В.І. Борисова. Харків: Право, 2006. 208 с.

3. Музика А.А., Лашук Є.В. Про загальне поняття предмета злочину. *Вісник Асоціації кримінального права*. 2014. № 1 (2). С. 103–118. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=240

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, О.О. Дудоров]; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. [10-те вид., переробл. та доповн.]. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.

6. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

7. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.

8. Беленок В.П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

9. Лосич Т.С. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 19 с.

«КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ»

Люшненко С.П.,

*курсант 4-го курсу, Навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ*

м. Київ

Науковий керівник:

Ткаченко І.М.,

*к.ю.н., викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

м. Київ

Війна – жахлива, жорстока, цинічна річ, яка створює мільйони проблем, катастроф, смертей, в ході чого виникає безліч факторів, які докорінно змінюють особистість.

З початком в Україні повномасштабного вторгнення життя кожного українця кардинально змінилося, як і в соціальному так і в правовому плані.

Наша держава налічує низку нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини, однак український закон формувався у відносно спокійній соціальній обстановці. Тому в теперішніх умовах їхня ефективність зменшилася, на основі цього постало питання у вдосконаленні чинного законодавства. Науковці та практики приклали безліч зусиль для наближення норм закону до реальної ситуації в Україні, таких змін зазнав і Кримінальний кодекс України.

Аналізуючи Кримінальний кодекс України, спостерігається, що на початок цього року Верховна Рада України ухвалила близько двадцяти Законів України, що стосувалися внесення змін та доповнень [1].

Однією із найвагоміших змін, яка була внесена до Кримінального кодексу України, послуговував ухвалений ВРУ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03 березня 2022 року № 2107-IX[3]. Відтепер колабораційна діяльність – це здійснення збройної агресії проти України, а також публічний заклик до підтримки рішень, дій держави-агресора чи співпраці з такою державою заперечення або заклики, адресовані до невизначеного кола осіб, зокрема в інтернет-мережі або за допомогою засобів масової інформації. Оглядаючи зазначену статтю, вдається зробити остаточний висновок, що державою-агресором – є країна, яка першою застосовує протиправну збройну силу проти іншої країни, чим і вчиняє агресію. Також тимчасово окупованою територією законодавець вважає – всі території, які злочинним чином окуповані раніше, так і ті, що від повномасштабного вторгнення.

Дана стаття забезпечить відповідальність за діяння передбачені цією нормою, адже раніше особи, які були звинувачені у вчиненні державної зради, уникали кримінальної відповідальності за відсутності складу кримінального правопорушення. Тобто їхні дії були направлені проти основ національної безпеки України, але забезпечити доведення вини правоохоронці не могли саме за ст. 111 ККУ. На разі в Україні відкрито близько 5 000 кримінальних проваджень за фактом колаборалізму, дана цифра збільшується з кожним днем, повідомляє офіс Генерального прокурора [2].

Що стосується держаних органів, з початком повномасштабного вторгнення Міністерство внутрішніх справ України видає наказ, за яким всі їх працівники повинні виїхати з окупованих територій, та закріпитися за підрозділом де ситуація є принаймні контрольована Україною. Варто розуміти, що не всі дотрималися даного розпорядження, і знайшлися ті хто перейшли на бік ворога, що підтверджується словами Генерального прокурора Андрія Костіна: «Дійсно, одразу після вступу на посаду я призначив перевірку діяльності прокурорів дев'яти прифронтових областей. Під час перевірки у шести областях – Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Луганській, Харківській та Херсонській - виявили факти порушення присяги прокурора і злочини, пов'язані зі збройною агресією рф. У результаті

десятьом працівникам органів прокуратури – сімом прокурорам і трьом держслужбовцям – повідомили про підозру в колабораційній діяльності».

З огляду на вищевказані приклади, законодавство вносить зміни до Кримінального кодексу України, а саме збільшує кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки, це передбачено в Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 03.03.2022 року № 2113-IX[4].

Отже, проаналізувавши зміни, які були внесені до Кримінального законодавства, варто зробити висновок, що наша законодавча система, намагається наблизити існуючі закони до тих умов, які існують в нашій державі нині. Війна послугувала фактором для вчинення безлічі нових злочинів про, які раніше і не було мови, тому для того, щоб кожен винний поніс відповідальність за свої вчинки, Верховна Рада України ухвалює нормативно-правові акти, що зможуть регулювати суспільні відносини, добитися недопущенню порушення прав та свобод всіх людей, які живуть в Україні.

Підіб'ємо підсумки, що всі зміни є досить доречними, та модернізують чинне Кримінальне законодавство, в ході застосування якого винні особи повною мірою будуть нести кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні діяння, вчиненні в умовах воєнного та надзвичайного стану. Станом на сьогодні правоохоронні органи зареєстрували більш як 77 000 воєнних злочинів, які істотно псують суспільні відносини та створюють резонанс серед громадськості. Потрібно зазначити, що Кримінальний кодекс України забезпечує охорону всіх конституційних прав, новостворені та змінені норми будуть більш повно їх охороняти, а правоохоронці будуть впевненні, що кожен винний поплатиться за вчиненні протиправні діяння.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Офіс Генерального прокурора. URL:<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi>.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» від 03 березня 2022 № 2107-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text>.

4. Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 03.03.2022 року № 2113-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>.

«КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ»

Мадика І.І.,
слухачка магістратури 2 курсу факультету № 6
Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Харків

Науковий керівник:
Луценко І.Г.,
к. ю. н., доцент кафедри кримінального
права та кримінології факультету № 6
Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Харків

Тема суїциду завжди привертала увагу науковців та практичних працівників різних галузей науки та сфер діяльності, як то соціологія, психологія, психіатрія, філософія, релігія, культура, педагогіка, кримінальне право, кримінологія, тощо. Особливо гостро це питання стоїть, коли мова йде про суїцидальність неповнолітніх, найбільш вразливу категорію населення.

Суїцид – навмисний усвідомлений акт самоушкодження, результатом якого є смерть.

Загалом, ВОЗ нараховує 800 причин самогубств, які поділяє у такому відсотковому співвідношенні: 41 % - невідомі причини; 19 % - страх перед покаранням; 18 % - душевна хвороба; 18 % - домашні прикrostі; 6 % - страсті; 3 % - грошові втрати; 1,4 % - перенасиченість життям; 1,2 – фізичні хвороби [1].

Варто додати, що шкільні проблеми також можуть чинити тиск на підлітка, з яким він може не впоратися, сюди можна віднести булінг, конфлікти з учнями, а також страх не скласти іспити (ЗНО, НМТ тощо). Також можна виділити таку сучасну причину підліткової суїцидальності, як участь у різноманітних деструктивних групах у соціальних мережах.

Окрім цього, реалії життя нашого суспільства і держави потребують окремого вивчення таких питань, як суїцидальність під час війни та поствоєнна суїцидальність неповнолітніх.

Виявлення і дослідження, з метою протидії, причин, що детермінують протиправні явища, є складовою предмету кримінології. Дії на випередження є понад важливими у питанні суїцидальності неповнолітніх, оскільки наслідки вже не підлягають виправленню (окрім спроб суїциду). Таким чином, встановлення причин, що спонукають підлітків до останнього кроку в своєму житті можуть привернути увагу відповідних осіб (батьки, та особи, які їх замінюють, члени родини, вчителі, друзі, медичні працівники тощо) і запобігти суїциду.

Враховуючи міждисциплінарний характер дослідження суїцидальності неповнолітніх, існує чимало класифікацій причин акту аутоагресії. На наш погляд максимально повний перелік причин (чинників) суїцидів серед підлітків розробили А. Амбрумова та Л. Шнейдер, а саме:

1. Біографічні чинники:
 - спроби здійснення суїцидальних спроб у минулому;
 - виховання в сім'ї, де були випадки самогубства (суїцидальні спроби);
 - уживання підлітком алкоголю і наркотиків;
 - вагітність у дівчат;
 - учинення важкого кримінально караного вчинку.
2. Умови сімейного виховання:
 - переживання, пов'язані із смертю чи розлученням батьків;
 - відсутність батька в ранньому дитинстві;
 - справжня або уявна втрата батьківської любові, ревності;
 - знедоленість та соціальна ізоляція;
 - виховання в сім'ї, де є алкоголіки (наркомани), психічні хворі.
3. Емоційно-поведінкові чинники:
 - розрив значущих любовних відносин, сексуальні ексцеси,
 - почуття вини, сорому, скомпрометованість, ображене самолюбство, каяття, незадоволеність собою;
 - боязнь ганьби, насмішок, приниження;
 - бажання привернути до себе увагу, викликати співчуття;
 - бажання уникнути неприємних наслідків чи важкої ситуації.
4. Відносини з оточуючими людьми (особливості шкільного середовища):
 - ізоляція від соціального оточення, втрата соціального статусу(наприклад, невдалий іспит);
 - проблеми, конфлікти з друзями;
 - ускладнена адаптація до навчання тощо;
 - переслідування, цькування (булінг, кібербулінг);
 - стигматизація у зв'язку з відмінностями (фізичними, за статевою ідентичністю, за національною ознакою);
 - високі навчальні вимоги;
 - стигматизація учня після суїцидальної спроби;
 - нерозуміння, відторгнення у педагогів на тлі суїцидальної поведінки підлітка;
 - замовчування ситуації педагогами й учнями, спричинене страхом знову спровокувати суїцидальну поведінку.
5. Інформаційні чинники:
 - засоби масової інформації, мережа Інтернет (сайти, групи в соціальних мережах, де пропагується суїцид);
 - співчуття або наслідування героям кіноекрану, співакам чи кумирам.
6. Вади (порушення) фізичного чи психічного розвитку:
 - заїкання, гаркавість, ожиріння тощо;
 - невідповідність біологічної та психологічної статі;

- акцентуації характеру, емоційні розлади, депресії;
- емоційна нестійкість, надмірна імпульсивність, підвищена навіюваність, сенситивність;
- тривалі соматичні хвороби. ...[2, с.10-11].

Принагідно зауважити, що виділити одну вирішальну причину суїциду неповнолітніх майже неможливо, оскільки, в переважній більшості діє комплекс причин. Проте першочерговою, на нашу думку, є сімейні проблеми.

Встановлено, що приблизно половина проявів суїцидальної поведінки у підлітків пов'язана з деструктивними сімейними проблемами, з негативним ставленням до них сім'ї, а саме: з психологічним неприйняттям, відчуженням, духовною ізоляцією, байдужістю і бездоглядністю, відсутністю теплих, приязних емоційних стосунків, тривалими конфліктами між батьками, їх пияцтвом і алкоголізмом, невротичними розладами, депресією, відмовою батьків від дітей у зв'язку з розлученням, втечею, смертю батьків [3, с.93]. До зазначених проблем, з якими стикаються сім'ї, можуть додаватися проблеми, пов'язані із війною, а саме: смерть рідних і близьких людей, фізичне і психологічне насильство, втрата житла, каліцтво, психічні розлади тощо, все зазначене може негативно вплинути на дитячий світогляд, а тому потребує дослідження вже сьогодні.

На фоні зазначених сімейних проблем підліток стає беззахисним перед викликами життя і ризиками, що його спіткають, одних це загартовує, а інші – втрачають життєві орієнтири.

Таким чином, встановлення причин, що можуть детермінувати деструктивну аутоагресивну поведінку підлітків, в результаті якої настає смерть, не втрачає актуальності. Стрімкий розвиток суспільства, де головний вектор націлений на споживання матеріальних благ, призводить до знецінення і викривлення духовного світу людей, що тягне за собою утворення екзистенційного вакууму, а також почуття неповноцінності від неможливості відповідати заданим стандартам. Війна в Україні також додає нових ризиків. Все це породжує як нові причини суїцидальності неповнолітніх, та і збільшує їх різноманітність.

Список використаних джерел:

1. Урок-тренінг з безпеки життєдіяльності учнів«Як попередити трагедію. Небезпечні челенджі та самогубства серед підлітків. Небезпека онлайн». URL:

<https://naurok.com.ua/nebezpechni-chelendzhi-ta-samogubstva-sered-pidlitkiv-trening-245960.html> (дата звернення 14.11 2023).

2. Методичні рекомендації щодо формування безпечної поведінки дітей у соціальних мережах / авт. кол.: В. В. Сокурєнко (голова), Д. В. Швець, О. І. Федорєнко та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС. 2021. 60 с.

3. Федорєнко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. /Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк: Вежа-Друк. 2022. 492 с.

«ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ»

Макаренко В.,

*курсант 4-го курсу, Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро*

Науковий керівник:

Хашев В.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро*

Зважаючи на важливу роль уповноважених органів пробації у залученні різних соціальних інституцій та громадянського суспільства України до вирішення завдань кримінального правосуддя, таких як виправлення та ресоціалізація осіб, які скоїли кримінальні правопорушення, а також запобігання їхньому повторному суспільно небезпечному поведінку, ми повинні переглянути підходи до чинного Закону України "Про пробацію" щодо його юридичного забезпечення та створення необхідних інструментів для вирішення цього важливого соціального завдання [1, с.100].

Ефективність реалізації політики у сфері виконання кримінальних покарань визначається впливом соціально-економічних, політичних, ідеологічних та інших факторів на формування стратегічних принципів та спрямувань діяльності держави та її спеціальних органів в цій галузі. В Україні на сьогоднішній день проводиться реформування кримінально-виконавчої системи, і одним із ключових напрямків цього процесу є впровадження ліберальних підходів, пошук альтернативних форм покарань, що не включають позбавлення волі і інші інновації в цій галузі.

Верховна Рада України 23 серпня 2023 року прийняла Закон № 3342-IX, який вносить зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів країни з метою покращення системи кримінальних покарань у період воєнного стану. Однією з головних нововведень цього закону є введення нового виду основного покарання - пробаційного нагляду [2]. Варто зауважити, що станом сьогодні, цей закон не набрав чинності.

Головною метою прийняття цього Закону є гуманізація системи виправлення порушників закону та створення більше можливостей для виправлення особи без її ізоляції від суспільства. Пробаційний нагляд

передбачає обмеження прав і свобод засудженого, які визначені законом та вироком суду, з використанням наглядових та соціально-виховних заходів, але без повного відокремлення особи від суспільства.

Новий вид покарання може бути призначений судом як основне покарання на строк від одного до п'яти років, а щодо неповнолітніх - на строк від одного до двох років.

Суд обов'язково накладає на засудженого до пробаційного нагляду такі обов'язки:

- Регулярно реєструватися перед уповноваженим органом, відповідальним за пробацію.
- Повідомляти цей орган про зміну свого місця проживання, роботи або навчання.
- Не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом.

Крім цих обов'язків, суд має право накласти на засудженого додаткові обов'язки, залежно від характеру вчинених протиправних дій та особистих обставин особи:

- Використовувати електронний засіб контролю та проживати за вказаною у рішенні суду адресою.
- Дотримуватися вимог, що стосуються обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля, встановлених судом.
- Здійснювати пошук роботи або реєструватися як безробітний та приймати пропозиції про працевлаштування від органів державної служби зайнятості, якщо такі пропозиції надходять.
- Виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою.
- Пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності або лікування в разі наявності розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, яке становить небезпеку для здоров'я інших осіб [3].

Законом № 3342-IX були внесені зміни до Особливої частини Кримінального кодексу України, що стосуються впровадження пробаційного нагляду як основного покарання за вчинення окремих видів кримінальних правопорушень невеликої тяжкості. Даний вид покарання буде додано до санкцій понад 130 статей Особливої частини Кримінального кодексу України. Ця ініціатива спрямована на розширення можливостей використання альтернативних форм покарань, що не передбачають позбавлення волі, а також на зменшення використання арешту як виду покарання через його низьку популярність.

Отже, в Україні впроваджується новий вид покарання - пробаційний нагляд, який може бути призначений судом як основне покарання для осіб, які скоїли кримінальні правопорушення, що не мають високого рівня суспільної небезпеки. Цей вид покарання передбачає обмеження прав та свобод засудженого, але не включає позбавлення волі. Суд встановлює обов'язки, які засуджений повинен виконувати під час пробаційного нагляду,

включаючи реєстрацію, повідомлення про зміни місця проживання та інші вимоги. Ця ініціатива спрямована на гуманізацію кримінально-виконавчої системи та реабілітацію осіб, які порушили закон. Закон також передбачає можливість застосування додаткових обов'язків, які враховують особисті обставини засудженого і характер його правопорушень.

Ці зміни свідчать про реформування кримінально-виконавчої системи в Україні та спрямовані на зменшення використання арешту та позбавлення волі на певний строк як видів покарання. Пробаційний нагляд відкриває нові можливості для соціальної реабілітації засуджених і покращення їхнього повернення до суспільства.

Список використаних джерел:

1. Перепічка Н.Г. Аспекти реалізації пробаційних програм в межах здійснення наглядової пробації. Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ. 2020. Вип.3(116). 95– 102 с.

2. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану: Закон України № 3342-IX від 23.08.2023.

URL: https://ips.ligazakon.net/document/T233342?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03&_ga=2.246120068.1273195280.1698053247-1249674870.1681794257#_gl=1*1u6aou0*_gcl_au*NTAwNjIyNTYuMTY5ODE4MTk3MA

3. Що таке пробаційний нагляд як тип покарання і як він працює? 2023.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/probation-pokarannya-vyaznytsia-oleh-yanchuk/32615406.html>

«ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІДОЗРЮВАНИМ В СКОЄННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ»

Макаренко О.Ю.,

*д.ю.н., професор, професор кафедри
правоохоронної діяльності та поліцейстики КННІ
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат, партнер Адвокатського об'єднання «Альфа лекс».*

Макаренко Н.А.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права КННІ
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Альфа лекс».*

На сьогоднішній день перед нами вкрай гостро стоїть певне коло питань. Це і правильне, справедливе застосування норм закону, притягнення до

відповідальності злочинців, надання права на захист громадянам та реальна дія системи стримування та протидії при розслідуванні злочинів.

Відповідні тези доповіді, ми, як група співавторів, пишемо в першу чергу з точки зору практиків, адвокатів що достатньо часто працюють саме в справах відповідної кваліфікації.

Ми погоджуємось із твердженням, що особа, яка перейшла межу дозволеного, має понести відповідне покарання, але нажалі, на прикладі наступної справи бачимо, що дуже часто співробітники правоохоронних органів не обтяжують себе якісною підготовкою до процесу та доведенням ризиків, наявність яких важлива для слідчого судді при вирішенні окремих питань, і в першу чергу питання обрання запобіжного заходу.

У якості прикладу, ми пропонуємо розглянути справу в якій ми працюємо як захисники, досудове слідство по якій вже завершено, а сама справа розглядається в Держинському районному суді м. Кривого Рогу на момент написання тез доповіді.

У вказаній справі, прокурором групи прокурорів у кримінальному провадженні (прокурором Криворізької місцевої прокуратури №3) звернувся з клопотання від 18 лютого 2021 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою строком на 60 днів відносно підозрюваної Іванової Тамари Петрівни (ім'я змінено з етичних міркувань), з визначенням застави у розмірі 300 (трьохсот) прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а саме 681 000 грн. (шістсот вісімдесят одна тисяча гривень).

Ухвалою слідчого судді Держинського районного суду м. Кривого Рогу Хлистуhenко О.В. від 20 лютого 2021 року у справі № 210/2185/19javascript:;, провадження № 1-кс/210/474/21, клопотання прокурора Криворізької місцевої прокуратури №3 від 05 квітня 2019 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваної, яка підозрюється у вчиненні кримінальних правопорушень за ч. 5 ст. 27, ч.4 ст. 191, ч. 2 ст. 209 КК України[1], було задоволено частково.

Відповідно до ухвали слідчого судді Держинського районного суду м. Кривого Рогу Хлистуhenко О.В. від 20 лютого 2021 року у справі № 210/2185/19javascript:;, провадження № 1-кс/210/474/21, до підозрюваної **було застосовано запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту строком до двох місяців, а саме з 20 лютого 2021 року по 19 квітня 2021 року включно**, з покладенням на неї обов'язку не залишати житло за місцем проживання.

На підставі ч. 5 ст. 194 Кримінального процесуального кодексу України [2]на підозрювану Швед Юлію Олександрівну, 18.08.1990 р.н., було покладено наступні процесуальні обов'язки, зокрема: перебувати за кожною вимогою до слідчого, прокурора або суду (в залежності від стадії кримінального провадження); не відлучатися із населеного пункту, в якому вона зареєстрована та/або проживає без дозволу слідчого (слідчих групи слідчих), прокурора і суду (в залежності від стадії кримінального провадження); повідомляти слідчого (слідчих групи слідчих), прокурора та суд про зміну свого місця реєстрації, проживання та роботи, контактних

номерів мобільного телефону (в залежності від стадії кримінального провадження); здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну; утримуватися від спілкування з іншими підозрюваними та свідками кримінального провадження внесеного 05 квітня 2019 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

20 лютого 2021 року підозрюваній та нам, як її захисникам Дзержинським районним судом м. Кривого Рогу було надано вступну та резолютивну частини оскаржуваної ухвали від 20 лютого 2021 року у справі № 210/2185/19javascript:;, провадження № 1-кс/210/474/21, про обрання запобіжного заходу у вигляді цілодобового домашнього арешту, а повний текст ухвали від 20 лютого 2021 року у справі № 210/2185/19javascript:;, провадження № 1-кс/210/474/21, про обрання запобіжного заходу, був вручений захиснику підозрюваної та адвокатам лише 24 лютого 2021 року.

Звісно, вказану ухвалу ми оскаржили в апеляційному у суді, результатом чого стало зміна запобіжного заходу на нічний домашній арешт.

Право на апеляційне оскарження нам надано відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 309 КПК України [2], відповідно до якої під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про, зокрема, застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні.

Згідно п. 3 ч. 1 ст. 393 КПК України [2] апеляційну скаргу мають право подати підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник.

При здійсненні апеляційного оскарження ми виходили з того, що згідно ч. 1 ст. 177 КПК України метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків. Відповідно до ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також *наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.*

Згідно ч. 1 ст. 177 КПК України, ризиками у кримінальному провадженні можуть бути наступні:

- 1) переховування від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищення, схов або спотворення будь-якої із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином;

5) вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження кримінального правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Крім того, необхідно враховувати вимоги ст. 178 КПК України, якою встановлено, що при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК України, *слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі:* вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується; вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців; наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання; наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого та інше...

І найголовніше, відповідно до статті 194 КПК України, під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про: наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу[2], і на які вказує слідчий, прокурор; недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Разом із тим, слідчий, в порушення норм діючого законодавства не довів жодного із можливих ризиків, не просив врахувати суд наявність постійного місця проживання, роботи в медичній установі, відсутність судимості, наявність трьох малолітніх дітей (найменшому з яких було до року). Таким чином, очевидним є факт того, що цілодобовий домашній арешт, є невинуватим суровим запобіжним заходом для підозрюваної оскільки така міра запобіжного заходу позбавляє її можливості працювати та утримувати трьох неповнолітніх дітей, а також виконувати свої батьківські обов'язки, які, зокрема, полягають у супроводженні своїх дітей на- та з- навчання.

Звісно, в межах тез доповіді неможливо проаналізувати всю ситуацію, і ми сподіваємось це зробити в межах наукової дискусії, але описана справа на сьогоднішній момент розглядається в суді першої інстанції, процедура обрання запобіжного заходу, підтвердила явні прогалини як в самому законодавстві так і роботі окремих правоохоронців.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n10>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3790>.

**«ЗАСОБИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 438 КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ (ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ):
ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА»**

Мамедов А.Е.,

*курсант 4 курс, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Чекмарьова І.М.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Засоби ведення війни, як предмет кримінального правопорушення, становлять важливий аспект сучасного кримінального законодавства. Особливу увагу приділяє цьому питанню стаття 438 Кримінального кодексу України, яка регламентує відповідальність за порушення законів та звичаїв війни і має міжнародний характер. Для правильного тлумачення її змісту необхідно звертатися до ратифікованих Україною Гаазьких та Женевських конвенцій, які визначають правила ведення війни. Це ускладнює розуміння зазначеного кримінального правопорушення.

Однією з обов'язкових ознак порушення законів і звичаїв війни є наявність предметів цих злочинів. Варто вказати, що в статті 438 КК України згадуються лише національні цінності (як предмет злочину) та військовополонені і цивільне населення (як потерпілі від злочину), але інші види предметів воєнних деліктів і потерпілі можна визначити через тлумачення положень статті 438 КК та відповідних норм міжнародного гуманітарного права.

На жаль, чинні міжнародні угоди не визначають легітимні методи ведення війни, але вони встановлюють обмеження та заборони щодо конкретних засобів і методів військових дій. Зокрема, заборони використання певних засобів ведення війни закріплені у ряді міжнародних документів, таких як IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі (1907 р.), Женевський протокол (1925 р.), Конвенція про заборону воєнного впливу на природне середовище (1976 р.), Конвенція про заборону конкретних видів звичайної зброї (1980 р.), Конвенція про заборону протипіхотних мін (1997 р.) та інші.

Відповідно до положень Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (1977 р.), який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, учасникам конфлікту не надається необмежений вибір методів та

засобів ведення війни. Військовослужбовці обмежені у використанні способів та методів, а невиконання цих обмежень призводить до юридичної відповідальності. Зокрема, сторонам конфлікту заборонено використовувати засоби, що можуть завдати надмірних пошкоджень або страждань, а також методи ведення війни, спрямовані на широкомасштабну, тривалу і серйозну шкоду природному середовищу (згідно з пунктами 2 та 3 статті 35 Додаткового протоколу I) [1,с.100].

Відповідно до норм Міжнародного гуманітарного права (МГП), повністю заборонені ряд засобів ведення війни, зокрема: 1) вибухові та запальні кулі; 2) кулі, які можуть повертатися або сплющуватися в тілі людини; 3) отрута та отруєна зброя; 4) задушливі, отруйні та інші гази, рідини та процеси; 5) біологічна зброя; 6) засоби впливу на природне середовище з тривалою дією руйнування, завдання шкоди або іншим чином впливу на іншу державу; 7) будь-яка зброя, головна дія якої полягає в нанесенні пошкоджень осколками, які не виявляються в людському тілі за допомогою рентгенівських променів [2, с. 132].

Згідно з Інструкцією, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 року № 164, в ході воєнних дій забороняється використовувати такі засоби: розривні кулі та кулі, які можуть легко розвертатися або сплющуватися в тілі людини; бактеріологічну та токсичну зброю; зброю, яка призначена для нанесення ураження осколками, що не виявляються в людському тілі рентгенівськими променями; міни, спрямовані на вибух при наявності, близькості чи безпосередньому впливі людини; міни, що самоанулюються після втрати здатності до спрацювання; міни-пастки, які спрацьовують при дотику або наближенні до них; дистанційні міни, які не відповідають технічним вимогам; торпеди без системи самоліквідації; автоматичні підводні контактні міни та інші види забороненої зброї.

За стандартами договірною та звичаєвого міжнародного гуманітарного права, не вибірковість використання засобів ведення війни заборонена. Наприклад, відповідно до статті 51 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, засоби і методи ведення війни, які не можуть бути спрямовані на конкретні воєнні об'єкти, наслідки яких необмежено уражають цивільних осіб чи об'єкти, або які використовуються під час бомбардування, що спрямоване на низку пов'язаних воєнних об'єктів у місцевості з цивільним населенням, є засобами ведення війни, забороненими для використання. Заборона використання засобів, які мають невибірковий характер, також визначена Звичаєвими нормами міжнародного гуманітарного права.

Використання будь-яких інших засобів ведення війни під час збройного конфлікту, яке суперечить принципам та нормам Міжнародного гуманітарного права (МГП), може бути визнане як протиправне. Критеріями, які визначають заборонені засоби ведення війни згідно з положеннями МГП, є: 1) невибірковість у дії; 2) завдання надмірної шкоди та надмірних страждань; 3) завдання масштабної, тривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу.

Отже, використання таких засобів ведення війни, які є забороненими міжнародним гуманітарним правом під час збройного конфлікту, можна розглядати як застосування будь-якого засобу, що суперечить міжнародним нормам, проти якого передбачена відповідальність відповідно до міжнародного кримінального права. Заборонений засіб ведення війни визначається як використання конкретного виду зброї або інших засобів, які прямо заборонені міжнародними договорами.

Тому, важливість чіткого розуміння засобів ведення військових конфліктів, використання яких заборонено міжнародним законодавством, як предмету порушення законів і звичаїв війни, наголошується як ключова для дотримання загальновизнаних принципів та норм міжнародного гуманітарного права. Це також є основою для належного притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Вознюк. А. А., Жук І. В. Порушення законів і звичаїв війни: безпосередні об'єкти, предмети та потерпілі від злочину. Загальні положення «Jus bello». Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2022. Вип. 4 (100).
2. Громовенко К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.

«ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЯК НОВОГО ТИПУ ПОКАРАННЯ»

Марола К.В.,
*студентка 4-го курсу, відділення підготовки
студентів денної форми навчання «Право»
інституту права та безпеки,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:
Воронцов А.В.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Запровадження нового типу покарання є однією із найактуальніших проблем сьогодення, адже пробаційний нагляд є основним видом покарання і альтернативою позбавлення та обмеження волі заокремі кримінальні правопорушення, який буде діяти на період і після воєнного стану. Дана проблема має глобальний характер, тому що викликає багато дискусій серед

суспільства, адже такий вид покарання спрямований на забезпечення та удосконалення безпеки суспільства, та більш ефективному виправленню осіб без ізоляції від суспільства, але на перший погляд це доволі дивно ж звучить.

У грудні 2022 року відбулось реформування пенітенціарної системи України. Мета реформи – створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства та забезпечуватиме соціальне зцілення людини [1]. Затвердження даної реформи відбулось задля розширення самих альтернативних видів покарань для розвантаження місць позбавлення волі, тобто для людей, перебування яких там не покращить їхнє життя і не поліпшить перспективи їх виправлення, а внаслідок чого значно відбудеться економія бюджетних коштів. Слід зазначити, що сучасні умови, медичне та матеріально-технічне забезпечення засуджених невідповідали вимогам та Європейським пенітенціарним правилам, що не сприяло виправленню засуджених.

У 2023 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану» (реєстр. № 9185).

«Впровадження покарання у вигляді пробаційного нагляду сприятиме гуманізації пенітенціарної системи та розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства. Також воно дасть змогу виконати рекомендації ЄСПЛ (Європейський суд з прав людини) про необхідність оптимізації пенітенціарної системи і зменшення кількості засуджених» [2], – прокоментувала заступниця міністра юстиції України Олена Висоцька.

Пробаційний нагляд може бути призначено на строк від 1 до 5 років. Призначення даного покарання несе цілий ряд певних зобов'язань, за невиконання яких може бути застосовано більш суворе покарання. До таких обов'язків відноситься:

- ✓ періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;
- ✓ повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання;
- ✓ виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою;
- ✓ пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;
- ✓ не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації та інше [3].

Ефективне покарання – це не більш суворе покарання, а знання правопорушниками того, що за вчинення суспільно небезпечного діяння він буде нести відповідальність. Але чи багато шансів в особи виправитися, якщо вона потрапляє у в'язницю і втрачає сім'ю, втрачає роботу, втрачає позитивні соціальні зв'язки, втрачає здоров'я, втрачає якісь

психологічні аспекти, втрачає, втрачає, втрачає, хоча вона не несе великої небезпеки саме для життя і здоров'я людей у суспільстві?

Зазначається, що пробаційний нагляд тепер може бути застосований за злочинні діяння, передбачені окремими частинами статей Кримінального кодексу України, за найменш шкідливі кримінальні діяння, за які застосувалися вже альтернативи у вигляді штрафу, у вигляді громадських робіт, у вигляді виправних робіт [4].

Я підкреслюю, що пробаційний нагляд – це 5 років. Це не просто відмітки в органах пробації, а це індивідуальна робота з людиною і відвідування його за місцем проживання, роботи і навчання.

Отже, пробація знаходиться поза поліцією та установою виконання покарання, і це є випробування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, умовним засудженням і відстрочкою від виконання вироку суду. Основна сутність пробації полягає в тому, що над засудженим устанавлюється нагляд без ізоляції його від суспільства, проте з покладанням на нього певних зобов'язань та обмежень. Головною ж метою пробації є захист суспільства, запобігання повторним кримінальним правопорушенням, сприяння реінтеграції злочинця в соціальне життя.

Список використаних джерел:

1. Реформування пенітенціарної системи України. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probatsiyi-ta-resocializaciya> (дата звернення: 12.11.2023).

2. Новий вид покарання – пробаційний нагляд. Юридичний вісник України. Щотижнева загальнонаціональна правова газета. ON-LINE ВЕРСІЯ. URL: <https://yvu.com.ua/novyj-vyd-pokarannya-probatsijnyj-naglyad/> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Пробаційний нагляд за кримінальні правопорушення: що передбачено новим Законом? ПЛАТФОРМА ЛІГА: ЗАКОН. URL:

https://jurliga.ligazakon.net/analytics/222662_probatsyniy-naglyad-za-krimnaln-pravoporushennya-shcho-peredbacheno-novim-zakonom (дата звернення: 12.11.2023).

4. В Україні запроваджують новий вид кримінального покарання. УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3755425-v-ukraini-zaprovadzuut-novij-vid-pokaranna.html> (дата звернення: 12.11.2023).

«ДО ПИТАННЯ ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЯКІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Матюшенко О.І.,
кандидат наук з державного управління,
завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

Данілова В.М.,
студентка 3 групи 2 КМ-2Р курсу
Інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ

Метою законопроекту «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконного обігу деревини», реєстр. № 9665 від 01.09.2023 р. визначено удосконалення кримінальної та адміністративної відповідальності за незаконну порубку лісу, що сприятиме більш ефективному застосуванню положення кримінального законодавства на практиці. Особливо яскраво, на думку законодавця, дія вказаного законопроекту у разі його прийняття, реалізується при забезпеченні дотримання принципу диференціації покарань за правопорушення різної тяжкості, а також розмежування незаконних дій, пов'язаних із вирубуванням, пошкодженням або знищенням дерев чи чагарників, заготівлею очерету, а також діянь, пов'язаних із перевезенням, зберіганням чи збутом дерев, чагарників або деревини, законність походження яких не підтверджується [1].

При першому досить позитивному враженні слід констатувати, що деякі положення вказаного законопроекту є дискусійними, не узгоджуються з іншими положеннями чинного Кримінального кодексу України (далі – КК), порушують традиції нормопроєктування та правила юридичної техніки [2].

Так, законопроектом «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконного обігу деревини» пропонується доповнити положення ст. 245 КК частиною третьою, у якій криміналізувати незаконну заготівлю очерету, що заподіяла істотну шкоду.

На підтримку даної ініціативи вказується лише факт того, що кримінальна відповідальність за заготівлю очерету, що призводить до знищення природних оселищ та видів природної фауни і флори, не передбачена. Але зрозуміло, що відсутність кримінальної відповідальності за

будь-яке діяння не є підставою для його криміналізації. Крім того, очерет – це рід багаторічних трав'янистих рослин родини тонконогових, які є предметом діяння, передбаченого ст. 245 КК, а спосіб незаконної заготівлі рослин у формі їх вилучення з певного місця (знищення) зазначений як форма об'єктивної сторони діяння, передбаченого ст. 245 КК. Тому потреби окремо криміналізувати діяння щодо очерету немає.

Наступне зауваження стосується надмірної деталізації пропонованого місця вчинення правопорушення, ним законодавець пропонує визнавати парки, сквери, заповідники, території чи об'єкти природно-заповідного фонду, особливо охоронювані ліси. І тут слід вказати на парадокс: у разі прийняття даного законопроекту кримінально-правова оцінка вчиненого буде залежати не від факту незаконного вирубування дерев або чагарників та спричинення цими діями істотної шкоди, а від місця, де було вчинено таке правопорушення. До речі, незаконне вирубування дерев у парках, скверах, що становлять виняткову соціальну значущість для громад і населення, хоч і створює неабиякий негативний резонанс у суспільстві, але за наявного правового регулювання не розцінюється як кримінальне правопорушення проти довкілля. Крім того, пропонована редакція змін до ст. 245 КК містить термін, який на сьогодні відсутній у чинному законодавстві – «особливо охоронювані ліси».

Негативну реакцію також викликає пропозиція щодо доповнення існуючої норми кваліфікуючою ознакою «спричинення тяжких наслідків, а також вчинення правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану». Вважаємо недоцільним запровадження подібної новели, особливо з огляду на те, що вчинення відповідних дій в умовах воєнного або надзвичайного стану може підпадати під ознаки й інших статей КК.

Отже, законопроект «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконного обігу деревини», реєстр. № 9665 від 01.09.2023 р. у запропонованій редакції не може бути прийнятий.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконного обігу деревини», реєстр. № 9665 від 01.09.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/9665>

2. Проект Закону України «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконного обігу деревини», реєстр. № 9665 від 01.09.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/9665>

«АДВОКАТУРА ТА АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ»

*Меркулова В.О.,
д.ю.н., професор, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Проблеми дієвості виконання адвокатурою своєї ролі в сучасному світі та потенційних можливостей її підвищення все частіше стають предметом активного обговорення в доктрині права. На підставі комплексного аналізу різних аспектів функціонального призначення адвокатури, змісту та сутності адвокатської діяльності, визначення меж правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги, дієвості кримінально-правового захисту професійної адвокатської діяльності від незаконного впливу тощо [1; 2; 3; 4], - маємо визначитися із напрямками подальшого реформування цього інституту. Вихідними положеннями для обговорення цього питання є окремі аспекти сучасного розуміння зазначених проблем.

Невід'ємною складовою доктринальної дискусії є обговорення питання щодо доцільності визначення новітніх механізмів взаємодії адвокатури та держави через удосконалення *інституту головного функціонального її призначення*. Неоднозначність в розумінні та тлумаченні функцій адвокатури свідчить про доволі значні потенційні можливості цього інституту щодо захисту головних соціальних цінностей громадянського суспільства України, якими є права, свободи, законні інтереси громадян та організацій.

І ця проблема має вирішуватися на тлі складного процесу побудови в Україні громадянської правової держави, а отже дієвості інтенсивного реформування усіх інститутів її правової системи, а отже і адвокатури. Концепція правоохоронної діяльності та системи правоохоронних органів в Україні останнім часом докорінно змінюється. Створюється *нова модель парадигми правового забезпечення функціонування органів кримінальної юстиції в механізмі правоохоронної діяльності*, яка базується на результатах аналізу функціональних та організаційних аспектів їхньої роботи, узагальнення виявлених прогалин у правовому регулюванні розглядуваної сфери.

Основні концептуальні положення щодо змісту та напрямків реформування в цій сфері відтворені безпосередньо в концепції реформи у тому вигляді, в якому її затверджено Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів». Серед *напрямків реформування сфери кримінальної юстиції* на нашу увагу заслуговують наступні завдання:

перебудови організаційно-функціональної складової органів кримінальної юстиції; реформування процедури досудового розслідування; посилення захисту прав та інтересів потерпілих; поширення застосування відновних процедур і примирення тощо.

Отже в значній мірі змін має зазнати вітчизняна судова система, кримінальне судочинство передусім. Проте саме судова система є однією із сфер активного залучення професійних можливостей адвокатів. Інститут *адвокатури є невід'ємною частиною судової системи*. Оскільки гарантує доступ необмеженого кола осіб до будь-якого виду правосуддя, до дієвої реалізації усіх елементів механізму їхнього відправлення, а отже реалізує та захищає конституційні права та свободи усіх верств населення України на усіх рівнях судової системи України. Вже загальновизнаним є те, що адвокат, захищаючи приватні інтереси клієнта, тим самим впливає на якість правосуддя.

Проте, формально-юридичне розкриття ознак адвокатської діяльності та адвокатури у чинний правовий спосіб у спеціальному Законі не відповідають потребам та закономірностям співвідношення нормативної бази сьогодення, не надають підстав для всебічної відповіді на питання про те, в чому полягає соціально-правове призначення адвокатури як правозахисного інституту в умовах інтенсивного реформування суспільства, судової системи, впровадження відновних технологій у розв'язання правових конфліктів.

Реформування кримінального судочинства в напрямку впровадження відновних технологій посилює значення пошуків та розробки нових правових моделей взаємовідносин усіх учасників цього прогресивного процесу. Правовий порядок та законність передбачають поширення та більш глибоке розуміння функціонального призначення правозахисного інституту, яким є адвокатура. Системно-правовий аналіз та співставлення сучасних завдань кримінального судочинства, основних напрямків щодо впровадження відновного правосуддя, значення інституту медіації у цьому процесі доводять необхідність новітніх підходів щодо механізму захисту прав, свобод, законних інтересів людини та громадянина під час виникнення конфлікту у бідь-якій сфері життєдіяльності суспільства, а отже і розуміння місця адвокатури у цьому процесі.

Саме незалежність та високий теоретико-правовий рівень підготовки адвокатів може забезпечити належний рівень вирішення конфліктних ситуацій, інтенсивність усунення його негативних наслідків; повну та кваліфіковану участь різних сторін (представників громади, потерпілих та правопорушників, інших зацікавлених осіб); тактовність та взаємопорозуміння під час складного пошуку взаємоприйнятних рішень; спроможність у переконанні винної особи (правопорушника) щодо доцільності дієвого каяття та дострокового виправлення.

Поширення ж сфери функціонального призначення адвокатури безумовно має відтворитися у суттєвому удосконаленню чинного законодавства, що її регулює. Адже основне розуміння правового змісту та меж правомірної діяльності захисника та представника особи надають саме положення Законів (у вузькому розумінні цього слова). А

саме: щодо видів адвокатської діяльності; чіткого переліку прав, обов'язків, заборон (загального та кримінального процесуального характеру); змісту присяги, договору про надання правової допомоги, порядку та умов процедури їхньої реалізації.

Проте особливістю розуміння меж правомірної адвокатської діяльності є те, що під час визначення змістовних та сутнісних ознак правових понять (категорій) не менше значення має їхній етичний вимір, який має посилити увагу до конфіденційних стандартів побудови взаємин між адвокатом та клієнтом. Знання закону в організаційній та повсякденній діяльності адвоката має накладатися на певні тактичні та етичні особливості реалізації ним своїх професійних обов'язків.

Отже правомірність діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги, - це багаторівнева соціально-правова та етична категорія, яка структуровано охоплює увесь комплекс правових положень, визначених у нормативно-правових актах законодавчого та підзаконного рівнів, за умови їхнього етичного наповнення. Відповідно межі правомірності діяльності захисника та представника особи з надання правової допомоги мають аналізуватися на декількох рівнях: законодавчому (міжнародно-правовому, вітчизняному законодавчому рівні); етичному (правила адвокатської етики); на рівні стану дотримання спрямування діяльності захисника та представника з надання правової допомоги. Захисник має не просто відстоювати права, свободи, законні інтереси клієнта, а досягати їхнього дотримання лише з позицій максимального покращення правового стану підзахисного у кримінально-правовому конфлікті на різних стадіях реалізації кримінального судочинства.

Такий багаторівневий підхід у розумінні меж правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги має суттєво позначитися на стані їхнього кримінально-правового захисту та убезпечення. Відповідно, однією із основних тенденцій досліджень кримінологічного, кримінально-правового та кримінального процесуального характеру є доведення того, що в умовах інтенсивного реформування кримінального та кримінального процесуального законодавства в Україні має посилюватися актуальність питань, пов'язаних із формуванням системи кримінально-правових та кримінально процесуальних заходів убезпечення сфери професійної адвокатської діяльності від незаконного впливу (втручань, перешкоджань).

Зокрема, теоретичного, правового та правозастосовного переосмислення потребують питання, які стосуються: визначення тяжкості діянь, пов'язаних із посяганням на особисті та професійні права, свободи та інтереси захисника, представника особи з надання правової допомоги (на тлі посилення значення інституту адвокатури в умовах побудови в Україні правової, громадянської держави); набуття санкцією, що передбачає відповідальність за втручання в професійну адвокатську діяльність (ст. 397 КК), дієвого кримінально-правового охоронного значення.

Підсумовуючи, слід підкреслити наступне. В умовах глобалізації та технічної інтенсифікації необхідно сформувати нові підходи та досконалі правові інструменти підвищення соціальної ролі адвокатури в сучасному світі. Доволі широка сфера діяльності інституту адвокатури потребує більш чіткого правового регулювання, зміни підходів на рівні теорії права, законодавства та правозастосування. Вимагає більш чіткого автентичного тлумачення понять та категорій, що стосуються адвокатської діяльності, порядку та умов правозастосовної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Меркулова В.О. Адвокатура та адвокатська діяльність в Україні: сучасні тенденції доктрини права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». № 9 (67), 2023 <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-9>

2. Меркулова В.О., Гритенко О.А. Межі та зміст структурних складових поняття «правомірна діяльність» захисника чи представника по наданню правової допомоги: теоретико-правові аспекти реалізації положень ст. 397 КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9 . 2023 р. www.lsej.org.ua

3. Меркулова В.О. Гритенко О.А. Правомірна діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги: визначення потерпілих за ст. 397 Кримінального кодексу України та співвідношення окремих понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 4, 2023.

4. Меркулова В.О. Функції адвокатури та відновне правосуддя: проблеми співвідношення. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2023.

«ПРО ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ, ЩО СПРИЧИНИЛО ІНШІ ТЯЖКІ НАСЛІДКИ (Ч. 2 СТ. 245 КК УКРАЇНИ)¹»

Мовчан Р.О.,
д.ю.н., професор, професор
кафедри конституційного, міжнародного
і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Проаналізувавши практику застосування ч. 2 ст. 245 КК України за ознакою настання «інших тяжких наслідків», мною було встановлено, що у всіх (хоч і доволі нечисленних) виявлених випадках інкримінування

¹ Тези підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проєкту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

аналізованої норми за згаданою ознакою підставою для такої кваліфікації було спричинення майнової шкоди.

Оскільки нормативно закріплений показник вираженої в НМДГ шкоди, яка б оцінювалась як «інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 245 КК України) відсутній, відповідне питання перебуває у межах суб'єктивного огляду правозастосувачів. У результаті виникла неприпустима ситуація, коли за ч. 1 ст. 245 КК України нерідко кваліфікуються прояви знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, що спричинили шкоду, яка є більшою за ту, наявність якої в інших ситуаціях визнається підставою для інкримінування ч. 2 ст. 245 КК України за ознакою настання «інших тяжких наслідків». Тобто прямим наслідком відсутності формально визначених показників майнової шкоди, з якими пов'язується настання та посилення кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, стало те, що за ч. 1 ст. 245 КК України інколи кваліфікуються більш небезпечні діяння ніж ті, кримінально-правова оцінка яких здійснюється за ч. 2 ст. 245 КК України, у санкції якої (що логічно) передбачені значно суворіші покарання.

Для ілюстрації сказаного наведу такі приклади із судової практики, коли в одних випадках як злочин, передбачений ч. 1 ст. 245 КК України, а в інших як злочин, передбачений ч. 2 цієї статті КК, кваліфікувалися такі дії:

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 245 КК України	Злочин, передбачений ч. 2 ст. 245 КК України
1. Викидування недопалку в суху траву, що в сукупності з низькою вологістю повітря, відсутністю протягом тривалого часу дощу призвело до загорання сухої трави у лісовому масиві площею 4,7 га і заподіяння матеріальних збитків на загальну суму 816 195 грн. [1] (2022 р.)	1. Запалювання сухої трави, від загорання якої виникла пожежа, внаслідок чого знищено лісову підстилку на площу 1,49 га та пошкоджено 158 дерев різних порід до ступеня припинення росту, що потягло за собою заподіяння наслідків для держави у розмірі 711 150,5 грн. [2] (2022 р.)
2. Знищення вогнем рослинності на площі 39,6 га, яке спричинило збитки на суму 945 074 грн. [3] (2017 р.)	2. Необережне поводження з вогнем, внаслідок якого сталося загорання трави та вогонь за напрямком сильного вітру розповсюдився сухим трав'яним покривом на лісовий масив, що потягло за собою заподіяння шкоди охоронюваним законом державним інтересам у вигляді матеріальних збитків на загальну суму 613 327 грн. [4] (2020 р.)
3. Недотримання правил пожежної безпеки (недопалок цигарки, який	3. Кидання тліючого недопалку цигарки в пісок, змішаний з сухою

тримав у руці, винний, не загасивши, кинув на землю і побіг виганяти худобу), від чого загорілася суха трава на пасовищі; згодом полум'я перекинулось на ліс, чим було спричинено шкоду на загальну суму 254 659, 49 грн. [5] (2012 р.)	травою, внаслідок чого сталося загоряння трави, а вогонь за напрямком сильного північного вітру розповсюдився сухим трав'яним покривом на лісний масив лісництва та у подальшому під впливом сильного вітру з поривами та змінним напрямком – на лісові масиви прилеглих кварталів лісництва, що заподіяло матеріальну шкоду на загальну суму 220 764,8 грн. [6] (2012 р.)
--	---

Як бачимо, судовій практиці явно бракує однаковості і прогнозованості, що призводить до неприпустимих ситуацій, коли, наприклад, знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, яким було завдано матеріальну шкоду на суму 220 764,8 грн., кваліфікується за ч. 2 ст. 245 КК України як таке, що спричинило інші тяжкі наслідки, а аналогічні діяння, наслідком яких стало завдання фактично аналогічної шкоди, або шкоди на суму приблизно в 2 (456 750 грн.), 3,5 (816 195 грн.) і навіть в 4 рази (945 074 грн.) разів більшу за попередню, – за ч. 1 ст. 245 КК України. Вартує уваги і те, що у таблиці спеціально зазначено однакові (або майже однакові) часові періоди винесення судових рішень, які засвідчують, що з'ясована тенденція у правозастосуванні не може бути пояснена, наприклад, поступовою девальвацією гривні.

На мою думку, наведені положення зайвий раз демонструють те, що у поліпшеній ст. 245 КК України формалізованим має бути не лише передбачений ч. 1 показник шкоди, яка виступатиме криміноутворювальною ознакою злочину (істотна шкода), необхідність чого була доведено у раніше опублікованих статтях автора [7, 8], а й показники шкоди (значної та тяжкої), з якими має пов'язуватися диференціація кримінальної відповідальності за аналізовані делікти. Врешті-решт необхідність руху в напрямі формалізації ознак не лише основних, а й кваліфікованих складів кримінальних правопорушень проти довкілля поступово усвідомив і законодавець.

Про це, зокрема, свідчать приклади конструювання нових редакцій ст. 246 (Закон від 25 квітня 2019 р.) і ст. 254 КК України (Закон від 19 грудня 2019 р.), у частинах четвертих яких встановлено відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу та умисне ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами, відповідно, які спричинили тяжкі наслідки (показник останніх розкритий у примітках вказаних статей).

Водночас за притаманної Особливій частині КК України довільності кількісних показників шкоди вважаю, що при формулюванні (у порядку вдосконалення ст. 245 КК України) показників «значної шкоди» та «тяжкої

шкоди» уваги вартують ті, так би мовити, середні «коефіцієнти», які використовуються у чинному кримінальному законодавстві для конструювання інших подібних кваліфікованих складів кримінальних правопорушень. При цьому зауважу, що через свою очевидну завищеність та довільність (необґрунтованість) мною не бралися до уваги середні показники шкоди, які ставали підставою для інкримінування ст. 245 КК України; замість цього мають враховуватися наведені дані щодо обґрунтованого середнього розміру шкоди, яка заподіювалась при вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 КК України.

Отже, пам'ятаючи про те, що істотною рекомендацією вважати шкоду, яка в 20 разів перевищує НМДГ [9, с. 385], пропоную встановити показник «значної шкоди» на рівні 60 і більше НМДГ, а «тяжкої шкоди» – 250 і більше НМДГ.

Список використаних джерел:

1. Вирок Великоберезнянського районного суду Закарпатської області від 28 листопада 2022 р. у справі № 298/870/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107545900>
2. Вирок Вишнівського районного суду Чернівецької області від 29 грудня 2022 р. у справі № 713/1215/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108178030>
3. Вирок Локачинського районного суду Волинської області від 9 березня 2017 р. у справі № 160/27/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65235186>
4. Вирок Ковельську міськрайонного суду Волинської області від 13 лютого 2023 р. у справі № 159/3719/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108939415>
5. Вирок Крижопільського районного суду Вінницької області від 6 грудня 2012 р. у справі № 0210/2235/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/33359754>
6. Вирок Новокаховського міського суду Херсонської області від 20 грудня 2012 р. у справі № 2117/5636/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/28093629>
7. Мовчан Р. О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: проблеми розмежування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2023. Вип. 16. С. 266–277. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.2.266-277. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/>
8. Мовчан Р. О. Диференціація кримінальної відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: іноземний досвід, національні перспективи. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 4. С. 352–357. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.59>
9. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. 520 с.

**«ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ ПОЛОЖЕННЯ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ
ІНСТИТУТОМ «ВИПРОБУВАННЯ» В КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ»**

Мурадян Г.Р.,

аспірант

кафедри кримінального права та кримінології

Одеського державного університету

внутрішніх справ

м. Одеса

Науковий керівник:

Резніченко Г.С.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

кримінального права та кримінології

Одеського державного університету

внутрішніх справ

м. Одеса

Випробування при звільненні засудженого введено в законодавство України більше 15 років, однак, як показує практика роботи установ виконання покарання та судів, виникає чимало труднощів при застосуванні та реалізації норм, що регламентують ці відносини, а отже не просте питання щодо встановлення та підтвердження місця інституту випробування в кримінально-виконавчому праві.

Отже, окремого інтересу представляють законодавчі положення, які пов'язані із інститутом «випробування» в кримінально-виконавчому праві, зокрема положень Кримінально-виконавчого кодексу України (далі -КВК України) та інших нормативно правових актів, до яких звертається КВК України.

КВК України містить окремий розділ V. «Звільнення від відбування покарання. Допомога особам, які звільнені від відбування покарання, контроль і нагляд за ними». У зазначеному розділі глави 23, 26 регламентують положення щодо звільнення від покарання. Зміст зазначених глав складають положення щодо встановлення підстав звільнення від покарання, а також щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання» (ст. ст.163-166 КВК України) [2].

А саме, закріплюють: по перше - серед підстав зазначених у ст. 152 КВК, ті що передбачені ст.ст. 75, 79, 81,82, 83 КК України, по-друге – органи, що здійснюють нагляд за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, зокрема органи пробації.

КВК України закріплює положення, які пов'язані інститутом «випробування», зокрема, глава 26 КВК України «Здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання». Не претендуючи на повний виклад безпосереднього питання, базуючись на наукових міркуваннях щодо юридичної природи здійснення контролю за поведінкою

осіб, які звільненні від покарання [1, с. 191-194], слід зазначити, що відповідна діяльність, виражається в режимі відбування покарання, і має на меті досягнення цілей покарання, а застосування мір кримінально-правового впливу – на досягнення цілей виправлення і перевиховання, а також спеціального попередження.

При цьому метою режиму випробування, який виступає частиною механізму забезпечення кримінального покарання та застосування мір кримінально-правового впливу щодо звільнених осіб від покарання є: застосування нагляду як комплексу мір та заходів для забезпечення виконання умов випробування; застосування заходів попереджувального характеру для обмеження і позбавлення умов вчинення повторного кримінального правопорушення чи іншого правопорушення; забезпечення умов виправлення засуджених.

Отже, маємо зазначити, що діяльність щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, які звільненні від покарання є складовою інституту «випробування», так як застосування мір кримінально-правового впливу – на досягнення цілей виправлення і перевиховання, а також спеціального попередження не можливе без реалізації того комплексу мір та заходів, які забезпечуються інститутом випробування [3, с. 240-243].

Проте, окрім положень КВК України, які, як було зазначено вище, пов'язані із інститутом випробування у кримінально-виконавчому праві, не менш значущими є положення Закону України «Про пробацію», тим більш що деякі положення між собою пов'язані. Так, зокрема, порядок звільнення від відбування покарання з випробуванням за ст. ст.75,79 КК України, має законодавче закріплення як у ст. 163 КВК України, так і у ст. 6 Закону «Про пробацію».

Закріплення у Законі України «Про пробацію» трьох видів пробації: досудової, наглядової та пенітенціарної пробації надає поштовх для аналізу окремого виду пробації, наглядової пробації, так як саме через цей вид здійснюється контроль та нагляд, за особами, які звільненні від відбування покарання з випробуванням [4]. Отже, положення Закону «Про пробацію» серед інших видів стосовно ст. 75,79 КК України визначають наглядову пробацію. Наглядова пробація реалізовує європейський стандарт пробації, який передбачає, що нагляд необхідно розглядати не лише як контрольну функцію, а й як засіб консультування правопорушників, надання їм допомоги або створення мотивації. Тому наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених. Заходи наглядової пробації розпочинаються після надходження до уповноваженого органу з питань пробації судового рішення. Заходи контролю за поведінкою та виконанням обов'язків, покладених на засудженого, регламентуються чинним законодавством [6, с. 162-163].

Через встановлення сутності нагляду та контролю з боку органів пробації, нами з'ясовано, що нагляд та контроль з боку органів пробації це своєрідний соціально-виховний вплив, зокрема на осіб, які звільнені від покарання з випробуванням, який супроводжує процес випробування, отже

покладений на те, щоб у підсумку досягти однієї із цілей покарання виправлення. Так, на думку А. В. Скіць, досягнення непростих задекларованих завдань виправлення та ресоціалізації засуджених можливе за умови здійснення системного, цілеспрямованого та правильно організованого впливу.

Основним засобом та механізмом здійснення такого впливу, на думку автора, є соціально-виховна робота [5, с. 127]. А отже, маємо зауважити, що наглядова пробація розкривається через такі категорії зокрема, як «виправлення», «ресоціалізація», «соціально-виховний вплив», а їх інструментом виступає «випробування».

На підставі вищевказаного, слід зазначити: КВК України міститься окремі положення щодо встановлення підстав звільнення від покарання, а також щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання» (ст. ст.163-166 КВК України), а також положення Закону України «Про пробацію», в якому визначені три види пробації, зокрема наглядова пробація пов'язані із інститутом випробування. Нагляд та контроль з боку органів пробації це своєрідний соціально-виховний вплив, який супроводжує процес випробування, отже покладений на те, щоб у підсумку досягти однієї із цілей покарання виправлення, зокрема за особами, які звільнені від покарання з випробуванням. Діяльність щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, які звільнені від покарання пов'язана із «випробування», так як застосування мір кримінально-правового впливу, зокрема соціально-виховного впливу направлена на досягнення цілей виправлення і перевиховання, а також спеціального попередження, що неможливо без реалізації того комплексу мір та заходів, які забезпечуються інститутом випробування.

Список використаних джерел:

1. Звенигородський О.М. Історико-правовий аналіз становлення інституту контролю та нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 191-194.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України №1129-IV від 11 липня 2003 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 08.11.2023).

3. Мурадян Г.Р. Окремі питання здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання в контексті інституту «випробування». *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 25 лист. 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 240-243

4. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII : станом на 29 вересня 2016 року. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 12.11.2023).

5. Скіць, А. В. Соціально-виховна робота з неповнолітніми засудженими у виховних колоніях. Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук. Тернопіль : ТНПУ, 2011. №2. С. 124-129.

6. Теоретичні питання удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування : монографія / [К. А. Автухов, О. В. Гальцова, М. Ю. Кутепов та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Степанюка] ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2021. 488 с.

«ТРИГЕРНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДЕЯКІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ЇМ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ЗАСОБАМИ»

Нетеса Н.В.,

*к.ю.н., учений секретар
Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України,
м. Харків*

В умовах повномасштабної війни з РФ інформаційний простір виступає самостійною ареною протистояння, де активно застосовуються гібридні методи й засоби поширення ворожого впливу на внутрішню та зовнішню політику України [1, с. 98]. На жаль, на теперішній час наша країна здебільшого реагує на вже наявні інформаційні атаки та інциденти, тоді як в умовах воєнного стану першочергового значення набуває випереджувальна діяльність, спрямована на нейтралізацію чи принаймні мінімізацію можливостей маніпулювання суспільною свідомістю в Україні та за її межами. При цьому загрозу інформаційній безпеці України становлять не лише ззовні організовані та скеровані спецслужбами іноземних держав спеціальні інформаційні операції, а й неконтрольована, нескоординована, соціально безвідповідальна інформаційна активність представників української влади та медіаспільноти, яка має своїм наслідком, з одного боку, виток чутливої в умовах війни інформації, що здатна заподіяти шкоду національній безпеці України, а з другого боку, поширення неправдивої інформації з метою маніпулювання громадською думкою. І тут своєрідними тригерами інформаційного простору, які визначають чутливість його контенту в умовах війни і містять високий потенційний ризик внутрішньої дестабілізації ситуації в Україні, є насамперед тематика війни пов'язані з нею тематики втрат військового та цивільного населення, мобілізації, втоми від війни, а також волонтерства, висвітлення яких вимагає перегляду підходів до проведення інформаційної роботи з аудиторією насамперед всередині країни. Розглянемо їх детальніше.

Війна. Щоденне звітування в інформаційному просторі про перемоги в ході війни сил оборони України, заниження втрат України порівняно з втратами ворога, поширення наративів про слабкість та некомпетентність ворога, що в короткостроковій перспективі в цілому було виправдано необхідністю підтримання бойового духу українців, врешті-решт, призвело до формування викривленої картини реальної ситуації на фронті із закономірним результатом у вигляді недооцінки ворога та очікування населенням швидкого завершення війни. Невиправдання цих очікувань призвело до істотного зниження рівня довіри населення до української влади та зневіри у можливості сил безпеки і оборони України в аспекті відсічі та стримування збройної агресії рф. Як шляхи вирішення означеної проблеми за допомогою інформаційних засобівможуть бути запропоновані такі заходи: 1) формування та утвердження в інформаційному просторі стратегічних наративів для суспільства, які б мотивували українців на боротьбу, але при цьому налаштовували на тривалу та виснажливу війну заради безальтернативної перемоги та відновлення територіальної цілісності України, а також на готовність пройти важкий шлях післявоєнного відновлення країни; 2) створення умов для задоволення потреб населення в об'єктивній та достовірній інформації шляхом систематичного висвітлення вже одержаних перемог на окремих напрямках та ділянках; 3) утвердження наративу, що навіть мінімальне просування на фронті означає відсування ворога, його втрати та поразки.

Крім того, враховуючи небезпечність розголошення в інтересах національної безпеки в умовах війни інформації щодо реальних *втрат сил оборони України та цивільного населення* від збройної агресії рф важливим є зміщення в державній інформаційній політиці акцентів з висвітлення недостовірних цифр у бік просування наративів про важливість долучення цивільного населення, що перебуває в тилу, до допомоги силам оборони України заради зменшення втрат військових та техніки, зокрема до збору коштів на придбання дронів та іншої необхідної техніки, виготовлення маскувальних засобів тощо та систематичне висвітлення подібних фактів долучення цивільних до надання допомоги військовим в медіапросторі та мережі Інтернет.

Ще одним інформаційним тригером воєнного часу є *втома населення від війни*, особливо тих регіонів, що є віддаленими від зони ведення бойових дій, та зумовлені нею небезпечні ризики утвердження та поширення ідей про необхідність найскорішого завершення війни шляхом переговорів на умовах, вигідних державі-агресору, а також заради недопущення маніпуляцій громадською думкою у напрямку загострення соціальних протиріч по лінії «воював – не воював», «відчув наслідки збройної агресії – не відчув». Розв'язання цієї проблеми можливе шляхом забезпечення консолідації української нації, зокрема, із застосуванням таких інформаційних засобів, як висвітлення фактів реального життя військових з акцентом на ті сфери, до яких можуть долучитися цивільні, а також вжиття заходів щодо посилення

національно-державницької ідеології населення України та забезпечення її від ідеологічних загроз.

До топ-5 сучасних трендів інформаційного простору в умовах воєнного стану та особливо в умовах активної фази бойових дій належить тематика *мобілізації*. Маніпуляція інформацією про насильницьке захоплення людей на вулицях для доставлення до ТЦК, відправку мобілізованих без підготовки на передову, висвітлення фактів стрімкого збагачення керівників ТЦК на мобілізаційних процесах у поєднанні з реальними фактами порушень з боку представників ТЦК та ВЛК породжує страх населення перед мобілізацією, що активно використовується ворогом в інформаційному протиборстві.

Одним із шляхів розв'язання ситуації з мобілізацією є популяризація військової служби та престижу захисту батьківщини, об'єктивне висвітлення у ЗМІ та мережі Інтернет процесу підготовки цивільних до військової служби та донесення до цільової аудиторії важливих меседжів: «мобілізація – це не завжди фронт»; «мобілізація передбачає попередню серйозну підготовку»; «мобілізація передбачає можливість вибору підрозділу та позиції заради забезпечення максимально ефективного використання людського потенціалу відповідно до опанованих навичок».

Реалізація цього напрямку передбачає вжиття заходів до підвищення рівня соціальної відповідальності медіаспільноти за формування інформаційної повістки з питань війни та мобілізації з тим, щоб забезпечити їх висвітлення професійними комунікаторами, які мають доступ до достовірної інформації та уповноважені на її поширення. Так само до висвітлення питань війни та мобілізації мають залучатися насамперед професійні військові з людським обличчям та підтвердженням досвідом, які кваліфіковано розповідають про процес відбору, підготовки та розподілення мобілізованих, а також наводять приклади героїчних вчинків реальних військових, які й зараз проходять службу в підрозділах сил оборони України. Водночас мають вживатися заходи до мінімізації участі у висвітленні в інформаційному просторі означених тем так званих «військових експертів», які заради нарощування власних рейтингів оперують неперевіреною інформацією з непідтверджених джерел.

Волонтерство. В умовах повномасштабного вторгнення, неготовності державних інституцій до ефективного протистояння ворогові волонтерська діяльність взяла на себе виконання великого обсягу соціальних функцій, суттєво доповнюючи у такий спосіб державні зусилля. Набувши різноманітних форм прояву – підтримка військових у вигляді зброї, спеціального спорядження, транспорту, засобів зв'язку, навчання, збору коштів та пожертв на задоволення інших військових потреб, надання гуманітарної допомоги різним верствам цивільного населення, що постраждало від війни, інформаційна підтримка України за кордоном з метою поширення достовірної інформації про війну в Україні, організація культурних заходів, спрямованих на зміцнення національної єдності та ідентичності українського суспільства та ін., волонтерство в Україні стало невід'ємним елементом громадянського суспільства в умовах війни. Значні

масштаби цього явища насамперед пов'язані з активним використанням можливостей мережі Інтернет (зокрема соцмереж) та висвітленням діяльності волонтерів в медіапросторі. Водночас, враховуючи великий внесок волонтерського руху в Україні у справу стримування та відсічі збройної агресії РФ, а також можливості формування на його основі міцної політичної опозиції, виникає серйозна загроза використання інформаційного простору для дискредитації діяльності волонтерів як з боку країни-агресора, так і з боку представників політичної спільноти України, які бачать в них серйозних конкурентів на майбутніх виборчих перегонах.

Вирішення цієї ситуації інформаційними засобами передбачає вжиття редакціями ЗМІ та інтернет-ресурсів дієвих заходів щодо ретельної перевірки на предмет достовірності матеріалів про діяльність волонтерів та мінімізації висвітлення фактів про їх статки з тим, щоб, з одного боку, не відбити бажання займатися волонтерською діяльністю, а, з другого боку, не допустити збільшення кількості шахраїв (псевдоволонтерів), які у такий спосіб незаконно збагачуються на війні. Важливим є також формування та просування в інформаційному просторі наративу про те, що волонтери – це герої, які наближують нашу спільну перемогу, добровільно розділяючи з державою всі тяготи війни.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки в умовах воєнного стану вимагає оновлення підходів до формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема, шляхом розширення напрямів взаємодії суб'єктів реалізації цієї політики з інститутами громадянського суспільства, зміщення акцентів у бік консолідації української нації, адаптації нині чинної нормативно-правової бази у сфері забезпечення інформаційної безпеки до реалій воєнного часу, підвищення рівня соціальної відповідальності за поширення чутливої в умовах війни інформації насамперед представників управлінського сектору та медіаспільноти, розширення зони координаційної роботи СБУ у напрямі формування інформаційної повістки з питань забезпечення інформаційної безпеки в контексті військової складової, діяльності спецслужб та загальносуспільних питань, висвітлення яких в інформаційному просторі в умовах воєнного стану здатне дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в країні.

Список використаних джерел:

1. Нетеса Н.В., Мокляк В.В. Спеціальні інформаційні операції проти України як елемент гібридної війни та напрями протидії їм. *Інформація і право*. 2023. № 3(46). С. 98-107. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\).287168](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46).287168)
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року №685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.

«ЩОДО ДЕЯКИХ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ КАРАНОСТІ ДІЯНЬ ЗА СТ. 436² КК УКРАЇНИ*»

Новікова К.А.,

*к.ю.н., старший науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального права НДІ ВПЗ
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
м. Харків*

Куковинець Д.О.,

*молодший науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального права НДІ ВПЗ
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
м. Харків*

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст.436²згідно із Законом № 2110-ІХ від 03.03.2022 р. З цього часу за цією статтею було обліковано більше 2500 кримінальних правопорушень, а у науково-практичному дискурсі почали виникати непоодинокі питання у частині її співвідношення із суміжними діями, коректності передбачення серед покараньконфіскації майна як такої, а також ефективності кримінально-правового регулювання означеного питання загалом.

Науковцями, що реалізують проєкт «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії глорифікації збройної агресії рф в Україні» (реєстраційний номер 2022.01/0060), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України, було проаналізовано 725 (ролеватних) судових рішень (станом на 16 жовтня 2023 р.) у формі вироків за ст.436²КК України і було встановлено таке.

Так, найбільш практично застосованою частиною цієї статті є ч. 2, якою встановлена відповідальність у частині виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською

**Примітка.* Публікацію підготовлено на виконання проєкту «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії глорифікації збройної агресії рф в Україні» (реєстраційний номер 2022.01/0060), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України.

Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України. Показник засудження за нею склав 58,2%, що дорівнює відповідно 422 випадкам засудження. Другою за поширеністю у цьому контексті є ч. 3, що містить кваліфікований склад злочину; її показник дорівнює 23,7% (172 вироки). За ч. 1ст. 436² КК (якою в якості кримінально караних визнаються такі дії як виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України) було засуджено 131 особу (18,1%).

Як обставини, що пом'якшують відповідальність за вчинене, було визначено: 1) щире каяття; 2) активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення; 3) наявність на утриманні малолітньої дитини; 4) притягнення до відповідальності вперше; 5) вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; 6) вчинення діяння учасником бойових дій, які відбувалися на території республіки Афганістан; 7) відсутність шкоди; 8) відсутність потерпілих.

Щире каяття було наявне у 454 вироках (62,6%), активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення – у 387 (53,4%); відсутність шкоди – у 12 (1,7%); відсутність потерпілих – у 10 (1,4%); притягнення до відповідальності вперше – у 21 (2,9%); наявність на утриманні малолітньої дитини – у 6 (0,8%); вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин – у 2 (0,3%); вчинення діяння учасником бойових дій, які відбувалися на території республіки Афганістан – у 1 (0,1%).

Обставинами, що обтяжують відповідальність, натомість було визнано: «з використанням умов воєнного стану», що була наявна у 25 вироках (3,4 %); «рецидив» – у 6 (0,8%); «у стані алкогольного сп'яніння» – 1 (0,1%).

Щодо найбільш застосовного виду основного покарання за цією статтею, то ним на сьогодні є позбавлення волі, що мало місце у 681 вирокх (93,9%). Арешт застосовувався у 14 рішеннях (1,9%), штраф – так само у 14 (1,9%), обмеження волі – 11 (1,5%), виправні роботи – 5 (0,7%).

Звільнення від покарання було застосовано у 644 вирокх (88,83%). При цьому відповідно до ст. 76 КК України на засудженого було покладено такі обов'язки як періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу (634 вирокх (98,1%)), повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи (641 вирокх (99,2%)), не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації (182 вирокх (25,10%)), а також спеціальні зобов'язання (29 вироків (6%)).

В якості означених спеціальних зобов'язань, як свідчить практика, найчастіше виступає дотримання вимог щодо 1) «проведення дозвілля» в частині прочитання та/або конспектування відповідних творів, зокрема, «Сон» ОСОБИ_10 [1], «Янгол з автоматом на плечі»; «Україна в добу гібридних викликів»; «Україна в епоху війномиру»; «Зима наближається» «Ізоляція»; «На щиті»; «Спогади родини загиблих»; «Донецький аеропорт»; «Іловайськ»; «Хлібне перемир'я» [2]; твори Миколи Міхновського «Самостійна Україна», Сергія Плохія «Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності.», та Юрія Липи «Розподіл Росії» [3]; ОСОБА_10 та ОСОБА_11 «Від Червоного терору до мафіозної держави. Спецслужби Росії в боротьбі за світове панування (1917-2035)», та Романа Іваничука «Орда» [4] тощо; а також 2) вивчення на пам'ять гімну України, Розділ IX «Територіальний устрій України» Конституції України [5; 6] і т.д.

Список використаних джерел:

1. Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 14.06.2023 р. (справа № 182/1467/23; провадження № 1-кп/0182/848/2023). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111538224>

2. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас від 15.05.2023 р. (справа № 711/2776/23; провадження 1-кп/711/377/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110882512>

3. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 17.02.2023 р. (справа № 522/2211/23; провадження № 1-кп/522/976/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109166056>

4. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 20.07.2023 р. (справа № 522/7885/22; провадження № 1-кп/522/1914/22). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105408042>

5. Вирок Голованівського районного суду Кіровоградської області від 30.09.2022 р. (справа № 386/922/22; провадження № 1-кп/386/69/22). Єдиний

державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106537929>

6. Вирок Голованівського районного суду Кіровоградської області від 12.05.2023 р. (справа № 386/446/23; провадження № 1-кп/386/61/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110847874>

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦИДУ В КОНТЕКСТІ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ»

Орловська Н.А.,
*д.ю.н., професор, професор кафедри
публічно-правових дисциплін
Одеського національного морського університету
м. Одеса*

Одним із наймасштабніших деструктивних наслідків війни стало руйнування екологічного середовища. Як було зазначено на конференції «United for Justice. United for Nature», що відбулася у Києві 20-21 жовтня 2023 р., інтенсивність бойових дій, цинічне ставлення загарбників до природи призвели до надзвичайного забруднення повітря та водойм; потенційно замінованими вважаються понад 174 тис. кв. км території України; понад 3 млн. га лісу уражено війною. Навіть попередні економічні збитки вже зараз оцінюються у понад 55,6 млрд. євро. Особливе місце серед еколого-економічних проблем посідає підриг Каховської ГЕС, внаслідок чого без води опинилися зрошувальні системи сільгоспугідь, на яких вирощувалося близько 2 млн. т зерна на рік [1; 2].

Однак реальні розміри екологічних проблем ще доведеться усвідомлювати. Зокрема, Екологічна Програма ООН наголошує, що робота з їх оцінки повинна охоплювати весь спектр питань: вплив на природу, здоров'я і безпеку людей, біорізноманіття, міські центри, обтяжені небезпечними уламками, сільськогосподарські об'єкти, хімічні заводи, паливна та металургійна промисловість, відходи та очисні споруди, що впливають на наземні, прісноводні та морські екосистеми. Але вже зрозуміло, що країна буде обтяженою токсичною спадщиною ще довго після завершення конфлікту [3]. Більше того, у проєкті Декларації про довкілля зазначається транскордонний характер заподіяної шкоди, адже йдеться не лише про Україну, а й про довкілля країн усього регіону [4].

Вже розпочалася робота із документування фактів шкоди довкіллю, яких від початку повномасштабного вторгнення задокументовано понад 2,5 тис. Також в межах Формули миру Президента України діє Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни. На Саміті Глав Держав та Урядів Ради Європи, що відбувся у м. Рейк'явік 16-17 травня 2023 р., оголошено

про створення Міжнародного Реєстру збитків, завданих агресією російської федерації проти України, який містить і екологічну складову [5].

Зазначене привертає увагу до проблеми юридичної оцінки ситуації як екоциду, тим більше, що сьогодні розслідується 14 відповідних проваджень. У цей же час в експертному та політичному середовищі вірують гострі дискусії щодо екоциду. Зокрема, показовим є те, що у тексті проекту Декларації про довкілля – міжнародного документу, який висвітлює основні аспекти зменшення шкоди довкіллю від війни в Україні - термін «екоцид» не застосовується, хоча при цьому наголошується на належному кримінальному переслідуванні екологічних злочинів відповідно до національного законодавства та норм міжнародного права [4].

Підстави кримінальної відповідальності за екоцид на сьогодні не пов'язані з чіткою міжнародною криміналізацією. Це унеможливорює уніфікацію національних законодавств та зводить нанівець застосування кримінально-правових інструментів, тим більше, коли йдеться про міжнародні збройні конфлікти та транскордонність заподіяної екологічної шкоди.

Тому слід визначити ті аспекти, які є частиною системної проблеми міжнародної криміналізації екоциду:

1. Концепція підходу до визначення екоциду. Національне законодавство та міжнародне право оперують антропоцентричним підходом до визначення злочину (кримінального правопорушення) в цілому та екоциду, зокрема. Центральною проблемою, яка виникає при вчиненні екоциду, - це шкода, яка заподіюється людині шляхом руйнування або знищення біоценозів та/або всього природного комплексу. На відміну від традиційної сучасна концепція екоциду передбачає розгляд природи і нелюдських видів як об'єктів з невід'ємною цінністю [6]. Навіть є позиція про визнання їх прав, зокрема, на існування. При цьому неможна вважати екоцид одним із загальних (ординарних) кримінальних правопорушень проти довкілля [7, с.513], оскільки масштаби та тривалість заподіяння шкоди довкіллю при екоциді є неспівставними з іншими діяннями. Невипадково у КК України екоцид віднесено до кримінальних правопорушень проти безпеки людства.

2. Об'єктивна складність формулювання визначення екоциду, що пов'язано із значною кількістю оцінних понять. Так, у червні 2021 р. міжнародною незалежною експертною групою було представлено проєкт визначення екоциду як «протиправних або безглузвих дій, вчинених зі знанням того, що існує значна ймовірність заподіяння цими діями серйозної, широкомасштабної або довготривалої шкоди навколишньому середовищу» [8]. Однак навіть поверхового погляду достатньо, щоб зрозуміти, що для правозастосування така дефініція закладає величезну кількість «підводних каменів». Наприклад, що означає «безглуздість» і чи може вона бути правомірною, адже безглуздість визначається як альтернатива протиправності? Як визначити серйозність шкоди і яким чином її відрізнити від тривалої та масштабної тощо? Оскільки екоцид може вчинятися як під

час війни, так у мирних ситуаціях, то, вочевидь, мають відрізнятися й характеристики наслідків екоциду. Зрозуміло, що формулювання нової правової норми завжди передбачає тлумачення основних термінів, однак якщо до проекту дефініції екоциду фахова спільнота йшла майже 50 років, то скільки ж слід очікувати узгодженої позиції щодо оцінних понять, які в ній застосовані?

3. Не є зрозумілим, чи слід вважати екоцид транснаціональним, чи міжнародним злочином. Ще у грудні 2019 р. низка держав закликали до серйозного розгляду цього питання на щорічній асамблеї держав-учасниць МКС. У свою чергу, Бельгія підняла це питання безпосередньо в МКС у своїй офіційній заяві 2020 р. [9]. Відповідно, є розуміння, принаймні, частини держав, що злочин екоциду є настільки суспільно небезпечним, що запобігання йому слід інституційно забезпечити можливостями МКС. У Римському статуті МКС довікля згадується лише один раз - у зв'язку з воєнними злочинами і лише в ситуаціях, які юридично кваліфікуються як збройні конфлікти. Йдеться про п/п. iv п. b ч.2 ст.8 Римського статуту МКС, який стосується воєнних злочинів, що являють собою «інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах». У даному підпункті визначено діяння у виді «умисного вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою» [10]. Принципово важливими ознаками такого діяння є те, що воно мало місце в контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язане з ним, а виконавець знав про фактичні обставини, які свідчили про існування збройного конфлікту [11, с.13]. Вбачається, що наголошення на таких ознаках є цілком закономірним, адже йдеться саме про воєнні злочини, а не про екоцид як такий. Однак проблема в іншому – зазначене формулювання Римського статуту МКС дуже складне у застосуванні й у міжнародному співтоваристві панує справедлива думка про низькі доказові можливості в цій частині [12].

Проте, окрім військових злочинів, ще одним інструментом захисту навколишнього середовища під юрисдикцією МКС можна вважати відповідальність за злочини проти людяності, при вчиненні яких має місце усвідомлений широкомасштабний або систематичний напад, спрямований проти будь-якого цивільного населення [6]. Зокрема, йдеться про п. b ч.2 ст.7 Римського статуту МКС – винищення, що включає умисне створення умов життя, розрахованих на знищення частини населення [10]. Однак це діяння є відверто антропоцентричним, оскільки винищення природи має бути частиною масового вбивства цивільного населення [11, с.4], що повертає ще раз до концептуального підходу до визначення екоциду.

Таким чином, досвід України свідчить про те, що міжнародна криміналізація екоциду є надзвичайно нагальною проблемою, вирішення якої потребує системних змін у його розумінні як особливого

міжнародного/транснаціонального злочину проти довкілля, специфікою якого є заподіяння масштабної шкоди довкіллю (або окремим його компонентам). Хоча екоцид не обов'язково пов'язаний зі збройним конфліктом, але його вчинення саме під час війни фактично виступає недопустимим способом ведення воєнних дій, спрямованих на знищення не лише воєнної сили супротивника, а й мирного населення. Тому вбачається, що у визначенні екоциду мають бути враховані його ознаки залежно від часу/обстановки вчинення діяння. Безперечно, мають бути розтлумачені всі оцінні поняття, використані у визначенні екоциду.

Досвід України має стати вагомим чинником вирішення питання про закріплення поняття екоциду в міжнародному праві. Однак важливим фактором реальних нормотворчості та правозастосування є політична рішучість світової спільноти притягти до кримінальної відповідальності агресорів.

Список використаних джерел:

1. Загальні збитки довкіллю України сьогодні складають 55,6 млрд. євро, - Денис Шмигаль / Департамент комунікацій Секретаріату КМУ, 20 жовтня 2023 року. URL: <http://surl.li/nbdfm> (дата звернення: 10.11.2023)
2. Юлія Свириденко: «Маємо притягти до відповідальності агресора та змусити компенсувати збитки, завдані ним довкіллю / Урядовий кур'єр, 23.10.2023. URL: <http://surl.li/nbdfi> (дата звернення: 10.11.2023)
3. The Environmental Impact of the Conflict in Ukraine: A Preliminary Review / United Nations Environment Program, 2022. 45 p.
4. Draft of the Environmental Declaration. Kyiv, October 2023. URL: <https://bit.ly/3tA080y> (дата звернення: 10.11.2023)
5. Council of Europe Summit creates register of damage for Ukraine as first step towards an international compensation mechanism for victims of Russian aggression. URL: <http://surl.li/nbdek> (дата звернення: 10.11.2023)
6. Alberro H., Daniele L. Ecocide: why establishing a new international crime would be a step towards interspecies justice. *The Conversation*, June 29, 2021. URL: <http://surl.li/nbonk> (дата звернення: 11.11.2023)
7. Рибачек В.К. Міжнародні та національні аспекти регулювання злочину екоциду: в кн. Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С.503-518.
8. Draft definition of Ecocide. URL: <https://ecocidelaw.com/> (дата звернення: 11.11.2023)
9. Top international lawyers to draft definition of «Ecocide». URL: <https://www.stopecocide.earth/prelaunch-expert-drafting-panel> (дата звернення: 11.11.2023)
10. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 11.11.2023)
11. Елементи злочинів, схвалені Асамблеєю держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду у 2002 р.

https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf (дата звернення: 11.11.2023)

12. Екоцид: від теорії – до практики, від практики – до покарання / Інформація про міжнародний семінар, 27 жовтня 2023 р. URL: <http://epl.org.ua/announces/ekotsyd-vid-teoriyi-do-praktyky-vid-praktyky-do-rokarannya/> (дата звернення: 12.11.2023)

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Петренко І.Г.,

*курсантка 4 курсу, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Чекмарьова І.М.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Рівень захищеності кожної держави від зовнішніх загроз, включаючи збройну агресію, є напряду залежним від її внутрішньої стабільності, міцності національного державного апарату і ефективності політичної влади на всій території країни. В цьому контексті корупція найчастіше виступає основною внутрішньодержавною причиною політичних і економічних криз. Важко заперечити, що вона сильно впливає на всі суспільства, оскільки підриває принципи демократії і верховенство права, а також призводить до порушень прав людини, спотворення ринків, погіршення якості життя і сприяє процвітанню організованої злочинності, тероризму та іншим загрозам безпеки людей. Це негативне явище можна виявити в усіх країнах - великих і малих, багатих і бідних - але саме в країнах, які розвиваються, його наслідки найбільш руйнівні.

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, відповідно до пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, згідно з пунктом 20 частини 1 статті 106 Конституції України, було запроваджено план введення та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні. В таких умовах одним із стратегічних пріоритетів для країни залишається боротьба зі злочинністю та корупцією. Криміногенні умови сучасності вимагають

дієвого механізму реагування з боку держави, включаючи узгоджені та спрямовані заходи з боку законодавчих та правоохоронних органів.

Щоб успішно боротися з корупцією в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, необхідно мати належне законодавче забезпечення. Це означає наявність комплексу нормативно-правових положень, які регулюють механізми запобігання корупції і визначають відповідальність за корупційні правопорушення. Крім того, ефективна боротьба з корупцією вимагає належної системи державних органів, які мають спільно діяти, належного координування розробки та реалізації антикорупційної політики, а також запобіжних заходів для запобігання корупції та її подолання. Важливо, щоб побудована інституційна система відповідала міжнародним стандартам, включаючи конвенції Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи проти корупції, а також рекомендації Групи державного грецького регулювання та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Важливо також враховувати особливості української юридичної системи [1, с.340].

В умовах війни на Україну очікується масштабне фінансування для відновлення економіки та інфраструктури. Проте, це також створює нагоду для корупційних дій, оскільки деякі чиновники можуть спробувати освоїти ці кошти та перевести їх в офшори. У зв'язку з цим, боротьба з корупцією має бути посилена шляхом внесення змін і доповнень до чинного законодавства. Наприклад, в проекті закону щодо внесення змін до Кримінального кодексу України вносяться пропозиції щодо рівня відповідальності за корупційні дії під час дії воєнного стану [2, с.102-104].

Вчинення державної зради або диверсії під час збройного конфлікту означає вчинення дій, які описані в статтях 111 або 113 Кримінального кодексу України відповідно. Це вчинення має місце в період і на території, де триває збройний конфлікт між державами (міжнародний збройний конфлікт або збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами на території однієї держави, часто за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт). Застосування жорстких санкцій за вчинення таких дій є повністю обґрунтованим під час війни з росією або будь-яким іншим збройним конфліктом. Цим шляхом держава може притягти осіб, які скоїли диверсію або державну зраду, до кримінальної відповідальності та надати їм найвищу міру покарання, а також запобігти новим проявам цих суспільно небезпечних дій. Для забезпечення відповідальності та невідворотності покарання доцільно було б, встановити абсолютну заборону на звільнення від кримінальної відповідальності, покарання або його відбування, а також скасування або виправлення судимості у випадках вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109–114-1 Кримінального кодексу України, проти миру та безпеки людства, передбачених у статтях 437–439 та частині 1 статті 442 Кримінального кодексу України [3, с.444].

Отже, для успішної боротьби з корупцією в Україні під час воєнного стану важливі такі аспекти: наявність належного політичного бажання,

відповідне законодавче регулювання, яке включає в себе комплекс нормативно-правових актів, що встановлюють правила для запобігання корупції та відповідальність за порушення антикорупційних законів; формування ефективної системи державних органів, які будуть відповідальні за боротьбу з корупцією; належне координування у розробці та реалізації антикорупційної політики; проведення запобіжних заходів для запобігання корупції і подолання її наслідків в умовах воєнного стану.

Побудова такої інституційної системи має враховувати міжнародні стандарти, зокрема конвенції Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи проти корупції, а також рекомендації Групи держав проти корупції (ГРЕКО) та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). При цьому слід враховувати особливості української юридичної системи.

Список використаних джерел:

1. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / за ред. О.М. Джужи, Е.В. Расюка. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 340 с.

2. Макарова, О. П. Теоретичні проблеми оперативно-пошукової психології. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. МВС України, Нац. поліція України, Нац. акадвнтурт. справ. Київ, 2023. С. 102-104.

3. Трепак В.М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 444 с.

«ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ДІЙ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, СПРЯМОВАНИХ НА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (Ч. 3 СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ)»

Письменський Є.О.,

*д.ю.н., проф., завідувач кафедри поліцейської діяльності
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Івано-Франківськ*

Однією з альтернативно визначених форм суспільно небезпечного діяння, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, є дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти (колабораційна діяльність у сфері освіти). Законодавець підійшов до формулювання цього діяння з усією неоднозначністю, що створює підґрунтя для виникнення кваліфікаційних помилок та загалом суперечливого тлумачення відповідного положення кримінального закону. Розглянемо окремі з них.

Зокрема, М. Хавронюк пропонує з-поміж іншого зводити дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, до початку проведення занять за такими стандартами [1]. Є. Тищенко з одного боку визнає, що викладання громадянином України в закладах освіти на тимчасово окупованій території України будь-якого навчального предмета за стандартами освіти держави-агресора є впровадженням цих стандартів (*de lege lata*). З другого боку, він слушно констатує факт того, що суспільно небезпечними є діяння, пов'язані із формуванням політичного світогляду, який шкодить Україні, а не будь-яка викладацька діяльність у закладах освіти. На його погляд, законодавець надто широко визначив межі караності[2, с. 135 – 138].

Видається, що усунути відповідні законодавчі недоліки цілком можна через застосування адекватного тлумачення ч. 3 ст. 111-1 КК України (принаймні доки не будуть ухвалені потрібні зміни). За умов проведення занять згідно зі стандартами держави-агресора відповідальність за ч. 3 ст. 111-1 КК України може наставати лише тоді, коли освітянин здійснює під час проведення цих занять пропаганду з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (тобто вчиняє колабораційну діяльність у сфері освіти в іншій її формі).

З цього приводу правильно зазначає О. Марін, що стосовно практичної реалізації освітньої програми (викладання навчальних дисциплін педагогічними та науково-педагогічним працівниками) підхід має бути диференційованим. Дослідник пояснює, що відповідність за реалізацію стандарту освіти держави-агресора повинна наставати для тих працівників, які транслиють той контент, який корисний державі-агресору задля встановлення та утворення окупації частини території України. Тому притягнення до відповідальності вчителів та викладачів математики, фізики, хімії, біології та інших дисциплін, зміст яких не має зв'язку із встановленням та утворенням окупації є безпідставним. Натомість викладання історії, суспільствознавства та інших предметів, які у своїх програмах містять частини, пов'язані із розумінням певних історичних подій, або тлумаченням сучасної соціально-політичної ситуації, повинне відбуватися на підставі українських стандартів освіти. Педагогічні та науково-педагогічні працівники, які реалізують стандарти освіти держави-агресора, які за змістом спрямовані на підтримку потрібних їй наративів, повинні підлягати кримінальній відповідальності за ч. 3 ст. 111-1 КК України [3].

Висвітлену думку розвивають інші юристи, стверджуючи, що рядові вчителі, освітня діяльність яких не була пов'язана з впровадженням освітніх стандартів держави-окупанта в закладах освіти на тимчасово окупованих територіях, а стосувалася виключно реалізації відповідних стандартів, не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України. Впровадити такі стандарти освіти має повноваження виключно особа, яка наділена організаційно-розпорядчими або адміністративно-

господарськими функціями (у розумінні кримінального права України), а не рядовий викладач, який у спосіб здійснення своєї професійної функції реалізує стандарти освіти держави-окупанта [4, с. 173 – 174].

Як свідчить аналіз судової практики, станом на сьогодні вона формується через визнання винними за дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, саме службових осіб у галузі освіти, які прийняли / виконали рішення про перехід на стандарт освіти держави-агресора, зокрема, виключення державних стандартів та освітніх програм України; запровадження викладання російською мовою; забезпечення бібліотечного фонду підручниками за освітньою програмою російської федерації, які відповідно до змісту та довідкових відомостей, зазначених у них, відповідають стандартам освіти держави-агресора тощо [5, с. 71].

Не виникає сумнівів, що причина такого (чи іншого менш або більш широкого) підходу до розуміння суті освітнього колабораціонізму згідно з ч. 3 ст. 111-1 КК України полягає в недостатньо чіткому й однозначному формулюванні відповідної форми діяння. Це зумовлює потребу як скорішого внесення потрібних законодавчих змін з тим, щоб кваліфікація колабораційної діяльності у сфері освіти здійснювалася максимально точно та відповідала справжньому змісту закону, уможлиблювала урахування належного рівня небезпеки продемонстрованої в умовах окупації поведінки освітянина [6].

Разом з тим поточний стан кримінально-правового регулювання не виключає необхідності в кожному конкретному випадку кваліфікації правопорушення за ч. 3 ст. 111-1 КК України чітко показувати характер дій, які спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти. Не можна фактичні обставини, що характеризують відповідні дії, описувати так само абстрактно як це визначено в законі.

У цьому контексті можна звернути увагу на такі релевантні приклади. Громадянка України добровільно зайняла посаду заступника директора з виховної роботи в незаконно створеному закладі освіти «муніципальному бюджетному освітньому закладі «Волноваська школа № 5 т.зв. «міністерства освіти і науки днр» окупаційної адміністрації держави-агресора.

Перебуваючи на цій посаді, вона взяла участь у агітаційному заході, який висвітлювався новинним ресурсом держави-агресора «федеральне агентство новин» з нагоди готування до відкриття школи, а саме: надала відео інтерв'ю невстановленій особі, під час якого зазначила російською мовою: «Ми вивчатимемо нову програму разом з нашими дітьми ...», розуміючи, що ця «програма» спрямована на впровадження стандартів освіти держави-агресора. Після цього вона взяла участь у проведенні агітаційного заходу з нагоди «першого дзвоника», під час якого здійснювалась пропаганда у відповідному закладі освіти з метою встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України, а також висвітлювались впроваджені стандарти освіти держави-агресора. Таким чином обвинувачена вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 111-1 КК України, за ознаками здійснення громадянином України пропаганди в

закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти [7].

У контексті цієї справи привертає увагу те, що висвітлені у вирокі суду твердження засудженої про впровадження стандартів освіти держави-агресора, які вона транслиувала публічно, разом з тим підміняли описання конкретних дій з такого впровадження, що мали б з усією однозначністю встановлюватися у такому випадку, доводитися та відповідним чином інкримінуватися.

Позитивним прикладом розв'язання порушеного питання можна вважати вирок, згідно з яким дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, що кваліфіковані за ч. 3 ст. 111-1 КК України, описуються чітко та максимально конкретно. За обставинами справи громадянка України зайняла посаду заступника директора так званої муніципальної бюджетної загальноосвітньої установи «Новогригорівська школа адміністрації Новоазовського район ДНР». Установлено, що на обвинувачену були покладені обов'язки з реалізації так званих державних освітніх стандартів у школі.

Використовуючи отримані повноваження, вона спланувала та організувала освітній процес у зазначеному закладі освіти згідно з освітніми стандартами та навчальними планами так званої «ДНР», із повним виключенням з освітнього процесу вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених державними стандартами повної загальної середньої освіти України, що передбачає формування компетентностей та світогляду здобувачів освіти, які спрямовані на возвеличення російської федерації, її історичної ролі та заперечення існування культурних цінностей українського народу, його історико-культурних надбань і традицій, української мови, що має своєю кінцевою метою збуджувати агресію та ненависть до України, тим самим вчинила дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладі освіти [8].

Викладене свідчить про наявність низки правоінтерпретаційних і правозастосовних проблем щодо здійснення кваліфікації правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, у частині правильного встановлення характеру дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, усунути що можна у спосіб як скорішого вдосконалення кримінального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. Колаборанти з точки зору Кримінального кодексу. Ракурс. 20 квітня 2022 р. URL: racurs.ua/ua/b222-kolaboranti-z-tochki-zoru-kriminalnogo-kodeksu.html

2. Тищенко Є.Ф. Щодо удосконалення диспозицій частин третьої та шостої статті 111-1 Кримінального кодексу України. *Вісник Кримінального судочинства*. 2023. № 1 – 2. С. 132 – 141.

3. Марін О. Колабораційна діяльність: що є кримінально караним / Academia.edu. URL: <https://bit.ly/3yq95sP>.

4. Загиней-Заболотенко З.А., Присяжнюк І.І., Чаплук О.І. Вчинення дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти як форма колабораційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 79: частина 2. С. 170 – 174.

5. Зайцев О.В. Щодо кваліфікації дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК України). *Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій* : матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. Одеса : Олді+, 2023. С. 67 – 71.

6. Письменський Є.О. Щодо вдосконалення кримінально-правової норми про колабораційну діяльність у сфері освіти. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 2 груд. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 236 – 239.

7. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11 вересня 2023 р. у справі № 161/2177/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113341455>

8. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпра від 02 лютого 2023 р. у справі № 199/717/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108739268>

«СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ЧИ ЗМОЖЕМО МИ ПРОТИДІЯТИ?»

Політова А.С.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Мариупольського державного університету
м. Київ*

З 24 лютого 2022 року серед вчених-криміналістів актуальною стала тема сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Так, зокрема, протягом 2022 року було затверджено наступні теми дисертаційних досліджень: О. О. Кочемировська «Система запобігання та протидії домашньому насильству і гендерно зумовленому насильству в Україні», І. Д. Джаврук «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», А. О. Зборщик «Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей»,

Д. О. Куковинець «Кримінальна відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей: генеза, склад кримінального правопорушення та караність», О. П. Сивун «Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким кримінальним правопорушенням, обумовлених гендером», А. М. Жиравецький «Запобігання сексуальному та гендерно-зумовленому насильству в Україні».

Відзначимо, що ще у липні 2021 року заступниця Міністра внутрішніх справ України К. Павліченко зауважила, що «чинне законодавство України не визнає сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, як окремий злочин. Це створює перешкоди для покарання винних осіб, а також для надання допомоги постраждалим. Ми розуміємо, що українське законодавство потребує змін, відтак, впровадження міжнародного досвіду є дуже важливим для нас» [1]. Усвідомлюючи небезпеку таких протиправних діянь чи було удосконалено закон про кримінальну відповідальність та розроблена стратегія протидії? На превеликий жаль, ні.

Цікавими у цьому аспекті є зауваження І. Заворотько, яка відзначала, що «перелік заборонених діянь статті 438 КК України не містить у своєму складі безпосередньо актів сексуального і гендерно-обумовленого насильства (СГОН). Він спрямований як проти осіб, так і проти майна. Користуючись нашим висновком про те, що всі діяння проти осіб можуть бути актами СГОН, ми стверджуємо, що СГОН, пов'язане зі збройним конфліктом на території України, вчинене в порушення законів та звичаїв війни, має бути кваліфіковане за статтею 438 КК України. Зауважимо, що перелік діянь, визначених у даній статті, не є вичерпним. З одного боку законодавець залишає уповноваженим посадовим особам широкі можливості щодо кваліфікації великого кола діянь, які є порушеннями законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, як злочинів за статтею 438 КК України. З іншого боку, враховуючи велику кількість міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та які можуть містити закони та звичаї війни, така загальність негативно впливає на практику кваліфікації діянь за статтею 438 КК України. Крім того, воєнні злочини, що є порушеннями норм звичаєвого, а не договірного права, знаходяться поза межами цієї статті» [2, с. 199-200].

Станом на початок вересня 2023 року Офісом Генерального прокурора України зафіксовано 231 факт сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України, серед яких: зґвалтування, каліцтво або насильство над статевими органами, примусове оголення, погрози та спроби зґвалтування, примус дивитися на сексуальну наругу над близькими особами тощо. Постраждалими від такого насильства є: чоловіки – 82 особи, жінки – 149, з них неповнолітні – 13, з яких 12 дівчат та 1 хлопець [3] (див. Рисунок 1 щодо географії сексуального насильства в умовах збройного конфлікту).

Рисунок 1. Географія сексуального насильства в умовах збройного конфлікту в Україні

В Україні створено достатньо потужну нормативно-правову базу захисту прав людини щодо протидії окремим формам гендерно зумовленого насильства, наприклад: Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», Указ Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини», Указ Президента України 21.09.2020 р. № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.08.2022 р. № 752-р «Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки» тощо. Це лише незначна частина нормативно-правових актів з цього питання.

Але не дивлячись на давнє існування проблеми сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, лише 16 грудня 2022 р. до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1544 було внесено зміни,

зокрема, Загальні питання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року доповнено таким змістом: «На всіх територіях України, звільнених Збройними Силами, зокрема у Херсонській, Харківській, Чернігівській, Сумській, Запорізькій, Київській, Донецькій, Луганській областях, фіксуються численні випадки вчинення військовими Російської Федерації сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Жінки та дівчата становлять більшість постраждалих, а найпоширенішою формою сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, є зґвалтування, в тому числі групове. Управління Верховного комісара ООН з прав людини вивчає інформацію про ці випадки.

Водночас кількість звинувачень у сексуальному насильстві, пов'язаному з конфліктом, зростає, хоча все ще важко оцінити масштаби цих злочинів, оскільки постраждалі часто не бажають або не можуть давати інтерв'ю. Взаємодія суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, ускладнена, і правоохоронні органи мають обмежені можливості розслідування випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» [4].

Чи достатньо цього для того щоб протидіяти сексуальному насильству, коли в нашій державі продовжується збройний конфлікт? Які заходи повинна вжити держава, щоб гарантувати захист своїх громадян? Це лише невелика частина питань, які можуть виникати, та потребують вирішення.

Беззаперечно, що Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року спрямований на забезпечення: участі жінок у прийнятті рішень; стійкості до безпекових викликів; постконфліктного відновлення і перехідного правосуддя; *протидії насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом* (вид. – А.С.П.); посилення інституційної спроможності виконавців Національного плану. Проте, Постановою Верховної Ради України від 20.09.2022 р. № 2602-IX було утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за результатами діяльності якої лише у вересні 2023 р. на сайті Верховної Ради України зареєстровано проект звіту і який станом на 14 листопада 2023 р. все ще розглядається. Окрім того, актуальним є питання надання допомоги особам, які постраждали від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Так, такий проект Закону про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації є, але ж поки не прийнятий.

Таким чином, можна відзначити, що сьогодні весь світ говорить про ті порушення міжнародного гуманітарного права, які вчиняє російська федерація на території України. Це не тільки обстріли цивільної інфраструктури, лікарень, мародерство, депортація, примусова паспортизація, а й вбивства, катування, сексуальне насильство щодо цивільного населення та військовополонених. Але

правоохоронні органи лише документують ці кримінально протиправні діяння, а реальна допомога особам, які постраждали від таких діянь, залишається поза увагою або недостатньо врегульованою. Тож протидіяти сексуальному насильству в умовах збройного конфлікту дуже складно не маючи при цьому ефективного механізму, однією із частин якого є надання допомоги особам, що постраждали.

Список використаних джерел:

1. Сексуальне насильство в умовах конфлікту та міжнародний досвід: дискусія за сприяння МОМ шукала відповіді на чутливі питання. МОМ в Україні. Офіційний сайт. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/seksualne-nasylstvo-v-umovakh-konfliktu-ta-mizhnarodnyy-dosvid-dyskusiya-za-spryyannya-mom-shukala-vidpovid-na-chutlyvi-pytannya> (дата звернення 14.11.2023).

2. Заворотько І. Г. Сексуальне і гендерно-обумовлене насильство, пов'язане з конфліктом, як міжнародний злочин: дис. ... д-ра філос. : 293 «Міжнародне право» (29 – Міжнародні відносини) / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2020. 301 с.

3. Кримінальне переслідування за злочини сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Офіс Генерального прокурора України. Офіційний сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti> (дата звернення 14.11.2023).

4. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1150-р. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2022-%D1%80#n2> (дата звернення 14.11.2023).

«ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА»

Попов А.В.,

курсант 401 навчального взводу,

капрал поліції, Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса

Науковий керівник:

Дарій С.В.,

викладач кафедри професійних та спеціальних

дисциплін Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса

Досліджувати та аналізувати поняття покарання є дуже важливим, адже без цього важко зрозуміти значення, мету, напрям, попереджувальну та

виховну її роль. В частині 1 статті 50 Кримінального кодексу України вказано, що покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [1]. Покарання виступає дійовим заходом, шляхом якого ліквідовується конфлікт, що виникає між державою і людиною, поновлюється звичайний стан існуючого правопорядку і водночас відновлює погляд, поведінку, особистість правопорушника. С.І. Демент'єв вважав, що покарання - це кара, визначені законом страждання та позбавлення, що заподіюється до винного умисно, які спеціально призначені для того, щоб він їх зазнав.

Поняття покарання поєднується у науці та побуті з поняттям злочину, а говорячи ширше, – з поняттям вини. Без покарання немає злочину, а злочину немає без покарання. Звідси звичне словосполучення: «злочин – покарання»[2]. Природне питання: що є первинне, головне? На погляд, первинним є злочин, до якого кріпиться «все інше». Саме у зв'язку з скоєнням злочину постає питання про покарання – про його вид та розмір. Очевидно, що злочин відрізняється від інших провин саме тим, що за нього призначається особливе покарання - кримінальне. Саме кримінальне покарання, можливість його застосування надає провини значення злочину.

У ч. 2 ст.50 визначено мету покарання «Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами».[1] Видатні українські криміналісти мали різні міркування щодо покарання. Наприклад, А.Ф. Кістяківський вважав, що метою покарання є самозбереження народу, що вона повинна бути однакою для всіх суспільних категорій і не повинна спричинити фізичну шкоду. Смертну кару він вважав несправедливою і несприятливою. Він додержувався ідеї диференціації виконання покарання залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Диференціація покарання проявляється в різних умовах тримання, різному правовому положенні, рівні ізоляції шляхом реалізації кари, що спливає з позбавлення волі. [2,с.87].

Складність у з'ясуванні мети покарання у тому, що його завжди являє собою акт щодо минулого – вже скоєного злочину – і щодо майбутнього - зважаючи на ті самі злочини, які можуть бути скоєні в майбутньому. Стосовно минулого – це розплата за вже скоєний злочин, стосовно майбутнього – це засіб досягнення певної мети [3]. Хочемо ми того чині, але стосовно нашої історії треба говорити про ще одну мету покарання – отримання дешевої робочої сили. Вона невичерпна і нічого не варта, і, вирішуючи питання про покарання за той чи інший злочин, про оголошення діяння злочинним, законодавець не міг не керуватися і керувався саме цим моментом. Загалом, якщо раніше в'язниці перебували на утриманні держави, то в певний час вони були джерелами доходу.

Враховуючи вище зазначене, можна сформулювати більш широке поняття покарання, яке виражатиме всю його сутність. Отже, покарання – це

міра державного примусу, передбачена кримінальним законом і застосовувана вироком суду до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що виражає від імені держави негативну оцінку, як правопорушення, так і особи, яка його вчинила, і яка тягне за собою кару – заподіяння винному певних обмежень і поневірянь, і має на меті його виправлення, а також попередження вчинення нових злочинів як самим злочинцем, так і іншими особами.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року, документ 2341-III, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#> (дата звернення 06.08.2023)
2. Посудевський, І. В. «Поняття та мета покарання». 2019.
3. Кримінальне право в питаннях і відповідях: (Посібник для підготовки до іспитів) НАВСУ; Відп. ред. Пономарьов С.М. К.: Правові джерела, 2011. 195 с.
4. Рагімлі, З.Б. «ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА». Редакційна колегія: А.М Куліш - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; В.В Миргород-Карпова - кандидат юридичних наук; А.В Стебляк - доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»; В.В Пахомов – доктор юридичних наук, професор. 2022: 493.

«МАЛОЛІТНЯ ДИТИНА ЯК ПОТЕРПІЛИЙ У СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 150¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ»

Поштаренко І.В.,

*викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ*

Кононович О.С.,

*студент 4 групи 2 КМ-2Р курсу
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ*

Факультативною ознакою об'єкту кримінального правопорушення є потерпілий. У разі, якщо ознаки потерпілого зазначаються в диспозиції норми, така ознака із факультативної стає обов'язковою. Таку ситуацію ми можемо спостерігати на прикладі ст. 150-1 Кримінального кодексу України (далі – КК), адже у ст. 150-1 КК чітко зазначено, що потерпілим є малолітня дитина. Вперше вікові межі дитини було визначено в Конвенції ООН «Про права дітей», де зазначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше (ст. 1 Конвенції) [1, с. 221–245]. Аналогічне поняття визначено у Європейській Конвенції «Про громадянство» [2]. Разом з тим, Конвенція «Про мінімальні норми соціального забезпечення» вказує,

що термін «дитина» включає особу, яка не досягла віку закінчення шкільної освіти або не досягла 15-річного віку [3]. Тобто, досягнення віку є основним критерієм, що відображає поступові зміни на збільшення вікового критерію при визначенні особи дитиною з 15 до 18 років.

Згідно Закону України «Про охорону дитинства», дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [4]. Відповідно до положень Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», термін «неповнолітні» вживається у значенні «громадяни до 18 років» [5]. Положеннями Цивільного кодексу України визначено, що малолітня особа – це фізична особа, яка не досягла 14 років, а неповнолітня – це особа віком від 14 до 18 років [6]. У нормах Сімейного кодексу України зазначено вікові рамки для малолітньої та неповнолітньої особи: малолітні особи – це особи віком до 14 років, а неповнолітні – віком від 14 до 18 років [7]. Кодексом законів про працю України визначено, що неповнолітні – це особи, що не досягли 18 років [8]. Норми КПК визначають малолітню особу як дитину до досягнення нею чотирнадцяти років [9].

З аналізу положень КК та наукових дискусій у галузі кримінального права випливає, що поняття «дитина» та «малолітній» ототожнюються і застосовуються до осіб, які не досягли 14 років. Особи у віці від 14 до 18 років визначаються як неповнолітні. Подібний підхід суперечить дефініції «дитина = неповнолітній = особа, яка не досягла 18-ти років», що закріплена у Конвенції про права дитини [10, с. 14; 11, с. 89-98; 12, с. 180-186]. Положення КК, які, крім терміну «дитина», передбачають ще й «новонароджена дитина» (ст. 117 КК, ч. 2 ст. 135 КК), «малолітня дитина» (п. 2. ч. 2. ст. 115 КК), «особа, яка не досягла чотирнадцяти років» (ч. 4 ст. 152, ч. 4 ст. 153 КК), «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку» (ч. 1 ст. 156 КК, ч. 1 ст. 156-1 КК), «малолітня особа» (ч. 2 ст. 156 КК, ч. 3 ст. 156-1 КК), «дитина до 14 років» (ч. 2 ст. 172 КК), вступають в протиріччя з положеннями Конституції України, у нормах якої також вжито термін «діти», зміст якого повністю аналогічний змісту Конвенції про права дитини [10, с. 13]. В ряді Законів України («Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [13], «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [14]) термін «діти» використовується до осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку.

Як вказує Паньчук О.В., аналіз чинних нормативних актів, які стосуються правового, соціального або інших аспектів статусу дитини, свідчить про те, що на сьогодні у законодавстві існує декілька підходів до розуміння терміну «дитина» [10, с. 13]. Варто погодитися з думкою дослідниці, що такий стан справ є неприпустимим, адже він призводить до того, що особа віком 17 років в одних випадках може визнаватися дитиною і підпадати під правову охорону ряду нормативно-правових актів, а в іншому – ні, залишаючись без необхідної підтримки та захисту з боку держави та суспільства [10, с. 13].

Отже, потерпілий у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 150¹ КК – малолітня особа, є обов'язковою ознакою складу кримінального

правопорушення. Відповідно до чинних положень національного законодавства, малолітньою особою слід вважати особу, яка не досягла 14-річного віку.

Список використаних джерел:

1. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. Київ: Вид-во Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ). 2003. 412 с.
2. Європейська Конвенція «Про громадянство» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
3. Конвенція «Про мінімальні норми соціального забезпечення» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
4. Закон України «Про охорону дитинства» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
5. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
6. Цивільний кодекс України : URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
7. Сімейний кодекс України : URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
8. Кодекс законів про працю України : URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/>
10. Паньчук О.В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 207 с.
11. Венедиктов В.С., Зозуля О.І. До трудового статусу неповнолітніх в Україні: стан та юридичні гарантії. *Право і безпека*. 2002. № 4. С. 89 – 98.
12. Крестовська Н.М. Проблеми вдосконалення правового захисту дітей від різних форм насильства. *Закон і підліток*. 2001. С.180 – 186.
13. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
14. Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх» : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

«ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ»

Резніченко Г.С.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

У спеціальних дослідженнях підкреслюється той факт, що Кримінально-виконавчий кодекс реалізує загальновизнані концептуальні положення про демократизацію, гуманізацію, диференціацію та індивідуалізацію виконання кримінальних покарань, ресоціалізацію засуджених, він розроблявся з

урахуванням міжнародних стандартів поводження з в'язнями [1, с. 279].

Проблеми ресоціалізації засуджених жінок у різних аспектах досліджувалися Меркуловою В.О., Конопельським В.Я., Гритенко О.А., Шкутою О.О., Денисовою Т.А., Колбом О.Г. та ін. Проте питання особливостей встановленого порядку виконання та відбування покарання відносно засуджених до позбавлення волі жінок, як основного засобу виправлення та ресоціалізації засуджених, все ще потребує свого дослідження.

Прогресивна система відбування покарання передбачає можливість впливу засудженого на строк призначеного йому покарання шляхом позитивної поведінки у місцях позбавлення волі, доброго відношення до праці, доведеності свого виправлення. Під прогресивною системою виконання кримінальних покарань розуміють встановлений законом порядок змін умов виконання кримінальних покарань, що поліпшує або погіршує правовий статус засудженого залежно від його поведінки, ставлення до відбуття покарання [3, с. 377].

Так ч. 2 ст. 81 КК визначає порядок застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці доведе своє виправлення (відбувши певний строк покарання - 1/2, 2/3, 3/4). Частина 3 ст. 82 КК визначає порядок заміни невідбутої частини основного покарання більш м'яким, якщо засуджений став на шлях виправлення (відбувши певний строк покарання: 1/3, 1/2, 2/3)[4]. Стаття 101 КВК, яка визначає умови та підстави переведення засуджених до дільниці соціальної реабілітації осіб, які відбули певний строк покарання (1/4, 1/3, 1/2), використовує ті ж поняття «засуджені, які стали на шлях виправлення»[2].

Частина 2 ст. 138 КВК, яка визначає спеціальні права засуджених, які відбувають позбавлення волі в установах мінімального рівня із загальними умовами утримання, визначає таке: при сумлінній поведінці і ставленні до праці після відбуття не менше однієї третини строку покарання засуджені, які тримаються в дільниці ресоціалізації виправної колонії, мають право на поліпшення умов тримання[2]. Таким чином, аналізуючи зміст розглянутих статей маємо підстави стверджувати, що будь-яка зміна в правовому статусі засудженої потребує від неї сумлінного ставлення до праці та сумлінної поведінки. З одного боку, закон, встановлюючи певні критерії поведінки засуджених: сумлінне ставлення до праці, сумлінна поведінка, - надає певні підстави для визначення оцінки ступня виправлення засудженого, і навіть в окремих випадках визначає цей ступінь (ст.ст. 81, 82 КК; 101 КВК), проте з іншого, не надає визначення цих понять. Тож досить «важко виділити серед усієї маси засуджених, які ведуть себе зразково, сумлінно ставляться до праці, тих, які дійсно виправилися» [5, с. 206].

Не визначається сутність понять «сумлінне ставлення до праці», «сумлінна поведінка», «став на шлях виправлення», «довів своє виправлення». Оскільки за чинним законодавством будь-який ступінь виправлення потребує сумлінної поведінки і ставлення до праці, маємо дійти

висновку, що всі визначені заходи щодо зміни правового статусу засудженого під час відбування покарання різняться лише строком покарання, який необхідно відбутися засудженій. А це неправильно, не відповідає принципу справедливості, диференціації та індивідуалізації покарання. Вивчення дисциплінарної практики в жіночих установах доводить, що дуже часто жінки вчиняють ситуативні порушення режиму відбування покарання, які не є проявом антисуспільної настанови, а лише результат негативного впливу позбавлення волі. У таких випадках постає питання, чи охоплюється наявністю поодиноких порушень порядку відбування покарання засудженими жінками поняттям сумлінності в поведінці, і чи може жінка сподіватися на можливість дострокового звільнення, полегшення умов утримання під час перебування у місцях позбавлення волі? Закон не визначає ні якісних, ні кількісних показників сумлінного ставлення засудженої до праці, сумлінної поведінки. Уважається правильною позиція професора В. О. Меркулової стосовно того, що до засуджених жінок, які «сумлінно ставляться до праці», «сумлінно поводяться» можна відносити навіть тих, які протягом року мали два і більше стягнення за порушення вимог щодо організації праці, режиму відбування призначеного покарання, за умови, що це незначні правопорушення, які не визначені законом як злісні [6, с. 197].

Частина 3 ст. 101 КВК України визначає також категорію осіб, які є злісними порушниками режиму відбування покарання, і які не можуть бути переведені до дільниці соціальної реабілітації, або ж навпаки позбавляються права там перебувати. Проте на відміну від попередньо зазначеного, чинним кримінально-виконавчим законодавством чітко надається визначення поняття злісного порушення встановленого порядку відбування покарання (ст. 133 КВК).

Тож тільки законодавче визначення якісних та кількісних характеристик усіх визначених у кримінальних, кримінально-виконавчих нормах понять (сумлінна поведінка, порушення встановленого порядку відбування покарання, злісне порушення встановленого порядку відбування покарання) надасть можливість чітко визначати в правозастосуванні ті юридичні наслідки, які пов'язані з певним ступенем виправлення. Вони мають відрізнятися не лише строком відбутого покарання, але й конкретними показниками життєдіяльності засудженої особи під час відбування позбавлення волі. Такий підхід має стимулювати сумлінну поведінку засудженої особи, оскільки з перших днів перебування в місцях позбавлення волі вона матиме взірць тої поведінки, яка є необхідною для кожного окремого випадку змін в умовах відбування позбавлення волі. Засуджений має для себе вирішити доцільність та можливість досягнення такої перспективи, яка за законами педагогіки має бути найближчою, середньою та далекою, проте реальною, як такою, що надає суттєве покращання правового стану особи, залежно від відбутого покарання та поведінки.

Список використаних джерел:

1. Джужа О. М., Бодюл Є. М. Кримінально-виконавчий кодекс України в

контексті європейської інтеграції. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики: щорічний бюлетень*. 2005. № 10. С. 278-282.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 09.10.2023)

3. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник / В.А. Бадира, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова та ін. ; за ред. Т.А. Денисової. К.: Істина, 2008. 400с.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.10.2023)

5. Середницький В. М. Класифікація засуджених до позбавлення волі за ступенем виправлення. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 6. С. 204-208.

6. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : монографія. Вид. 2-е. Одеса, НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с.

«ЕКОЦИД В СУЧАСНІЙ ДОКТРИНІ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА»

Сав'юк О.В.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри кримінального права

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ

Олексин Х.Л.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

навчально-наукового інституту №3

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ

На сьогодні в Україні збройна агресія РФ актуалізувала проблематику екоциду та введення його поняття, як на міжнародному так і національному рівні. Як відомо, держава-агресор заподіювала і продовжує заподіювати значну шкоду довкіллю. За офіційними даними Офісу генерального прокурора України станом на 08 листопада 2023 року зареєстровано 112 432 воєнних злочинів серед яких є екоцид [1]. Так облаштування фортифікованих споруд, вибухових боєприпасів і техніки в межах природоохоронних територій призводить до руйнування природних екосистем. Особливої складності в межах території набуває охорона природного фонду України, яка знаходиться в тимчасовій окупації. До того ж значну небезпеку для

довкілля становлять пожежі на техногенних об'єктах, до яких відносять: нафтобази, газопроводи, промислові підприємства, виробничі цехи, будівельні гіпермаркети та інші. Найбільшій загрозі підлягає радіаційна безпека у зв'язку з агресивним збройним терором на Запорізькій АЕС та постійними обстрілами енергетичної інфраструктури України. Крім того, активне застосування ворогом артилерії та авіації під час бойових дій призводить до масових загорань в природних екосистемах, здебільшого в лісах, що є не меншою загрозою для людства і навколишнього середовища. Застосування різного виду озброєння в першу чергу призводить до значних викидів токсичних речовин в атмосферу у зв'язку з горінням вибухових пристроїв, боєприпасів і ракетного вмісту. Також варто зазначити, що значну шкоду для людства і всієї екосистеми становить масове захоронення трупів з явним порушенням санітарних норм, а подекуди відсутність захоронення трупів і їх спалення.

Станом на сьогодні, за попередньою інформацією, загальна шкода довкіллю складає вже понад 2 трлн гривень [2]. Але варто розуміти, що бойові дії на території України продовжуються і це не остаточна сума завданої шкоди. Найяскравішим прикладом екоциду є підриг ворогом Каховської ГЕС, що спричинило затоплення великої кількості населених пунктів і масової загибелі людей та тварин. У зв'язку з таким терором було забруднено водоймища Дніпра і Чорного моря.

Такий широкий термін, як «екоцид» вперше було згадано у 1970 році американським біологом А. Голстоном на Конференції, що стосувалась питань війни та національної відповідальності, яка на тоді відбулась у Вашингтоні. Невдовзі у 1973 році почесний професор міжнародного права Принстонського університету в США Річард Фальк розробив проєкт Конвенції про екоцид, в якій зазначив «людина свідомо або не свідомо завдає непоправної шкоди навколишньому середовищу, як в мирний час, так і у воєнний» [3]. Завдання шкоди людиною довкіллю фіксується, як в сучасних умовах так і з давніх часів. До прикладу, ще у IV ст. до н. е. Солон під час облоги міста Кіппа отруїв річку, що призвело до масової загибелі захисників цього міста. Під час боротьби у Стародавньому Римі, германські воїни прийняли рішення стосовно отруєння води в криницях з однією метою – зменшити кількість римського війська. У 1990 році Ірак на чолі з своїм диктатором С.Хусейном окупували сусідню державу Кувейт. Через рік коаліція держав на чолі з США звільнили окуповані території Кувейту. В ході такого конфлікту у Перській затоці іранські війська умисно вилили понад 8 млн. барелів нафти в цю затоку та підпалили нафтовидобувні платформи цим самим завдавши значну шкоду навколишньому середовищу Ірану, Туреччини, Йорданії, Саудівської Аравії. Зокрема значної шкоди довкіллю було завдано також у 1999 році коли НАТО завдало бомбових ударів у Косово по хімічним і нафтопереробним заводам, внаслідок чого води, ґрунт і повітря на цій території були забруднені. В наш час з розвитком новітніх технологій екоцид набуває більшого масштабу ураження і значної шкоди довкіллю [4].

Значної шкоди довкіллю в Україні завдала збройна агресія РФ, яка розпочалась в 2014 році та триває по сьогоднішній день. Значної шкоди така агресія почала завдавати після повномасштабного вторгнення, що відбулася 24 лютого 2022 року. З того часу значно посилюються прояви екоциду, а саме напади на нафтобази, удари артилерією по об'єктах критичної інфраструктури електромереж, масової загибелі людей з підірванням Каховської ГЕС, забруднення водоймищ, що спричинили загибель дельфінів у Чорному морі та багато інших випадків протиправних дій, які кваліфікуються за національним кримінальним законодавством, як екоцид. Так, Офісом генерального прокурора та Спеціалізованої екологічної прокуратури було повідомлено про сформування правової кваліфікації за фактом руйнування дамби Каховської ГЕС. Такі дії були кваліфіковані, як екоцид і порушення законів та звичаїв війни [5].

Відповідальність за вчинення екоциду передбачено ст. 441 Кримінального Кодексу України [6]. Даний злочин законодавцем визначено, як масове знищення тваринного або рослинного світу, отруєння водних ресурсів або атмосфери, а також вчинення інших дій, що можуть потягнути екологічну катастрофу. Такий злочин за чинним КК України віднесено до особливо тяжких злочинів.

Так, родовим безпосереднім об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини щодо забезпечення миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку. Варто зазначити, що такий злочин законодавчо закріплено в розділі XX КК України, який має назву «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», а отже можна цілком стверджувати, що за своїм складом від більш масштабніший. Об'єктивна сторона виражається у таких діях: масове знищення рослинного або тваринного світу; отруєння атмосфери або водних ресурсів; вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Суб'єктом вчинення екоциду є фізична осудна особа яка на момент вчинення досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона екоциду полягає у прямому умислі. Таке кримінально каране діяння вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої з перелічених дій в диспозиції ст. 441 КК України. Зокрема вчинення дій, що спричинили наслідки масового знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або природних ресурсів, що не могло спричинити екологічну катастрофу, кваліфікуються як кримінальні правопорушення проти довкілля. Суб'єктом екоциду можуть виступати не тільки рашисти, які завдали значної шкоди, але і підприємства по виробництву будь-яких матеріалів і речовин. Наразі Спеціалізована екологічна прокуратура Офісу генпрокурора займається справою проти співробітників картоно-паперової фабрики у Хмельницькій області, які забруднювали водоймища зливаючи туди відходи від виробництва. Забруднені водоймища відновити фактично не можливо. Тому їх дії були кваліфіковані як екоцид.

Екоцид не знайшов свого закріплення у міжнародному кримінальному праві. Він не визнаний, як злочин ні в Римському статуті Міжнародного

кримінального суду ні в будь-якому іншому міжнародному нормативно-правовому акті. Україна підписала Римський статут ще в 2000 році але досі не імплементувала його.

Отже, на сьогодні постає питання необхідності правової доктрини і механізму відшкодування екологічної шкоди, яку заподіяла збройна агресія рф Україні. Під час створення такого комплексного механізму, необхідно враховувати і міжнародну практику та стандарти компенсації екологічної шкоди, заподіяної внаслідок активних бойових дій. Зокрема варто враховувати практику Міжнародного суду ООН. Оскільки для України є важливим не тільки покарати рашистів за всі злочини але і змусити їх відшкодувати завдану ними шкоду ще з 2014 року в повному обсязі.

Список використаних джерел:

1. Офіс генерального прокурора України URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 08.11.2023)
2. Шкоду докільню від війни рф проти України оцінюють у понад 2 трлн грн. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2018839-shkodu-dovkillyu-vid-viyni-rf-proti-ukrayini-otsinyuyut-u-ponad-2-trln-grn> (дата звернення 08.11.2023)
3. Brady L.M. The Invention of Ecocide: Agent Orange, Vietnam, and the Scientists Who Changed the Way We Thin kabout the Environment by David Zierler (review). Journal of Cold War Studies, 16 (1). P. 224–226.
4. Сімонов Д. Вбивці нашого дому. Як покарати росіян за екоцид в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/02/26/7391024/>
5. Екоцид та порушення законів війни: прокуратура кваліфікувала підриг Каховської ГЕС. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/ekotsid-i-parushenie-zakonov-voyny-prokuratura-kvalifitsirovala-podryv-kahovskoy-ges> (дата звернення: 29.06.2023).
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III / зі змінами від 05.10.2023 року (дата звернення 08.11.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ»

Сайнчин С.О.,

к.ю.н. адвокат

докторант кафедри криміналістики

Одеський державний університет

внутрішніх справ

м. Одеса

Продовження ескалації подій на Сході України, які несуть загрозу безпеці країни та її державній незалежності, виникнення реальної загрози територіальній цілісності вимагає підтримання бойової та мобілізаційної

готовності Збройних Сил України, інших військових формувань на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози національній безпеці держави.

Аналіз стану правопорядку у військових частинах, в яких проведені заходи мобілізації, свідчить про суттєві проблеми щодо підтримання належного морально-психологічного стану військовослужбовців, у першу чергу призваних за мобілізацією, забезпечення додержання чинного законодавства України та невміння командирів (начальників) усіх рівнів проводити роботу щодо профілактики та запобігання правопорушень серед військовослужбовців та реагувати на вчинені правопорушення.

Серед призваних за мобілізацією військовозобов'язаних, значний відсоток склали особи, які за своїми якостями виявилися неготовими до психологічного навантаження у зонах конфлікту та побутових труднощів у польових таборах військових частин. Одночасно, далось в знаки упущення у вихованні та навчанні населення бути готовим до захисту територіальної цілісності та недоторканності України.

Внаслідок цього, сотні військовослужбовців, в першу чергу призвані за мобілізацією, самовільно залишають місця служби, вживають алкогольні напої та, в більшості своїй перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, відкрито заявляють про небажання підкорюватись командирам і виконувати їх розпорядження. Рівень злочинності має певний відсоток також у злочинах пов'язаних з майном (не належне використання, втрата, навмисне зіпсування та інші). Кожне таке діяння передбачене Кримінальним кодексом України та тягне за собою відповідне покарання.

Знищення або пошкодження військового майна є небезпечним військовим правопорушенням, оскільки ці дії направлені на спричинення матеріальної шкоди, що негативно впливає на стан боєготовності та боєздатності Збройних Сил України. Військове майно є державною власністю, а тому посягання на нього є одночасно і посяганням на державну власність.

Об'єктивна сторона злочину полягає у знищенні або пошкодженні зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової і спеціальної техніки чи іншого військового майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Предмет злочину – військове майно, тобто будь-який предмет, який перебуває у віданні та на балансі військової частини (установи, організації) Збройних Сил України (Національної Гвардії, Прикордонних військах, та інших військових формувань) і може бути використаний для ведення бойових дій, бойової підготовки військ або їх забезпечення.

Майно, що не належить військовій частині, не відноситься до військового. У такому разі його необережного знищення або пошкодження (наприклад, автомобіля, тимчасово наданого для перевезення майна або особового складу) повинне кваліфікуватися за іншою статтею.

Не утворює складу правопорушення необережного знищення або пошкодження особами офіцерського складу, прапорщиками, мічманами, військовослужбовцями служби за контрактом предметів військового обмундирування, виданих їм в особисту власність. Проте знищення та

пошкодження будь-яким військовослужбовцем предметів, які передбачені для видачі названим категоріям в особисту власність, але зберігаються на складах, підпадає під ознаки даного правопорушення, оскільки до моменту видачі це майно належить військовій частині.

Для кваліфікації правопорушення не має значення, належало знищене або пошкоджене майно тій військовій частині, де проходить службу військовослужбовець, чи іншій військовій частині, знаходилося воно в індивідуальному чи колективному користуванні або зберігалось на складі.

З об'єктивної сторони правопорушення полягає у знищенні або пошкодженні зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна.

Знищення означає таку форму впливу на майно, за якої воно повністю стає непридатним для використання за цільовим призначенням і не підлягає відновленню. Внаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність.

Під втратою цінності майна слід розуміти випадки, коли майно фізично не перестає існувати, але стає непридатним для використання або, не втрачаючи своїх функціональних (споживчих) якостей, стає недоступним для користування.

При пошкодженні майно набуває стану, за якого втрачає повністю чи частково свої функціональні якості (наприклад, зброя не стріляє або стріляє із значними відхиленнями) або втрачає свою форму (деформація кузова автомобіля, хоча сам автомобіль рухатися може). Проте на відміну від знищення при пошкодженні предмет підлягає відновленню (ремонту), після чого може використовуватися в подальшому за своїм функціональним призначенням.

Ступінь пошкодження майна не впливає на кваліфікацію правопорушення. Проте якщо буде визнано, що необережне пошкодження майна призвело до заподіяння військовій частині матеріальної шкоди у великих розмірах (поряд з іншими чинниками може враховуватися і ступінь пошкодження), яка може розцінюватися як тяжкі наслідки, то дії винного кваліфікуються за ст. 412 Кримінального Кодексу України.

Знищення або пошкодження військового майна може бути вчинено різноманітними способами: ударом, підривом, дією хімічних речовин, за допомогою різних засобів. Проте вчинення цих дій шляхом підпалу або іншим загально-небезпечним способом визнано більш суспільне небезпечним.

Інший загально-небезпечний спосіб, це будь-який спосіб знищення або пошкодження майна, внаслідок якого створюється загроза життю та здоров'ю людей або заподіяння значних матеріальних збитків (вибух, затоплення тощо).

Знищення або пошкодження військового майна може бути пов'язане з порушенням спеціальних правил несення військової служби (правил несення караульної, внутрішньої та інших видів служб, правил водіння та експлуатації машин та ін.).

Склад правопорушення є матеріальним, що означає необхідність наявності наслідків, зазначених у статті. Це правопорушення може бути

скоєно як діями, так і внаслідок бездіяльності. Закінченим правопорушення вважається після настання наслідків.

При вирішенні питання про те, чи є матеріальні збитки не значними, слід враховувати не тільки вартість, розмір знищеного або пошкодженого майна в натуральному вигляді, але і його значимість для несення військової служби.

Для застосування статті КК слід встановити наявність причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) особи та наслідками, що настали.

Суб'єктивна сторона характеризується необережною формою вини: особа передбачає можливість знищення (пошкодження) військового майна зі спричиненням загибелі людей або інших тяжких наслідків, але легковажно розраховує на відвернення тяжких наслідків, або не передбачає цих наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Суб'єктами є військовослужбовці військових формувань України.

Знищення або пошкодження військового майна внаслідок невиконання або неналежного виконання військовою службовою особою своїх службових обов'язків тягне відповідальність за недбале ставлення до військової служби.

Запобігання скоєнню правопорушень, пов'язаних із знищенням або пошкодженням військового майна.

Оскільки знищення або пошкодження військового майна є небезпечним військовим правопорушенням, та негативно впливає на стан боєготовності та боєздатності Збройних Сил України, профілактика та запобігання таких правопорушень має велике значення та повинна мати постійний характер.

До основних заходів запобігання (крім загально-профілактичних) слід віднести:

- проведення роз'яснювальної роботи з особовим складом та матеріально відповідальними особами про порядок зберігання, видачі та користування військовим майном та відповідальності за скоєння правопорушень із зазначених питань;

- періодичне здійснення перевірок військового майна, яке видане у користування та матеріальних засобів, що надходять до військових частин та підрозділів в якості благодійної допомоги для військовослужбовців;

- своєчасне оприбуткування та постановка на облік гуманітарної (волонтерської) допомоги, яка надходить до військової частини;

- здійснення постійного контролю за виконанням посадових обов'язків начальниками служб військової частини;

- не залишати поза увагою жоден факт правопорушення та доводити до свідомості військовослужбовців, що за скоєння правопорушення, невідворотно наступить відповідальності, яка буде адекватна скоєному правопорушенню;

- особливу увагу звернути на військовослужбовців, які схильні до виготовлення, зберігання, відчуження тощо так званих військових сувенірів, які виготовляються із боєприпасів та озброєння (є безпосередньо ними), або є їхніми складовими частинами. Під час роботи з ними, наводити приклади каліцтва та загибелі при необережному поводженні зі зброєю та боєприпасами із застосуванням наочної агітації (фото, відео).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін В.І.Борисов, С.Б.Гавриш та ін. За заг. ред. В.Т.Маляренка, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. ? Видання друге, перероблене та доповнене. Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. С. 943.

«СТАН І ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ»

Сахно В.М.,
студентка 4-го курсу, відділення підготовки
студентів денної форми навчання «Право»
інституту права та безпеки,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Науковий керівник:
Воронцов А.В.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Пенітенціарна система є невід'ємною частиною правового порядку в будь-якому суспільстві, адже грає ключову роль в реабілітації засуджених і забезпеченні громадської безпеки. У світлі сучасних викликів і змін в українському суспільстві, увага до стану і проблем національної пенітенціарної системи стає більш ніж вкрай актуальною.

Сьогодні пенітенціарна система стикається з низкою складних проблем, які стосуються не тільки ув'язнених, а й суспільства в цілому. Недостатнє фінансування, погана медицина у в'язницях, порушення прав ув'язнених, а також відсутність ефективних програм реабілітації – всі ці аспекти створюють виклики, що вимагають негайного вирішення.

Аналізуючи наукові публікації можна побачити відсутність єдиного розуміння терміну «пенітенціарна система» як серед вітчизняних науковців, так і серед іноземних фахівців, але при цьому існує певний попит на вирішення цього питання. Так, одну із перших спроб дати визначення цьому поняттю зробив М. П. Мелентьев, який зазначив, що пенітенціарна система включає в себе різноманітні засоби правового впливу на засуджених, спрямовані на відновлення соціальної справедливості, корекцію поведінки особи та запобігання вчиненню нею нових кримінальних правопорушень, а також включає широкий комплекс установ та процедур, пов'язаних із виконанням покарання у вигляді позбавлення волі. Тобто дане поняття він не обмежував лише розташуванням ув'язнених у тюрмах [1, с.3].

Дещо схоже бачення надав О. Б. Пташинський, який визначає пенітенціарну систему як сукупність взаємопов'язаних державних установ та органів виконання кримінальних покарань, створених з метою виправлення і перевиховання засуджених, які здійснюють єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [2, с.8].

Важливо зазначити і першу спробу закріплення на законодавчому рівні даного поняття. Виходячи з вказівок Правового директорату Ради Європи, який після ретельного вивчення ситуації в кримінально-виконавчій системі України відзначив важливість реформ в цьому сегменті, Г.О. Радовим було розроблено доктринальну модель Закону України «Про пенітенціарну систему», де ця система визначалася як цілісне, функціонально-інтегральне утворення повноважних суб'єктів державного управління, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та їх узгоджених дій щодо забезпечення ре соціалізації засуджених [3, с.11]. Модель не було впроваджено, а питання про законодавче закріплення ідей щодо вдосконалення пенітенціарної системи було відкладено.

Тільки у 2017 році на засіданні робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та Міністерства юстиції України щодо реформування пенітенціарної системи був наданий проєкт Закону України «Про пенітенціарну систему», в якому зазначено про те, що вона повинна ефективно повертати індивіда до суспільства та запобігати повторним випадкам порушення закону, використовуючи мінімальні ресурси у часовому та матеріальному вимірі. У першій статті проєкту цього Закону надано наступне визначення пенітенціарній системі – це система спеціально уповноважених органів і установ, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації [4].

Розглядаючи динаміку розвитку сучасного українського суспільства, слід відзначити значущі позитивні тенденції, зокрема, в сфері скорочення чисельності осіб, що були позбавлені волі. Так, наприклад, на початку 2019 року кількість засуджених в Україні становила 55 078 осіб, у 2020 році – 52 863 осіб, а 2021 рік показав вже 49 823 засуджених. Такі трансформації позитивно впливають на соціальну ситуацію та покращують її якісні характеристики [5].

Однак незважаючи на зменшення криміналізації суспільства, варто все ж сказати, що позбутися злочинності взагалі думка вельми утопічна і розглядати її навіть у віддаленому майбутньому буде не прагматично. Це не означає, що нам не слід прагнути до мінімізації злочинності, але все-таки наштовхує на думку про те, що потрібно звертати увагу на ті речі, на які ми можемо вплинути безпосередньо зараз.

У 2017 році Комітет із запобігання катуванням публікує досить критичний звіт, в якому наполегливо рекомендує привести умови тримання у в'язницях до належних [6], але до 2021 року Україна залишалася одним з лідерів за кількістю справ щодо умов утримання, які розглядає ЄСПЛ – з майже 65 тисяч справ 21,4% подані проти України [7]. Причини таких показників різні, але провідною можна вважати недофінансування. Так, у

2016 році на утримання одного ув'язненого йшло 3650 гривень на місяць, тобто 43 тисячі гривень на рік. В подальшому, як вже зазначалося, кількість осіб в українських в'язницях зменшилася, але при цьому зросли витрати на їх утримання. Станом на 2020 рік, для утримання одного засудженого потрібно було вже 125,6 тисяч гривень на рік, тобто 10 тисяч на місяць. Питання «надмірного» фінансування цієї сфери є досить дискусійним серед населення, оскільки зазначена щомісячна сума є навіть більшою, ніж прожитковий мінімум, але при цьому неможливо не відзначити явні поліпшення умов перебування ув'язнених [8].

Поступове удосконалення ситуації можна прослідкувати і у змінах статті 24 КВК України, яка з часом розширила коло осіб, які мають право відвідувати виправні установи без попередження та відповідно, можуть вести відеозйомку та спілкуватися з ув'язненими. Запровадження таких змін дозволяє розкрити публіці реальні умови утримання та створює можливість для громадськості більш детально вивчати прогалини пенітенціарної системи [9].

Реальна проблема, на якій потрібно зосередити увагу – це медицина у тюрмах. Наразі в Україні функціонує Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України, управлінські функції щодо якої виконує Міністерство юстиції України. Вибір саме Міністерства юстиції в даний момент ми можемо вважати неоптимальним, оскільки охорона здоров'я безпосередньо пов'язана із соціальними та медичними питаннями і не повинна залежати від того, знаходиться особа на волі чи ні. Саме тому у 2017 році Генпрокуратура України запропонувала передати Міністерству охорони здоров'я функції надання медичної допомоги ув'язненим і засудженим, зазначивши, що у в'язницях дуже гостро відчувається дефіцит медичного персоналу, а державне фінансування на поточний рік, як і протягом останніх кількох років, становить лише 22–23%, що не може покрити витрати на оновлення медичного обладнання, яке щонайменше на 70% є застарілим або не функціонує [10].

Для вирішення проблем української пенітенціарної системи необхідний комплексний підхід, який буде включати фінансову підтримку, яка дозволить покращити умови ув'язнення та забезпечити необхідні ресурси, як ото медичні чи трудові; підвищення кваліфікації персоналу; популяризацію судових рішень, які спрямовані на альтернативні види покарань та реабілітацію, що допоможе зменшити перевантаженість в'язниць та сприятиме ресоціалізації засуджених; активну участь громадських організацій, правозахисників тощо в моніторингу та контролі за умовами ув'язнення, що допоможе забезпечити прозорість системи.

Список використаних джерел:

1. М.П. Мелентьев Пенітенціарні системи зарубіжних країн : підручник. Київ : МВС України, 1993. 104 с.
2. О. Б. Пташинський Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. Б. Пташинський. Київ, 2001. 185 с.

3. Радов Г. О. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України» 1997. № 11. С. 11–16.

4. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» від 24.11.2017 № 7337. URL: <https://ips.ligazakon> (дата звернення: 11.11.2023).

5. Громадська Правозахисна організація «Донецький меморіал»: Кримінально-виконавча система України у 2020 році. Статистичний огляд. URL: <https://ukrprison.org> (дата звернення: 12.11.2023).

6. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 21 to 30 November 2016 // Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int> (дата звернення: 14.11.2023).

7. European Court of Human rights. Analysis of statistics. URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення: 12.11.2023).

8. М.Коваленко Вартість утримання в'язня в Україні збільшилась вдвічі/Дивись Info. URL: <https://dyvys.info> (дата звернення: 14.11.2023).

9. Кримінально-виконавчий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2023).

10. Асоціація українських моніторів дотримання прав людини діяльності правоохоронних органів. *Пенітенціарна медицина може перейти у сферу управління Міністерства охорони здоров'я*. URL: <http://umdp.info> (дата звернення: 14.11.2023).

**«ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
КАТУВАННЯМ, ЖОРСТОКОМУ, НЕЛЮДСЬКОМУ АБО ТАКОМУ
ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ ЧИ ПОКАРАННЮ
ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ»**

Свинаренко Ю.П.,
аспірант

*Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

Науковий керівник:

Шкута О.О.,

*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню, засуджених в місцях несвободи України до сьогодні залишається невирішеною

проблемою, що підтверджується фактичною відсутністю реакції зі сторони держави на заяви та скарги засуджених і осіб, взятих під варту, щодо неналежної поведінки щодо них зі сторони персоналу пенітенціарних установ. Відсутність ефективного розслідування скарг на таке поводження, вплив тюремної субкультури та кримінально-протиправного середовища створили передумови до визнання Європейським судом з прав людини, Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, іншими міжнародними організаціями та експертами фактів порушень Україною положень Конвенції [1],[2].

Вказана тенденція, підтверджується наступними резонансними рішеннями Європейського суду з прав людини: «Карабет та інші проти України» (рішення 17 січня 2013 р.). 14 січня 2007 р. засуджені Ізяславської виправної колонії (№ 31), Хмельницька область, оголосили голодування, у результаті чого 22 січня 2007 р. 17 засуджених зазнали побиття під час проведення загального обшуку. Європейський суд з прав людини зобов'язав сплатити 16 заявникам по 25000 євро відшкодування шкоди, одному заявнику – 10000 євро; «Юрій Щокін проти України» (рішення 3 жовтня 2013 р.). 19 жовтня 2000 р. у Вільнянській виправній колонії (№ 20) Запорізької області, у результаті катувань помер засуджений. Європейський суд з прав людини зобов'язав сплатити заявнику 30000 євро відшкодування моральної шкоди [3].

Нажаль сьогодні порушення вимог ст. 3 «Заборона катування» Конвенції [1]. у зв'язку з нелюдським та/або таким, що принижує гідність, поводженням, якого зазнали заявники, з огляду на переповненість у камерах, неналежні умови тримання під вартою та ненадання належної медичної допомоги, а також статті 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту» Конвенції [1], у зв'язку відсутністю ефективного юридичного засобу захисту за такими скаргами, констатоване Європейським судом з прав людини у близько 190 справах щодо України, з яких 133 справи перебувають під посиленням наглядом Комітету міністрів Ради Європи як такі, що не є виконаними [2].

В одному зі своїх рішень у справі «Кудла проти Польщі» (Kudlavs. Poland) Європейський суд з прав людини так сформулював обов'язки держави щодо створення належних умов при триманні в ув'язненні: «...держави повинна забезпечити, щоб особа трималася під вартою в таких умовах, які сумісні з повагою до її людської гідності, щоб манера і спосіб виконання цього заходу не піддавали її стражданню і позбавленню такої інтенсивності, яка перевищує неминучий рівень страждань при позбавленні волі, і щоб, урахувавши практичні вимоги, що пред'являються до тюремного ув'язнення, були адекватно забезпечені її здоров'я та благополуччя...» [5, с. 174], у зв'язку з чим іншою, невирішеною проблемою залишається неналежне забезпечення права на охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальний захист в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.

Право на охорону здоров'я являється одним з керівних прав людини,

котре забезпечує стан оптимального збереження, розвитку фізіологічних, психологічних функцій організму людини, у зв'язку з чим В.М. Пашков наголошував що актуальність поширення знань щодо правового положення суб'єктів права в охороні здоров'я не вимагає нині спеціального обґрунтування, оскільки створення необхідних умов для їх функціонування є одним із факторів забезпечення права на життя та здоров'я громадян [6, с. 5].

Окремо варто наголосити, що слід розрізняти права засуджених на охорону здоров'я від їх права на медичну допомогу. За справедливим твердженням С.Г. Стеценка, право на охорону здоров'я засуджених являється більш широкою категорією, що включає сукупність заходів соціального, економічного та екологічного характеру у цілому спрямованих на недопущення виникнення хвороб у засуджених. А право засуджених на охорону здоров'я, являється завданням багатьох структур апарата влади, у той час як втілення у життя права на медичну допомогу залежить від тих державних і муніципальних органів, що забезпечують сферу охорони здоров'я [7, с. 215-219].

Свого часу, вітчизняний вчений В.М. Синьов, у рамках розвитку пенітенціарної політики наполягав на необхідності збереження і примноження суспільно цінних рис засуджених, зокрема їх фізичного і психічного здоров'я, здатності позитивно виконувати свої соціальні ролі [8, с. 19-20]

Під час реалізації права засуджених та осіб, взятих під варту, на охорону здоров'я та медичне обслуговування Європейським судом з прав людини та Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню констатовано порушення медичного і немедичного характеру та зазначено на необхідності удосконалення діагностики та лікування загальносоматичних і соціально небезпечних захворювань, зокрема ВІЛ-інфекції, туберкульозу та вірусних гепатитів [2].

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 16.12.2022 № 1153-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>

3. Стенографічний звіт про результати службового відрядження делегації Державної пенітенціарної служби України до Французької Республіки (м. Страсбург) для участі у багатосторонній робочій зустрічі щодо обговорення питань боротьби з неналежним поведінням в тюрмах, що відбулася 23–24 квітня 2015 року. Головна > Прес-служба > Новини. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/pub-lish/article/776746>.

4. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 16.12.2022 № 1153-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>

5. Пузирьов М. С. Реалізація виправними колоніями принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Київ : ВД «Дакор», 2014. 300 с.

6. Пашков В. М. Господарсько-правовий статус закладів охорони здоров'я / В. М. Пашков. К.: МОРІОН, 2008. 148 с.

7. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. - 507 с.

8. Синьов В. М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. Київ : КІВС, 1996. № 1. С. 17-24.

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЮ»

Топчий В.В.,

*д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
директор навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
м. Ірпінь*

<https://orcid.org/0000-0002-1726-9028>

Топчий О.В.,

*д.ю.н., доцент, заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри англійської філології та методики
викладання іноземної мови факультету іноземних мов
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

Як свідчить практика, комплексний підхід до вирішення проблем дітей та запобігання вчиненню з їх боку протиправних діянь дає можливість суттєвим чином знизити рівень їх агресії, кримінальної активності та віктимності.

Прикладом зазначеної позитивної практики може слугувати діяльність системи ювенальної юстиції України. Так, якщо у 1991 році (першому звітному періоді з часу незалежності держави) в 11 спеціалізованих виховних установах відбували покарання 3,4 тис. дітей віком від 14 до 18 років [1, с. 1], то у 2023 році (станом на 01.04.2023) у трьох таких установах утримувалось 56 засуджених дітей [2].

Отже, наведені статистичні дані дозволяють констатувати, що при здійсненні постійного контролю за життєдіяльністю дітей та вчинення своєчасних системних заходів запобіжного характеру щодо них, призводить до ефективної реалізації законодавчо визначених завдань і мети з питань, що стосуються недопущення дотримання з боку дітей девіантної поведінки, а головне – дає можливість руйнувати, блокувати, нейтралізувати тощо детермінанти, що сприяють формуванню у дітей, які, зокрема, не досягли 12-річного віку, протиправної мотивації та аналогічного способу життя у подальшому.

Знову ж таки, у цьому сенсі можна апелювати до результатів спеціальних наукових розробок, які були проведені в Україні на протязі 1994-1997 р.р. та стосувались означеної проблематики [3].

Зокрема, було встановлено, що більше 30% засуджених, які стали так званими «рецидивістами» (відповідно до положень ст. 34 Кримінального Кодексу (КК) України – це особи, що мали судимість за умисний злочин, до її зняття чи погашення знову вчинили умисний злочин) перші свої кримінальні правопорушення вчинили у неповнолітньому віці (з 14 років) та тримались у зв'язку з цим у слідчому ізоляторі (СІЗО) та спеціальній виховній установі [3, с. 1-2].

Крім цього, у ході зазначеного дослідження було виявлено й ті детермінанти, які спричинили та обумовили вчинення дітьми кримінально караних діянь, а саме:

а) більшість осіб, які перебували у СІЗО та виховних колоніях, до засудження проживали у неповних сім'ях (не мали одного із батьків), та не піддавались колективному позитивному впливу і контролю за їх поведінкою;

б) переважна більшість ув'язнених під варту неповнолітніх до засудження перебувала на профілактичних обліках відповідних служб у справах дітей, а отже, стали своєрідними «жертвами» їх халатної діяльності з цього приводу;

в) значна частина дітей, які тримались у СІЗО та спеціальних виховних установах, була неписьменною та не вміла читати, а саме зазначені кримінологічно значущі риси особи є визначальними у механізмі вчинення злочинів [3, с. 7-11].

Таким чином, варто констатувати, що при системному підході до вирішення завдань кримінологічної профілактики, з урахуванням зарубіжної практики [4], значно підвищиться рівень її ефективності та правовий захист охоронюваних прав і законних інтересів усіх об'єктів правової охорони в Україні, про що, зокрема, свідчать результати запобіжної діяльності, які здійснюються щодо неповнолітніх та набули відповідних позитивних тенденцій розвитку.

Список використаних джерел:

1. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України: інформ.бюл. Київ: Головне управління виконання покарань МВС України, 1992. 28 с.
2. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: станом на 01.04.2023. URL: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>.

3. Колб О.Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України: автореф.... дис. канд. юрид. наук /12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 18 с.

4. Діти та ризики в Інтернеті: глобальна статистика. URL: <https://surfshark.com/research/cybersecurity-for-kids/statistics>.

«СУСПІЛЬНО-КОРИСНА ПРАЦЯ, ЯК ЗАСІБ ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ»

Усатий О.О.,
аспірант

*кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Резніченко Г.С.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Суспільно-корисна праця як засіб виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі завжди була предметом широкого наукового обговорення. Оцінюючи пройдені історичні етапи її становлення і розвитку від форми покарання до засобу виправлення і ресоціалізації, застосування праці засуджених завжди супроводжувалося відповідною метою.

Важливо наголосити, в першу чергу на те, що праця засуджених завжди відрізнялася від праці за межами установи виконання покарань, тому серед її актуальних питань слід виділити наступні:

по-перше, праця засуджених протікає завжди в умовах позбавлення волі і здійснюється не за власним бажанням, а за волею адміністрації колонії;

по-друге засуджені не мають трудових книжок, їх робота у колонії середнього рівня безпеки не зараховується до загального трудового стажу;

по-третє засуджені не мають права на трудову відпустку, крім одного вихідного дня на тиждень;

по-четверте, засуджені не мають права на вибір професії вільного переміщення з одного робочого місця на інше;

по-п'яте, у ст. 43 Конституції закріплено право усіх громадян (а засуджені продовжують бути ними незалежно від вчиненого злочину чи строку покарання) на працю [1];

по-шосте на жаль більшість засуджених сьогодні не працює у зв'язку з відсутністю у колоніях середнього рівня безпеки робочих місць, державних програм замовлення на продукцію тощо.

Праця засуджених у місцях позбавлення волі врегульована чинним Кримінально-виконавчим кодексом (ст.ст. 118-122) і є важливою передумовою ефективного використання інших засобів виправлення і ресоціалізації засуджених. Згідно з Європейськими пенітенціарними правилами, праця в місцях позбавлення волі визнається позитивною складовою виправного впливу на засуджених. Крім того, у випадку, коли засуджений протягом року безпідставно тричі відмовився від праці, це розцінюється за статтею 133 КВК України як злісне порушення вимог режиму, що може призвести до застосування до нього дисциплінарних заходів [2].

Таким чином, слід визнати, що праця засуджених у нашій державі має обов'язків характер, проте вона не може вважатися примусовою, оскільки ст. 8 Міжнародного пакту про громадські та політичні права виходить із того, що терміном «примусова чи обов'язкова праця» не охоплюється робота, котру повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного рішення суду. Стаття 43 Конституції України також не вважає примусовою працею роботу або службу, що виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду. По суті, вона є необхідною передумовою ефективного використання інших засобів виправлення і ресоціалізації засуджених - встановленого порядку виконання та відбування покарання, соціально-виховної роботи, загальноосвітнього та професійного навчання, громадського впливу.

Крім виправлення, праця засуджених має також економічну, соціальну та оздоровчу мету. Засуджені працюють на себе (витрати на харчування, комунально-побутові послуги, одяг тощо) і на суспільство, членами якого вони є. Соціальна мета праці полягає в тому, щоб створити умови для нормального вступу в життя після звільнення. Праця має також значення для збереження здоров'я, оскільки бездіяльність не лише калічить людину, але й веде її до деградації.

Праця засуджених повинна бути суспільно корисною, а не беззмістовною. Вона організується відповідно до певних принципів, тобто тих ідей, що характеризують організацію праці і виражають особливості цієї категорії осіб. Загальними принципами є: законність, гуманізм, індивідуалізація праці. Проте, щодо її безпосередньої організації, особливе значення мають і соціальні принципи: обов'язкова праця та право засудженого на працю; оплата праці залежно від її кількості та якості; обов'язок дотримуватися дисципліни праці; охорона безпеки праці; поєднання праці з професійним навчанням [3, с. 81-82].

З аналізу отриманих статистичних даних по кримінально-виконавчих установах у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Одеській, Черкаській та Чернігівській областях встановлено, що залучаються до трудової діяльності лише близько 46% працездатних засуджених, приблизна ситуація простежується по всій Україні і залежить перш за все від інфраструктури регіону. Виходячи з наведеного переважна більшість засуджених не має змоги не тільки виконувати обов'язки з самоутримання, відшкодування збитків від вчиненого злочину, сплати аліментів, а й

реалізовувати гарантовані законодавством права на розв'язання своїх матеріальних проблем, поліпшення умов відбування покарання, отримання трудового стажу, збереження та підвищення кваліфікації тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінально-виконавчий кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 11.07.2003 № 1129-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
3. Шкута О.О. Актуальні питання зайнятості засуджених у колоніях середнього рівня безпеки / О.О. Шкута. *Захист прав і свобод людини і громадянина в Україні*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бровари, 11-12 лют. 2010 р.). Чернівці: КП «Вид-во Чернігівські береги», 2010. С. 81-82.

**«КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРЗЛОЧИНИ,
ВЧИНЕНІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ»**

Федорова А.І.,

*курсантка 4 курсу, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Станом на сьогодні, ми живемо в умовах воєнного стану. Розпочата в лютому 2022 року, агресія Російської Федерації проти України, що набула відзнаки війни нового типу, набуває все більшого визнання. Зрозуміло, що цей широкомасштабний наступ на незалежність України не обмежується лише територіальними посяганнями. Агресія ведеться одночасно на численних фронтах, таких як політичний, дипломатичний, економічний та інформаційний. Міжнародні фахівці вже назвали цей спрямований поєднанням різних військових форм, методів і тактик та стирання кордонів між ними на одному полі бою гібридною війною. Один з ключових компонентів гібридної війни проти України - це кіберагресія, яка розпочалася декілька років до розгортання повномасштабного вторгнення на територію України.

Кіберзлочини стають нагальною проблемою сучасного світу, переплітаючи сфери технологій, безпеки та правопорядку. Зростання

кількості та складності кібератак вимагає вдосконалення законодавчої бази для боротьби з цією загрозою.

З березня 2022 року, з метою збільшення здатності нашої країни до захисту від постійних кібератак, Верховною Радою України були внесені зміни до статей 361 і 361-1 Кримінального Кодексу України.

Так, до ст. 361-1 КК України було внесені наступні зміни:

- було змінено формулювання предмету відповідного кримінального правопорушення (словосполучення «електронно-обчислювальні машини (комп'ютери), автоматизовані системи, комп'ютерні мережі чи мережі електрозв'язку» було замінено на «інформаційні (автоматизовані), електронні комунікаційні, інформаційно-комунікаційні системи, електронні комунікаційні мережі»),

- диспозиція статті доповнюється словом «протиправним». Тепер юридичний склад виглядає наступним чином: створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут[1].

Зазначені зміни до статті 361-1 Кримінального Кодексу України призводять фактично до обмеження сфери застосування цієї норми та легалізації неправомірного використання шкідливих програмних або технічних інструментів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем та електронних комунікаційних мереж.

Також була зроблена незначна зміна альтернативної санкції для частини 1 статті 361-1 Кримінального Кодексу (максимальний строк позбавлення волі було збільшено з двох до трьох років).

За допомогою внесення змін до примітки до статті 361 Кримінального Кодексу України було розширено критерії значної шкоди, що вважається як умова для кваліфікації порушень у частині 2 статті 361-1 Кримінального Кодексу України.

Зазначені зміни до статті 361-1 Кримінального Кодексу України, не викликають серйозних обґрунтованих сумнівів, проте їхню ефективність потрібно буде перевірити часом і через практику застосування. З іншого боку, стаття 361 Кримінального Кодексу України пройшла значні зміни, які вже викликали активну дискусію в науковому і експертному оточенні [2].

Важливо враховувати, що закон має свої обмеження в даному контексті. З початком війни в Україні став активним неофіційний громадський рух «КіберАрмія», який включає звичайних громадян, а також професіоналів з галузі інформаційних технологій. Вони проводять кібератаки на ворога у кіберпросторі, завдаючи шкоди та перешкоджаючи його планам. Формально такі дії можуть відповідати кримінальним критеріям, які передбачені статтями 361 та 361-1 Кримінального Кодексу України.

Ймовірно, навіть у випадку початку кримінального провадження проти таких осіб, правоохоронні органи та суди будуть враховувати загальний інтерес України та українського народу і можуть розглядати можливість звільнення від відповідальності, оскільки дії цих осіб не становлять загрозу для суспільства. Проте, щоб спростити цей процес у майбутньому, можливою є формалізація

виключень від відповідальності в спеціальних статтях Кримінального Кодексу України чи в окремих коментарях, щоб уникнути зайвих зусиль правоохоронних органів на внутрішньому контролі чи пошуках юридичних обґрунтувань для звільнення від відповідальності [3,с.159-165].

Отже, тема кіберзлочинів у воєнних умовах є актуальною та складною проблемою, яка вимагає постійного аналізу та розв'язання в контексті сучасних воєнних конфліктів. Здійснення кібератак під час збройних конфліктів має важливі наслідки для національної та міжнародної безпеки, оскільки технології стають важливим інструментом ворожих дій. Законодавчий підхід до кіберзлочинів у воєнних умовах вимагає постійного вдосконалення та адаптації.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247132> (дата звернення: 21.10.2023).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: закон України № 2149-IX від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-IX#Text> (дата звернення: 21.10.2023).

3. Мовчан Р. О. Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану : матеріали наук.- теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 159–165.

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ СКОЄННЯ САМОГУБСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Цуркан Є.В.

аспірант 2-го курсу,

кафедри кримінального права та кримінології

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса

Науковий керівник:

Чекмарьова І.М.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології*

Одеського державного університету

внутрішніх справ

м. Одеса

На сьогоднішні день велика кількість людей потребує психологічної підтримки, що пов'язано із активними бойовими діями на території України, внаслідок чого особливої значимості набуває недопущення вчинення

суїцидів. До того ж, набуває значних обертів тенденція, що передбачає необхідність забезпечення прав та інтересів постраждалих від війни категорій осіб, у тому числі на психологічну підтримку.

10-го вересня оголошено Всесвітній день запобігання самогубствам, який запроваджено з метою підвищення обізнаності населення про ризики завдання собі шкоди, виявлення ознак суїцидальних настроїв, зниження рівня стигматизації, пов'язаної із самогубцями. Це найбільш яскраво проявляється в сучасних умовах, що є наслідком повномасштабного вторгнення росії в Україну та перебування великої кількості людей в умовах тотального стресу [3].

Проживаючи у країні в мирний час або в умовах війни, кожна особа приймає на себе ризики спричинення шкоди здоров'ю, особистим стосункам та життям. Нажаль смерть через скоєння суїциду може мати достатньо високі показники, особливо серед людей, які мають «синдром тих, хто вижив», особливо якщо загинув хтось із близьких внаслідок військових дій [5, с. 119]. У цілому бойові дії несуть достатньо значні ризики для психологічного здоров'я кожної людини; найвищі показники посттравматичного синдрому та депресивних станів, панічних атак, спостерігаються у людей, які стали безпосередніми свідками бойових зіткнень, обстрілів, загибелі інших людей, піддавалися тортурам та катуванням на тимчасово окупованих територіях тощо.

Суїцидальною поведінкою є різновид аутоагресивної поведінки, що знаходить свій прояв у формі думок, фантазій, уявлень чи дій, направлених на спричинення собі шкоди чи самознищення, що зумовлено прихованими або явними інтенціями до смерті. Динаміка розвитку суїцидальної поведінки передбачає проходження наступних етапів: 1) виникнення конфліктної ситуації суб'єктивно значної тривалості та інтенсивності; 2) усвідомлення неможливості подолати протиріччя та перешкоди; 3) руйнування системи життєвих перспектив; 4) прийняття рішення про вчинення суїцидальних дій; 5) суїцидальна спроба (дія).

Предикція суїцидальності на початкових етапах є достатньо складним, проте цілком виконуваним завданням не зважаючи на те, що воно має невелику прогностичну силу. Вона повинна ґрунтуватися на поєднанні біологічних, особистісних та соціальних елементів та бути непрямом; до того ж є можливим врахувати те, що суїцидальність не лише успадковується чи формується під впливом середовища, але й може бути викликана сукупністю цілої низки характеристик. Тобто, суїцидальна поведінка має розглядатися в якості парадоксального та дизадаптивного способу подолання кризових ситуацій в суб'єктивному сприйнятті окремих індивідів [4, с. 6].

У відповідності до досліджень психологів, у людини можуть виникати суїцидальні думки з різних причин. Так, одні особи можуть перебувати у стані емоційного чи фізичного виснаження, інші – бажають припинити страждати. При цьому, ціла низка чинників може підвищувати вплив зазначених думок, якими є наступні: вчинення попередніх спроб самогубств чи випадки суїциду серед близького оточення; наявність досвіду важких

життєвих подій, наприклад, емоційного або фізичного насильства; виникнення раптових стресових ситуацій у повсякденному житті, у тому числі й активні обстріли; надмірне вживання алкоголю чи наркотичних препаратів; відчуття ізоляції чи недостатність підтримки соціуму; образа, гнів, що часто зумовлено реальним чи уявним поганим поведінням; наявність психічних розладів; різноманітні хвороби чи інвалідність, особливо у разі супроводження вираженим больовим синдромом.

Чим більше таких чинників наявні одночасно, тим вища імовірність того, що у людини виникатимуть суїцидальні думки. При цьому, важливим є те, що ця проблема є достатньо індивідуальною, а прояви суїцидальної поведінки можуть бути різноманітними. Варто прийняти до уваги те, що не дивлячись на те, що психічні розлади можуть виступати в якості додаткового чинника ризику, проте більшість людей (які мають психічні захворювання) не схильні до суїцидальної форми поведінки, а не усі, хто покінчив життя самогубством (вчинив спробу самогубства), мали психічні розлади [1].

Про наявність суїцидальних думок або намірів можуть свідчити різноманітні зміни в особистості чи поведінці людини. До таких змін можливо віднести наступні: виникнення тривожності, дратівливості, злоби, прояви конфліктної поведінки; відсторонення від зовнішнього оточення, уникнення контактів з близькими; часті зміни настрою; притаманність ризикової поведінки; брак енергії та зміни сну; переїдання чи повна відмова від їжі; негативні висловлювання по відношенню до себе; висловлювання позиції щодо неможливості вирішення складних ситуацій; виникнення труднощів у вирішенні щоденних проблем; втрата інтересу до власного зовнішнього вигляду.

Окрім цього, про наміри вчинити суїцид можуть свідчити: висловлювання погроз заподіяння собі шкоди чи вбити себе; ведення розмов про самогубство чи смерть; підготовка або направлення прощальних повідомлень; розробка плану вчинити суїцид (обрання місця, часу, способу тощо); закінчення поточних справ, дарування речей, підготовка заповіту. Серед ознак суїцидальної поведінки, які більш тяжко помітити, можливо визначити удавану веселість та жарти над власними емоціями. До того ж, ознаки суїцидальної поведінки можуть бути не лише відкритими, але й завуальованими, проте жодні з них не варто залишати поза увагою [1].

Якщо виникають підозри, що хтось із близького оточення має ознаки суїцидальної поведінки, необхідно спонукати їх до розмови та не боятися ставити відкриті питання. Таким людям варто дати зрозуміти, що про них дбають та вони потрібні. До того ж, певними кроками у напрямку недопущення вчинення самогубства можуть бути наступні:

- намагатися не засуджувати та не критикувати;
- дізнатися, для чого живе людина та чому в неї виникають думки про смерть;
- спробувати поговорити про людей, які відіграють вадливу рол у їх житті, піклуються про них та яким може завдати болю скоєння самогубства;

- уникати розмов про далеке майбутнє, проте допомогти зосередитися на тому, як провести найближчий день чи декілька днів;
- заохочення людини до пошуку допомоги та не боятися просити про неї, наприклад, шляхом звернення до кваліфікованого спеціаліста або зателефонувати на спеціалізовану «гарячу лінію», а також надати допомогу в пошуку таких контактів;
- переконатися, що людина не залишиться наодинці та не перебуває у небезпеці [2].

Важливо пам'ятати, що не потрібно миттєво вирішувати проблему близьких людей, які мають суїцидальні думки, чи повністю усвідомити, чому вона відчуває певні емоції. Проте, розмова та дослуховування до неї сприяє можливості дати їй зрозуміти, що ви не байдужі до неї. Якщо ж людина не виявляє бажання до комунікації, потрібно вказати на готовність повернутися до розмови пізніше. У той же час, якщо існують підстави вважати, що існує пряма загроза життю людини, необхідно діяти невідкладно, оскільки надзвичайні ситуації з психічним здоров'ям варто сприймати так само серйозно як із фізичним.

Як зазначено психологами, навіть у випадку відсутності когось поруч у момент відчаю, важливо пам'ятати, що людина не є самотньою у своїх переживаннях. З цією метою в Україні створено різноманітні гарячі лінії психологічної допомоги, деяких з яких працюють безперервно. Функціонування зазначених контактних ліній психологічної допомоги спрямоване на поширення меседжу, що деструктивні або суїцидальні думки не є чимось соромним; навпаки – це випадки, коли вирішальну роль може відіграти вчасно набраний рятувальний номер, щоб вирватися з прірви та віднайти сенс життя [3].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що рівень загрози вчинення самогубства підвищується після повномасштабного вторгнення росії на територію України. Існує потреба в забезпеченні психологічної підтримки людей на усіх рівнях, враховуючи можливість супроводу, без зазнання дискримінаційних утисків, для належного розвитку фізичних та психологічних здібностей, формування почуття гідності й самоповаги, що забезпечить ефективну участь у суспільному житті. Саме на державу покладається необхідність надання можливостей для набуття життєвоважливих навичок, що забезпечують інтеграцію в суспільне життя навіть тих осіб, які постраждали від військової агресії.

Список використаних джерел:

1. Демідко О. Суїцидальна поведінка – як помітити та вчасно надати допомогу. URL: <https://donbas24.news/news/suicidalna-povedinka-yak-pomititi-ta-vcasno-nadati-dopomogu>. (дата звернення: 12.11.2023).
2. Кречетова Д. Як розпізнати суїцидальну поведінку в людини і куди звернутися, щоб допомогти: пояснює МОЗ. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/09/10/250395/>. (дата звернення: 12.11.2023).

3. Куди звертатися, якщо не хочеться жити: гарячі лінії для ветеранів, підлітків та постраждалих від насильства. URL: <https://rubryka.com/article/yakshho-ne-hochetsya-zhyty/>. (дата звернення: 12.11.2023).

4. Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 60 с.

5. Синишина В. Психологічні чинники суїцидальної поведінки серед військовослужбовців. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. № 4. 2020. С. 118-121.

«ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 432 ККУ «МАРОДЕРСТВО»»

Чекмарьова І.М.,
*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

У минулому столітті мародерство було визнано одним із найжахливіших злочинів за законодавством країн усього світу, покарання відбувалося через смертну кару (розстріл). На сьогодні тема мародерства є актуальною, адже українці зіштовхнулися з проблемою збереження свого майна під час війни. Трапляються непоодинокі випадки, коли «мародери» розкрадають майно жителів міст, які покинули місце свого проживання, рятуючись від обстрілів та бомбардувань, крім того, злочинці викрадають чуже майно в оселях громадян прямо під час обстрілів, в той час, коли власники майна перебувають в бомбосховищах. Через це серед населення помилково посіла назва «мародер» до осіб, які вчиняють викрадення чужого майна в період воєнного стану. Відповідно до Кримінального кодексу України (ст. 432 КК України), мародерство – це викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених. Новий закон від 03.03.2022 № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», посилив покарання, яким мінімальний термін позбавлення волі за такий злочин збільшено до 5 років позбавлення волі.

Об'єктом цього злочину є порядок несення військової служби під час бойових дій. Оскільки згідно закону мародерство є військовим кримінальним правопорушенням, відповідальність за нього можуть нести лише:

- військовослужбовці (Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України,

Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом)

- військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів.

Особливістю застосування цього злочину виступає:

- він може вчинятися лише особами, залученими до виконання військового обов'язку;

- можуть бути вчинені лише на «полі бою», тобто на місцях, де ведеться бій.

- предметом цього злочину є майно, яке знаходиться при вбитих чи поранених.

Під речами розуміють обмундирування та особисті речі (годинники, гроші тощо) загиблих чи поранених. До них не відноситься зброя та боєприпаси, документи військового значення, технічні засоби ведення війни та інші предмети, зібрані для подальшого бойового використання. Викрадення повинно відбутися на полі бою, тобто там, де велися або ведуться бойові дії. Поле бою - це також територія в тилу, яка знаходиться під вогнем противника.

Викрадення поза полем бою (наприклад, у санітарному поїзді) утворює загальну кримінальну відповідальність - крадіжка, грабіж тощо. Вкрасти речі здорового військовослужбовця – це не є мародерство. Ці дії можуть кваліфікуватися як злочини проти власності. Новий закон посилив покарання не тільки за привласнення на полі бою майна поранених та вбитих (мародерство), а ще й за використання трагічних обставин, бойових дій для власної наживи, адже зміни до Кримінального кодексу України торкнулися й складу кримінальних правопорушень, передбачених у статтях: 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 190 (Шахрайство), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем). Ці кримінальні правопорушення доповнилися кваліфікуючою ознакою – скоєння протиправних дій в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Для складу злочину - мародерства не має значення, до якої армії належать вбиті і поранені, речі яких розкрадалися на полі бою. Мародерство передбачає наміри винного обернути вилучену річ у своє володіння. З цього ж моменту, тобто коли винний отримав можливість розпорядитися вилученою річчю за своїм розсудом, мародерство вважається закінченим злочином.

З суб'єктивної сторони мародерство передбачає прямий умисел на заволодіння речами вбитих і поранених та корисні мотиви.

Мародерство вважається не тільки злочином на рівні національного законодавства, але й визнається міжнародним правом як воєнний злочин міжнародного характеру. 4 (Гаазька) Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. (дата набрання чинності для України: 24 серпня 1991 р.) вперше визначила: «мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється» (ст. 28) і «мародерство офіційно забороняється» (ст. 47). У ст. 15 Конвенції про поліпшення долі поранених і

хворих у діючих арміях і ст. 18 Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, від 12 серпня 1949 р. вказано, відповідно: «Завжди, а особливо після кожного бою, сторони конфлікту без затримки вживають усіх можливих заходів для того, щоб розшукати й підібрати поранених і хворих (осіб, які зазнали корабельної аварії, поранених та хворих), щоб захистити їх від мародерства та поганого ставлення, щоб забезпечити їм необхідний догляд, а також, щоб розшукати мертвих та запобігти їхньому пограбуванню».

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що мародерство – це особиста матеріальна вигода на чужому горі. На жаль, в рамках сьогоденних реалій, проблема мародерства є дуже актуальною, а тому обізнаність населення та правильна кримінальна оцінка цього явища має важливе значення. Тому дуже важливо розуміти що саме є мародерством, відмежовуючи цей злочин від кримінальних правопорушень проти власності, вчинені в умовах воєнного стану.

«ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД»

Чикіш А.В.

*курсант 401 навчального взводу,
рядовий поліції, Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Науковий керівник:

Шкута О.О.,
*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Проблема колабораціонізму не є новою, адже Україна в умовах війни перебуває вже з 2014 року, проте після повномасштабного вторгнення РФ до України, ця тема набула нового усвідомлення. Безумовно, все вищезначене впливає на формування змістового наповнення категорії «колабораціонізм» як багатокомпонентного наративу в науковому, юридичному, морально-етичному, емоційно-психологічному вимірах.

Питання колабораціонізму вивчали такі науковці, як: В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер, Р.О. Мовчан та Є.О. Письменський. На нашу думку, перед початком вивчення цієї проблеми, треба чітко визначити поняття колабораціонізму.

Колабораціонізм - це співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі. Якщо розглядати цей термін, посилаючись на диспозицію ст.111-1 Кримінального Кодексу України, то: «Колабораціонізм - це публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України» [1].

В незалежній Україні питання колабораціонізму гостро постало в 2014р., коли був анексований Крим і воєнним шляхом була окупована російською федерацією частина Донецької і Луганської областей. Саме в той період в політичний дискурс України повернувся наратив колабораціонізм і розпочався процес юридичного оформлення колабораційної діяльності. Юридично процес оформлення законів відбувався з 2014 року. Тоді у в статті 10 проекту Закону «Про забезпечення прав та свобод та правовий режим на тимчасово окупованій території» було заявлено про співпрацю з державою окупантом, проте слово «колабораціонізм» автори проекту не використовували. У 2019 р. Верховна Рада ухвалила в цілому законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (№ 7186). Слід зауважити, що всі спроби унормування закону про колабораційну діяльність були не завершеними, проекти мали розмиті формулювання, не було чіткого розмежування між видами колаборації. Проблемаю також було і те, що в політична еліта проросійського спрямування в Україні досить впевнено і безкарно саботувала прийняття цих законів в будь яких із версій.

Зміни в Закон про колабораційну діяльність були внесені вже з початком нової фази війни в Україні. 3 березня 2022 року був підписаний президентом В. Зеленським Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, якою визначено поняття колабораціонізму та його види, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею, передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років [2].

Вивчаючи праці українських професорів, таких як : В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер та ін. можна виділити декілька форм колабораціонізму. Ці науковці детально проаналізували їх та відокремили економічну і культурну. Економічний колабораціонізм, на думку більшості науковців, передбачає співпрацю в сфері господарської діяльності. Розглядаючи причини співпраці місцевого населення з

окупантами у економічній сфері, український дослідник О. Потильчак доводить, що ці дії відбувалися вимушено через тиск загальної трудової повинності та життєвих обставин. Тому цих людей не можна віднести до колабораціоністів у повному розумінні цього слова. Натомість дослідник запропонував використовувати термін в двох версіях: «вимушений» та «добровільний» колабораціонізм [3].

Хоч законодавець не визначає у ст. 111-1 ККУ «добровільного» колабораціонізму, такі науковці, як Р. О. Мовчан та Є. О. Письменський стверджують, що, з одного боку, відсутність безпосереднього згадування про «добровільність» у відповідних частинах цієї статті не виключає застосування при кримінально-правовій оцінці відповідних дій положень ст. 40 КК України про фізичний або психічний примус. Наявність цього положення слугує нормативним запобіжником визнання кримінально-протиправними будь-яких вчинених під безпосереднім впливом примусу діянь із співпраці з окупантом (наприклад, коли колабораційна діяльність вчиняється через погрозу вбивства близьких для особи людей чи її самої) [4].

Особливо важливим вирішенням цієї проблеми є з огляду того масового героїзму та безсмертного подвигу, які проявляються нашими героями на всіх фронтах, включаючи працівників Національної поліції України, які поряд із забезпеченням громадської безпеки в середині країни та виявленням колаборантів, спільно з іншими правоохоронними органами, беруть безпосередню участь у бойових діях з «рашистськими» окупантами.

Я вважаю, що на сьогоднішній день колабораціонізм – це найбільш складна та водночас важлива проблема «на полі бою». Для вирішення цього питання потрібно торкатися не лише фактичної інформації про «коллаборанта», а й розуміти причини цього ганебного вчинку. Можливо під час проведення слідчих дій долучати психологів, аби зрозуміти чи був психологічний вплив на цю людину, або ж вона усвідомлюючи скоювала цей злочин.

Підсумовуючи хочу зауважити, що після закінчення війни проблема колабораціонізму поставить перед владою, наукою і суспільством нові труднощі. Науковці повинні по новому осмислити та від рефлексувати колабораціонізм. Влада повинна забезпечити публічність і прозорість системи покарань за такий вид діяльності. В українському суспільстві буде відбуватись вирішення двох протилежних проблем. З одного боку – це проблема покаяння колаборантів і їх індивідуальна відповідальність за скоєні злочини, а з іншого боку – це проблема співіснування з колаборантами в державі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3862>
2. Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

3. Потильчак О. Економічний колабораціонізм в Україні в роки нацистської окупації (1941–1944): причини і прояви К.: УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. 29 с

4. Письменський Є.О., Мовчан Р.О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2022 р. С. 357-358. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/79.pdf

«ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ В УКРАЇНІ»

Шкута О.О.,

*д.ю.н., професор, завідувач
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням в Україні виступає ключовим інструментом реабілітації та корекції осіб, засуджених за скоєння кримінальних правопорушень, адже він дозволяє досягти цілей виправлення засуджених, не ізолюючи їх від суспільства.

Проведення дослідження теорії та практики застосування Інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням обумовлене кількома чинниками, зокрема: визначення проблемних аспектів та напрямків для покращення його ефективності, розробку нових програм та методів реабілітації, підвищення ефективності впливу інституту на рівень рецидиву та повторних правопорушень, а також забезпечення гарантій захисту прав засуджених та індивідуалізацію кримінального покарання.

Дослідження інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням також спрямоване на вивчення його ефективності в сфері соціальної ресоціалізації та інтеграції засуджених, а також на порівняльний аналіз практики застосування цього інституту в інших державах.

У кримінальному законодавстві України змістінституту звільнення від відбування покарання з випробуванням полягає у наступному:

- суд виносить обвинувальний вирок по справі із призначенням конкретного виду кримінального покарання (даний перелік є вичерпним та включає в себе виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі на строк до 5 років, службове обмеження для військовослужбовця);
- у вирокі суд робить висновок про можливість виправлення засудженого без відбуття покарання;

- встановлення у вироку суду іспитового строку, умов та обов'язків, які повинен дотримуватися і виконувати засуджений впродовж визначеного строку.

Зауважимо, що існують ряд обмежень, які визначено у Кримінальному кодексі України щодо застосування даного кримінально-правового інституту, зокрема:

1) можливе застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку призначення такого виду кримінального покарання, як позбавлення волі, обмеження волі, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців;

2) даний інститут може бути застосовано у випадку, якщо таке покарання як позбавлення волі не перевищує строк у п'ять років [1];

3) не може бути застосовано у випадку окремих видів кримінальних правопорушень (даний перелік є вичерпним та включає корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією; погроза або насильство щодо військового начальника (ст. 405 ККУ), невиконання наказу (ст. 403 ККУ), дезертирство (ст. 408 ККУ), самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 ККУ), самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429 ККУ) здійснене в умовах воєнного стану чи бойовій обстановці; катування представником держави, в т.ч. і іноземної (ч.3 ст. 127 ККУ); порушення експлуатації транспорту або правил безпеки дорожнього руху особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також особами, які перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу і швидкість реакції) [2].

Прийняття судом рішення про можливість застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням ґрунтується на переконанні суду у можливості виправлення засудженого без відбування призначеного покарання. При прийнятті відповідного рішення суд повинен врахувати наступні обставини:

- характер кримінального правопорушення, обставини що пом'якшують чи обтяжують вину особи;

- соціально значиму поведінку засудженого до та після вчинення кримінального правопорушення;

- попередню злочинну/або протиправну діяльність засудженого, його історію правопорушень та рецидивів;

- поведінку та стиль життя злочинця поза рамками злочину (зокрема, працевлаштованість, взаємодія із сім'єю, включеність до життя громади, статусу учасника бойових дій, наявності нагород та почесних звань та ін.);

- ступінь ризику повторного вчинення кримінального правопорушення, який може ґрунтуватися на експертній оцінці, психіатричних оглядах тощо;

- вплив внутрішніх та зовнішніх обставин життя засудженої особи на її поведінку (зокрема, вік, рівень освіти, стан здоров'я, особистісні характеристики, сімейний стан, наявність у засудженого утриманців, тяжкі

захворювання членів сім'ї, громадянство особи, його місце проживання та ін.);

- готовність до реабілітації засудженої особи;
- врахування думки обвинуваченого, захисника, а також інших зацікавлених сторін щодо можливості звільнення від відбування покарання з випробуванням;
- наявність угоди про примирення або угоди про визнання вини з узгодженими питаннями, щодо основного виду покарання та факту звільнення від покарання.

Зазначені обставини впливають не тільки на вирішення питання щодо застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, але й визначення строку (від 1 до 3 років – ч. 4 ст. 75 КК України [2], для неповнолітніх осіб – від 1 до 2 років – ч. 3 ст. 104) та характеру випробування.

Дані відомості суд може долучити до справи на основі досудової доповіді органу пробації, яку він може доручити скласти представнику персоналу органу пробації (ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України) [3], а також, така доповідь може бути складена за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, за клопотанням прокурора [3].

Також, поряд із застосуванням інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням судом можуть бути встановлені такі додаткові види кримінального покарання, як:

- 1) займатися певним видом діяльності;
- 2) обіймати певну посаду;
- 3) позбавлення спеціального, військового звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу.

Слід зауважити, що суд може покласти на засуджену особу один, або декілька обов'язків визначених в ч. 1 ст. 76 КК України «1) попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого; 2) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації; 3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу); 4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; 5) пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб; 6) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля» [2].

Окремо в кримінальному законодавстві України до осіб засуджених за кримінальні правопорушення пов'язанні із домашнім насильством суд може покласти наступні обов'язки: заборона перебування у місці спільного проживання із жертвою; обмеження спілкування з дитиною – жертвою чи свідком домашнього насильства; заборона наближатися до постійних чи тимчасових місць перебування жертви; заборона будь-якої форми

комунікації із жертвою; проходження програми реабілітації для кривдників (ч. 1 ст. 911 КК України) [2].

Заходи, які суд може призначити в межах у випадку застосування інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням поділяться на дві групи:

1) заходи нагляду та контролю за засудженим (наприклад, з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питання пробації, повідомляти про зміну роботи, місця навчання та роботи та ін.);

2) заходи реабілітації та виправлення засудженої особи (наприклад, публічно вибачити, не виїжджати за межі України за погодження, стати на облік до органів державної служби зайнятості, працевлаштуватися, виконувати програму пробації, пройти курс лікування, дотримуватися обмеження щодо пересування, спілкування та проведення дозвілля та ін.).

Слід зауважити, що упродовж іспитового строку суд за поданням органу з питань пробації може змінювати визначенні вироком для засудженої особи обов'язки з урахуванням об'єктивних обставин відбуття випробування.

Позитивними наслідками застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням є те, що у випадку, якщо під час іспитового строку засуджена особа виконала в повному обсязі покладені на неї обов'язки, утрималася від вчинення кримінальних правопорушень, то за поданням уповноваженого органу суд звільняє її від призначеного покарання та нагляду з боку уповноважених органів пробації.

Слід зауважити, що вчинення під час іспитового строку несистематичних та таких, що не потягли за собою стягнень адміністративних та дисциплінарних правопорушень не береться судом до уваги при вирішенні питання про визнання випробування успішним. Відбувається погашення судимості у відповідності до ч 3 ст. 78 Кримінального кодексу України [2]. Дані положення спрямовані на стимулювання законослухняної поведінки засудженої особи та виконання умов звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Разом з тим негативними наслідками виступає те, що якщо засуджений не виконує обов'язки в межах випробування, вчиняє дії, які свідчать про небажання його стати на шлях реабілітації та виправлення, то уповноважений орган з пробації готує подання до суду про скасування рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням та протягом місяця направляє його до суду.

Випробування буде вважатися невиконаним у випадку невиконання будь-якого покладеного судом на засудженого обов'язку, в т.ч. і не з'явлення до уповноваженого органу пробації без поважної причини. Правопорушення вчинені засудженою особою під час іспитового строку повинні бути систематичними (три та більше), тягнути за собою адміністративні стягнення (зокрема, у вигляді штрафу, попередження, сплатне вилучення предметів, конфіскація майна одержаного в результатів адміністративного правопорушення, позбавлення спеціального права, адміністративний арешт,

виправні роботи) та свідчити про небажання засудженого стати на шлях виправлення (вчинення адміністративного правопорушення умисно).

У випадку ухилення засудженим від виконання покладених на нього обов'язків та/або вчинення адміністративних правопорушень спочатку виноситься письмове попередження про можливість відміни звільнення від відбування покарання з випробуванням та направлення для відбування призначеного кримінального покарання. У випадку, якщо не зважаючи на попередження засуджений продовжує порушувати умови звільнення від відбування покарання з випробуванням суд призначає покарання особі за сукупністю вироків та направляє його для відбуття призначеного покарання (ч. 2,3 ст. 78 КК України) [2].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.09.23) 3
2. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0006?an=480034&ed=1969_12_12 (дата звернення: 01.10.23)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2769> (дата звернення: 11.10.23).

«ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ДИТИНИ, ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА»

Щирська В.С.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса*

Громадяни України, нерідко стикаються з грубими порушеннями прав людини, насильством та торгівлею людьми. Суспільна загроза цих явищ полягає в посяганні на права людини, які задекларовані в міжнародних і національних документах. Так, Конституцією України проголошені: невід'ємне право на життя (ст. 27 КУ), право на повагу до гідності (ст. 28 КУ), на свободу та особисту недоторканість (ст. 29 КУ), свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33 КУ) та ін.

Організація Об'єднаних Націй прийняла низку актів – декларацій, конвенцій та інших документів, які після ратифікації їх державами допомагають долати різні види дискримінації та насильства щодо особистості. Серед них варто згадати Загальну декларацію прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні

права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ООН, 1966 р.), Декларацію соціального розвитку (ООН, 1986 р.), Конвенцію про права дитини (ООН, 1989 р.) тощо.

Торгівля людьми сьогодні посідає третє місце за масштабами у списку категорій організованої злочинності, що поступається своїми масштабами лише нелегальній торгівлі зброєю та наркотиками.

Управління ООН по контролю над наркотиками та попередженню злочинів підкреслює, що торгівля людьми є глобальною проблемою і в останні десятиліття стала справжньою пандемією.

Досліджуючи проблему, історію становлення та розвитку міжнародної системи протидії торгівлі людьми, представленої у наукових працях з кримінологічних та кримінально-правових аспектів торгівлі людьми (Ю. Александров, О. Бандурка, Ю. Баулін, Т. Варфоломєєва, Т. Возна, В. Голіна, Н. Гуторова, І. Даньшин, С.Денисов, Т.Денисова, Л. Єрохіна, В. Іващенко, В.Козак, В.Корж, М. Коржанський, В. Куц, Я. Лизогуб, В. Лунєєв, А. Музика, О. Наден, А. Орлеан, І. Поплавський, Є. Стрельцов, П. Сердюк, М. Хавронюк, С. Шапченко та ін.), з проблем боротьби із цим транснаціональним злочином (С. Бородин, Л. Галенська, С. Гогель, В. Дерюжинський, Г. Ігнатенко, І. Карпець, В. Кудрявцев, І. Лукашук, Є. Ляхов, А. Наумов, В. Панов, Ю. Решетов та інші), ми дійшли висновку, що торгівля «живим товаром» як асоціальне, кримінальне явище має особливість пристосовуватися до нових умов життя, міняти свої форми і методи залежно від економічної і соціальної ситуації у кожній конкретній країні й у світі взагалі.

Криміногенна ситуація, що склалася зі злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми, змінює напрямки, жертвами стають не тільки дорослі чоловіки і жінки, спостерігається зростання кількості дітей, постраждалих від цього злочину.

За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ), щороку 1 млн. 200 тис. дітей потерпають від торгівлі людьми, що майже дорівнює кількості дітей до 5 років в Австралії [5, с. 183].

Як свідчать наявні дані, Україна є однією з основних країн вивозу жінок та дітей за кордон з метою примусової сексуальної та інших форм експлуатації, тому метою даної статті є розкрити торгівлю дітьми як соціально-педагогічну проблему.

Різні міжнародні джерела по-різному визначають зміст цього явища. Під торгівлею людьми розуміють: 1) работоргівлю; 2) продаж, що призводить до здійснення відносно людини інститутів та звичаїв тотожних з рабством, таких як боргова кабала, сімейне рабство тощо; 3) вивезення та продаж жінки за кордоном або у своїй країні для використання в проституції чи в порнобізнесі; продаж дитини для незаконного усиновлення; 5) використання ембріона чи плода людини з корисною метою (фактично продаж ембріона чи плода); 6) продаж людини з метою незаконного вилучання її органів [6, с. 27–28].

Найширше визначення торгівлі людьми дається у Протоколі про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності¹ [6, с. 26].

Згідно зі статтею 3 Протоколу ООН про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, «торгівля людьми» визначається як – «Вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу з метою експлуатації».

Згідно зі статтею 3 Протоколу ООН про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, «торгівля людьми» визначається як – «Вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу з метою експлуатації».

Окремо у Протоколі розкривається поняття експлуатації, котра включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб та інші форми сексуальної експлуатації; примусову працю чи послуги, рабство чи звичаї, подібні до рабства, підневільний стан чи вилучення органів. Крім того, у цьому документі акцентується увага на двох обставинах.

По-перше, згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію не береться до уваги, якщо був використаний будь-який засіб впливу, вказаний у визначенні торгівлі людьми [6, с. 26–27].

По-друге, акцентуючи увагу на проблемі торгівлі дітьми, у зазначеному документі наголошується, що кожна з перерахованих вище п'яти дій вважається торгівлею дітьми навіть тоді, коли вона не пов'язана із застосуванням будь-якого із засобів впливу, таких як погрози, застосування сили чи інших форм примусу, шахрайство, викрадення, обман, підкуп, зловживання владою чи уразливим становищем, що є відмінним від торгівлі людьми в цілому [7, с. 10].

Національне кримінальне законодавство, зокрема ст. 149 Кримінального кодексу України, у випадках, коли потерпілою від злочину є дитина, використовує два терміни: неповнолітні та малолітні. Так, торгівля людьми буде кваліфікуватися. Як вчинена щодо неповнолітнього, коли потерпілою від цього злочину є дитина віком від 14 до 18 років, і щодо малолітнього – у віці дитини до 14 років.

Наслідки для дітей, які потрапили у ситуацію торгівлі людьми, у більшості випадків украй руйнівні. Вони стикаються з багатьма медичними, психологічними, соціальними і економічними проблемами, потребують довгострокової реабілітації та реінтеграції. У залежності від віку,

індивідуальних та психологічних особливостей дитини, перебування в ситуації торгівлі людьми може стати специфічною психічною травмою та призвести до виникнення гострих реакцій на стрес та посттравматичного стресового розладу. Діти, які потрапили у ситуацію торгівлі людьми, не завжди можуть адекватно оцінити ситуацію. Зазвичай вони почувають себе винними у тому, що сталося. Більшості з них важко спілкуватися та встановлювати взаємини зі своїми однолітками, вони можуть боятися дорослих та проявляти недовіру, страждати від нестачі елементарних життєвих навичок та низького рівня освіти, від різних видів залежності.

Становище дітей, звільнених із ситуації торгівлі людьми, нині залишається досить важким і скрутним. Кожна третя дитина забезпечує себе всім необхідним сама. Лише кожную другу дитину, звільнену від ситуації торгівлі людьми, забезпечують батьки або інші члени родини. Решта дітей отримують допомогу від програми/організації або забезпечується друзями та іншими особами. Майже кожна третя дитина не має свого житла, проживає у притулку або просто неба, ще стільки дітей не мали ніколи або часто достатньої їжі, майже кожна друга дитина ніколи або часто не могла собі дозволити нормальний одяг чи взуття [8, с. 16].

Безвихідне становище може спонукати до повторного потрапляння в тенета работоргівця, який надасть одяг, їжу, притулок в обмін на прибутки від експлуатації.

У зв'язку з тим, що соціальна педагогіка – це галузь знання, завдяки якій можна дізнатися, по-перше, про те, що саме (неминуче) станеться або може статися в житті людини того або іншого віку в тих або інших обставинах. По-друге, як можна створити сприятливі умови для розвитку людини, для запобігання збоїм в процесі його соціалізації. А по-третє, як можна зменшити ефект впливу тих несприятливих обставин, у які людина потрапляє, ефект того небажаного, що трапляється в процесі.

Звернення до виховання та соціального виховання дозволяє цілісно і повно з'ясовувати взаємообумовленість взаємодії держави, суспільства і особи, яка потребує соціально-педагогічної підтримки в процесі соціалізації; єдність соціальнопедагогічної теорії і практики в становленні та розвитку цього напрямку; діалектику взаємодії держави, суспільства і особи як основних суб'єктів процесу соціалізації.

Система освіти має великі можливості щодо попередження торгівлі людьми. Педагогічний процес значною мірою зумовлюється змістом освітніх предметів, який сприяє оволодінню знаннями про людину та суспільство, про права людини. Особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу: історії, географії, правознавству, суспільствознавству, літературі (українській та світовій), філософії, соціології, політології тощо.

Головні завдання навчально-виховних заходів із вищезазначених негативних явищ – підвищити загальний рівень правової свідомості дітей та молоді, рівень обізнаності з проблем порушення прав людини, навчити моделям безпечної поведінки, виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від насильства.

Список використаних джерел:

1. Генеральна прокуратура України. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 25.10.2023 р.)
2. Звіт Державного департаменту США: «Про стан справ у сфері протидії торгівлі людьми: 2021 рік». URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2022-TIP-Report_Ukr.pdf (дата звернення: 26.10.2023 р.)
3. Звіт ООН: «Про результати за 2021 рік». URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/202206/UNCountryResultsReport2021UA_v02.pdf (дата звернення: 26.10.2023 р.)
4. Конвенція ООН «Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами» від 2 січня 1949 р. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00VTD03D05> (дата звернення: 05.11.2023 р.)
5. Лист Міністерства освіти і науки України: «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії» від 25 березня 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-torgivli-lyudmi-v-umovah-voennoyi-agresiyi> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
6. Міжнародна організація з міграції (МОМ) та організація WalkFree: «Глобальні оцінки сучасного рабства: примусова праця та примусові шлюби». URL: <https://slovoproslovo.info/primusova-pratsya-ta-primusovi-shlyubi-znachno-zrosli-za-ostanni-p-yat-rokiv-osoblivo-seredzhinok-ta-diteyhttps://slovoproslovo.info/primusova-pratsya-ta-primusovi-shlyubi-znachno-zrosli-za-ostanni-p-yat-rokiv-osoblivo-sered-zhinokta-ditey/> (дата звернення: 25.10.2023 р.)
7. Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції України». URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi> (дата звернення: 26.10.2023 р.)
8. Протокол ООН «Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї» від 15 листопада 2000 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00142> (дата звернення: 26.02.2023 р.)
9. Розпорядження КМУ: «Про схвалення концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року» від 14 липня 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptiyi-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programiprotidiyi-torgivli-lyudmi-na-period-do-t140721> (дата звернення: 26.10.2023 р.)

«ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ»

Блага А.Б.,

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв*

Кочемировська О.О.,

*к. психол. н., доцент, докторант
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Насильство є одним із засобів, що забезпечує панування однієї людини над іншою, це такий примус, така шкода, які здійснюються проти або поза волею того, чи тих, проти кого вони спрямовані. Наразі насильство за гендерною ознакою розуміється як таке, що «спрямоване на людину, чоловіка чи жінку, виходячи з її конкретної ролі в суспільстві» [1]. Іншими словами – насильство застосовується щодо жінок, дівчат, чоловіків та хлопців для утвердження та відтворення гендерних ролей та норм. Згідно з цією інтерпретацією, насильство за гендерною ознакою може статися однаково з особою будь-якої статі і використовується для посилення відповідності гендерним ролям [2].

Декларація про викорінювання насилля щодо жінок, прийнята ООН у 1993 р., залежно від того, у якому колі відбувається насильство, виділяє три його види: насильство, що відбувається у сім'ї (домашнє насильство), насильство, що відбувається в суспільстві та насильство, яке чинить чи виправдовує держава. Як відомо, ризик постраждати від насильства значною мірою збільшується під час збройних конфліктів.

Повномасштабне російське вторгнення вплинуло на усі сфери життя мешканців України. Десятки тисяч загиблих і поранених цивільних та військових, зруйноване житло та інфраструктура, економічні збитки на сотні мільярдів доларів, міграційна криза, яка, за різними підрахунками, охопила від чверті до половини всього населення України, під окупацією опинилось близько 20% країни – такою була Україна починаючи з лютого 2022 р. Питання запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству відійшли на другий план. Стабілізація ситуації на фронті, звільнення тимчасово окупованих територій та викриті у зв'язку з цим злочини підтвердили актуальність проблеми запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою в цілому та домашньому насильству зокрема.

Про це свідчать і наявні статистичні дані. Так, за 2022 рік було Національною поліцією України було обліковано 244381 звернень щодо

домашнього насильства. За результатами розгляду цих заяв 3228 були зареєстровані в ЄРДР, а також виявлено 120532 адміністративних правопорушень за ст. 173-2 КУпАП. Працівниками поліції було винесено 43341 термінових заборонних приписів щодо кривдників. Загалом на кінець 2022 року на профілактичному обліку перебувало 81971 кривдників.

Станом на жовтень 2023 року з приводу вчинення домашнього насильства поліцією обліковано 216284 звернень, за якими 4909 зареєстровано в ЄРДР, ще 120866 кваліфіковані як адміністративні правопорушення (ст. 173-2 КУпАП); винесено 66330 термінових заборонних приписів; на профілактичному обліку перебуває 100392 кривдники.

21 листопада 2023 р. Верховна Рада прийняла за основу проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. До його ключових новел можна віднести такі:

- встановлюється заборона наближатися на визначену відстань до постраждалої від ДН особи, яка постраждала від домашнього насильства, – як обмежувальний захід, що застосовується до особи, яка вчинила домашнє насильство (новий п. 6 ч. 1 ст. 91-1 КК України), або обмежувальний припис стосовно кривдника (новий п. 7 ч. 2 ст. 26 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»);

- вносяться зміни до КПК та ЦПК у частині застосування електронних засобів контролю, які відстежують виконання кривдником вимог обмежувальних приписів та обмежувальних заходів, а також заборони наближатися до потерпілої особи;

- КВК України доповнюється новою ст. 85-1 «Порядок виконання обмежувального заходу, що застосовується до осіб, які вчинили домашнє насильство», якою визначається механізм застосування електронного засобу контролю відносно засудженого;

- Встановлюється адміністративна відповідальність за порушення встановленого порядку застосування електронного засобу контролю особою, яка постраждала від домашнього насильства (нова ст. 173-5 КУпАП) [3].

З цього приводу вважаємо за доцільне звернути увагу на декілька проблемних моментів. По-перше, із регулювання цього закону чомусь виключені постраждалі від насильства за ознакою статі, хоча Законом «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» передбачене винесення обмежувальних приписів стосовно кривдників (ст. 21-5), а також взяття їх на профілактичний облік та проведення з ними профілактичної роботи (ст. 21-6) [4]. По-друге, порядок виконання обмежувального заходу, передбаченого п. 6 ч. 1 ст. 91-1 КК пропонується розмістити у КВК (ст. 85-1 КВК). Однак насправді він є заходом кримінально-правового характеру, який за своїм змістом відмінний від покарання, і не підпадає під предмет регулювання КПК. По-третє, пропонується доповнення до КПК, у яких при застосуванні до кривдника обмежувального заходу, передбаченого п. 6 ч. 1 ст. 91-1 Кримінального кодексу України, суд у вирoku окремо зазначає про надання потерпілому електронного засобу контролю, який надає змогу

відслідковувати та фіксувати наближення засудженого. Однак чинний КПК не передбачає можливості покладення вироком на потерпілого будь-яких обов'язків або наділення його певними правами чи повноваженнями. Крім того, у законопроекті не окреслений механізм контролю за виконанням обов'язку кривдника, підозрюваного, обвинуваченого носити електронний засіб контролю: його здійснює сама постраждала особа, чи інші органи. Загалом, на нашу думку, законопроект більше розрахований на мирний час, тож виникає питання: чи буде реальна можливість підтримувати електронний контроль в умовах довготривалого відключення електроенергії, перебоїв із мобільним зв'язком та інтернетом.

З метою удосконалення системи запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою в цілому та домашньому насильству зокрема було б доцільно: внести зміни до законодавства, якими гармонізувати ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» до Стамбульської конвенції і змінити термін «насильство за ознакою статі» на «насильство за гендерною ознакою»; передбачити застосування обмежувальних заходів до осіб, які вчинили насильство за гендерною ознакою; продовжити позитивну практику створення секторів протидії домашньому насильству; удосконалити нормативно-правову базу та автоматизувати проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи; наповнити профілактичний облік та профілактичну роботу конкретним змістом та прив'язати їх до ступеню ризику.

Список використаних джерел:

1. Benjamin, J.A. & Murchison, L. (2004). *Gender-based violence: Care & protection of children in emergencies. Field Guide*. London: Save the Children. URL: <https://gsdrc.org/document-library/gender-based-violence-care-protection-of-children-in-emergencies/>
2. *Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти* / UNFPA, А. Б. Блага, О. О. Кочемировська, О. А. Мартиненко. Київ: 2022. С. 10
3. *Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству від 07.06.2021 № 5629*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/753320>
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

«ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ КОНСТРУКЦІЙ СТАТЕЙ 112, 345, 346, 347, 348, 349 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ»

Боровик А.В.,

*к.ю.н., доцент, віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ*

З метою забезпечення кримінально-правової охорони представників влади від кримінально протиправних посягань підстави кримінальної відповідальності за низку деліктів виділено в окремі норми. Частина посягань на представників влади є спеціальними нормами, які створено виключно для посилення кримінально-правової охорони цих осіб. Йдеться про такі делікти як: 1) погроза або насильство (ст. 345, 346 КК України) [1]; 2) умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України) [1]; посягання на життя (ст. 112, 348 КК України) [1]; 3) захоплення як заручника (ст. 349 КК України) [1].

Аналіз положень зазначених норм свідчить, що законодавець застосував різні підходи під час конструювання цих кримінально-правових заборон.

По-перше, лише підстави кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу та державного чи громадського діяча встановлено в різних нормах в межах одного розділу Особливої частини КК України (розділ XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів»).

Водночас посягання на життя представника влади криміналізоване в межах різних статей різних розділів Особливої частини КК України. Стаття 348 КК України [1] містить підстави кримінальної відповідальності за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця в межах розділу XV Особливої частини КК України. Натомість посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) [1] віднесено до злочинів проти основ національної безпеки (розділ I Особливої частини КК України).

По-друге, в ст. 347 КК України [1] криміналізовано умисне знищення або пошкодження майна лише працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця. Натомість у випадку знищення або пошкодження майна іншого представника влади, зокрема державного чи громадського діяча кримінальна відповідальність повинна наставати на підставі загальної норми (ст. 194 КК України) [1].

По-третє, підстави кримінальної відповідальності за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника встановлено в одній кримінально-правовій нормі (ст. 349 КК України) [1].

По-четверте, по-різному сформульовано і кримінально протиправні діяння в окремих з цих кримінально-правових заборон.

Наприклад, в ст. 112 КК України йдеться про посягання на життя, а вже в ст. 345 КК України – про вбивство або замах на вбивство.

Інший приклад стосується погрози або насильства щодо представника влади. У ч. 1 ст. 345 КК України криміналізовано погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, а в ч. 1 ст. 346 КК України – погрозу вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі.

Щодо фізичного насильства, то в ч. 2 ст. 345 КК України зазначено про умисне заподіяння побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а в ч. 2 ст. 346 КК України – умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій. Навіть в ч. 3 вказаних статей в одному випадку йдеться про заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ст. 345 КК України), а в другому – про заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст. 346 КК України) [1].

Викладене дає підстави стверджувати, що законодавцем застосовано такі способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу та, з другого – державного чи громадського діяча):

- 1) в межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України);
- 2) в межах різних спеціальних норм одного й того ж розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України);
- 3) в межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України);
- 4) в межах спеціальної та загальної норми різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України).

Таким чином можна говорити про певну хаотичність та безсистемність у конструюванні окремих кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади.

Тому юридичні підстави кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо представника влади, умисне знищення або пошкодження його майна, посягання на його життя, а також захоплення цього потерпілого як заручника потребують удосконалення. Йдеться передусім про уніфікацію положень відповідних кримінально-правових заборон, а також визначення потреби у створенні спеціальних норм.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Електронний ресурс: режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. Дата звернення 16.11.2023

ЗМІСТ

Вітальне слово ректора

Одеського державного університету внутрішніх справ

Дмитра Швеця.....3

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ СУМЛІННОГО ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР. № 9501 ВІД 17.07.2023)

Акімов М.О.....5

ДО ПИТАННЯ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ У ФОРМІ ВДЯЧНОСТІ

Анісімов Д.О.....8

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ОРГАНАМИ ПРОБАЦІЇ

Асєєв Р.О.....10

ЗЛОВЖИВАННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА КОМУНІКАЦІЙНИМИ МЕРЕЖАМИ ДЛЯ СПРИЯННЯ ПІДРИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИПЕРЕДЖЕННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ

Базелюк Ю.С., Чекмарьова І. М.....14

ГЛОРИФІКАЦІЯ АГРЕСОРА ЯК ПРОЯВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ: ДО КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Батургарєєва В.С.....16

ЗАХОПЛЕННЯ СУДЕН: ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Беляк О.О., Орловська Н.А.....19

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕДБАЛОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Біла В.М., Чекмарьова І. М.....21

ВІДМЕЖУВАННЯ СТ. 162 КК УКРАЇНИ ВІД ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Бобчинський П.М., Конопельський В.Я.....24

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК НОВИЙ ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Боровська О.О.....28

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Будяченко О.М.....31

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИСТОСТІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, ЯКИЙ САМОВІЛЬНО ЗАЛИШАЄ
ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ

Висоцький С.О., Шкута О.О.....34

ПРОГНОЗУВАННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ У
ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Воронцов А.В., Дробишевська В.В.....36

ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ УЧАСНИКІВ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Головкін Б.М.....40.

АНАЛІЗ ОБ'ЄКТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ТВАРИНАМИ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Грищенко М.О., Воронцов А.В.....43

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ

Громацький С. А., Резніченко Г.С.....45

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРОТИДІЄЮ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Данильченко Ю.Б., Орлов Ю.В.....48

ШАХРАЙСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денисюк О.В., Кулик Л.М.....51

ОБ'ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Денисюк Я.О., Дарій С.В.....54

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дідик В.В., Кулик Л.М.....57

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ
НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Долгов А.Г.,Шкута О.О.....60

ВИКОРИСТАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ У КОНТЕКСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Дробишевська В.В., Будяченко О.М......62

БАНДИТИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Жолоб Ю.О., Кулик Л.М......,65

РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОВ'ЯЗАНЕ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ

Задорожня І.І., Павлова Н.В......68

ЗАПОБІГАННЯ ОКРЕМИМ ФОРМАМ РОЗКРАДАНЬ ЧУЖОГО МАЙНА, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Іващенко В.О......71

НЕЗАКОННИЙ ПОСІВ АБО ВИРОЩУВАННЯ НАРКОТИКОВІСНИХ РОСЛИН В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Калюжний О.М......75

ПРАЦІВНИК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК ПОТЕРПІЛИЙ У СТ. 342 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Качковський В.Б., Матюшенко О.І......77

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Коваль І.І., Чекмарьова І. М......80

ОРГАНІЗАЦІЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН

Козак В.Я......83

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

Колб О.Г., Дучимінська Л. М......87

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коломієць С.С., Будяченко О.М......89

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ ЗАКРИТОГО ТИПУ

Конопельський В.Я., Явтушенко А.М......92

КРИМІНОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ У МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Конопельський В.Я., Дмитрієнко Ю.С......93

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Копотун І.М......95

КРИМІНОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА З УРАХУВАННЯМ ОБСТАВИН, ЗУМОВЛЕНИХ ПОВНОМАСШТАБНИМ ВОЄННИМ ВТОРГНЕННЯМ

Корінь Д.К., Чорна А.Г......98

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ШАХРАЙСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Кришечевич О.В......100

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ НЕПОВНОЛІТНІХ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТУ

Крохмаль Н.В., Собко Г.М......109

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї : СУБ'ЄКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Кудрик К.В., Кулик Л.М......112

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОДОРОЛОГІЇ ЯК ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИКИ

Кузяк Дарія, Шкута О.О......115

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ШАХРАЙСТВА З НЕРУХОМИМ МАЙНОМ У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ

Кушнарєва О.Б., Конопельський В.Я......118

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Литвиненко О.Ю., Шкута О.О......121

БЛИЗЬКІ РОДИЧІ ЯК ПОТЕРПІЛІ У СТ. 399 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.

Любченко Т.С., Мостепанюк Л.О......123

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ

Люшненко С.П., Ткаченко І.М......125

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ
СУЇЦИДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Мадика І.І., Луценко І.Г......128

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПІДСТАВИ
ЗАСТОСУВАННЯ

Макаренко В., Хашев В......131

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
ПІДОЗРЮВАНИМ В СКОЄННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Макаренко О.Ю., Макаренко Н.А......133

ЗАСОБИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 438 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ (ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ): ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА

Мамедов А.Е., Чекмарьова І.М......137

ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ПРОБАЦІЙНОГО
НАГЛЯДУ ЯК НОВОГО ТИПУ ПОКАРАННЯ

Марола К.В., Воронцов А.В......139

ДО ПИТАННЯ ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЯКІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Матюшенко О.І., Данілова В.М......142

АДВОКАТУРА ТА АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ
АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Меркулова В.О......144

ПРО ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗНИЩЕННЯ АБО
ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ, ЩО СПРИЧИНИЛО
ІНШІ ТЯЖКІ НАСЛІДКИ (Ч. 2 СТ. 245 КК УКРАЇНИ)

Мовчан Р.О......147

ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ ПОЛОЖЕННЯ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ІНСТИТУТОМ
«ВИПРОБУВАННЯ» В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ

Мурадян Г.Р., Резніченко Г.С......151

ТРИГЕРНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ДЕЯКІ ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ЇМ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ЗАСОБАМИ

Нетеса Н.В......154

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ КАРАНОСТІ ДІЯНЬ ЗА СТ. 436² КК УКРАЇНИ

Новікова К.А., Куковинець Д.О......158

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦИДУ В КОНТЕКСТІ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Орловська Н.А......161

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Петренко І.Г., Чемярьова І.М......165

ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ДІЙ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, СПРЯМОВАНИХ НА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (Ч. 3 СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ)

Письменський Є.О......167

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ЧИ ЗМОЖЕМО МИ ПРОТИДІЯТИ?

Політова А.С......171

ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА

Попов А.В., Дарій С.В......175

МАЛОЛІТНЯ ДИТИНА ЯК ПОТЕРПІЛИЙ У СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 150¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Поштаренко І.В., Кононович О.С......177

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Резніченко Г.С......178

ЕКОЦИД В СУЧАСНІЙ ДОКТРИНІ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Сав'юк О.В., Олексин Х.Л.,.....182

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ МАЙНОВИМ ЗЛОЧИНАМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Саїнчин С.О......185

СТАН І ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Сахно В.М., Воронцов А.В......189

ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
КАТУВАННЯМ, ЖОРСТОКОМУ, НЕЛЮДСЬКОМУ АБО ТАКОМУ ЩО
ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ ЧИ ПОКАРАННЮ
ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Свинаренко Ю.П., Шкута О.О.....192

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ТА
ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЮ

Топчий В.В., Топчий О.В.....195

СУСПІЛЬНО-КОРИСНА ПРАЦЯ ЯК ЗАСІБ ВИПРАВЛЕННЯ І
РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Усатий О.О., Резніченко Г.С.....197

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ПІД
ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Федорова А.І., Чекмарьова І. М.....199

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ СКОЄННЯ САМОГУБСТВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

Цуркан Є.В., Чекмарьова І.М.....201

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 432 ККУ «МАРОДЕРСТВО

Чекмарьова І.М.....205

ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Чикіш А.В., Шкута О.О.....207

ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З
ВИПРОБУВАННЯМ В УКРАЇНІ

Шкута О.О.....210

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ДИТИНИ, ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ, ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА

Щирська В.С.....214

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА
ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Блага А.Б. Кочемировська О.О.....219

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ КОНСТРУКЦІЙ СТАТЕЙ 112, 345, 346, 347, 348, 349
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Боровик А.В.....222

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ, КРИМІНОЛОГІЧНІ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ЗЛОЧИННОСТІ**

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

24 листопада 2023 року

Матеріали подано в авторській редакції.

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну
відповідальність за підбір, точність наведених фактів,
цитат, галузевої термінології, інших відомостей.*

Підписано до друку 22.11.2023. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman». Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 13,48. Обл.-вид. арк. 14,77.

Надруковано з готового оригінал-макету

Наклад 10 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.